॥ ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

श्रीमद्भागवत

॥ मन्त्रप्रयोगावलिः ॥

[ઉપાસનાયોગનાં અંગો સાથે]

: લેખક :

રમણલાલ કૃષ્ણરામ શાસ્ત્રી

ભાગવતભૂષણ

પ્રકાશક :

શ્રી રમણલાલ કૃષ્ણરામ શાસ્ત્રી
શ્રી જનતા જનાર્દન ભાગવત ટ્રસ્ટ
૫૫, પંકજ સોસાયટી, સરખેજ રોડ,
અમદાવાદ–૭.

*
* *

આવૃત્તિ બીજી

ભાદ્ર, સુદ ૧૫, ૨૦૩૦
તા. ૧–૧૦–'૭૪
મૂલ્ય : રૂા. **પાંચ**
ટપાલ ખર્ચ અલગ

*
* *

મુદ્રક :

ભોગીલાલ જેશિંગભાઈ શાહ
સન્મતિ મુદ્રણાલય
બહુચર કૃપા,
અવનિકા પાર્ક, ખાનપુર,
અમદાવાદ–૧

॥ सत्यं परं धीमहि ॥

સમર્પણ

ભાવકુસુમાંજલિ

અનુષ્ટુપ્

વિયોગે યોગ સંયોગે રહયો સંયમયોગ જ્યાં
એવા સ્વજનના હૈયે ભર્યો શોક નિવારવા
વિપ્રયોગ વસ્યો હૈયે પ્રભુનાં નામ કીર્તને
છતાં જીવસ્વભાવે જે સતાવે સર્વ કોઈને
તેના નિવારણાર્થે આ મંત્રો ભાગવતે કહયા
અર્પું મન વસેલાને સિદ્ધ શાન્તિસુખાવહા
બન્યાં વિયોગથી મ્લાન વૃદ્ધો સ્વજન બાળકો
તે સૌ સદ્ભાવ સૌજન્યે પુણ્યથી આ સદા વધો
સર્વકો સુખ આરોગ્ય ભદ્ર ને શાન્તિ પામજો
સ્નેહી સ્વજનનો આત્મા શ્રીપદે શાન્તિ લાધજો.

ભગવત્સ્મરણપૂર્વક
ધરમસી ખટાઉ.

ગો. વા. સૌ. હેમકળાબેન ધરમસી ખટાઉ

: જન્મ :

સંવત ૧૯૭૩ વૈશાખ સુદ ૮

તા. ૨૪-૪-૧૯૧૭

: ગોલોકવાસ :

સં. ૨૦૨૯ કારતક સુદ ૭ સોમવાર,

તા. ૧૩-૧૧-૭૨

પ. પૂ. આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્‌વલ્લભકુલાવતંસ,

૧૦૮ શ્રીગોસ્વામી દીક્ષિતજી મહારાજ, (મુંબઈ)નો

આશીર્વાદ

વિદ્વદ્‌રત્ન પંડિત **શ્રીયુત રમણલાલ શાસ્ત્રીજી** દ્વારા શ્રીમદ્‌ભાગવત ઉપર અનેક નિબન્ધો લખાયા છે, જે સુપ્રસિદ્ધ છે. તે બધામાંથી સંપ્રતિ મંત્રશાસ્ત્રીય દૃષ્ટિકોણથી લખાયેલો નિબંધ પોતાનું વિશિષ્ટ સ્થાન જાળવે છે. **શ્રીમદ્‌ભાગવત મંત્રપ્રયોગાવલિ** નિબંધ-દ્વારા શાસ્ત્રીજી રમણલાલજીનું મંત્રશાસ્ત્ર સંબંધી ગંભીર અધ્યયન પ્રત્યક્ષ થાય છે. "न भारती मेऽङ्ग मृषोपलक्ष्यते" આ પ્રતિજ્ઞાને ઉદ્‌ઘોષ કરતાં વેદવ્યાસ શ્રીભાગવતના પ્રત્યેક અક્ષરની નિશ્ચિત ફલસાધકતા પ્રબલ રીતે સમર્થિત કરે છે. તેથી પ્રયોગાવલિમાં નિર્દિષ્ટ પ્રયોગોની સફળતા સંબંધી શંકાંકુરોદ્‌ભવ આસ્તિક હૃદયમાં થવો સર્વથા અશક્ય છે. "प्रचोदिता येन पुरा सरस्वती वितन्वताऽजस्य सती स्मृती हृदि" આ પદ્યાર્ધમાં નિર્દિષ્ટ સરસ્વતી શબ્દ સમાનાર્થક ભારતી શબ્દ 'न भारती मेऽङ्ग' આ પદ્યાર્ધમાં પ્રયુક્ત હોવાથી શ્રીમદ્‌ભાગવતની વેદાત્મકતા, મંત્રાત્મકતા, નિત્યતા, ભગવત્પ્રેરિતતા, અત એવ નિર્ણાયકતા નિશ્ચિતફલસાધકતા વ્યક્તરીત્યા સિદ્ધિ-

શિખરારૂઢ થાય છે. તથા वितन्वताऽजस्य આ પદ્ય ભાગનો તેને ब्रह्महृदा આ પદ્ય ભાગ પ્રત્યભિજ્ઞાપક હોવાથી પણ વેદાત્મિકા મન્ત્રાત્મિતા સરસ્વતીનું જ પ્રતિપાદન 'प्रचोदिता' આ પદ્યમાં કર્યું છે. અને તે જ સરસ્વતીરૂપતા શ્રી ભાગવતની 'न भारती मेऽङ्ग' આ પદ્યાન્તર્ગત 'भारती' શબ્દ સિદ્ધ કરે છે. તેથી ભાગવતમાં મંત્રો ક્યાં? એમ કહેનારાંઓને નારી-કંચુકાવગુણ્ઠિતાવસ્થામાં આવૃતમુખ થઈ પલાયનમાત્ર શરણ અવશિષ્ટ રહે છે. પ્રથમ શ્લોકની ગાયત્રી-સારરૂપતા પણ શ્રીમદ્‌ભાગવતની મન્ત્રપ્રચુરતાને ઉપોદ્‌બલિત કરે છે. જ્યારે શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં મંત્ર-સત્તા સિદ્ધ થાય છે, ત્યારે મન્ત્રશાસ્ત્રીય દૃષ્ટિકોણથી નિબન્ધ લખવાની આવશ્યકતા હતી, તે શાસ્ત્રીજી રમણલાલજીએ પૂર્ણ કરી છે. પ્રભુ એમના હાથે આવાં અનેક સત્કાર્યો સર્વદા ચિરકાલ સુધી કરાવે. इति शम्

नि. ली. गोस्वामी दीक्षितजी

સંસ્થાકીય નિવેદન

પરમકૃપાળુ પરમાત્માની કૃપાથી આ સંસ્થાએ એના સાત વર્ષના ગાળામાં ઘણા તડકાછાયા જોયા. શરૂઆતમાં એની આર્થિક સ્થિતિ વિષમ હતી, પણ મહાગુજરાતના તેમ જ બહારના ધાર્મિક અને લોકોપકારક સમાજે આ સંસ્થાને એના આર્થિક લક્ષ્યાંક સુધી પહોંચાડી છે. થોડીઘણી ત્રુટિ છે તે સર્વેશ્વર પૂર્ણ કરશે.

ચાલુ વર્ષનું આ ત્રીજું પ્રકાશન છે એ સંસ્થાનું સદ્ભાગ્ય છે. શ્રી સત્યનારાયણ વ્રત કથા તથા Shrimad Bhagawatam Vol. I જેવા મૂલ્યવાન ગ્રન્થો ચાલુ વર્ષે બહાર પડયા. આ ગ્રંથાવલીનું આ વર્ષનું ત્રીજું પુસ્તક છે.

'શ્રીમદ્ભાગવત મંત્રપ્રયોગાવલિ' આ ગ્રન્થ પરમ ભગવદીય શેઠ શ્રી ખટાઉ વલ્લભદાસ, મુંબઈ,ની આર્થિક સહાયતાથી ઈ. સ. ૧૯૬૨માં પ્રસિદ્ધ થયો હતો. એનાં અનુષ્ઠાનોથી અનેક વૈષ્ણવોને લાભ થયો. એના ઉપર અનેક સંતો, મહાત્માઓ, આચાર્યો અને પંડિતોના સફળ અભિપ્રાયો મળ્યા. આ લોકોપકારક ગ્રન્થના પુનર્મુદ્રણ માટે સમાજનો ખૂબ આગ્રહ હતો.

આમ એની અનેક સિદ્ધિઓનાં પ્રમાણપત્રો જોતાં તથા પ્રત્યક્ષ અનુભવો થતાં શ્રી જનતા જનાર્દન ભાગવત ટ્રસ્ટે એના પુનર્મુદ્રણનો નિર્ણય કર્યો, અને આજ આ ગ્રન્થ ફરીથી શ્રી જનતા જનાર્દનને ચરણે ધરતાં આનંદ થાય છે. જે દાતાઓના દાનથી આ ગ્રન્થને મૂર્ત સ્વરૂપ મળ્યું છે તેમનો આ સ્થળે આભાર માનીએ છીએ.

આ ગ્રન્થમાં બતાવેલા મંત્રો અને પ્રયોગો સર્વ કોઈ અનુષ્ઠાન કરનારને સર્વ પ્રકારનાં સુખ અને શાન્તિ આપો એ શ્રીચરણમાં પ્રાર્થના. અંતમાં આ ટ્રસ્ટ સર્વતોભદ્ર બનો એ શુભેચ્છા.

મથુરાદાસ મંગળદાસ

પ્રમુખ : શ્રી. જ. જ. ભા. ટ્રસ્ટ

આમુખ

ચિન્તન ચિન્તામણિ છે. તત્ત્વચિન્તન ચિન્તાસન્તાનતતિને નિવારે; માનવમતિને સુધારે અને હિતસુધાવારિધિને તીરે વારે.

વિષમતાઓને લીધે, વિષયદીનતાને પરિણામે, વિસંવાદી જીવનરીતિને કારણે, વિશેષ લાલસાઓને નિમિત્તે અને વિરુદ્ધ શીલ-સ્વભાવને અન્વયે માનવ ચિન્તાતન્તુજાળમાં સ્વયં બદ્ધ બન્યો ને કરબદ્ધ થઈ સર્વને કરગરવા લાગ્યો; પૂર્ણ સ્વતંત્ર એ પરતંત્ર અવસ્થામાં મુકાયો. આશાઓએ એને ઘેરી લીધો. ક્રિયાઓ એની કામધેનુઓ બનવાની હતી, પણ તેમાં પ્રક્રિયા–પ્રજ્ઞા–પરિનિષ્ઠાના અભાવે ક્રિયાઓ વિપરીત બની ગઈ, તે સર્વ કામનાઓનાં સ્વરૂપ લઈ માનવ સન્મુખ થઈ...માનવ સુખ–સેવા–શ્રદ્ધા–ત્યાગ–ઈશ્વરપ્રણિધાનથી વિમુખ થયો. જો તે અભિમુખ બને, તો વિપુલ સુખ મેળવે ને વિશ્વને ચરણે સુખસમૂહનું સમર્પણ કરે, અને તેનામાં સ્વાભાવિક સ્વતંત્રતા આવે.

મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રના ત્રિવિક્રમના અવલંબને જેનો જીવન-ક્રમ હોય તેનાં નાનાં પણ કાર્યો અદ્ભુત પરાક્રમો બને ને પોતાની સ્વતંત્રતાના સ્વરૂપનો અનુભવ કરે.

ઋષિમુનિઓ સ્વતંત્રતાના પૂર્ણ હિમાયતીઓ હતા. તેઓ ઈશ્વરના અનન્ય ભક્ત હતા અને જીવનસર્વસ્વ હરિચરણે સમર્પતા, તોપણ ઈશ્વર પાસે કાંઈ પણ ગરજથી કરગરતા નહિ. તેઓ ગળગળા થઈ ગુણગાન ગાતા અને સજલ નયને નાથને નવાજતા, કારણ કે તેમની ક્રિયાઓનાં ફળ તેમના કરગત હતાં. તેનું કારણ એક જ કે મંત્ર, તંત્ર અને યંત્ર એ વિશ્વવિજયિની શક્તિઓને તેમણે હસ્તગત કરી હતી.

મંત્રાદિ સુખસામગ્રી ને આનંદ સમ્પાદન કરવાના આધારો છે.

મંત્ર એટલે માર્ગદર્શન. વ્યક્તિના નાના હિતથી આરંભીને સમષ્ટિના વ્યાપક અને સર્વોત્કૃષ્ટ હિતનાં સાધક સાધનોનો સંગ્રહ,

માર્ગદર્શન અને પરિનિષ્ઠિત વિચારોનો જેમાં સમાવેશ છે એ મંત્ર છે. તપઃશીલના અનુશીલને વિમલ બનેલા અન્તઃકરણના આભ્યન્તર ભૂમિતલમાં કરેલા ઈશ્વરસાક્ષાત્કારથી ને ઈશ્વરાનુગ્રહથી સ્વયંસ્ફુરિત થયેલાં દર્શનો એ મંત્રો છે; જેમ મુનિ કૌશિકને સ્ફુરેલી સાવિત્રી.

મંત્રોમાં બે વિભાગ: એક ક્રિયા અને બીજો વિવેક. ક્રિયા પ્રત્યેક ફલ પ્રદાન કરનારી કામદુધા, અને વિવેક પ્રત્યેક ફળને સમર્પણ કરાવી આત્મસન્તોષને જાગ્રત રાખનારી તત્ત્વમીમાંસા.

મંત્રવિભાગ એટલે એક ડૉક્ટરનું Operation Theatre, જેમાં સાવધાનતાથી ક્રિયા કરવાની સમગ્ર સામગ્રી છે. વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા ત્યાં મૂર્તિમંત છે, કારણ કે એ એનું વિજ્ઞાન છે. વિજ્ઞાન એટલે અનુભવ અને અનુભવમાંથી મેળવેલી વિજયસિદ્ધિ. કર્મકાણ્ડ પણ એવી જ અજબ કાર્યશક્તિ છે.

આયુષ્ય, આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય, અન્ન, રત્ન, કલા આદિ સર્વ સંપાદન કરવાની અને સંપાદન કરેલાંઓને સંભાળવાની સમસ્ત કાર્યપદ્ધતિનું દર્શન એ મંત્રશક્તિ છે.

જીવન ઘડવાની, જીવન જીવવાની, જીવનસફળતાઓ સંપાદન કરવાની, જીવનવિક્ષેપો દૂર કરનારી નિર્ણીત, અનુભૂત અને સફળ જ્ઞાનધારાઓ એ ઋષિઓની મંત્રસંપત્તિ.

તંત્ર એટલે કાર્યદર્શન. બુદ્ધિને મળેલા માર્ગદર્શનની ક્રિયાઓ સાથે વ્યવસ્થિત રીતની ગૂંથણી, જેથી કોઈ પણ મંત્રની નિષ્ફળતા ન થાય અને ક્રિયાશીલમાં નિરાશા ને નિષ્ક્રિયતા ન આવે. મનોવિચારિત નિર્ણીત યોજનાઓનું કાર્યાન્વિત સ્વરૂપ એ જ તંત્ર છે.

યંત્ર એટલે સાધનદર્શન. કાર્યસાધનાને સ્પર્શતાં સાધનો, જેની રચના મંત્ર-તંત્રના સંગમથી બને. મનોબળ મંત્રમાંથી મેળવી, કાર્યબળ તંત્રમાંથી મેળવી, યંત્ર દ્વારા કાર્યને સફળ કરવું.

આવાં એક સમાજનાં અનેક લૌકિક–અલૌકિક કાર્યોના હિતમેં અનુલક્ષી આર્યદ્રષ્ટાઓએ મંત્રાદિની શોધ કરી જગતના ચોકમાં મૂકી. લગભગ આધ્યાત્મિક સાહિત્યને સ્પર્શતા દરેક ગ્રન્થમાં મંત્રાદિ સમાયેલાં હોય છે.

શ્રીમદ્‌ભાગવત એ એક સાહિત્યમહાર્ણવ છે. એમાં સર્વના હિતની સાધનસામગ્રીનો સંગ્રહ છે. એમાંથી મંત્રશાસ્ત્રનો એક શીતલ સ્રોતસ્ વહે છે. કોઈ વિચક્ષણ કોવિદને હાથે એના થતા અભ્યાસમાં ઘણી લોકોત્તર સામગ્રીઓ તેમાંથી મળે.

શાસ્ત્રી શ્રી રમણલાલભાઈ એક અભિજાત બહુશ્રુત સૂરિના સ્વાધ્યાય–અનુશીલનમાંથી અભિશોધિત અને પ્રકાશિત થતો **શ્રીમદ્‌-ભાગવત મંત્ર પ્રયોગાવલિ’** ગ્રન્થ સૌને એના ઉપયોગે એનો પ્રત્યક્ષ લાભ અનુભવાવશે.

લગભગ એક શતની સમીપ પહોંચતા મન્ત્રગ્રન્થની ઉપકારિતા તો શ્રદ્ધાળુ ને બુદ્ધિમાન ઉભયને એક સરખી જ થશે.

પાંચેક ભાગમાં વણાયેલ આ સાહિત્ય પ્રતિ પ્રકરણે વિશેષતા ધરાવે છે. શ્લોકબદ્ધ નામાવલિ ને ચતુર્થ્યન્ત નમસ્કાર નામાવલિ શ્રીશાસ્ત્રીજીની શ્રમભક્તિનાં પૂરક અંગો છે.

શ્રી શાસ્ત્રીજીની સ્વયંલિખિત પ્રસ્તાવના તથા ઉપાસનાયોગનાં અંગોના પ્રકરણને અભ્યાસ નજરે જોવાથી ગ્રન્થમાં પ્રવેશમાર્ગ મળશે.

મને આશા છે કે ગ્રન્થનો સાદર ત્યારે મનાશે કે કોઈ પણ એના એકાદ પ્રયોગથી પણ મનઃપ્રસાદ સંપાદન કરશે.

આવાં અનેક લોકહિતાવહ સંશોધન શ્રી શાસ્ત્રીજીએ સમાજને આપ્યાં છે અને વધુ આપે એવું જ અભિનંદન આપવું એમના શાસ્ત્રાભ્યાસંગી જીવનને અનુરૂપ લેખું છું. પ્રભુનો આ ગ્રન્થમાં વરદ હાથ છે. એટલેથી વિરમું છુ.

ડાકોર
૫–૪–૧૯૬૧

કૃષ્ણશંકર દલસુખરામ શાસ્ત્રી

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

આજના ભૌતિકવાદના જમાનામાં આવા શ્રદ્ધાપ્રધાન અને પ્રયોગાત્મક ગ્રન્થનું પુનર્મુદ્રણ જ એની પરમ સિદ્ધિ છે.

ઉપયોગી હોવા છતાં આજની કાગળની કારમી અછત અને મોંઘવારીને લીધે અમો નામચંદ્રિકા આપી શક્યા નથી તેનું અમને દુઃખ છે. વિદ્વાન પંડિતોને એના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રીવિષ્ણુ સહસ્રનામનો ઉપયોગ કરવા વિનંતિ છે.

આ ગ્રંથની બીજી આવૃત્તિના પ્રકાશનમાં પણ મારા પરમ સ્નેહી અને જયેષ્ઠબન્ધુ સમા પ. ભ. મુ. શેઠ શ્રી ખટાઉ વલ્લભદાસની પ્રેરણાથી તેમના સુપુત્ર શ્રી ધરમસીભાઈએ તેમનાં પત્ની ગો. વા. સૌ. હેમકલાબેનના પુણ્યસ્મરણાર્થે જે આર્થિક સહાય કરી છે તે માટે ટ્રસ્ટ તેમનો આભાર માને છે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા સદ્ગતના પવિત્ર આત્માને ચિરશાન્તિ આપો અને તેમના કુટુંબને સર્વ રીતે સુખી કરો.

શેષ હરિકૃપા.

રમણલાલ કૃ. શાસ્ત્રી
ભાગવતભૂષણ

પ્રાસ્તાવિક

(પહેલી આવૃત્તિનું નિવેદન)

॥ ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

वैदिकस्तान्त्रिको मिश्र इति मे त्रिविधो मखः ।
त्रयाणामीप्सितेनैव विधिना मां समर्चयेत् ॥

भा. ११-२७-७

एवं क्रियायोगपथैः पुमान् वैदिकतान्त्रिकैः ।
अर्चन्नुभयतः सिद्धिं मत्तो विन्दत्यभीप्सिताम् ॥
भा. ११-२७-४९

ઈશ્વરનિર્મિત સૃષ્ટિમાં કોઈ પણ વસ્તુની મહત્તા તેના વાસ્તવિક દર્શનમાં છે. શીત દેશ-કાલમાં અગ્નિની મહત્તા, ઉષ્ણ દેશ-કાલમાં ઠંડા જળની મહત્તા, જ્ઞાની પાસે જ્ઞાનની, ભક્ત પાસે ભક્તિની, અને યોગી પાસે જ યોગની મહત્તા છે. એક જ વસ્તુ દેશ, કાલ અને પાત્ર મુજબ પોતાની મહત્તા પ્રાપ્ત કરે છે અથવા ગુમાવે છે. આ બાબતમાં રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ એક સુંદર વિચાર આપે છે:

તાપથી તપેલાં લોઢા ઉપર આકાશજળ સ્વત્ત્વ ગુમાવે છે. તે જ જળ સરોવરમાં રહેલા કમળપત્ર ઉપર મોતી સમાન ભાસે છે, જ્યારે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં વરસેલું તે જ પાણી મોતી ઉત્પન્ન કરનાર માછલીના મુખમાં પડતાં સ્વયં મોતી બને છે.

આ નિયમ જગતના સર્વ પ્રાણી અને પદાર્થ માટે છે. કોઈ પણ પ્રાણી કે પદાર્થનું માહાત્મ્ય એટલે દેશ, કાલ અને પાત્રાનુસાર તેની વાસ્તવિકતાનું દર્શન. શ્રીમદ્‌ભાગવતનું પણ આવું જ છે.

શ્રીમદ્‌ભાગવત એટલે એક અપૂર્વ સાહિત્યનું સંગ્રહસ્થાન. જેમ કોઈ મોટા શહેરમાં દર્શનીય વસ્તુઓમાં એક સંગ્રહસ્થાન પણ હોય છે, તેમ જગતસાહિત્યમાં પ્રત્યેક ભાષામાં એકાદ આવો ગ્રન્થ હોય છે. શ્રીમદ્‌ભાગવત એટલે શ્રુતિસંમત લોકસાહિત્યનો રત્નાકર. તેમાંથી સૌ કોઈને પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ગ્રહણ કરવાનો અધિકાર એ સંગ્રહાધ્યક્ષ શ્રી. વ્યાસજીએ આપ્યો છે. બાળકોને ધ્રુવ, પ્રહ્‌લાદ તથા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનાં બાલચરિત્રો ગમે તેવાં છે. સ્ત્રીઓને દ્રૌપદી, સતી દાક્ષાયણી, દેવહૂતિ, કુન્તા, સુનીતિ તથા ગોપીનાં ચરિત્રો ગમે તેવાં છે. સાંખ્યવાદીને મહાત્મા કપિલદેવ અને

દેવહૂતિનો સંવાદ, વેદાન્તીઓને અષ્ટમ સ્કંધનો સ્તુતિવિભાગ, ચતુર્થ સ્કંધનું પુરંજનાખ્યાન, વેદસ્તુતિ, એકાદશ સ્કંધ વગેરે આહ્લાદજનક છે. ભક્તોને ભાગવતધર્મ, ભક્તચરિત્રો, ભગવાનનાં ચરિત્રો તથા ભક્તિયોગ ગમે છે. યોગીઓ માટે સબીજ તથા નિર્બીજ યોગ માર્ગદર્શક છે.

ભૌતિક વિષયોમાં પણ ભાગવતની વિચારસરણી અનુપમ છે. દ્વિતીય અને તૃતીય સ્કંધમાં આપેલો વિકાસવાદ, ચતુર્થ સ્કંધમાં આપેલું રાજકારણ અને પ્રજાપતિસંસ્થા, પંચમ સ્કંધની ભૂગોળ તથા ખગોળની સયુક્તિક પરિભાષા, સપ્તમ સ્કંધનો માનવધર્મ, અષ્ટમ સ્કંધની કાલગણના, નવમ અને દ્વાદશ સ્કંધમાં આપેલો સળંગ ઇતિહાસ વગેરે ભૌતિક જ્ઞાનનાં પરિપોષક છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ જો ભાગવતનું પરિશીલન કરવામાં આવે તો ભાવ, ભાષા, અલંકાર, શબ્દશાસ્ત્ર અને છન્દોરચનામાં એ કોઈ પણ સંસ્કૃત સાહિત્યગ્રન્થથી ઊતરે એમ નથી. સમાજશાસ્ત્ર, અર્થવાદ અને અધ્યાત્મ-વાદ તો પ્રત્યેક સ્કંધમાં મહર્ષિ વ્યાસે ગૂંથ્યાં છે.

પણ શ્રીમદ્ભાગવતનું પરમ લક્ષ્ય તો **क्लेशाक्रान्तस्य तस्यैव शोधने किं पारायणम्**—અભ્યુદય-નિ:શ્રેયસસિદ્ધિપૂર્વક વિવેકપૂર્ણ જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિનું એકત્વ કરાવી જીવનશોધન કરાવવાનું છે, અને તે દ્વારા જીવતાં જીવન્મુક્તિ અને પરમાનન્દની પ્રાપ્તિ કરાવવાનું છે. આ અશેષ સંક્લેશમય સંસારમાં જ પરમાનન્દની પ્રાપ્તિ જીવતાં જ મળે તેનું નામ જીવનશોધન, એનું જ નામ ભગવત્પ્રસાદ. **अतोऽनुमेयो भगवत्प्रसादो यो दुर्लभोऽकिंचनगोचरोऽन्यैः ।**

પણ આ પ્રસન્નતા સાહજિક નથી. એ પ્રાપ્ત કરવાનાં ચાર મહાસાધન છે: (૧) કર્મણ્યતા, (૨) કુશળતા, (૩) નિર્દોષતા અને (૪) સાવધાનતા.

(૧) કર્મણ્યતા— કર્મણ્યતાનાં બે અંગો છે: કર્તવ્ય અને

ભાવના. ભાવના (પ્રેમ) કરતાં પણ કર્તવ્યનું સ્થાન ઊંચું છે. એટલે સુધી કે કેટલીક વખત ભગવાન શ્રીરામની માફક કર્તવ્ય પણ ભાવનાનું બલિદાન માગે છે.

(૨) કુશલતા—**योगः कर्मसु कौशलम्।** દેશ, કાલ અને પાત્રને અનુરૂપ પોતાના વ્યક્તિત્વનો વિચાર રાખી કર્તવ્યનું પરિપાલન.

(૩) નિર્દોષતા—**जीवाः स्वभावतो दुष्टाः।** જેમ આકાશમાંથી વરસતું પાણી પૃથ્વીના અને વાતાવરણના સંસર્ગથી દૂષિત બને છે, તેમ આત્માનું પણ છે. આત્મા અચ્છેદ્ય, અદાહ્ય, અક્લેદ્ય, અશોષ્ય, અજન્મા, અવિકારી અને અવ્યય હોવા છતાં શરીરની ઉપાધિથી દોષિત બને છે, જેમ તપેલીના પાણીમાં પડેલું ચંદ્રનું પ્રતિબિંબ તપેલી હાલતાં અને તેમાંનું પાણી ચંચળ બનતાં હાલી ઊઠે છે, વાસ્તવિક દૃષ્ટિએ ચંદ્રને અને જળને સંબંધ માત્ર આધાર–આધેય પૂરતો જ છે, તેમ શરીરરૂપી તપેલીમાં વિષયોરૂપ પાણીના વિકારને લીધે આત્મા દૂષિત બનતો દેખાય છે. વિવેકબુદ્ધિથી એ બન્નેને છૂટા ગણવા અને શારીરિક દોષનો આત્મા સાથે સ્પર્શ ન થવા દેવો એનું જ નામ નિર્દોષતા.

અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જગત એટલે જ સત્યાસત્યનું મિશ્રણ. આત્મા વિનાનો દેહ નકામો. દેહ વગરનો આત્મા નિષ્ક્રિય. દેહ અસત્ય, આત્મા સત્ય; પણ એકલું સત્ય કે અસત્ય નકામું બને છે. આથી શ્રી ભગવાને ઉદ્ધવજીને વિવેકવિદ્ બનવા મિતાક્ષરીમાં કહ્યું,

एषा बुद्धिमतां बुद्धिर्मनीषा च मनीषिणाम्।
यत्सत्यमनृतेनेह मर्त्येनाप्नोति मामृतम् ॥

અર્થાત્ અસત્ય (દેહ)થી સત્ય (આત્મા–પરમાત્મા)ને પ્રાપ્ત કરવામાં, વિનાશી (શરીર)થી અવિનાશી (પરમાત્મા)ને પ્રાપ્ત કરવામાં જ માનવબુદ્ધિની પરાકાષ્ઠા છે. આ જ નિર્દોષતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ.

(૪) સાવધાનતા—ઉપરની ત્રણે વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવામાં કેટલાંક બાધક તત્ત્વો નડે છે, એટલે એને અંગે માણસે સાવધ રહેવું જોઈએ. આમ તો પ્રત્યેક માણસ કે પશુ–પક્ષી ભયસંચાર થતાં સાવધ તો રહે જ છે. આ એનો પ્રાકૃતિક ગુણ છે, એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી. પણ એની દિશા ફેરવવાની જરૂર છે.

માણસ જ્યારથી જન્મે છે ત્યારથી રોગ, વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ આ ત્રણ ભયજનક વસ્તુઓ એની સામે હંમેશાં આવે છે. ગમે તેટલી સાવધાનતા રાખવા છતાં જગતના મહાનમાં મહાન પુરુષને —અવતારી પુરુષને પણ—આ ત્રણ વસ્તુ છોડતી નથી. દરેક માણસ એમ જ ઇચ્છે છે કે મને કદી રોગ ન થાય, હું વૃદ્ધ ન થાઉં, મને મરણ ન આવે; છતાંય આ ત્રણનાં આક્રમણ અવશ્યંભાવી છે.

આનો અર્થ એ થયો કે માનવ જે માટે સાવધ રહે છે તેની તે સાવધાનતા એક દિવસ તો નિરર્થક બને જ છે. એટલે આ સાવધાનતા ખોટી છે, એમ કહી શકાય. સાચી સાવધાનતા તો તે છે કે જેમ ક્લોરોફોર્મ આપેલા દર્દીને શરીર ઉપર શસ્ત્રક્રિયા થવા છતાં તેની અસર થતી નથી, તેમ જ્ઞાન, ભક્તિ કે નિષ્કામ કર્મયોગનું ક્લોરોફોર્મ લેનારને જગતની આધિદૈવિક, આધિભૌતિક અથવા આધ્યાત્મિક ઉપાધિ નડતી નથી. આ સંબંધમાં શ્રીમદ્‌-ભાગવતે **न त्रासो मरणात् कार्यः । मृत्यवो नोपधक्ष्यन्ति मृत्यूनां मृत्युमीश्वरम्** વગેરે અનેક મૃત્યુંજય ઉદાહરણો આપ્યાં છે. એટલે સાચી સાવધાનતા મરણ બાદ પુનર્જન્મ ન થાય એ માટે રાખવામાં છે અને જીવતાં મૃત્યુંજય બનવામાં છે, અવશ્ય થનારાં અને દેહ સાથે સંબંધ રાખનારાં ત્રિવિધ કષ્ટોથી બચવામાં નહિ.

(૩) પ્રસન્નતા—**प्रसादस्तु प्रसन्नता । प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ।** સાંસારિક દુઃખોના અતિરેકમાં પણ આત્માની પ્રસન્નતા. આ પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવાના અનેક ઉપાયો ભાગવતે

ઠેર ઠેર બતાવ્યા છે. ભગવતી ગીતાએ બીજા અધ્યાયમાં સ્થિત-પ્રજ્ઞનાં લક્ષણરૂપે, બારમા અધ્યાયમાં ભક્તનાં લક્ષણરૂપે અને ચૌદમા અધ્યાયમાં ગુણાતીત પુરુષનાં લક્ષણ તરીકે એનું વર્ણન કર્યું છે. શ્રી રામચરિતમાનસમાં પણ—

जाति पाँति धन धर्म बड़ाई। प्रिय परिवार सदन समुदाई॥
सब तजि तुमहि रहै लव लाई। ताके हृदय बसहु रघुराई॥
काम क्रोध मद मान न मोहा। लोभ न छोभ न राग न द्रोहा॥
जिनके कपट दंभ नहि माया। तिनके हृदय बसहु रघुराया॥

આવાં હૃદયોમાં જ સચ્ચિદાનંદનો વાસ હોવાથી તેઓની પ્રસન્નતા અબાધિત રહે છે. નિષ્કામ કર્મ, ભક્તિ અને જ્ઞાનના ત્રિવેણીસંગમમાં સદાય પરિપ્લુત રહેવાથી **गङ्गाम्भस्थ इव द्विपः** ની માફક સદાય આત્માનન્દમાં મસ્ત રહે તેનું જ નામ સાચી પ્રસન્નતા —જીવન્મુક્તિ. અને એ જ રીતે જીવ, જગત અને જગદીશ્વરની એકતા કરાવનારાં **यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम्** ભગવદર્થ અને ભગવત્પ્રીત્યર્થ નિષ્કામ કર્મ કરતાં કરતાં મરણ બાદ મુક્તિ. આનું જ નામ જીવનશોધન.

શ્રીમદ્‌ભાગવતનું પરમ લક્ષ્ય છે પ્રપંચનિવૃત્તિ અને ભગવત્પ્રાપ્તિ. એ લક્ષ્યને સંપાદન કરવા માટે કર્મસાધનાની જરૂર પડે છે. જગતના સર્વ માનવો ઉપર જણાવેલું આત્મશોધન કરી શકતાં નથી. તેથી તેમને પ્રવૃત્તિમાર્ગ તરફથી નિવૃત્તિમાર્ગમાં વાળવા માટે શ્રીમદ્‌ભાગવતે સ્થળે સ્થળે ફલશ્રુતિ આપી છે. આને પરોક્ષવાદ કહ્યો છે.* પરોક્ષવાદ

---

* परोक्षवादो वेदोऽयं बालानामनुशासनम् ॥

× ×

यत्परोक्षप्रियो देवो भगवान् भूतभावनः ॥
एतदध्यात्मपारोक्ष्यं गीतं देवर्षिणानघ ।
यः श्रावयेद्यः शृणुयात्स लिंगेन विमुच्यते ॥

એટલે કોઈ પણ પ્રકારની ફલપ્રાપ્તિ માટે શાસ્ત્રોએ બતાવેલી સત્ક્રિયા.

જેમ કોઈ માતા પોતાના અણસમજુ બાળકને દવા આપવા ઇચ્છતી હોય ત્યારે એક હાથમાં દવાની પ્યાલી રાખે છે અને બીજા હાથમાં સાકરનો ટુકડો રાખે છે, સાકરના ટુકડાની લાલચે બાળક દવા પીએ છે, તેમાં માતાનો હેતુ બાળકને સાકર ખવડાવવાનો નથી, પણ દવા પાઈ સારો કરવાનો છે, સાકર એ માત્ર પ્રલોભન છે, તેવી રીતે શ્રીમદ્ભાગવતે પણ જે સત્ક્રિયાઓની ફલશ્રુતિ આપી છે તે માનવને નિવૃત્તિમાર્ગ તરફ વાળવા માટે તથા સત્કર્મમાં વ્યાપૃત કરવા માટે છે.+ આથી ઐહિક અને પારમાર્થિક એવાં બન્ને ફળ સાધકને અનાયાસે મળે છે.

આમ તો શ્રીમદ્ભાગવતે સ્થળે સ્થળે ધ્યેય પરત્વે ઉપાસના અને તેની ફલશ્રુતિ બતાવી છે, જે અમે આ ગ્રન્થના પૃ. ૨૧૭ થી ૨૨૦ સુધી સંક્ષેપમાં બતાવી છે. ઉદાહરણરૂપે એમાંની નં. ૩ ની કંડિકા અમે અર્થ સાથે પ્રિય વાચકની જાણ માટે આપીએ છીએ.

ब्रह्मवर्चसकामस्तु यजेत ब्रह्मणस्पतिम् ।
इन्द्रमिन्द्रियकामस्तु प्रजाकामः प्रजापतीन् ॥
देवीं मायां तु श्रीकामस्तेजस्कामो विभावसुम् ।
वसुकामो वसून् रुद्रान् वीर्यकामोऽथ वीर्यवान् ॥
अन्नाद्यकामस्त्वदितिं स्वर्गकामोऽदितेः सुतान् ।
विश्वान् देवान् राज्यकामः साध्यान् संसाधको विशाम् ॥
आयुष्कामोऽश्विनौ देवौ पुष्टिकाम इलां यजेत् ।
प्रतिष्ठाकामः पुरुषो रोदसी लोकमातरौ ॥
रूपाभिकामो गन्धर्वान् स्त्रीकामोऽप्सर उर्वशीम् ।
आधिपत्यकामः सर्वेषां यजेत परमेष्ठिनम् ॥

+ नास्मिन् भवे भ्रमति मुक्तसमस्तबन्धः ॥

यक्षं यजेद्यशस्कामः कोशकामः प्रचेतसम् ।
विद्याकामस्तु गिरिशं दाम्पत्यार्थं उमां सतीम् ॥
धर्मार्थं उत्तमश्लोकं तन्तुं तन्वन् पितॄन् यजेत् ।
रक्षाकामः पुण्यजनानोजस्कामो मरुद्गणान् ॥
राज्यकामो मनून् देवान् निर्ऋतिं त्वभिचरन् यजेत् ।
कामकामो यजेत् सोममकामः पुरुषं परम् ॥

પણ,

अकामः सर्वकामो वा मोक्षकाम उदारधीः ।
तीव्रेण भक्तियोगेन यजेत पुरुषं परम् ॥
एतावानेव यजतामिह निःश्रेयसोदयः ।
भगवत्यचलो भावो यद्भागवतसङ्गतः ॥

भा. २-३-२-११

"અર્થાત્ બ્રહ્મતેજની ઇચ્છાવાળાએ બ્રહ્માજીની, ઇન્દ્રિયસુખની ઇચ્છાવાળાએ પ્રજાપતિની, લક્ષ્મીની ઇચ્છાવાળાએ માયાદેવીની, તેજની ઇચ્છાવાળાએ અગ્નિની, દ્રવ્યની ઇચ્છાવાળાએ વસુની, વીર્ય–બલની ઇચ્છાવાળાએ રુદ્રની, અન્નભોગની ઇચ્છાવાળાએ અદિતિની, સ્વર્ગની અપેક્ષાવાળાએ આદિત્યની, રાજ્યની કામનાવાળાએ વિશ્વેદેવોની, પ્રજા ઉપર સત્તા મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ સાધ્યગણોની ઉપાસના કરવી. દીર્ઘાયુ ઇચ્છનારે અશ્વિનીકુમારોનું, પુષ્ટિની ઇચ્છાવાળાએ પૃથ્વીનું, પ્રતિષ્ઠાની ઇચ્છાવાળાએ આકાશ અને પૃથ્વીનું, રૂપાભિલાષીએ ગંધર્વનું, સ્ત્રીકામનાવાળાએ ઉર્વશીનું, આધિપત્યની ઇચ્છાવાળાએ બ્રહ્માનું પૂજન કરવું. યશની ઇચ્છાવાળાએ યક્ષ કરવા. કોશ (ખજાનો)ની ઇચ્છાવાળાએ વરુણનું, વિદ્યાની ઇચ્છાવાળાએ શંકરનું, દામ્પત્યપ્રેમની ઇચ્છાવાળાએ પાર્વતીનું, ધર્મની ઇચ્છાવાળાએ પુણ્યશ્લોક ભગવાનનું, વંશવૃદ્ધિ ઇચ્છનારે પિતૃઓનું, રક્ષા મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ પુણ્યજન યક્ષોનું અને ઇન્દ્રિયબળ મેળવવાની

ઇચ્છાવાળાએ મરુતનું પૂજન કરવું. રાજ્યની ઇચ્છાવાળાએ ગનુની, શત્રુને મારવા ઇચ્છનારે મૃત્યુદેવની, કામની ઇચ્છા રાખનારે ચંદ્રની અને નિષ્કામ બનવાની ઇચ્છા રાખનારે પરમાત્માની આરાધના કરવી.

પણ નિષ્કામ, સર્વકામ કે મોક્ષકામ ઉદાર બુદ્ધિવાળા ભક્તોએ તીવ્ર ભક્તિયોગથી પરમપુરુષ પરમાત્માનું યજન કરવું.

આમ શ્રીમદ્‌ભાગવતને, શાસ્ત્રસમ્મત સકામ ઉપાસના દ્વારા નિષ્કામ ઉપાસનામાં પ્રવેશ કરાવી ભગવત્પ્રાપ્તિ અને મુક્તિ માન્ય છે, એ ઉપરના શ્લોકોથી પ્રિય વાચકને સમજાશે. અસ્તુ.

શ્રીમદ્‌ભાગવત નિગમકલ્પતરુનું સમગ્ર રસમય પરિપક્વ ફળ છે. **वेदोपनिषदां साराज्जाता भागवती कथा**—વેદ અને ઉપનિષદનું સારદોહન છે. શ્રીમદ્‌વલ્લભાચાર્યજીએ એને પ્રમાણગ્રન્થ માન્યો છે. મહર્ષિ વેદવ્યાસે તો એને પરમહંસસંહિતાનું બિરુદ આપ્યું છે. સંહિતા એટલે જ મંત્રસમુચ્ચય. જેમ ગીતાજી તથા સપ્તશતીના શ્લોકો મંત્ર કહેવાય છે અને તેથી જ ફલદાયક છે, તેમ ભાગવત પણ પરમહંસસંહિતા હોવાથી એનો પ્રત્યેક શ્લોક એ શ્લોક નથી પણ મંત્ર છે, અને તેથી શ્રીમદ્‌ભાગવતના આવા મંત્રોનાં અનુષ્ઠાન શાસ્ત્રીય અને ફલદાતા છે, શ્રદ્ધેય છે, જ્યારે સપ્તશતી અને ગીતાનાં અનુષ્ઠાન ઈપ્સિતફલદાતા છે. શ્રી તુલસીદાસજીનો રામચરિત્રમાનસ ગ્રંથ, ભાષાગ્રન્થ હોવા છતાં તેનાં અનુષ્ઠાન થાય છે અને ફળે છે, તો શ્રીમદ્‌ભાગવતનું સકામ અનુષ્ઠાન કેમ ફલદાતા ન બને ?

હવે સમજ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક કરેલું અનુષ્ઠાન જ સિદ્ધિપ્રદ બને છે, અન્યથા એ તામસક્રિયા બની જાય. **विधिहीनमसृष्टान्नं मन्त्रहीनमदक्षिणम् । श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते** ॥ તેથી ફલપ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સમય અને પરિશ્રમ વ્યર્થ જાય. માટે ભાગવતના આ સકામકર્મ વિભાગના મંત્રપ્રયોગોની પ્રક્રિયા તથા અંગ અને ઉપાંગોનું જ્ઞાન આવશ્યક છે, જે મેં 'ઉપાસનાયોગનાં અંગો' નામના હવે પછી તરત શરૂ થતા સ્વતંત્ર પ્રકરણમાં દર્શાવ્યું છે.

મારાં સપ્તાહપારાયણો દરમિયાન આવા કામ્યકર્મના અનુષ્ઠાનનો પ્રથમ પરિચય મને વૃન્દાવનનિવાસી પ. પૂ. ગોસ્વામીજી શ્રી અનંતલાલજી મહારાજ દ્વારા થયો. એઓશ્રીએ સંકલ્પસિદ્ધિ માટે ભાગવતના અષ્ટમ સ્કંધના ૨૪ મા અધ્યાયના ૬૦ મા શ્લોકને મંત્ર તરીકે માની તે અધ્યાયના પ્રતિશ્લોકનું ૨૪ દિવસ સુધી સંપુટીકરણપૂર્વક પારાયણ કરવા જણાવ્યું. એઓશ્રીએ એની એક પુસ્તિકા પણ છપાવી હતી. તે દ્વારા મને લાભ થયો. એ સાથે ભાગવતના અનેક વિષયો સાથે જીવનમાં આ વિષય પણ લોકોપકારક છે એમ લાગવા લાગ્યું. ત્યારથી પૂર્ણ વિચારપૂર્વક મેં પણ જે જે ભાઈબહેનોને જે પ્રકારનું કષ્ટ હોય તેનું નિવારણ કરવા ભાગવતના મંત્રપ્રયોગાદિનું સૂચન કરવા માંડ્યું. ભગવાનની અપાર કરુણાથી મોટે ભાગે એમાં સફળતા મળવા માંડી. ક્વચિત્ નિરાશા સાંપડતી ત્યારે એનું મૂળ કારણ તપાસતાં માલૂમ પડતું કે દેશ, કાલ, પાત્ર, વિધિ, વિધાન વગેરેની યોગ્યતા જળવાઈ નથી, પછી શાસ્ત્રનો શો દોષ?

આમ મોટે ભાગે સફળતાનાં ચિહ્નો વર્ષો સુધી પાકો અનુભવ કર્યા બાદ આ ભાગવતના પ્રયોગો જનહિતાર્થે પ્રકટ કરવામાં આવે તો આજના કપરા કલિકાલમાં અનેક દીન, દુર્બળ, દુઃખી અને નિઃસાધન શ્રદ્ધાળુ ભાઈબહેનોનું મનોરથસિદ્ધિ સાથે કલ્યાણ થાય. જો તેમ ન બને તો નિદાન દિવસના થોડા સમય માટે સંસારના ઝંઝાવાતમાંથી નિવૃત્તિ મેળવી ઈશ્વરસ્મરણ કરતાં કાં તો ક્લેશશમન થાય અથવા પ્રારબ્ધકર્માનુસાર પ્રાપ્ત થયેલાં દુઃખોને સહન કરવાની તેમને શક્તિ મળે—**अशेषसंक्लेशशमं विधत्ते गुणानुवादश्रवणं मुरारेः** । આ શુભ ભાવના આ ગ્રંથપ્રકાશનનું મૂળ છે. અસ્તુ.

હવે આ ગ્રન્થની રચના વિષે :—

આ ગ્રન્થમાં ૫ તંત્ર આપવામાં આવ્યાં છે: (૧) નારાયણ-

તંત્ર, (૨) વિષ્ણુતંત્ર, (૩) અવતારતંત્ર, (૪) શિવતંત્ર, (૫) દેવી-તંત્ર. અવતારતંત્રમાં ૪ અવતારતંત્ર છે : (૧) નૃસિંહતંત્ર, (૨) વામનતંત્ર, (૩) રામતંત્ર, (૪) શ્રીકૃષ્ણતંત્ર.

દરેક તંત્રમાં સકામ અને નિષ્કામ પ્રયોગો આપ્યા બાદ તે તે દેવના પ્રધાન મંત્રનું યંત્ર આપવામાં આવ્યું છે. એ યંત્ર ઉપર જે અંકો છે તે ત્યાં ત્યાં સ્થાપન કરવાના દેવોના છે. તે પછી તરત જ યંત્રદેવતાનું પૂજન, ન્યાસ, ધ્યાન, સ્તુતિ, હોમ, વિધાન વગેરે આપવામાં આવ્યાં છે. અભિષેકાદિ માટે અથર્વશીર્ષો અને સ્તુતિ માટે સ્તોત્રો પણ તેમાં જ આપવામાં આવ્યાં છે.

આ પ્રમાણે ૮ તંત્રો પૂરાં થયા બાદ જીવનના ઉત્થાન માટે ૬ પ્રકીર્ણ પ્રયોગો આપવામાં આવ્યા છે, જેથી મનોમલનો નાશ થાય. એ પછી શ્રીમદ્‌ભાગવતે આપેલી સકામ-નિષ્કામ ફલશ્રુતિ-ઓનો સ્થળનિર્દેશ કર્યો છે, જેથી કોઈ પણ સાધક પોતાની ઇચ્છાનુરૂપ અનુષ્ઠાન કરી મનોરથ પ્રાપ્ત કરી શકે. તે સાથે જીવનના ઉત્થાનને અતિ ઉપયોગી બાબતોમાં જેમાં બતાવવામાં આવેલ છે એવી ભાગવતના શ્લોકોની રત્નકણિકાઓનો સ્થળનિર્દેશ છે. પ્રભુની ઇચ્છા હશે તો આનો પણ એક સ્વતંત્ર ગ્રન્થ 'શ્રીમદ્‌-ભાગવતનું સારદર્શન' રચાશે. હાલ તુરત તો જિજ્ઞાસુ ભાઈ-બહેનો તે તે સાર ગ્રહણ કરી જીવનનો ઉત્કર્ષ સાધે એ માટે મારો આ નિર્દેશાત્મક નમ્ર પ્રયત્ન છે.

ત્યાર પછી જે ભાઈબહેનો સ્વયં મંત્રાનુષ્ઠાન કરવા માગતાં હોય તેમના માર્ગદર્શન માટે સંક્ષેપમાં મંત્રાનુષ્ઠાન પ્રયોગ આપવામાં આવ્યો છે. એમાં પૌરાણિક મંત્રો આપ્યા છે. જેટલી બની શકી તેટલી સરલતાથી વિધિ સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, જેથી સાધક ભાઈબહેનો પ્રયોગો સહેલાઈથી જાતે કરી શકે.

જેવી રીતે રુદ્રયાગ, વિષ્ણુયાગ, શતચંડી, સહસ્રચંડી વગેરે

યાગ થાય છે, તેવી જ રીતે ભાગવતયાગ થાય એ હેતુથી, **भागवतयागपद्धति** સંસ્કૃતમાં આપવામાં આવી છે, જેથી મારા વિદ્વાન પંડિતમિત્રો તે મુજબ કરાવે. સામાન્ય રીતે વિષ્ણુયાગમાં વૈદિક વિધિમાં પુરુષસૂક્ત અને પૌરાણિક વિધિમાં વિષ્ણુસહસ્રનામના પાઠ અને તે નામો દ્વારા આહુતિ અપાય છે. શ્રીમદાચાર્યચરણે શ્રીમદ્‌ભાગવતમાંથી ભગવાનની લીલા ગૂંથી પુરુષોત્તમ સહસ્રનામાવલિ રચી અને તેનો પાઠ કરવાથી શ્રીમદ્‌ભાગવતના પાઠ જેટલું જ ફળ બતાવ્યું. વૈષ્ણવ સમાજમાં એ પુરુષોત્તમ સહસ્રનામાવલિ પાઠ ખૂબ પ્રચલિત છે, એ એમનું કૃપાફળ છે.

એમના જ અનુગ્રહથી કોઈ ધન્ય ક્ષણે મને પણ આવો એક નવ્ય પ્રયાસ કરવાનું મન થયું. શ્રીમદ્‌ભાગવત ઉપર ગ્રંથ લખવાની ઇચ્છાથી ૧૯૩૯ના નવેંબર માસમાં સુરતવાળા પૂ. આચાર્યચરણ શ્રી વ્રજરત્નલાલજી મહારાજ પાસે બ્રહ્મસંબંધ લીધો. તેનું સુભગ ફળ એ આવ્યું કે વૈષ્ણવ ભગવદીયોના હાથમાં હું 'શ્રીમદ્‌ભાગવત તત્ત્વચિન્તામણિ,' શ્રીમદ્‌ભાગવતી ગીતા ', 'ભાગવત રત્નમંજૂષા ', ' પંચગીત રાસતત્ત્વ ' જેવા તાત્ત્વિક ગ્રંથો મૂકી શક્યો. એ ભગવાન અને તેના વહાલા ભગવદીયો તથા શ્રીમદાચાર્યચરણ તથા તેમના વંશજોનું કૃપાફળ છે. વિશેષતઃ પૂ. ગુરુદેવ આચાર્યચરણ શ્રી વ્રજરત્નલાલજી મહારાજની કૃપાદૃષ્ટિથી પ્રાપ્ત થયેલ બ્રહ્મસંબંધદીક્ષાનું સુભગ ફળ છે. મારું કંઈ નથી. અસ્તુ.

શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં ભગવાનનાં અનંત સુભદ્ર નામો છે. જો તેને એકઠાં કરી તેની નામાવલિ બનાવાય તો એક સુંદર સ્તોત્ર તૈયાર થાય એ વિચારે પ્રથમ ભગવાનનાં આશરે ૬ થી ૭ હજાર નામનો સંગ્રહ કર્યો. તેમાંથી વેદાન્ત, સાંખ્ય, ન્યાય, પૂર્વમીમાંસા, અવતારો અને વિશેષતઃ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનાં નામોનું વર્ગીકરણ કરી શ્લોકોમાં ૧૦૦૮ નામો ગૂંથ્યાં. કુલ

૧૨૨. શ્લોકો થયા. અને વર્ગીકૃત નામાવલી તૈયાર થઈ. એને નામચન્દ્રિકા એવું નામ આપવામાં આવ્યું. એમાં ન્યાસ, ધ્યાન વગેરે શ્રીમદ્‌ભાગવતનાં કાયમ રાખ્યાં છે. અંતિમ શ્લોકોમાં પ્રથમ ચાર સ્વરચિત છે, બીજા ચાર શ્રીમદ્‌ભાગવતના જ છે. શ્લોક ૮ મામાં અનુરૂપ ફેરફાર કર્યો છે, તે સુજ્ઞ વાચક જોઈ શકશે. શ્રીમદ્‌ભાગવત યાગમાં આ પાઠ અને એ દ્વારા આહુતિ અપાય એ માટે તે આખો પાઠ અને તે સાથે તરત જ એ નામોને ચતુર્થ્યંત બનાવી નમસ્કારવાચક મુકયાં છે, જેથી આહુતિમાં કામ આવે તથા સહસ્રતુલસી સમર્પણ કરી શકાય. બોલવામાં સુવિધા આવે અને અંતઃકરણમાં ઉલ્લાસ જાગ્રત થાય એ માટે અકારાદિક્રમ બનાવ્યો છે, તેની સામે તે નામ મુળ શ્લોકમાં કેટલામું છે તે જણાવતો અંક આપવામાં આવ્યો છે, જેથી તે નામ જલદીથી મૂળ શ્લોકમાં શોધી શકાય.

હવે આ નવ્ય રચનામાં એક ક્ષમાપ્રાર્થના. એકસો બાવીસ શ્લોકમાં અર્ધા અનુષ્ટુપ અને અર્ધા ઉપજાતિ, વંશસ્થ, ઇન્દ્રવજ્રા કે ઉપેન્દ્રવજ્રામાં ગૂંથાયા છે. એમાં મિશ્રણ પણ હશે. અમારે નામોની મર્યાદામાં રહીને કામ કરવાનું હોવાથી છંદોરચનામાં લક્ષ અપાયું નથી. છંદોરચનાનું બંધન સ્વીકારતાં નામોનો આનંદ તૂટી જતો હતો, તેથી ભાવને મુખ્ય ગણી છન્દોરચનાને ગૌણ ગણી છે. એટલી અમારી ઊણપ અમે હૃદયથી સ્વીકારીએ છીએ અને તે બદલ પ્રિય વાચકવર્ગની ક્ષમા પ્રચ્છીએ છીએ. શ્લોકો ગાવામાં વાંધો નહિ આવે એટલો વિશ્વાસ છે.

છેલ્લે શ્રીમદ્‌ભાગવત સપ્તાહવિધિનો ક્રમ તથા અષ્ટોત્તર-શત ભાગવત બેસાડવાનું ફળ આપી ગ્રંથની સમાપ્તિ કરી છે.

હવે આ ગ્રંથના પ્રકાશન વિષે.

સૌપ્રથમ મને આવો શ્રીમદ્‌ભાગવતના મંત્રપ્રયોગો જેવો જનોપકારક ગ્રન્થ લખવાની આજ્ઞા, પ્રેરણા અને આશીર્વાદ આપનાર પૂજ્ય મહાનુભાવો, જેવા કે પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય પૂ. સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજી મહારાજ, પૂ. આચાર્ય શ્રી અનંતલાલજી મહારાજ (વૃન્દાવન), પ. પૂ. આચાર્યપ્રવર શ્રી દીક્ષિતજી મહારાજ (મુંબઈ), પ. પૂ. મહામંડલેશ્વર શ્રી ભાગવતાનંદજી મહારાજ, (અમદાવાદ), પ. પૂ. મ. મં. શ્રી. ગંગેશ્વરાનન્દજી મહારાજ, પૂ. શ્રી. નરહરિલાલ મહારાજ અકોલકર (વડોદરા), ગુજરાતના પ્રખર ભાગવતવક્તા પં. શ્રી. કૃષ્ણશંકર શાસ્ત્રીજી, નડિયાદ વગેરેનો વંદનપૂર્વક આભાર માનું છું.

તદુપરાંત મારા વિદ્વાન મિત્ર અને અમદાવાદના પ્રથમ પંક્તિના પંડિતોમાં જેમની ગણના થાય છે એવા યાજ્ઞિક-શિરોમણિ શાસ્ત્રીજી શ્રી દામોદરપ્રસાદનો તો હું ખૂબ જ ઋણી છું. એમણે મારા આ ગ્રન્થલેખનના વિચારને વધાવી લીધો અને તેને અંગે અનેકવાર અમૂલ્ય સલાહસૂચનો આપ્યાં, ગ્રન્થ-સૂચનો કર્યાં, એટલું જ નહિ પણ શ્રીમદ્‌ભાગવત યાગપદ્ધતિ લખી આપી. એમનો મેં ઘણો અમૂલ્ય સમય લીધો, ખૂબ પરિશ્રમ આપ્યો, તે પણ મનમાં આણ્યું નથી. એ માટે હું એમનો ઋણી અને આભારી છું.

એ સાથે અવારનવાર મને સલાહસૂચન આપનાર મારા મિત્ર શ્રી મંગળજી શાસ્ત્રીનો પણ હું આ સ્થળે આભાર માનવાની તક લઉં છું. વૈદ્યશાસ્ત્રી શ્રી શંકરલાલ છગનલાલ, જેમણે મને પોતાની જૂની હસ્તલિખિત પ્રતમાંથી સપ્તાહપદ્ધતિ તથા અષ્ટોત્તરશત ભાગવતપારાયણપદ્ધતિ પ્રકાશન માટે આપી તેમનો, તથા કેટલાક પ્રયોગોનાં સૂચન કરવા બદલ શ્રી ગિરિજાશંકરભાઈ તથા નવસારીવાળા વૈદ્ય શ્રી ઉમાશંકરનો હું ઋણી છું.

વધારે ઉપકાર તો મારે તેમનો માનવો રહ્યો કે જેમને મેં પ્રયોગો બતાવ્યા અને પ્રભુએ તેમને સફળતા અને શાન્તિ આપી. આવાં ભાઈબહેનોને જો સફળતા ન મળી હોત તો મને આ ગ્રન્થમાં પ્રોત્સાહન ન મળત. પ્રભુ એ સર્વ ભાઈબહેનોનું સદાય શ્રેય કરે.

હવે **मधुरेण समापयेत्** ન્યાયે જેમનાં ઔદાર્ય, સ્નેહ, મૈત્રી અને ભક્તિભાવે આ ગ્રંથને પ્રકટિત કરવામાં સહાય કરી તે મારા પરમ મિત્ર—જ્યેષ્ઠ બંધુ કહું તો પણ ચાલે— પ. ભ. મુ. શ્રી. ખટાઉ વલ્લભદાસનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે. તેમને આ ગ્રન્થ આપાતદૃષ્ટિથી ખૂબ ઉપકારક લાગ્યો. તેમના સુપુત્ર શ્રી ધરમસીભાઈએ પોતાનાં પૂજ્ય માતુશ્રી ગો. વા. શ્રી પ્રેમકુંવરબાઈના સ્મરણાર્થે આ ગ્રન્થપ્રકાશનમાં વેગ આપ્યો. પ્રભુ સદ્‌ગતને શ્રીચરણમાં સદાય વાસ આપો અને મુ. શ્રી ખટાઉ ભાઈ, શ્રી ધરમસીભાઈ, સૌ. હેમકલા બહેન તથા તેમનાં સર્વ કુટુંબીજનોને શ્રી ગોકુલેશપ્રભુ સર્વદા સર્વ રીતે સુખી કરો. એમની ભગવાન અને ભગવદીય તરફની ભક્તિ સદાય વૃદ્ધિ પામો.

અંતમાં આ ગ્રન્થનો આશ્રય કરી ભગવદનુષ્ઠાન કરનારાં સર્વ ભાઈબહેનોના મનોરથો ભગવાન વ્રજેન્દ્રનન્દન પૂર્ણ કરો એ શ્રીચરણમાં પ્રાર્થના.

विश्वानि देव सवितुर्दुरितानि परासुव ।
यद्भद्रं तन्न आसुव ।

'અનુગ્રહ'
૫૫, પંકજ સોસાયટી,
સરખેજ રોડ,
અમદાવાદ–૭.

ભગવાન અને ભગવદીયનો
ચરણસેવક,
રમણલાલ કૃષ્ણરામ શાસ્ત્રી
ભાગવતભૂષણ, સાહિત્યતીર્થ

અનુક્રમણિકા

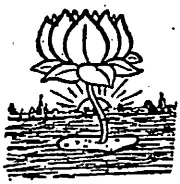
॥ ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

ઉપાસનાયોગનાં અંગો

न ह्यन्तोऽनन्तपारस्य कर्मकाण्डस्य चोद्धव।
संक्षिप्तं वर्णयिष्यामि यथावदनुपूर्वशः॥

भा. ११-२७-६

હે ઉદ્ધવ! ઉપાસનાની ક્રિયાઓનો પાર નથી, તથાપિ હું તેનું ક્રમશઃ વર્ણન કરીશ.

આ ગ્રન્થમાં આપેલો કોઈ પણ પ્રયોગ કરતાં પહેલાં આ પ્રકરણ ધ્યાનપૂર્વક વાંચી જવા મારી આગ્રહભરી વિનંતી છે.

—લેખક

ઉપાસનાયોગનું પહેલું અંગ : શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ અને ભક્તિ

આજનું વિજ્ઞાન પ્રત્યક્ષ અને પ્રત્યક્ષાવલંબી શાસ્ત્રમાં જ શ્રદ્ધા રાખે છે, જ્યારે ઉપાસનામાર્ગ પરોક્ષતત્ત્વમાં શ્રદ્ધા મૂકવાનો છે. ટ્રેન, સ્ટીમર કે એરોપ્લેનમાં મુસાફરી કરતી વખતે આપણે તેના ચાલક સંબંધી વિચાર કરતા નથી. તેને જોતા પણ નથી, તેની ઓળખાણ પણ માગતા નથી. ડૉક્ટર ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ મૂકી એક દરદી પોતાના મહામૂલ્યવાન શરીર ઉપર વાઢકાપ થવા દે છે, અને તે સફળતા મેળવે છે. જ્યારે જીવનમાં આ ભૌતિક શ્રદ્ધા ફળ આપે છે, તો જે વિશ્વનિયન્તાએ જગતનાં સર્જન, પાલન અને રક્ષણ વગેરેની જવાબદારી લીધી, જે ઈશ્વર પરોક્ષરૂપે દૂધમાં રહેલા ઘીની માફક સમગ્ર જગતના અણુ અણુમાં કાલ, ક્રિયા અને જ્ઞાન-શક્તિથી સર્વને અનુભવગમ્ય છે, તેની કૃપા અને દયા માટે તેના-માં જ વિશ્વાસ ન મૂકીએ, તેની પ્રાર્થના ન કરીએ, તેની દયા ન યાચીએ, તો આપણા જેવા કૃતઘ્ન કોણ? એથી જેટલી આપણી શ્રદ્ધા અને દૈન્ય વધારે તેટલી આ ઉપાસનાયોગમાં સફળતા વધારે.

કોઈક વેળા પ્રભુ આપણી શ્રદ્ધાની કસોટી પણ કરે. પરીક્ષા હંમેશાં સત્યનિષ્ઠની થાય છે. સુવર્ણની અને હીરાની થાય છે, લોખંડ કે કોલસાની નહિ. જ્યારે આ ક્રિયાયોગમાં પણ વિપત્તિ-ઓ આવે ત્યારે દ્વિગુણ શ્રદ્ધાથી તેનું સ્મરણ કરી ઉપાસના કરવાથી પ્રહ્લાદની માફક જડ સ્તંભમાંથી પણ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય કરી શકાશે. **सृष्टेरतीतो बुद्धेश्च परः स भक्तिलभ्यः** (अंगिरा. भ. सू. २. पा. ५) આ શ્રદ્ધા જ ભક્તિની જનની છે. આ શ્રદ્ધા જ અહેતુક પ્રેમ થાય તો રાગાત્મિકા ભક્તિ બને. **रसानुभविकानन्दशान्तिदा रागात्मिका** (अं. दै. मी. सू १२) અને વિધિપ્રધાન સહેતુક પ્રેમ થાય તો વૈધી બને. **विधिसाध्यमाना वैधी सोपानरूपा** (अं. दै. मी. सू. ११). આનું સવિસ્તર વર્ણન કરવા જતાં ખૂબ વિસ્તાર થાય

તેથી અમે માત્ર મુદ્દાઓ જ આપી મનનું સમાધાન કર્યું છે. એથી સાધકોને માર્ગદર્શન મળશે. વિસ્તાર ન કરી શકવા બદલ અમે પ્રિય વાચકવર્ગની ક્ષમા ઇચ્છીએ છીએ.

રાગાત્મિકા ભક્તિના બે પ્રકાર છે. જીવકૃત ભગવત્સ્વીકાર (પ્રપત્તિ) અને ભગવત્કૃત જીવસ્વીકાર (અનુગ્રહ પુષ્ટિ). આ ગ્રંથ વૈધી ભક્તિ બતાવનારો હોવાથી આ રાગાત્મિકા ભક્તિનાં માત્ર અંગો બતાવી સંતોષ માનીશું. જો કે આ ગ્રન્થમાં કેટલાક પ્રયોગો આ માર્ગના પણ છે, પણ તેનાં સાધનો તરીકે માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક ભગવાનમાં આત્યંતિક સ્નેહ અને પ્રપંચનું સર્વથા વિસ્મરણ—આ બે જ સાધનો વિશિષ્ટ છે.

વૈધી ભક્તિનાં મુખ્ય ૯ અંગ છે. તેમાંનાં પ્રથમ ૭ શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન અને વંદન—આ સાધનો વિધિ-પૂર્વક કરવાનાં છે. તે સિદ્ધ થતાં તેનાં બીજાં ત્રણ અંગો—દાસ્ય સખ્ય અને આત્મનિવેદન-નું પર્યવસાન રાગાત્મિકા ભક્તિમાં સ્વાભાવિક* થઈ જાય છે, તેમાં વિધિ-નિષેધ ગૌણ બને છે. પ્રથમ જણાવેલાં શ્રવણાદિ અંગોમાં પણ સ્મરણ, અર્ચન, પાદસેવન, અને વંદન આ ચાર અંગો જ વિધિપ્રધાન છે. આમાં કેળવેલી શ્રદ્ધા-ભક્તિ જ ઉપાસનામંદિરનો પાયો છે.

ઉપાસનાયોગનું બીજું અંગ : શુદ્ધિ

શુદ્ધિના બે પ્રકાર છે: (૧) બહિઃશુદ્ધિ અને (૨) અંતઃશુદ્ધિ.

*સરખાવો ભાગવત :—

भक्तिं हरौ भगवति प्रवहन्नजस्रमानन्दबाष्पकलया मुहुरर्द्यमानः ।
विक्लिद्यमानहृदयः पुलकाचिताङ्गो नात्मानमस्मरदसाविति मुक्तलिङ्गः ॥
इत्यच्युताङ्घ्रिं भजतोऽनुवृत्त्या भक्तिर्विरक्तिर्भगवत्प्रबोधः ।
भवन्ति वै भागवतस्य राजन् ततः परां शान्तिमुपैति साक्षात् ॥

(૧) બહિ:શુદ્ધિના ૩ પ્રકાર છે: अ. દેહશુદ્ધિ, ब. સ્થાનશુદ્ધિ, क. દિશાશુદ્ધિ.

(अ) દેહશુદ્ધિ સ્નાનથી થાય. આ સ્નાન સાત પ્રકારનું છે.

(૧) માન્ત્ર સ્નાન—નાહતી વખતે **गंगे च यमुने चैव** જેવા મંત્રો બોલવાથી.

(૨) ભૌમ સ્નાન—અશક્ત અવસ્થામાં શુદ્ધ જલમાં ભીંજવેલાં કપડાંથી શરીર લૂછ્યા બાદ ચરણામૃત, ભસ્મ અથવા ગોરજ લેવાથી.

(૩) આગ્નેય સ્નાન—ભસ્મ ધારણ કરવાથી.

(૪) વાયવ્ય સ્નાન—ગોરજ ધારણ કરવાથી.

(૫) દિવ્ય સ્નાન—વર્ષાજળમાં સ્નાન કરવાથી.

(૬) વારુણ્ય સ્નાન—નદી અથવા તીર્થજળમાં ડૂબકી મારવાથી.

(૭) માનસ સ્નાન—અશક્ત અવસ્થામાં ભગવત્સ્વરૂપનું એકાગ્રતાપૂર્વક ધ્યાન કરવાથી.

(ब) સ્થાનશુદ્ધિ—વડ, પીપળો, આસોપાલવ, બિલી, આમળાં જેવાં શુદ્ધ વૃક્ષની નીચે બેસી ગાયના છાણથી લીંપેલી જગાએ, તીર્થસ્થળમાં, મંદિરમાં અથવા ઘરના દેવમંદિરમાં એકાન્ત શાન્ત સ્થળમાં મંત્રપ્રયોગ કરવાથી.

(क) દિશાશુદ્ધિ—દિવસે પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખીને, અને રાત્રે ઉત્તર તરફ મુખ રાખીને પ્રયોગ કરવાથી.

(૨) અન્ત:શુદ્ધિ—દૈવી સંપત્તિના અભ્યાસથી, ઇન્દ્રિયસંયમ, ભયશૂન્યતા, વેદપાઠ, સ્વાધ્યાય, દાન, યજ્ઞ, સરલતા, અહિંસા, સત્ય, અક્રોધ, લોભત્યાગ, અહંકારત્યાગ, કુકર્મ અને ચંચલતાનો ત્યાગ, ધૈર્ય, ક્ષમા, શાન્તિ વગેરેથી અન્ત:શુદ્ધિ થાય છે.

ઉપાસનાયોગનું ત્રીજું અંગ : આસન

મનની એકાગ્રતાનો મોટો આધાર આસન ઉપર છે. એમાં સ્વસ્તિકાસન અને પદ્માસનને વધારે સિદ્ધિદાતા ગણ્યાં છે. આ આસન ઉપર બેસી ધ્યાન કરવાની પ્રક્રિયા ભગવદ્ગીતામાં* તથા શ્રીમદ્ ભાગવતમાં + એમ બે સ્થળે બતાવી છે. પવિત્ર સ્થાન ઉપર સ્થિર આસન રાખવું. બહુ ઊંચું કે નીચું નહિ. નીચે દર્ભાસન, ઉપર મૃગચર્મ, તેના ઉપર કંબલ અથવા રેશમી આસન÷ રાખવું. મન તથા ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખી આ આસન ઉપર બેસવું. શરીર, પીઠ, ગરદન અને મસ્તકને સીધી લીટીમાં રાખવાં. આમતેમ ન જોવું. નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર દૃષ્ટિ રાખી ધ્યાન અથવા જપ કરવા. એનાથી હૃદયમાં ભગવત્સન્નિધિ પ્રાપ્ત થશે.

ઉપાસનાયોગનું ચોથું અંગ : પંચાંગસેવન

પોતાના ઇષ્ટદેવ અનુસાર સ્વાધ્યાય–બ્રહ્મયજ્ઞ–ગીતા–વેદપાઠ વગેરે, સહસ્રનામ સ્તોત્ર, સ્તુતિ, કવચ અને હૃદયના પાઠ કરવા અથવા સંધ્યાપૂજા, તર્પણ, બ્રહ્મયજ્ઞ, વૈશ્વદેવ અને અતિથિસત્કાર× કરવા તે.

ब्रह्मयज्ञो देवयज्ञो मनुष्ययज्ञः पितृयज्ञो भूतयज्ञ इति श्रुतेः ।

* સરખાવો ગીતા અ. ૬, શ્લો. ૧૧ થી ૧૪.

+ સરખાવો ભા. ૩. ૨૭. ૮ થી ૧૨ અને ૧૧. ૧૪. ૩૨–૪૩.

÷ कौशेयं कम्बलं चैव अजिनं पट्टमेव च ।
दारुजं तालपत्रं वा आसनं परिकल्पयेत् ॥
कृष्णाजिने ज्ञानसिद्धिः कम्बले दुःखमोचनम् ।
शान्तिके कम्बलः प्रोक्तः सर्वेष्टं चित्रकम्बलम् ॥ વગેરે.

आ. सू. पृ. ४५.

× વિશેષ માટે જુઓ શતપથબ્રાહ્મણ.

ઉપાસનાયોગનું પાંચમું અંગ : સદાચાર

આ સદાચારનું વર્ણન ગીતાજીના× બીજા અધ્યાયમાં સ્થિતપ્રજ્ઞનાં લક્ષણ તરીકે, ૧૨ મા અધ્યાયમાં ભક્તનાં લક્ષણ તરીકે અને ૧૪ મા અધ્યાયમાં ગુણાતીત પુરુષનાં લક્ષણ તરીકે આપ્યું છે. શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં આ સદાચારનું વર્ણન ઘણે સ્થળે છે. તેમાં તૃતીય સ્કંધના ૨૫ મા અધ્યાયમાં શ્લો. ૨૧ થી ૨૭, એકાદશ સ્કંધમાં બીજા અધ્યાયમાં શ્લો. ૪૫ થી ૫૫ સુધી મુખ્ય છે. સદાચાર એટલે મન, વચન અને કર્મનું શુભ આચારવિચારમાં એકત્વ. સદાચારીને સાધનાસિદ્ધિ હસ્તામલકવત્ બને છે.

ઉપાસનાયોગનું છઠ્ઠું અંગ : ધારણા

(૧) આ ધારણાનો વિષય એટલો ઊંડો અને અનુભવગમ્ય છે કે તે વિષે કંઈ પણ લખવું અગર વિચાર દર્શાવવા એ એક સાહસ બને છે, છતાં ક્રિયાયોગમાં એનું ખૂબ જ અગત્યનું સ્થાન છે. એટલે આ વિષયને પણ ગ્રહણ કર્યો છે, કારણ કે જ્યાં સુધી ધારણા ન થાય ત્યાં સુધી ધ્યાન અશક્ય છે. મોટા ભાગની સિદ્ધિનો આધાર જ ધારણા અને ધ્યાન છે. તે એટલે સુધી કે તેમાં જેટલી કચાશ તેટલા પ્રમાણમાં સિદ્ધિ દૂર.

પાતંજલ યોગસૂત્રમાં પતંજલિ મહારાજે એની વ્યાખ્યા આપી છે. **देशबन्धश्चित्तस्य धारणा। तत्र प्रत्ययैकतानता ध्यानम्।** ભટકતા મનને કોઈ પણ પ્રતીકમાં તદ્રૂપ તલ્લીન અને તદ્‌રસ બનાવવું એનું નામ ધારણા, અને ચિત્તની સ્વસ્વરૂપ ભૂલી પૂર્ણ વિશ્વાસપૂર્વક ધ્યેયમાં થયેલી એકાત્મતા એનું નામ ધ્યાન. જેમ કીડો ભમરીનું ધ્યાન ધરતાં ધરતાં જાતે ભમરી બની જાય છે, તેમ કયા પદાર્થમાં કેવી ધારણા કરવાથી કેવી સિદ્ધિ થાય છે

× સરખાવો ગીતા અ. ૨. ૫૫–૭૦; અ. ૧૨. ૧૩–૧૯; અ. ૧૪. ૨૨–૨૬.

એ પાતંજલ યોગસૂત્રના વિભૂતિપાદમાં ભગવાન પતંજલિએ સુંદર રીતે બતાવ્યું છે. શ્રીમદ્ભાગવતે તેનો જ અનુવાદ કરતું હોય તેમ એકાદશ સ્કન્ધના ૧૫ મા અધ્યાયમાં આ ધારણા-પદ્ધતિ બતાવી છે, અને તેને લીધે પ્રાપ્ત થતી સિદ્ધિઓનો પણ નિર્દેશ કર્યો છે.

પરંતુ એ વિભાગ યોગીઓ માટે છે. સર્વસામાન્ય સાધકો માટે એ જ શ્રીમદ્ભાગવતે* બીજા સ્કંધના પ્રથમ અને બીજા અધ્યાયમાં આપેલો ધારણામાર્ગ સરલ છે.

ધારણાના બે પ્રકાર છે: (૧) બહિર્ધારણા, (૨) અંતર્ધારણા.

૧. બહિર્ધારણા—આ કરવા માટે શ્રી શુકાચાર્ય જિતાસન, જિતશ્વાસ, જિતસંગ અને જિતેન્દ્રિય બનવાનો ઉપદેશ આપે છે. જો આ ચાર વસ્તુ નહિ હોય તો એટલા પ્રમાણમાં ધારણાની ખામી રહેશે. ત્યાર પછી સૌપ્રથમ ભગવાનના વિરાટ સ્વરૂપની ધારણા કરવી. આ જગત ભગવાનનું એક સ્વરૂપ છે. જગતથી જગદીશ્વર ભિન્ન નથી. પાતાલથી આરંભી સત્યલોક પર્યંત એક જ ભગવાનનું સ્વરૂપ પુરુષસ્વરૂપે વ્યાપક છે. પાતાલ ભગવાનનું પાદમૂલ છે, રસાતલ પગનો પાછલો ભાગ, મહાતલ એડીનો ભાગ, તલાતલ જંઘા, સુતલ જાનુપ્રદેશ, અતલ વિતલ ઊરુપ્રદેશ, ભૂમિ જઘનસ્થલ, મહર્લોક ગરદન, જનલોક વદન, તપોલોક લલાટ અને સત્યલોક એ સહસ્રશીર્ષાનું મસ્તક છે. એના મુખમાં અગ્નિ, બાહુમાં ઇન્દ્રાદિ દેવો, નેત્રમાં સૂર્ય–ચંદ્ર, આંખની પલકમાં દિવસ અને રાત્રિ, દાઢમાં યમ, હાસ્યમાં માયા, નાડીઓમાં નદી, હાડકાંઓમાં પર્વતો અને રુવાંટીમાં વૃક્ષો રહેલાં

* જુઓ ભા. સ્કં. ૨. ૨. ૮ થી ૧૨ અને સ્કં. ૩, અ. ૨૮. ૨૧ થી ૩૩.

છે. ભગવાનનું કલાકૌશલ્ય પશુપક્ષીના જુદા જુદા રંગ સરજવામાં છે. માનવીબુદ્ધિ એ ઈશ્વરની બુદ્ધિ છે. માનવમાત્રનું હૃદય તેનું નિવાસસ્થાન છે. જગતના સર્વ સ્થાવર–જંગમ પદાર્થો એમાં રહેલા છે, અને એનાથી પર કંઈજ નથી. તે સત્યસ્વરૂપ અને આનંદનિધિ છે. એ વિભુનો જ એક અણુ હું છું. હું તેને શરણે જાઉં છું.

આવી બહિર્ધારણા કરવાથી આપણી ક્ષુદ્રતા અને પરમાત્માની મહત્તા જણાતાં અહંકારનિવૃત્તિ થાય છે.

૨. અંતર્ધારણા—બહિર્ધારણા અને અંતર્ધારણા બે વિભાગની વચ્ચે શ્રીમદ્‌ભાગવત **सत्यां क्षितौ किं कशिपोः प्रयासैः** કહી સર્વથા વાસનાત્યાગનો ઉપદેશ આપે છે. પછી એકાન્ત પવિત્ર સ્થળમાં સ્થિર આસન કરી પોતાના હૃદયમાં અંગુષ્ઠમાત્ર પરિમાણુવાળા ભગવાનની ધારણા કરવાનો ઉપદેશ આપે છે. એ અંતર્ધારણાથી ભગવાનના ચરણારવિંદથી મસ્તક પર્યંત એક એક અવયવને હૃદયમાં સ્થિર કરી છેવટે સમગ્ર ભગવત્સ્વરૂપને હૃદયમાં સ્થિર કરવાનું છે.

આમ ધારણા કરવાથી સંસારમાં રહેવા છતાં સંસારનું સંપૂર્ણ વિસ્મરણ થશે, અને પરમાનન્દની પ્રાપ્તિરૂપ જીવન્મુક્ત દશા થશે.* ક્રિયાયોગનું આ એક મહત્ત્વનું અંગ છે.

ઉપાસનાયોગનું સાતમું અંગ : ધ્યાન

ધ્યાનના બે મુખ્ય ભેદ છે : (૧) ભગવાનના નિર્ગુણ નિરાકાર સ્વરૂપનું ધ્યાન, (૨) ભગવાનના સગુણ સાકાર સ્વરૂપનું ધ્યાન.

(૧) આ ધ્યાન માટે એક દૃષ્ટાન્ત આપવું ઉચિત ધારીએ છીએ. અનંત ખુલ્લા આકાશમાં એક મકાન આવેલું છે. તેના એક ઓરડામાં એક ખાલી ઘડો છે તે પણ આકાશથી પૂર્ણ છે.

* જુઓ ભા. ૨. ૨. ૧૯ થી ૨૧ અને ભા. ૩. ૨૮. ૩૪ થી ૪૪.

વાસ્તવિક રીતે ઘડામાં રહેલું આકાશ પણ આકાશનો એક અંશ છે. પણ મકાન અને ઘડાના ઉપાધિભેદથી તે જુદું લાગે છે. ઘડો ફૂટી જતાં ઘડામાં રહેલું આકાશ તેનો જ અંશ હોવાથી ઉપરના આકાશમાં મળી જાય છે. તેમ જો આપણા શરીરમાં રહેલો આત્મા એ નિર્ગુણ નિરંજન નિરાકાર પરમાત્માના ગુણધર્મવાળો હોય તો શરીર નાશ પામતાં તે પરમાત્મસ્વરૂપ જ બનશે.× આ પ્રમાણે વ્યક્તિ (ઘડા)માંથી વ્યષ્ટિ (મકાન)માં અને વ્યષ્ટિમાંથી સમષ્ટિ (વિશ્વ)માં આત્મચૈતન્યને લીન કરવાની ક્રિયા એ નિર્બીજ ધ્યાન યોગ.

એ વિજ્ઞાનમય આનન્દઘન પરમાત્મા બ્રહ્મ છે. એ સનાતન, નિર્વિકાર, અસીમ, અપાર, અનંત, અકલ, અવેદ્ય છે. સર્વ એમાં જ કલ્પિત છે અથવા એ જ સર્વ છે. એ સત્ છે તેમ અસત્ પણ એ જ છે. એ નિત્ય, સનાતન, અજ, પરમ, અવિનાશી, ચૈતન્યમય, જ્ઞાનમય, જ્યોતિર્મય, કૂટસ્થ, શાન્ત અને આનન્દમય છે. સમગ્ર જગત એની જ આનંદમયી લીલા છે. એનો આનન્દમય અંશ જ હું છું. તરંગ જેમ સમુદ્રથી ભિન્ન નથી, તેમ હું પણ તત્સ્વરૂપ છું અને મારા શુદ્ધ સ્વરૂપને તેમાં લીન કરું છું.

आनन्दमयोऽभ्यासात्।

પણ આ વસ્તુ ખૂબ અઘરી છે. લાખો કરોડોમાં એકાદને જ આ નિર્વિકલ્પ સમાધિયોગ પ્રાપ્ત થાય છે. અસ્તુ.

(૨) આ ગ્રંથનો વિષય તો સબીજ ધ્યાનયોગનો છે. તેથી ધારણા વડે હૃદયમાં સ્થિત થયેલા સાકાર ભગવાનનું અથવા કોઈ પણ ઇષ્ટદેવનું આપેલા ધ્યાનના શ્લોક વડે ધ્યાન કરવું ઇષ્ટ છે. ધ્યાનની પ્રક્રિયા શ્રીમદ્‌ભાગવતે બેચાર સ્થળે બતાવી છે, પણ તે બધામાં એકાદશ સ્કંધમાં આપેલી ધ્યાનપ્રક્રિયા અમને સર્વોત્તમ

× સરખાવો ભા. ૧૨. ૫. ૫ અને ૬. ૭. ૪૮.

લાગે છે, કારણ કે જે ફલ નિર્બીજ ધ્યાનયોગથી પ્રાપ્ત થાય છે તે અનાયાસે આ પ્રક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે, એ ભગવાને શ્રીમુખે ઉદ્ધવજીને કહેલા વચનથી સ્પષ્ટ થાય છે.*

ध्यानेनेत्थं सुतीव्रेण युञ्जतो योगिनो मनः ।
संयास्यत्याशु निर्वाणं द्रव्यज्ञानक्रियाभ्रमः ॥

भा. ११. १४. ४६

પ્રથમ આસન સિદ્ધ કરી બન્ને હાથની હથેળી ખોળામાં રાખી, નાસિકાના અગ્રભાગ તરફ જ દૃષ્ટિ રાખી પ્રાણાયામ કરવા. આપણું હૃદય અધોમુખ કમળ છે એવી કલ્પના કરવી. તેને ચત્તું કરવું. તેની આઠ પાંખડીઓને ક્રમશઃ ઉઘાડવી. એની વચમાંની કળી ઉપર સૂર્ય, અગ્નિ અને ચંદ્રનું ધ્યાન ધરવું. તેમાં મંડલાકાર અગ્નિતત્ત્વમાં સગુણ સાકારબ્રહ્મ (અથવા ઇષ્ટદેવતા) પ્રભુનું ધ્યાન ધરવું. તે સ્વરૂપ સમાન અવયવવાળું, શાન્ત, ચતુર્ભુજ, પીતાંબરધારી, શ્યામ, લક્ષ્મીજીના સ્થાનરૂપ, શંખ–ચક્ર–ગદા–પદ્મ–આયુધયુક્ત, વનમાળાથી સુશોભિત, સર્વાંગસુંદર, પ્રસન્નતાયુક્ત નેત્રવાળું છે, એવું ધ્યાન કરવું. સર્વ ઇન્દ્રિયોમાંથી મનને આકર્ષિત કરી, એકાગ્ર કરી એ સર્વને ભગવાનમાં જોડી દેવાં. પછી ભગવાનનાં સર્વ અંગો ઉપરથી વૃત્તિ ખસેડી માત્ર સુસ્મિત મુખારવિંદ ઉપર કેન્દ્રિત કરવી. આમ એકાગ્ર થયેલા મનને સગુણ બ્રહ્મમાં સ્થિર કરવું. આમ કરવાથી સાધક દ્રવ્ય, જ્ઞાન અને ક્રિયાના ભ્રમમાંથી મુક્ત થઈ બ્રહ્મનિર્વાણ પ્રાપ્ત કરી શકશે.×

હવે આ ધ્યાનયોગમાં સ્થિર થવા માટેના ક્રિયાયોગમાં કેટલાક દોષ રહેલા છે. સાંસારિક સ્ફુરણા, લય (નિદ્રા), વિક્ષેપ, કષાય, આળસ, પ્રમાદ અને દંભ વગેરે. આટલા દોષોથી

* જુઓ ભાગવત સ્કં. ૧૧, અ. ૧૪. શ્લો. ૩૨–૪૬

× આ ઉપરથી પ્રિય વાચકને જણાશે કે આ પ્રક્રિયામાંથી જ યંત્રો, જે દરેક તન્ત્રને છેડે આપવામાં આવ્યાં છે, તેનો ઉદ્ભવ છે.

બચવા માટે સાધકે સદા જાગ્રત રહેવું ઘટે. પ્રથમ તો ચિત્ત-વૃત્તિને એકાગ્ર કરવા માટે તથા આ દોષોને દૂર કરવા માટે ખુબ પ્રયત્નં કરવો પડે છે, પણ થોડી ધીરજ અને પ્રયત્ન કરવાથી આ દોષો ધીમે ધીમે દૂર થશે.

ઉપાસનાયોગનું આઠમું અંગ : યન્ત્ર

આગલા ધ્યાનયોગમાં ધ્યાન કરવાની જે ક્રિયા બતાવવામાં આવી તેના પ્રતીક તરીકે યંત્ર છે. આપણાં પૂજન, યજન, હવન, તર્પણ વગેરે સર્વ ક્રિયાઓમાં સર્વ વિધિ હેતુવાળા હોય છે. એનું એક ઉદાહરણ ટૂંકમાં આપીએ છીએ.

સામાન્ય રીતે ભારતની હિંદુ જનતા શ્રી સત્યનારાયણ પૂજન, કથાશ્રવણ વગેરેથી ખૂબ પરિચિત છે. એમાં સત્યસ્વરૂપ ભગવાન મહાવિષ્ણુની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. બાજઠ ઉપર સફેદ કકડો એટલે સત્ત્વ ગુણ, તેના ઉપર અષ્ટદલ મંડળ એટલે અષ્ટધા પ્રકૃતિ, અક્ષત–વાળી–અ–ક્ષત–સંપૂર્ણ, તેના ઉપર કલશ–ઘડો એટલે આપણું શરીર, તેમાં જીવનરૂપી જળ, તેનું ઢાંકણુ–પિધાન–તરભાણી એટલે હૃદય, કૌશેય વસ્ત્ર—કોમળતા, તેના ઉપર ચંદનથી ચીતરેલું અષ્ટદલ એટલે ભગવાનની આઠ સ્વતંત્ર શક્તિઓ. તેના ઉપર સત્યસ્વરૂપ ભગવાનની સ્થાપના અને પૂજા.

આવી ધારણા દરેક ભક્ત માટે શકચ નથી એથી ઋષિ-મુનિઓએ બાહ્ય યંત્રની રચના કરી. તેમાં ભૂપુર એટલે સત્ત્વ-ગુણસંપન્ન અષ્ટધા પ્રકૃતિયુક્ત ચતુરસ્ર મંડળ. તેની દશે દિશાઓ ઇન્દ્રથી અનંત સુધીના દશ દેવતાઓથી રક્ષાયેલી. કેટલેક સ્થળે અષ્ટદલ, દ્વાદશદલ અથવા ષટ્કોણ, વર્તુલ વગેરે આકૃતિઓ. તેના વિભાગોમાં અથવા છેડાઓ ઉપર મુખ્ય દેવની શક્તિ, અધિ-દેવતાઓ, આયુધો વગેરેનું સ્થાપન અને મધ્ય બિંદુમાં જે દેવદેવી-ની ઉપાસના કરવાની હોય તેનું મંત્રવર્ણાત્મક સ્વરૂપ. આમ ધ્યાનની

સુકરતા માટે યંત્રરચના અને તેના પૂજન દ્વારા ઇષ્ટદેવનું હૃદયમાં ચિન્તન અને સ્થાપન.

આ યન્ત્રોની રચના કેવી રીતે કરવી, એનું કેટલું માપ રાખવું, કઈ ધાતુ લેવી વગેરેના ઉલ્લેખ પણ સૂક્ષ્મ રીતે તંત્રશાસ્ત્રોએ આપ્યા છે; પણ સામાન્ય રીતે પૂજન કરનારના ૪ આંગળ જેટલું ચોરસ રાખવું આ સામાન્ય વિધિ છે. સુવર્ણ, તાંબું ચાંદી કે ભોજપત્ર ઉપર આ યંત્ર કરવું. રેખા તથા મન્ત્રાક્ષરો અને આંકડા પાતળા અને સ્પષ્ટ દેખાય એવા કોતરાવવા. ભૂર્જપત્ર ઉપર યંત્ર કરવામાં આવે તો અષ્ટગંધથી રચના કરવી. એની પ્રતિષ્ઠાથી વિસર્જન સુધી જમીનને સ્પર્શ થાય એવી રીતે મૂકવું નહિ.

આ યંત્રના બે ઉપયોગ થાય છે. કેટલા પ્રયોગોમાં દેવનું સ્થાપન એના ઉપર જ કરવામાં આવે છે, જ્યારે કેટલાક પ્રયોગોમાં એ જ યંત્ર મૂર્તિરૂપે પૂજાય છે. આવા પ્રયોગમાં કોઈ વિદ્વાન તત્ત્વજ્ઞ બ્રાહ્મણની સલાહ લેવી આવશ્યક છે.

યંત્રપૂજન સાથે અનુષ્ઠાન કરવાથી ધ્યાન અને જપ કરવામાં ખૂબ વેગ મળે છે, અને પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપાસનાયોગનું નવમું અંગ : પૂજન, યાગ, તર્પણ, બલિ

(૧) પૂજનના બે પ્રકાર છે : ઉપચારાત્મક અને માનસ.

ઉપચારાત્મક પૂજનમાં પંચોપચાર, ષોડશોપચાર, એક વિંશત્યુપચાર, એકત્રિંશદુપચાર અને રાજોપચાર આવે છે. એમાં ષોડશોપચાર ખૂબ પ્રચલિત છે : (૧) આવાહન, (૨) આસન, (૩) પાદ્ય, (૪) અર્ઘ્ય, (૫) આચમન, (૬) સ્નાન, (૭) વસ્ત્ર, (૮) યજ્ઞોપવીત, (૯) ગંધ, (૧૦) પુષ્પ, (૧૧) ધૂપ, (૧૨) દીપ, (૧૩) નૈવેદ્ય, (૧૪) તાંબૂલ (આરતિ) (૧૫) મંત્રપુષ્પાંજલિ, (૧૬) પ્રદક્ષિણા–નમસ્કાર.

(૨) માનસપૂજા—શારીરિક અશક્તિમાં માનસપૂજા કરી શકાય. **માનસી સા પરા મતા** એમ કહી શ્રીમદાચાર્યચરણે તો માનસપૂજાને વધુ મહત્ત્વ આપ્યું છે. આવાહનાદિ સર્વ ઉપચારોથી અંતઃકરણસ્થિત પરમાત્માનું ધ્યાન કરતાં મનથી પૂજન કરવું

એનું નામ માનસપૂજા.*

(૨) યાગના બે પ્રકાર છે : (૧) હોમાત્મક યાગ અને (૨) ઉપયાગ.

(૧) હોમાત્મક યાગ—વૈશ્વદેવથી આરંભી વિષ્ણુયાગ પર્યંત યજ્ઞો કરવામાં આવે છે તે. આનો વિધિ ભાગવતના યાગ પ્રકરણમાં આપવામાં આવ્યો છે. વિશેષ માટે જિજ્ઞાસુઓએ કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણની સલાહ લેવી.

(૨) ઉપયાગ—હોમરહિત હોવા છતાં યજ્ઞ સમાન ફલદાતા હોવાથી અમે એનું ઉપયાગ એનું નામ આપ્યું છે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે: (૧) સ્વાધ્યાય યાગ, (૨) જીવપુષ્ટિ યાગ, (૩) જપ યાગ. બ્રહ્મયજ્ઞ અથવા સ્વાધ્યાય દેવપૂજાદિ સમાપ્ત કર્યા બાદ કરવામાં આવે છે. સમસ્ત જીવધારીઓના કલ્યાણ માટે ભોજનદાન, જલદાન વસ્ત્રદાનાદિ જીવયાગ છે. (૩) જપયાગ—આ સંબંધી આગળ વિચાર કરવામાં આવશે.

(૩) તર્પણ—આ તર્પણના ચાર પ્રકાર છે: દેવ, ઋષિ, પિતૃ અને મનુષ્ય. તર્પણ કરવાથી આરાધિત દેવોની પ્રસન્નતા અને પિતૃઓનો આશીર્વાદ મળે છે. અનુષ્ઠાનમાં જે મંત્રથી અનુષ્ઠાન કરવામાં આવ્યું હોય તેનાથી તર્પણ, માર્જન વગેરે કરવામાં આવે છે. એનું ફળ પણ ઇષ્ટદેવની પ્રસન્નતા છે.

(૪) બલિ—પોતપોતાના સંપ્રદાયાનુસાર પોતાના ઇષ્ટદેવને હિંસારહિત બલિ સમર્પણ કરવાથી આત્મકલ્યાણ થાય છે અને પ્રાણીમાત્રમાં સ્વસ્વરૂપની ભાવના પેદા થાય છે. તર્પણ અને બલિને પણ ઉપયાગમાં ગણીએ તો ખોટું નથી.

ઉપાસનાયોગનું દશમું અંગ : મંત્રજપમાલા, સંસ્કાર

અત્યાર સુધી ઉપાસનાયોગરૂપી ભવ્ય મંદિરનાં અંગ–ઉપાંગોનું

---

* आवाहनादिपुष्पान्ता विधयः कथिता बुधैः ।
ते सर्वे ध्यानयोग्याः पूजा सा मानसी मता ॥—वाराहसंहिता

વર્ણન કર્યું. મંત્રયોગ એ આ મંદિરનો પ્રધાન દેવ છે. મંદિર ગમે તેટલું મોટું, સુંદર, રોનકદાર અને ભવ્ય હોય, છતાં તેમાં જો દેવ જ ન હોય તો તે જેમ સામાન્ય ઘર બની જાય છે, તેમ મંત્રપ્રક્રિયા જાણ્યા વિના આ સમગ્ર અંગ–ઉપાંગો જોઈએ તેવી સિદ્ધિ આપવા સમર્થ નહિ થાય. જો કે આ બધી જ સત્ક્રિયા છે, અને સત્ક્રિયા ફલદાયી તો હોય જ છે, પણ મંત્રયોગની ક્રિયા વડે તે સદ્યફલદાતા અને ધાર્યા સમયમાં ધાર્યું ફળ આપનાર બને છે આ અમારું નમ્ર મન્તવ્ય છે. અસ્તુ.

હવે પ્રથમ આપણે મંત્ર એટલે શું તે જોઈએ. અમુક માણસે અમુક વ્યક્તિની સાથે મંત્રણા કરી. અહીં મંત્રણા એટલે ગુપ્ત રહસ્ય, જેનું પરિણામ બહાર આવ્યા બાદ જ મંત્રણાનો ભેદ ઊકલે. મંત્ર એટલે ગુપ્ત પરામર્શ, વ્યક્તિગત ઐકાન્તિક રહસ્ય.

જગતની મહાસિદ્ધિઓ આ મંત્રણાને આભારી છે. એણે મોટા મોટા વૈજ્ઞાનિકો, રાજનીતિજ્ઞો, તત્ત્વવેત્તાઓ, વીર અમાત્યો, અને દેશનાયકો સરજ્યા છે. સમગ્ર જગતનું રક્ષણ કે સંહાર કરવાની શક્તિ એવી મંત્રણામાં છે. એક નાના સરખા મગજમાંથી નીકળેલો મંત્ર સર્વવ્યાપી બને છે. ગયા સ્વાતંત્ર્યયુદ્ધમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ દેશને મંત્ર આપ્યો Quit India. સામે ચર્ચિલે પણ એકાક્ષરી મંત્ર આપ્યો V for Victory. એનાં માનસિક વિચારનાં આંદોલનોએ સત્ અને અસત્‌ની બન્ને બાજુઓ સળગાવી અને જગતે સત્‌નો વિજય જોયો.

આજના સમયમાં માણસ પાસે સમગ્ર સુખનાં સાધનો હોવા છતાં એ દુઃખી કેમ છે? જેમ જેમ એ દુઃખનો પ્રતિકાર કરવા જાય છે, તેમ તેમ સુખ મળવાનું દૂર જાય છે. ઊલટું, નવું દુઃખ ઊભું થાય છે. જે પુત્રથી એ સુખ વાંછે છે તે પુત્ર જ એના દુઃખનું કારણ બને છે. જે ધન કે સત્તાથી એ સુખી થવા ઇચ્છે છે તે ધન અથવા સત્તા જ એને દુઃખી કરી મૂકે છે. આ વિચાર પણ

ભાગવતની નજર બહાર નથી. તૃતીય સ્કંધમાં મહાત્મા વિદુર મહર્ષિ મૈત્રેયને પ્રશ્ન કરે છે—

सुखाय कर्माणि करोति लोको न तैः सुखं वान्यदुपारमं वा ।
विन्देत भूयस्तत एव दुःखं किमत्र युक्तं भगवान् वदेन्नः ॥

આવાં દુઃખોને દૂર કરવાનો ઉપાય શો ?

પૌરસ્ત્ય અને પાશ્ચાત્ય વિચારપ્રણાલીમાં મોટું અંતર છે. પાશ્ચાત્ય શિક્ષાપ્રણાલી ભૌતિક સાધનો અને શાસ્ત્રોથી સુખપ્રાપ્તિ માને છે અને એની પ્રવૃત્તિ ચેતન મન (conscious mind)થી થાય છે એમ માને છે, જ્યારે પૌરસ્ત્ય શિક્ષાપ્રણાલી ભૌતિક સાધનો અને શાસ્ત્રો માત્ર ભૌતિક સુખ આપનાર હોવાથી અને પરિણામે દુઃખજનક હોવાથી માનવજાતિના હિતને ખાતર જ તેનો પ્રમાણસર ઉપયોગ અને પછી તેનો ત્યાગ કરી અન્તર્મન (Sub-conscious mind) દ્વારા આધ્યાત્મિક સુખ ઇચ્છે છે. આથી પાશ્ચાત્ય શિક્ષાપ્રણાલીમાં જે મનનો આત્મચૈતન્ય સાથે સંયોગ થવો જોઈએ તે ન થતાં તેઓ વિચારશીલ, વિદ્વાન અને સાધનસંપન્ન હોવા છતાં તેઓમાં આત્મવિશ્વાસ હોતો નથી. ઈશ્વર ઉપરની શ્રદ્ધા, ભક્તિ કે પ્રેમનો અભાવ હોવાથી તેઓ જનતાજનાર્દનનાં દુઃખનો વિચાર કરી શકતા નથી. શુષ્ક તર્કવિતર્કમાં તે ગોથાં ખાય છે. થોડી વિપત્તિ આવતાં આકાશપાતાલ એક કરે છે અને ભૌતિક સુખના છલકાતા સાગરમાં પણ દુઃખ ભોગવે છે.

પૌરસ્ત્ય સંસ્કૃતિમાં આમ નથી. પૌરસ્ત્ય સુખ

यत्तदग्रे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् ।
तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥

માં માને છે. આનો પરિચય આગલાં ક્રિયાયોગનાં અંગોમાં અપાઈ ગયો છે. એવાં પરમસુખનું મહાસાધન છે મંત્રયોગ.

જગતમાં બે પદાર્થ છે : જડ અને ચૈતન્ય. જે કોઈ ક્રિયા થાય છે, એ જડ અને ચૈતન્યના સંયોગથી જ થાય છે. માનવ કલેવર

જડ, આત્મા એ ચૈતન્યાંશ. વીજળીનો પંખો કલેવર. તેમાં આવતી ઇલેક્ટ્રિસિટી એ કેવળ ચૈતન્ય. જે આ જડ અને ચેતનને ઓળખે તે જ દીવો પ્રગટાવી શકે. અન્યથા જડ કામ કરે નહિ, અથવા ઇલેક્ટ્રિસિટી પ્રાણહરણ કરે. મંત્ર એટલે આવો અધ્યાત્મદીપ. આથી મન્ત્ર એ સાધારણ શબ્દ કે વાકય નથી, પણ માનવનાં ધ્યેયને સંપાદન કરાવનારો અધ્યાત્મદીપ છે. તેમાં જેટલો વિશ્વાસ વધારે તેટલી સિદ્ધિ વધારે. હવે આ મંત્ર ચૈતન્યરૂપ શાથી બને છે તે જોઈએ.

મંત્રનું સ્વરૂપ:

શબ્દના બે પ્રકાર છે: (૧) મનથી પ્રેરાયેલા વાયુના આઘાતથી કંઠ, તાલુ, જિહ્વા વગેરે સ્થાન પરથી બોલાતો શબ્દ, (૨) અંતઃકરણમાં ઉદ્ભવ પામનારો, જેને વૈયાકરણીઓ 'સ્ફોટ' કહે છે તે, શબ્દબ્રહ્મ. સ્ફોટ શબ્દનો અર્થ જ એ છે કે જેનાથી અર્થની સ્ફુરણા થાય.

પ્રથમ માણસના મનમાં અર્થનું સ્ફુરણ, સ્પંદન અને કંપન થાય છે. એ જ નાદનું સહાયકર્તા તત્ત્વ છે. આ જ ચૈતન્ય-સ્પંદનથી જ સૂક્ષ્મ અર્થ, શબ્દ, તન્માત્રા, આકાશ, સ્થૂલ શબ્દો વગેરેની અભિવ્યક્તિ થાય છે. અહીં જ આત્માને સગુણ બ્રહ્મ અથવા શબ્દબ્રહ્મની સાચી ઝાંખી થાય છે. આ જ મંત્રનું મૂલ છે. અને અહીં જ ગુરુદેવ મંત્રદીપને પ્રગટાવનાર દીક્ષારૂપી સ્વીચ દબાવે છે. દેવનો અનુગ્રહ સહાયક બને છે. અહીં જ આત્માને મંત્ર, ગુરુ અને દેવતાની એકતા પ્રાપ્ત થાય છે. આવો ચૈતન્યસ્ફોટ જ્યારે આત્મપ્રેરણાથી કંઠ, તાલુ આદિ સ્થાનો દ્વારા બહાર આવે તે જ મંત્ર, બાકીની વૈખરી. મંત્રનું મુખ્ય કાર્ય માનવની પ્રસુપ્ત ચેતનાને જીવન્ત, જ્વલંત અને જાગ્રત કરવાનું છે, નરને નારાયણી શક્તિ સમર્પવાનું છે. અસ્તુ.

આમ મંત્રનું સ્વરૂપ સમજ્યા પછી આપણે એનાં અંગ-ઉપાંગો જોઈએ,

દીક્ષા :

પ્રથમ મંત્ર ॐ છે. બીજો વરદાયી મંત્ર ગાયત્રી છે. બ્રાહ્મણ બાલકને આ દીક્ષા ગુરુદ્વારા મળે છે. એ પ્રક્રિયાને વ્રતબંધ કહે છે. એવી જ રીતે અન્ય સંપ્રદાયોમાં પોતાના ઇષ્ટદેવને અનુલક્ષીને અને સાધકની યોગ્યતા જોઈ આચાર્યો મંત્રદીક્ષા આપે છે. વૈષ્ણવોનો બ્રહ્મસંબંધ એ આ પ્રકારની દીક્ષા જ છે. ગુરુદેવના મુખમાંથી પ્રાપ્ત થવાને લીધે શબ્દો મન્ત્ર બને છે. માટે દીક્ષા* આવશ્યક અંગ છે.

यथा देवे तथा मन्त्रे यथा मन्त्रे तथा गुरौ ।
यथा गुरौ तथा स्वात्मन्येवं भक्तिक्रमः स्मृतः ॥
यथा घटश्च कलशः कुम्भश्चैकार्थवाचकाः ।
तथा मन्त्रो देवता च गुरुश्चैकार्थवाचकाः ॥

—सुन्दरीतापिनी

ધ્યાન :

પોતાના નિત્યકર્મથી પરવારી, આચમન, પ્રાણાયામ વગેરે કરી ઇષ્ટદેવના ધ્યાનપૂર્વક જપનો આરંભ કરવો. ધ્યાનની વાત આગળ આવી ગઈ છે. જપસંખ્યા નક્કી કરી રોજ સમય અને સંખ્યાના નિયમને પાળવાનો આગ્રહ રાખવો. જપની શરૂઆતમાં અને અંતમાં ન્યાસ કરવાના હોય છે. એ ન્યાસ શા માટે છે તે જોઈએ.

ન્યાસ :

ન્યાસ એટલે સ્થાપન. બહાર તેમ જ અંદર પ્રત્યેક અંગમાં

---

* કેટલાક લોકો આવી દીક્ષામાં માનતા નથી એ ઠીક નથી. બી. એ. કે એમ. એ. પાસ થયેલ વિદ્યાર્થીને કુલપતિ દીક્ષાન્ત સંસ્કાર આપે છે. વડા પ્રધાનનો અથવા ન્યાયાધીશ જેવો ઊંચો હોદ્દો લેતી વખતે તેને સોગંદવિધિ કરવી પડે છે. જ્યારે ધર્મચ્યુતિ થવાનો પ્રસંગ આવે, ત્યારે દીક્ષા એને માટે લાલબત્તી છે. તો આત્મકલ્યાણ માટે દીક્ષા લેવામાં શો વાંધો ?

ઇષ્ટદેવતા અને મંત્રનું સ્થાપન તેનું નામ ન્યાસ. આપણા સ્થૂલ શરીરમાં અપવિત્રતાનું સામ્રાજ્ય છે. જ્યાં સુધી એ દિવ્ય અને શુદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી દેવપૂજા અથવા મંત્રજપનો અધિકાર આવતો નથી. જ્યાં સુધી એ અપવિત્રતા હોય ત્યાં સુધી તેના સ્પર્શ અને સ્મરણથી ગ્લાનિ થાય છે. ગ્લાનિયુક્ત ચિત્ત પ્રસાદ અને ભાવોદ્રેકથી શૂન્ય રહે છે અને તેથી લય, વિક્ષેપ, પ્રમાદ, તન્દ્રા વગેરે ઉત્પન્ન થાય છે. આથી તૈલધારાવત્ એકધારું સ્મરણ કરી શકાતું નથી. આ દોષ મટાડવાનો સર્વશ્રેષ્ઠ ઉપાય ન્યાસ છે. ન્યાસ એટલે શરીરના દરેક અવયવમાં સુષુપ્ત રહેલી ક્રિયાશક્તિનું અને અંતઃકરણમાં રહેલી મૂર્ચ્છિત ભાવનાશક્તિનું ઉત્થાન કરવાની ક્રિયા. ન્યાસના ઘણા પ્રકાર છે. તેમાં કરન્યાસ, અંગન્યાસ, મંત્ર-ન્યાસ, ઋષ્યાદિન્યાસ વગેરે છે. મસ્તકમાં ઋષિ, મુખમાં છન્દ, હૃદયમાં દેવતા વગેરેનું જ્યારે આ ન્યાસથી સ્થાપન કરવામાં આવે છે ત્યારે સ્થૂલ શરીરના રોમરોમમાં દિવ્યતા અને માધુર્યનો સંચાર થાય છે. એવી સ્થિતિમાં મન પણ દિવ્ય બની જાય છે, ચિન્મયત્વનો બોધ થાય છે. આમ देवो भूत्वा देवं यजेत् નું કારણ ન્યાસ બને છે.

મંત્રદોષ :

હરિતત્ત્વદીધિતિમાં મંત્રના આઠ દોષ આપવામાં આવ્યા છે. આનું જ બીજું નામ નામાપરાધ છે. તે નીચે પ્રમાણે :

(૧) અભક્તિ—કોઈપણ મન્ત્ર દેવતા સ્વરૂપ છે. એને અક્ષર વર્ણાત્મક સમજવો, બીજા મંત્રને પોતાના મંત્રથી હીન સમજવો તે. આવી સ્થિતિમાં અન્યાશ્રય ન કરતાં પોતાના ઇષ્ટદેવમાં વધુ શ્રદ્ધા રાખી તે મંત્રનો જાપ ચાલુ રાખવો.

(૨) અક્ષરભ્રાન્તિ—ગુરુ અથવા શિષ્યના ભ્રમ-પ્રમાદથી મંત્રના અક્ષરોમાં ફેરફાર થવો. આવી સ્થિતિમાં ગુરુ અથવા કોઈ સાધકનો સંપર્ક સાધી પુનઃ મંત્રગ્રહણ કરવું.

(૩) લુપ્તદોષ—મંત્રમાં કોઈ વર્ણની ન્યૂનતા. ઉપાય ઉપર મુજબ.

(૪) છિન્નદોષ—મંત્રના સંયુક્ત વ્યંજનમાંનો કોઈ વર્ણ છૂટો પડી જાય તે. ઉપાય ઉપર મુજબ

(૫) હ્રસ્વ દોષ–દીર્ઘ સ્વરને બદલે હ્રસ્વ બોલવો તે ઉપાય ઉપર મુજબ.

(૬) દીર્ઘ દોષ—હ્રસ્વના સ્થાનમાં દીર્ઘ ઉચ્ચાર કરવો તે. ઉપાય ઉપર મુજબ

(૭) કથન દોષ—જાગ્રત અવસ્થામાં બીજાને મંત્ર કહેવો તે.

(૮) નામાપરાધ—

નામાપરાધના ૧૦ દોષ નીચે પ્રમાણે:

(૧) નિન્દા કરવી, (૨) આસુરી પ્રકૃતિવાળાને નામમહિમા બતાવવો, (૩) દેવોમાં ભિન્ન દૃષ્ટિ, (૪) વેદો ઉપર વિશ્વાસ ન રાખવો, (૫) શાસ્ત્રો પર અવિશ્વાસ, (૬) ગુરુ ઉપર અવિશ્વાસ, (૭) નામ-મહિમાને અસત્ સમજવો, (૮) નામસ્મરણને ભરોસે અસત્કર્મ કરવું, (૯) નામને ભરોસે વિહિત કર્મ ન કરવું, (૧૦) ભગવાનના નામસાધન સાથે બીજાં સાધનોની તુલના કરવી.

ઉપર જણાવેલા મંત્રદોષ–નામાપરાધ, ચેતતા રહી દૂર કરવાથી શીઘ્ર સિદ્ધિ થાય છે.

મન્ત્રચૈતન્ય—શાસ્ત્રકારોએ મંત્રચૈતન્યના ઘણા પ્રકાર બતાવ્યા છે, પણ તેમાંથી સરળમાં સરળ બે પ્રયોગ આપીએ છીએ.

(૧) જે મંત્રનો જપ કરવાનો હોય તેને કામબીજ, શ્રીબીજ તથા શક્તિબીજથી સંપુટીકરણ કરી એક માળા કરવી. આમ કરવાથી મંત્રમાં ચૈતન્ય આવે છે.

(૨) સૂર્યમંડળનું ધ્યાન ધરી એમાં મંત્રાંક્ષરોનું ધ્યાન ધરવું. એના મધ્યમાં રહેલા ગુરુ, દેવ અને તેની શક્તિનું ધ્યાન કરી મંત્રની ૧ માલા કરવી.

મંત્રબીજ—આગળ જણાવ્યા મુજબ મંત્ર સાધારણ શબ્દ નથી. **મननात् त्रायते इति मन्त्रः।** કોઈ પણ મંત્રનો શબ્દ-સમુચ્ચય એટલે દેવની તેજોમય વર્ણમૂર્તિ, છતાં ઇષ્ટદેવતાથી

અભિન્ન હોવાથી મંત્રવર્ણ તેમાં રહેલા અર્થનો બોધ તો કરાવે જ છે. આથી શાસ્ત્રકારોએ મંત્રજપની સાથે એના અર્થજ્ઞાનની પણ આવશ્યકતા બતાવી છે, અને એ અર્થજ્ઞાન સુકર બને તે માટે બીજમંત્રો આપ્યા છે. જેમ માળ ઉપર જવા માટે સીડી કરતાં લિફ્ટની મદદ મળતાં માણસ સહેલાઈથી ધ્યેયને મેળવે છે, તેમ બીજમંત્ર પ્રથમ અર્થનો આવિષ્કાર કરે છે, અને પછી મંત્રનો અર્થપ્રકાશ આપે છે. હવે આપણે કેટલાક બીજમંત્રના અર્થ જોઈએ.

(૧) ॐ—अ એટલે વિષ્ણુ, उ–બ્રહ્મા, म्–મહેશ્વર, અર્ધમાત્રા–ચિત્શક્તિ, બિન્દુ–દુઃખહારક પરબ્રહ્મ—સાકાર–નિરાકારની એકતા = ॐ, ॐ = તાર, ઉદ્ગીથ, પ્રણવ. સગુણ–નિર્ગુણ બ્રહ્મ અમને ચૈતન્યશક્તિ દ્વારા તારો.

(૨) ह्रीं—ह् એટલે ગુરુતત્ત્વ, શિવતત્ત્વ, પ્રાણતત્ત્વ, र्–અગ્નિતત્ત્વ, પ્રકૃતિ, પ્રકાશ, ई–**महामाया**, બિન્દુ–દુઃખહરણ, નાદ–વિશ્વમાતા. શિવયુક્ત મહામાયા વિશ્વમાતા પ્રકૃતિ મારાં દુઃખોનો નાશ કરો. આને શક્તિબીજ અથવા માયાબીજ કહેવામાં આવે છે.

(૩) श्रीं—श्–મહાલક્ષ્મી, र्–ધનસંપત્તિ, પ્રકાશ, ई–તુષ્ટિ, નાદ–વિશ્વમાતા, બિન્દુ–દુઃખહરણ. તુષ્ટિ–પુષ્ટિની અધિષ્ઠાત્રી માતા મહાલક્ષ્મી મારાં દુઃખોનો નાશ કરો. આને શ્રીબીજ અથવા લક્ષ્મીબીજ કહે છે.

(૪) क्लीं—क्–કૃષ્ણ અથવા કામ, ल्–ઇન્દ્ર, ई–તુષ્ટિ. બિન્દુ–દુઃખહરણ. સર્વશ્રેષ્ઠ મન્મથમન્મથ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ મને તુષ્ટિ અને પુષ્ટિ આપો. આને કૃષ્ણબીજ અથવા કામબીજ કહે છે.

(૫) क्ष्रौं—क्ष्–નૃસિંહ. र्–બ્રહ્મ, औ–ઉગ્રદન્ત, બિન્દુ–દુઃખહરણ. બ્રહ્મસ્વરૂપ ઉગ્રદન્ત ભગવાન શ્રીનૃસિંહ દુઃખોથી મારી રક્ષા કરો. આ નૃસિંહબીજ છે.

(૬) ऐं—ऐ–સરસ્વતી, બિન્દુ–દુઃખહરણ. ભગવતી સરસ્વતી મારાં દુઃખોનો નાશ કરો. આ સરસ્વતીબીજ છે. એનું ફળ વાક્સિદ્ધિ છે.

મંત્રશાસ્ત્રમાં આવાં ઘણાં બીજ છે. પણ આ ગ્રન્થમાં આટલાં જ ઉપયુક્ત હોવાથી વિસ્તારભયથી બીજાં આપ્યાં નથી.

મુખશોધન :

આપણી જીભ ઉપર અનેક પ્રકારના મળ હોય છે. ભોજનનો મળ, અસત્ય ભાષણ, પરનિન્દા, આત્મસ્તુતિ, ક્લેશ-કંકાસ વગેરે. આ મળને દૂર કરવા માટે બીજમંત્રનો દશવાર જપ કરવો.

જપના પ્રકાર :

શાસ્ત્રકારોએ જપ કરવાના ૧૪ પ્રકાર બતાવ્યા છે, પણ તેમાં મુખ્ય ત્રણ છે: (૧) વાચિક, (૨) ઉપાંશુ અને (૩) માનસ.

(૧) વાચિક—

જેમાં મંત્રનું ઉચ્ચારણ બીજા સાંભળી શકે એને વાચિક જપ કહે છે. યોગીને માટે આ પ્રકારના જપ સુગમ છે. પણ પછીથી ક્રમશઃ તેણે ઉપાંશુ અને માનસ જપનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ. સામાન્યતઃ આ પ્રકારના જપ નિમ્નકોટિના ગણાય છે, પણ આરંભમાં ભાવનાપૂર્વક કરવાથી એ દ્વારા વર્ણબીજની પ્રસુપ્ત શક્તિઓ જાગ્રત થાય છે.

(૨) ઉપાંશુ—

આ જપમાં હોઠ હાલે છે. ઉચ્ચારણ મુખમાં જ થાય છે. કેવળ પોતે જ એ ઉચ્ચારનું શ્રવણ કરી શકે. વાચિક જપ કરતાં આ પ્રકારના જપ શ્રેષ્ઠ છે. આથી મનની મૂર્છના થઈ એકાગ્રતા થવા લાગે છે. વૃત્તિઓ અંતર્મુખી થાય છે. દૃષ્ટિ અર્ધોન્મીલિત બને છે. આના દ્વારા સાધક ક્રમશઃ સ્થૂલથી સૂક્ષ્મમાં પ્રવેશ કરે છે. તે વખતે ઘેન આવે છે, પણ આગળ જતાં અભ્યાસથી તે મટી જાય છે.

(૩) માનસ જપ—

જેવું શરીરમાં પ્રાણનું સ્થાન છે તેવું જપયોગમાં માનસ જપનું

સ્થાન છે. ઉપાંશુ જપની ઉત્તરભૂમિકાથી આ માનસ જપનો આરંભ છે. આમાં મંત્રનો જિહ્વાથી ઉચ્ચાર થતો નથી, પણ મન્ત્રાવૃત્તિ કાયમ રહે છે. તે સાથે મંત્રાર્થનો રસાસ્વાદ પણ વધતો જાય છે. હવે ઇષ્ટદેવના સગુણ સ્વરૂપનું ધ્યાન તેમાં મળે છે. અંતઃકરણમાં દિવ્ય તેજઃપુંજમાં ભગવત્સ્વરૂપ-દર્શન, મંત્રાર્થચિન્તન અને સ્તુતિ સાથે થતી મંત્રાવૃત્તિથી દિવ્ય આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. અહીં જ પ્રબોધસુધાકરમાં જણાવ્યા પ્રમાણે નાદાનુસંધાન થાય છે. ભેરી, મૃદંગ, શંખ આદિ દિવ્ય નાદ સંભળાય છે. આંખ બંધ હોય છે. રસના મંત્રજાપ-રસાસ્વાદ લેતી હોય, હૃદયમાં ઇષ્ટદેવનો પ્રકાશ થાય, અને પ્રભુસ્વરૂપદર્શન થતું હોય. આ વગેરે મળી જે દિવ્ય આનંદ થાય છે, તેને ભૌતિકવાદીઓ કદીય સમજી શકે એમ નથી. અહીં ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય એક થઈ જાય છે. આ જ છે **रसो वै सः ।**

ઉપરના ત્રણ પ્રકારો જણાવ્યા બાદ નીચેના પણ જપના પ્રકારો છે :

(૧) નિત્ય જપ. (૨) નૈમિત્તિક જપ. દેવની જયન્તી અથવા કોઈ પણ નિમિત્તને અંગે થતા જપ. (૩) કામ્ય જપ—પોતાની કોઈ ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે થતા જપ. (૪) પ્રાયશ્ચિત્ત જપ—અજાણતાં થયેલા દોષને દૂર કરવા માટે થતા જપ. (૫) ભ્રમર જપ-ભ્રમરની માફક ગુંજારવ જેમાં થાય તે. (૬) પ્રદક્ષિણા જપ-હાથમાં માળા લઈ તુલસી, પીપળો, વડ, શ્રીમદ્ભાગવત, દેવ વગેરેની પ્રદક્ષિણા અને વંદન કરવામાં આવે છે તે વખતે થતા જપ, વગેરે. નીચેના બે પ્રકારના જપ, ભક્તિ જ્ઞાન કે યોગની ઉચ્ચ ભૂમિકાના છે. અખંડ જપ, અજપા જપ. એમાં માળાની જરૂર નથી. શ્વાસપ્રશ્વાસ એ જ એની માળાના મણકા છે. પ્રત્યેક શ્વાસે માનસ જપ ચાલે છે. મન્ત્રાર્થભાવના દૃઢ થઈ ગઈ હોય છે. નાદાનુસંધાન અને

ભગવત્સ્વરૂપ દર્શન સાહજિક થયાં હોય છે. આવા યોગી અને મહાત્માઓ કહેતા હોય છે—

राम हमारा जप करे हम बैठे आराम !

આવા બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીઓને અમારા કોટિશઃ પ્રણામ !

માળા :

જપની સંખ્યા ગણવા માટે માળા એ દિવ્ય સાધન છે. માળાના ત્રણ પ્રકાર છે. : (૧) કરમાળા (૨) વર્ણમાળા (૩) મણિમાળા.

(૧) કરમાળા—

આમાં અનામિકાના મધ્યપર્વથી નીચે ૨, કનિષ્ઠિકાના મૂળથી અગ્રભાગ સુધી ૩, અનામિકાનો અગ્રભાગ ૧, મધ્યમાનો અગ્રભાગ ૧, તર્જનીના અગ્રભાગથી મૂળ સુધી ૩, મધ્યમાના મૂળથી મધ્ય પર્વ સુધી ૨—આમ ૧૨ પર્વ થાય છે. કેટલાક મધ્યમાના બે પર્વને સુમેરુના રૂપે છોડી દઈ ૧૦ સંખ્યા ગણે છે. હાથને હૃદય સાથે રાખી, આંગળીઓ જરા વાંકી રાખી, વસ્ત્રથી હાથ ઢાંકી આ જપ કરવામાં આવે છે. એને કરમાળા કહે છે.

(૨) વર્ણમાળા—

દરેક વર્ણ ઉપર બિંદુ લગાડી જપ કરતા જવાથી વર્ણમાળા બને છે. એમાં અ વર્ગના ૧૬, ક થી પ વર્ગ સુધીના ૨૫, ય થી હ સુધીના ૮ અને પાછો એક લ. આમ ૫૦ સૂલટા અને ૫૦ ઊલટા ક્રમમાં લેવાથી ૧૦૦ થશે. વર્ગના સાનુસ્વાર અગ્રાક્ષરો-ને ગણતરીમાં લેવા. એમાં શવર્ગ પણ ગણવામાં આવ્યોછે. તે મુજબ अं, कं, चं, टं, तं, पं, यं, शं—આમ ૮ ઉમેરવાથી ૧૦૮ ની સંખ્યા પૂરી થાય. क्ष ને સુમેરુ તરીકે ગણવો. કોઈ પણ મંત્ર વર્ણાત્મક હોવાથી માળામાં તેના પ્રતીક તરીકે ૧૦૮ મણકા રાખવામાં આવે છે.

(૩) મણિમાળા—

રુદ્રાક્ષ, તુલસી, શંખ, મોતી, સ્ફટિક, સુવર્ણ, દર્ભમૂલ, અને સુખડ—આટલાથી બનેલી માળા ઉત્કૃષ્ટ ગણાય છે. વૈષ્ણવો માટે તુલસીની, સ્માર્ત, શૈવ અને શાક્તો માટે રુદ્રાક્ષની માળાનું વિધાન છે. દાણાઓ નાનામોટા ન હોવા જોઈએ. બ્રાહ્મણકન્યાએ કાંતેલા સૂતરને ત્રણ ગણું કરી, તેને વળી પાછું ત્રણ ગણું કરવું. દરેક મણકો ગૂંથતી વખતે વર્ણમાળામાં જણાવ્યા મુજબ મંત્ર બોલતા જવું; જેમ કે **ॐ अं नमः, ॐ आं नमः, ॐ इं नमः** વગેરે. વચમાં ગ્રંથિ રાખવી કે નહિ તેમાં વિકલ્પ છે. રાખે તો સારું. મણિ પરોવતી વખતે પોતાનો ઇષ્ટમંત્ર પણ બોલી શકાય. છેવટે બ્રહ્મગ્રન્થિ બાંધી **ॐ क्षं नमः** મંત્રથી મેરુનો મણકો ગૂંથવો. રુદ્રાક્ષની માળા પરોવતી વખતે રુદ્રાક્ષનાં મુખ અને પુચ્છનો ખ્યાલ રાખવો. રુદ્રાક્ષના દાણામાં મુખનો ભાગ ઊંચો હોય છે અને પુચ્છનો ભાગ નીચો હોય છે. મુખની સામે મુખ જ આવે અથવા પુચ્છની સામે પુચ્છ જ આવે તે જોવું.

માળાસંસ્કાર :

શુભ યોગમાં પીપળાના નવ પાન લાવી, મધ્યમાં એક પાંદડું રાખી તેની આજુબાજુ અષ્ટદલાકૃતિથી આ પાંદડાં ગોઠવવાં. વચલા પત્ર ઉપર માલા રાખી '**ॐ अं आं** થી આરંભી **हं क्षं** પર્યંત અભિમંત્રિત કરવી. પછી પંચગવ્યથી નીચેના સદ્યોજાત મંત્રથી માળાનું પ્રક્ષાલન કરવું.

ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः। भवे भवे नाति भवे भजस्व मां भवोद्भवाय नमः।

વામદેવ મંત્રથી ચંદન કે અષ્ટગંધથી માળાને સુગન્ધિત કરવી.

ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमः। बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः।

અઘોર મંત્રથી ધૂપદાન કરવું.

ॐ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः। सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः।

તત્પુરુષમંત્રથી ગંધલેપન કરવું.

ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्।

પછી એક એક દાણા ઉપર એક એક વાર નીચેનો ઈશાન મંત્ર બોલવો.

ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपति-ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम्।

પછી માળામાં બ્રાહ્મણોએ પ્રતિષ્ઠાવિધિથી પોતાના ઇષ્ટદેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી. બીજાઓએ નીચેના મંત્રથી પોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી, અક્ષત વધાવી પ્રતિષ્ઠા કરવી.

प्रतिष्ठा सर्वदेवानां मैत्रावरुणनिर्मिता।
प्रतिष्ठां वः करोम्यत्र मालायां देवतैः सह॥

પછી સવિધિ પૂજા કરી પ્રાર્થના કરવી—

माले माले महामाये सर्वतत्त्वस्वरूपिणि।
चतुर्वर्गस्त्वयि न्यस्तस्तस्मान्मे सिद्धिदा भव॥

પછી ૧૦૮ વાર ઇષ્ટમંત્રનો જપ કરવાથી માલા સિદ્ધ થાય છે. શક્તિ હોય તો ૧૦૮ વાર ઘૃતાહુતિ આપવી.

આમ માલાના સંસ્કારથી શીઘ્ર જપસિદ્ધિ થાય છે.

આ સિવાય પણ ઉપાસનાયોગનાં કેટલાંક મુદ્રા વગેરે અંગ-ઉપાંગો છે, જે અમે વિસ્તારભયથી આપ્યાં નથી. એ બદલ પ્રિય પાઠકની અમે ક્ષમા ઇચ્છીએ છીએ. આવા આજના કલિકાળમાં આટલું જ થાય તો પણ બસ છે.

રમણલાલ શાસ્ત્રી

॥ अथ नारायणतन्त्रम् ॥

卐

પ્રયોગ : ૧

બુદ્ધિની વૃદ્ધિ તથા વિશુદ્ધિ માટે

મંત્ર :

भूतैर्महद्भिर्य इमाः पुरो विभु-
        र्निर्माय शेते यदमूषु पूरुषः ।
भुङ्क्ते गुणान् षोडशषोडशात्मकः
        सोऽलंकृषीष्ट भगवान् वचांसि मे ॥

भा. २-४-९

ભાવાર્થ :

જે ભગવાન નારાયણ પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ અને આકાશ આમ પંચમહાભૂતોથી પ્રત્યેક શરીર સરજી તેમાં જ ગૂઢસ્વરૂપે વ્યાપક રહે છે, સોળ તત્ત્વવાળા જે ઈશ્વર સોળ ગુણોને ભોગવે છે, તે ભગવાન નારાયણ મારી બુદ્ધિને તથા વાણીને સંસ્કારી અને સુશોભિત કરો.

પ્રયોગવિધિ :

જપ સંખ્યા—૨૮,૦૦૦; દેવતા—નારાયણ; બીજ—ॐ અથવા ह्रीं; મુખ્ય મંત્ર (मूलमन्त्र)—ॐ नमो नारायणाय; યન્ત્ર—श्री नारायणयन्त्रम्.

અનુષ્ઠાનવિધિ :

આ પ્રકરણને છેડે આપેલાં શ્રીનારાયણયંત્ર અને પૂજનવિધિ પ્રમાણે. સામાન્ય પૂજનવિધિ પરિશિષ્ટ નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

પોતાનાં નિત્યકર્મ સમાપ્ત કરી સામે ભગવાન શેષશાયી નારાયણ અથવા ઇષ્ટદેવની મૂર્તિ અથવા ચિત્ર રાખી, પરિશિષ્ટ ૧ માં બતાવ્યા મુજબ પૂજન કરી જપ કરવા. જો તેમ પણ ન બની શકે તો દીપ-ધૂપ કરી ઓછામાં ઓછી ૩ અને વધારેમાં વધારે ૫ માળાનો એકાગ્રતાથી જપ કરવો. જપની શરૂઆતમાં નીચેના શ્લોકથી ધ્યાન કરવું.:

ધ્યાન :

आत्मात्मजाप्तगृहवित्तजनेषु सक्तै-
र्दुष्प्रापणाय गुणसंगविवर्जिताय ॥
मुक्तात्मभिः स्वहृदये परिभाविताय
ज्ञानात्मने भगवते नम ईश्वराय ॥—भा. ८-३-१८

સ્તુતિ :*

જપ કરી રહ્યા બાદ નીચેના શ્લોકથી સ્તુતિ કરી સમર્પણ કરવું.

* આ સ્તુતિશ્લોક નારાયણતંત્રના દરેક પ્રયોગ માટે છે.

निरञ्जनं निरालंबं निर्लेपं निरवग्रहम् ।
नारायणं सदाधारं वन्देऽहं भक्तकामदम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

જેમની બુદ્ધિ મંદ હોય, યાદદાસ્ત ન હોય, અથવા જેમની ઇચ્છા પોતાની બુદ્ધિને વધુ સતેજ કરવાની હોય તેમણે આ પ્રયોગ કરવો.

*

પ્રયોગ : ૨

ગંભીર માંદગી તથા પરમ સંકટ દૂર કરવા માટે

શ્રીમદ્દભાગવતમાં કષ્ટ તથા રોગનિવારણ માટે આવા બે પ્રયોગ આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં એક શ્રીમદ્દભાગવતના ૬ ઠ્ઠા સ્કંધના ૮ મા અધ્યાયમાં આવેલું નારાયણકવચ, જેનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ છે, તે પ્રસિદ્ધ પણ છે, જયારે બીજાનો નીચેના શ્લોકથી નિર્દેશમાત્ર છે :—

निशम्य गद्तामेवमृषीणां धनुषि ध्रुवः ।
सन्दधेऽस्त्रमुपस्पृश्य यन्नारायणनिर्मितम् ॥–भा. ४–११–१

આ નારાયણાસ્ત્ર કયું ? તે સંબંધી અનેક વિદ્વાનો સાથે વિચાર કરતાં કાશીનિવાસી ગો. વા. ગોસ્વામી શ્રી દામોદરલાલજી મહારાજ ષડ્દર્શનાચાર્યે આહ્નિક સૂત્રાવલિમાં આવેલા નારાયણાસ્ત્ર વિષે પોતાનો મત દર્શાવ્યો. તે મુજબ આ નારાયણાસ્ત્રના ઘણા પ્રયોગો ગંભીર માંદગીમાં તથા વિકટમાં વિકટ પરિસ્થિતિમાં અમે કરાવ્યા છે, અને તેમાં

ભગવત્કૃપાથી સફળતા મળી છે. અને તેથી આ પ્રયોગ શ્રીમદ્ભાગવતમાં નિર્દેશાત્મક હોવાથી આ પુસ્તકમાં આપ્યો છે.

વિધિ :

સામાન્ય ચિન્તાજનક સ્થિતિમાં આગલા પ્રયોગમાં બતાવ્યા મુજબ શુદ્ધ થઈ રોજ ૨૮ પાઠ કરવા. તેમાં પહેલો અને છેલ્લો પાઠ સળંગ કરવા, બાકીના ૨૬ મોટા અક્ષરે લખ્યા છે ત્યાં સુધી કરવા. એ અભિમંત્રિત જળ દરદીને આપવું.

ખૂબ જ ચિન્તાજનક સ્થિતિમાં બે બ્રાહ્મણો રોકી પાઠ અખંડિત—રાતદિવસ ચાલુ રહે એમ કરવું. દરદીને દર બે કલાકે અભિમંત્રિત જળ આપવું. પ્રભુકૃપાથી ૨૪ થી ૪૮ કલાકમાં દરદીને આરામ થયાના અનેક દાખલા અમે જોયા છે. દવા સાથે દુવા મળવાથી દવા રસાયણ બનશે.

॥ अथ नारायणास्त्रम् ॥

हरिः ॐ नमो भगवते श्रीनारायणाय नमो नारायणाय विश्वमूर्तये नमः। श्री पुरुषोत्तमाय युष्मद्दृष्टिप्रत्यक्षं वा परोक्षं वा अजीर्णं पञ्चविषूचिकां हन हन। ऐकाहिकं द्व्याहिकं त्र्याहिकं चातुर्थिकं ज्वरं नाशय नाशय। चतुरशीतिवातानष्टादशकुष्टान् अष्टादशक्षयरोगान् हन हन। सर्वदोषान् भञ्जय भञ्जय। तत्सर्वान् नाशय नाशय। शोषय शोषय। आकर्षय आकर्षय। शत्रून्

मारय मारय। उच्चाटयोच्चाटय। विद्वेषय विद्वेषय। स्तंभय स्तंभय। निवारय निवारय। बिघ्नैर्हन हन दह दह मथ मथ विध्वंसय विध्वंसय। चक्रं गृहीत्वा शीघ्रमागच्छागच्छ चक्रेण हत्वा परविद्यां छेदय छेदय भेदय भेदय। चतुरःशीतानि विस्फोटय विस्फोटय। अर्शोवातशूलदृष्टिसर्पसिंहव्याघ्रद्विपदचतुष्पदपदे बाह्यदिवि भुव्यन्तरिक्षे अन्यानपि कांश्चित् तद्‌द्वेषकान्सर्वान् हन हन विद्युन्मेघनदीपर्वताटवीसर्वस्थानरात्रिदिनपन्थाचौरान् वशं कुरु कुरु। अथ मन्त्रः। हरिः ॐ नमो भगवते ह्रीं हुं फट् स्वाहा ठ ठ ठ ठ हृदयादत्ता ॥

एषा विद्या महानाम्नी पुरा दत्ता बिडौजसे।
असुरानेव जित्वा तान् सर्वांश्च बलदानवान्॥
यः पुमान्पठते भक्त्या वैष्णवो नियतात्मना।
तस्य सर्वाणि हिंसन्ति यत्र दृष्टिगतं विषम्॥
अन्यदेहविषं चैव न देहे संक्रमेत् ध्रुवम्।
सङ्ग्रामे धारयत्यङ्गे स शत्रून् जयति क्षणात्॥
अतः सद्योजयस्तस्य विघ्नस्तस्य न जायते।
किमत्र बहुनोक्तेन सर्वसौभाग्यसंपदः॥
लभते नात्र सन्देहो नान्यथा च भवेदिति।
गृहीतो यदि वा येन बलिना विविधैरपि॥
शीतं समुष्णतां याति चोष्णं शीतलतां व्रजेत्।
नान्यथा भवते विद्या यः पठेत्कथितं मया॥

भूर्जपत्रे लिखेन्मन्त्रं गोरोचनजलेन च ।
इमां विद्यां करे बध्वा सर्वरक्षां करोतु मे ॥

पुरुषस्याथवा स्त्रीणां हस्ते बध्वा विचक्षणः ।
विद्रवन्ति च विघ्नानि न भवन्ति कदाचन ॥

न भयं तस्य कुर्वन्ति गगने भास्करादयः ।
भूतप्रेतपिशाचाश्च ग्रामग्राहितडाकिनी ॥

शाकिनी तु महाघोरा वेतालाश्च महाबलाः ।
राक्षसाश्च महारौद्रा दानवा बलिनो हि ये ॥

असुराश्च सुराश्चैव अष्टयोनिश्च देवताः ।
सर्वत्र स्तम्भिताः तिष्ठेन्मन्त्रोच्चारणमात्रतः ॥

सर्वहत्याः प्रणश्यन्ति सर्वं फलति नित्यशः ॥
सर्वे रोगा बिनश्यन्ति विघ्नस्तस्य न बाधते ॥

उच्चाटनेऽपराह्णे तु सन्ध्यायां मारणे तथा ।
शान्तिके चार्धरात्रे तु ततोऽर्थः सर्वकर्मकः ॥

इदं मन्त्ररहस्यं च नारायणास्त्रमेव च ।
त्रिकालं जपते नित्यं जयं प्राप्नोति मानवः ॥

आयुरारोग्यमैश्वर्यं ज्ञानं विद्यां पराक्रमम् ।
चिन्तितार्थसुखप्राप्तिं लभते नात्र संशयः ॥

આનો વિશેષ પ્રયોગ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ આ પ્રકરણને છેડે આપેલા નારાયણ યંત્રપૂજન સાથે કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ દ્વારા આ પ્રયોગ કરાવવો.

*

પ્રયોગ : ૩

અન્નના વિશેષ ઉત્પાદન માટે

મંત્ર

इति प्रियं हितं वाक्यं भुव आदाय भूपतिः ।
वत्सं कृत्वा मनुं पाणावदुहत् सकलौषधीः ॥
—भा. ४-१८-१०

આ પ્રમાણે પૃથુ રાજાએ પૃથ્વીદેવીનું પ્રિય અને હિતકારક વચન સાંભળી, મનુને (આદિમાનવને) વત્સ તરીકે કલ્પી પોતાના હાથરૂપી પાત્રમાં (શ્રમયજ્ઞથી) સર્વ અન્નનું દોહન કર્યું.

પ્રયોગ તથા પૂજનવિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિશ્લોક :

सर्गादि योऽस्यानुरुणद्धि शक्तिभि-
र्द्रव्यक्रियाकारकचेतनात्मभिः ॥
तस्मै समुन्नद्धनिरुद्धशक्तये
नमः परस्मै पुरुषाय वेधसे ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગ ખેડૂતો, નર્સરીના માલિકો તથા અન્નના વ્યાપારીવર્ગને લાભદાયી થશે.×

× यद् विश्रुतिः श्रुतिनुतेदमलं पुनाति
पादावनेजनपयश्च वचश्च शास्त्रम् ।
भूः कालमर्जितभगाविपदङ्घ्रिपद्म-
स्पर्शोत्थशक्तिरभिवर्षति नोऽखिलार्थान् ॥

આ મન્ત્ર પણ અન્નના વિશેષ ઉત્પાદન માટેનો છે. અમદાવાદના

પ્રયોગ : ૪

યોગક્ષેમ માટે

जितं त आत्मविद्धुर्य स्वस्तये स्वस्तिरस्तु मे।
भवता राधसा राद्धं सर्वस्मा आत्मने नमः॥

—भा. ४-२४-३३

હે આત્મવેત્તાઓમાં શ્રેષ્ઠ અંતર્યામી ભગવન્, જગત્કલ્યાણ સાથે મારું કલ્યાણ થાઓ. આપનાં ઓજસ્થી સર્વ પ્રકાશે છે. આપ સર્વાન્તર્યામીને મારા નમસ્કાર હો.

પ્રયોગ વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ : दर्शनं नो दिदृक्षूणां देहि भागवतार्चितम्।
रूपं प्रियतमं स्वानां सर्वेन्द्रियगुणाञ्जनम्॥

વિશેષ : વિશ્વકલ્યાણમાં આત્મકલ્યાણ માનનારાઓ માટે આ પ્રયોગ સુંદર છે. ભગવાનની દર્શનપ્રાપ્તિ માટે સ્તુતિશ્લોકનું પણ અનુષ્ઠાન કરી શકાય.

સુપ્રસિદ્ધ જ્યોતિષી શ્રી ગિરિજાશંકરભાઈએ એનો અમને નિર્દેશ કર્યો છે. શ્રીમદ્ભાગવતના પરમ ઉપાસક પં. શ્રી. બાલાપ્રસાદજી અન્નના વિશેષ ઉત્પાદન માટે ખેતરમાં બીજારોપણ કરી આ મંત્રનું અભિમંત્રિત જળ ખેતરમાં છંટાવતા અથવા એમ કરવાનો આદેશ આપતા અને તેથી ધાન્યવૃદ્ધિ અવશ્ય થતી.

પ્રયોગ : ૫

સત્ત્વાપત્તિ (આત્મદર્શન અને અખૂટ શાન્તિ) માટે

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते उपशमशीलायोपरतानात्म्याय नमोऽकिञ्चनवित्ताय ऋषिऋषभाय नरनारायणाय परमहंसगुरवे आत्मारामाधिपतये नमो नमः ॥

શાન્તિરૂપ શીલથી દુર્વૃત્તિઓને દૂર કરનાર, નિર્ધનોના ધનસ્વરૂપ, ઋષિશ્રેષ્ઠ, પરમહંસોના પણ ગુરુ, નિજાનન્દમાં મસ્ત રહેનાર, મુનિઓના અધિપતિ, ભગવાન નર–નારાયણને અમારા સાષ્ટાંગ નમસ્કાર હો.

પ્રયોગ વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ શ્લોક :

तस्माद् भवन्तमनवद्यमनंतपारं
सर्वज्ञमीश्वरमकुण्ठविकुण्ठधिष्ण्यम् ।
निर्विण्णधीरहमुह वृजिनाभितप्तो
नारायणं नरसखं शरणं प्रपद्ये ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્ભાગવતના પંચમ સ્કંધ, ષષ્ઠ સ્કંધ તથા દ્વાદશ સ્કંધના સ્તુતિભાગમાં આવા ગદ્યમન્ત્રોની રત્નકણિકાઓ પડેલી છે. આ મંત્ર સાધુ–મહાત્માઓને વિશેષ ફલદાયી નીવડશે એવી અમારી શ્રદ્ધા છે. સ્તુતિશ્લોકનું પણ અનુષ્ઠાન કરી શકાશે.

પ્રયોગ : ૬

વ્યાપક બ્રહ્મોપાસના

મંત્ર :

यत्तत्कर्ममयं लिङ्गं ब्रह्मलिङ्गं जनोऽर्चयेत् ।
एकान्तमद्वयं शान्तं तस्मै भगवते नमः ॥ भा. ५-२०-३३

જે સ્વયં કર્મરહિત હોવા છતાં, વ્યાપક હોવાથી સમગ્ર વિશ્વમાં કર્મમય છે, તે એકાન્ત અદ્વય અને શાન્ત બ્રહ્મસ્વરૂપ ભગવાનને અમારાં વંદન હો.

પ્રયોગ વિધિ: નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ શ્લોક :

तमक्षरं ब्रह्म परं परेश-
मव्यक्तमाध्यात्मिकयोगगम्यम् ।
अतीन्द्रियं सूक्ष्ममिवातिदूर-
मनन्तमाद्यं परिपूर्णमीडे ॥ भा. ८-२-२१

વિશેષ વક્તવ્ય :

આત્મદર્શન અને બ્રહ્મદર્શનની ઇચ્છાવાળાઓ માટે આ પ્રયોગ સુંદર છે.

*

પ્રયોગ : ૭

પાપનિવૃત્તિપૂર્વક મનોરથસિદ્ધિ માટે

મંત્ર

यः प्राकृतैर्ज्ञानपथैर्जनानां
यथाशयं देहगतो विभाति।
यथानिलः पार्थिवमाश्रितो गुणं
स ईश्वरो मे कुरुतान्मनोरथम् ॥

भा. ३-४-३५

જેવી રીતે વાયુ પ્રત્યેક પદાર્થમાં વ્યાપકસ્વરૂપે રહેલો છે તેવી રીતે જે પ્રભુ પ્રત્યેક દેહના અંતરમાં બિરાજી સ્વાભાવિક જ્ઞાનમાર્ગથી જણાય છે, તે ભગવાન મારા મનોરથ પૂર્ણ કરો.

પ્રયોગવિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

स वै ममाशेषविशेषमाया-
निषेधनिर्वाणसुखानुभूतिः।
स सर्वनामा स च विश्वरूपः
प्रसीदतामनिरुक्तात्मशक्तिः ॥ भा. ६-४-२८

વિશેષ વક્તવ્ય :

જ્યારે આપણી ઇચ્છાઓ પાર પડતી ન હોય, ત્યારે આ અનુષ્ઠાન કરવાથી ભગવત્કૃપાથી મનોરથ સફળ થશે.

*

પ્રયોગ : ૮

સત્ત્વશુદ્ધિ માટે

મંત્ર :

ॐ नमो नारायणाय पुरुषाय महात्मने
विशुद्धसत्त्वधिष्ण्याय महाहंसाय धीमहि ॥
भा. ६-४-९६

પ્રત્યેક દેહમાં વ્યાપક, શુદ્ધ આત્મા જેમનું નિવાસસ્થાન છે એવા, મહાહંસ પરમાત્મા ભગવાન નારાયણને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ અને (આત્મશુદ્ધિ માટે) તેમનું ધ્યાન ધરીએ છીએ.

પ્રયોગવિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

यदोपरामो मनसो नामरूप-
रूपस्य दृष्टस्मृतिसंप्रमोषात् ।
य ईयते केवलया स्वसंस्थया
हंसाय तस्मै शुचिसद्मने नमः ॥ भा. ६-४-२६

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગ આત્મશુદ્ધિપૂર્વક અન્તઃકરણની પ્રસન્નતા માટે તથા અન્તઃસ્થિત પરમાત્મદર્શન માટે ઉપયોગી છે.

*

પ્રયોગ : ૯

સર્વાપત્તિ વિનાશક, મહારોગ નિવારક, ભૂતાદિ બાધા દૂર કરનાર નારાયણ કવચ

ॐ हरिर्विदध्यान्ममसर्वरक्षां न्यस्तांघ्रिपद्मः पतगेन्द्रपृष्ठे ।
दरारिचर्मासिगदेषुचापपाशान् दधानोऽष्टगुणोऽष्टबाहुः ॥

जलेषु मां रक्षतु मत्स्यमूर्तिर्यादोगणेभ्यो वरुणस्य पाशात् ।
स्थलेषु मायाबटुवामनोऽव्यात् त्रिविक्रमः खेऽवतु विश्वरूपः ॥

दुर्गेष्वटव्याजिमुखादिषु प्रभुः पायान्नृसिंहोऽसुरयूथपारिः ।
विमुञ्चतो यस्य महाट्टहासं दिशो विनेदुर्न्यपतंश्च गर्भाः ॥

रक्षत्वसौ माध्वनि यज्ञकल्पः स्वदंष्ट्रयोन्नीतधरो वराहः ।
रामोऽद्रिकूटेष्वथ विप्रवासे सलक्ष्मणोऽव्याद् भरताग्रजोऽस्मान् ॥

मामुग्रधर्मादखिलात्प्रमादान्नारायणः पातु नरश्च हासात् ।
दत्तस्त्वयोगादथ योगनाथः पायाद्गुणेशः कपिलः कर्मबन्धात् ॥

सनत्कुमारोऽवतु कामदेवात् हयशीर्षा मां पथि देवहेलनात् ।
देवर्षिवर्यः पुरुषार्चनान्तरात् कूर्मो हरिर्मां निरयादशेषात् ॥

धन्वन्तरिर्भगवान् पात्वपथ्यात् द्वन्द्वाद्भयादृषभो निर्जितात्मा ।
यज्ञश्च लोकादवताज्जनान्ताद्बलो गणात् क्रोधवशादहींद्रः ॥

द्वैपायनो भगवानप्रबोधात् बुद्धस्तु पाखंडगणात् प्रमादात् ।
कल्किः कलेः कालमलात्प्रपातु धर्मावनायोरुकृतावतारः ॥

मां केशवो गदया प्रातरव्यात् गोविन्द आसंगवमात्तवेणुः ।
नारायणः प्राह्ण उदात्तशक्तिर्मध्यंदिने विष्णुररींद्रपाणिः ॥

देवोऽपराह्णे मधुहोग्रधन्वा सायं त्रिधामाऽवतु माधवो माम् ।
दोषे हृषीकेश उतार्धरात्रे निशीथ एकोऽवतु पद्मनाभः ॥

श्रीवत्सधामाऽपररात्र ईशः प्रत्यूष ईशोऽसिधरो जनार्दनः ।
दामोदरोऽव्यादनुसन्ध्यं प्रभाते विश्वेश्वरो भगवान् कालमूर्तिः ॥

चक्रं युगान्तानलतिग्मनेमिः भ्रमत्समंतात् भगवत्प्रयुक्तम् ।
दंदग्धि दंदग्ध्यरिसैन्यमाशु कक्षं यथा वातसखो हुताशः ॥

गदेऽशनिस्पर्शनविस्फुलिंगे निष्पिण्ढि निष्पिंढ्यजितप्रियासि ।
कुष्माण्डवैनायकयक्षरक्षो भूतग्रहांश्चूर्णय चूर्णयारीन् ॥

त्वं यातुधानप्रमथप्रेतमातृपिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन् ।
दरेन्द्र विद्रावय कृष्णपूरितो भीमस्वनोऽरेर्हृदयानि कम्पयन् ॥

त्वां तिग्मधारासिवरारिसैन्यमीशप्रयुक्तो मम छिन्धि छिन्धि ।
चक्षूंषि चर्मञ्छतचन्द्र छादय द्विषामघोनां हर पापचक्षुषाम् ॥

यन्नो भयं ग्रहेभ्योऽभूत् केतुभ्यो नृभ्य एव च ।
सरीसृपेभ्यो दंष्ट्रिभ्यो भूतेभ्योंऽहोभ्य एव वा ॥

सर्वाण्येतानि भगवन्नामरूपास्त्रकीर्तनात् ।
प्रयान्तु संक्षयं सद्यो ये नः श्रेयःप्रतीपकाः ॥

गरुडो भगवान् स्तोत्रस्तोभश्छन्दोमयः प्रभुः ।
रक्षत्वशेषकृच्छ्रेभ्यो विष्वक्सेनः स्वनामभिः ॥

सर्वापद्भ्यो हरेर्नाम रूपयानायुधानि नः ।
बुद्धीन्द्रियमनः प्राणान् पान्तु पार्षदभूषणाः ॥

तथा हि भगवानेव वस्तुतः सदसच्च यत् ।
सत्येनानेन नः सर्वे यान्तु नाशमुपद्रवाः ॥

यथैकात्म्यानुभावानां विकल्परहितः स्वयम् ।
भूषणायुधलिङ्गाख्या धत्ते शक्तीः स्वमायया ॥

तेनैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान् हरिः ।
पातु सर्वैः स्वरूपैर्नः सदा सर्वत्र सर्वगः ॥
विदिक्षु दिक्षूर्ध्वमधः समन्ताद्न्तर्बहिर्भगवान्नारसिंहः।
प्रहापयँल्लोकभयं स्वनेन स्वतेजसा ग्रस्तसमस्ततेजाः ॥

પ્રયોગ વિધિ :

આ પ્રયોગનો વિધિ શ્રીમદ્ભગવત નીચે પ્રમાણે આપે છે. પ્રથમ સ્નાનાદિથી પવિત્ર થઈ હાથમાં દર્ભ રાખી, ઉત્તર તરફ મુખ રાખી, મૌન ધારણ કરી આચમન કરવું

ॐ અથવા ह्रीं केशवाय नमः स्वाहा
,, नारायणाय नमः स्वाहा
,, माधवाय नमः स्वाहा

નીચે પ્રમાણે બોલી હાથ ધોવા.

ॐ અથવા ह्रीं गोविन्दाय नमः स्वाहा।

ગાયત્રી મંત્રથી અથવા ॐ नमः भगवते वासुदेवाय (૧૨ વખત) મંત્રથી પ્રાણાયામ કરવા. પછી નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કરવો. मम अमुकरोगपीडानिवृत्त्यर्थं सर्वापत्ति-निवारणार्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं नारायणकवचपाठं करिष्ये । પછી નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવા.

(૧) ॐ नमः नारायणाय इति पादयोः જમણા હાથે બંને પગના અંગૂઠાને સ્પર્શ કરવો

,,	जान्वोः	બંને ઘૂંટણને	,,
,,	ऊर्वोः	,, જાંઘોને	,,
,,	उदरे	પેટને	,,
,,	हृदये	હૃદયને	,,

,, उरसि છાતીને ,,
,, मुखे મુખને ,,
,, शिरसि મસ્તકને ,,

(૨) ॐ नमः दक्षिणतर्जन्याम् જમણા હાથના અંગૂઠાથી પહેલી આંગળીને સ્પર્શ કરવો
नं नमः ,, मध्यमायाम् બીજી ,, ,, ,,
मों नमः ,, अनामिकायाम् ત્રીજી ,, ,, ,,
भं नमः ,, कनिष्ठाकायाम् ચોથી ,, ,, ,,
गं नमः वामतर्जन्याम् ડાબા અંગૂઠાથી પહેલી આંગળીને ,,
वं नमः ,, मध्यमायाम् ,, બીજી ,, ,,
तें नमः ,, अनामिकायाम् ,, ત્રીજી ,, ,,
वां नमः ,, कनिष्ठिकायाम् ,, ચોથી ,, ,,
सु नमः दक्षिणांगुष्ठमूले જમણા હાથની પહેલી આંગળીથી અંગૂઠાના મૂળને ,,
दें नमः दक्षिणांगुष्ठाग्रे ,, અગ્રભાગને ,,
वां नमः वामांगुष्ठमूले ડાબા હાથની પહેલી આંગળીથી ડાબા અંગૂઠાના મૂળને ,,
यं नमः वामाङ्गुष्ठाग्रे ,, અગ્રભાગને ,,

(૩) ॐकारं हृदये न्यसामि જમણા હાથથી હૃદયને સ્પર્શ કરવો
विकारं शिरसि न्यसामि ,, મસ્તકને ,,
षकारं भ्रुवोर्न्यसामि ,, બે ભમરને ,,
णकारं शिखायां न्यसामि ,, શિખાને ,,
वेकारं नेत्रयोर्न्यसामि ,, બંને નેત્રને ,,
नकारं सर्वसन्धिषु न्यसामि ,, બધી સન્ધિને ,,
मकारं सर्वदिक्षु न्यसामि સર્વ દિશામાં હાથ ફેરવી તાળી વગાડવી

ધ્યાન :

उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शंखं गदां पङ्कजं
चक्रं बिभ्रतमिन्दिरावसुमती शंसामि पार्श्वद्वयम् ॥
केयूरांगदहारकौस्तुभधरं पीतांबरं कौस्तुभो-
द्दीप्तं विश्वधरं स्ववक्षसि लसच्छ्रीवत्सचिह्नं भजे ॥

—मं. म. पृ. १२५, विष्णुतन्त्रे

અથવા

यो नः सपत्नैर्भृशमर्द्यमानान्
देवर्षितिर्यङ्नृषु नित्य एव ।
कृतावतारस्तनुभिः स्वमायया
कृत्वात्मसात्पाति युगे युगे च ॥
तमेव देवं वयमात्मदैवतं
परं प्रधानं पुरुषं विश्वमन्यम् ।
व्रजाम सर्वे शरणं शरण्यं
स्वानां स नो धास्यति शं महात्मा ।

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ નારાયણ કવચ તેમ જ શ્રીમદાચાર્યચરણે રચેલું સુદર્શન કવચ એ બન્ને વૈષ્ણવોની સંકટસમયની સાંકળ છે. ગંભીર માંદગીમાં અથવા એવા જ સંકટના સમયમાં આ કવચના ૨૮ પાઠ હિતાવહ છે. અનુષ્ઠાન કરવા માટે વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પાસે ઉચ્ચારશુદ્ધિ કરી લેવી અને તેની સલાહ મુજબ અનુષ્ઠાન કરવું. અનુષ્ઠાનમાં પાઠસંખ્યા અયુત (૧૦,૦૦૦)ની રાખવી, જપસંખ્યા ॐ नमो नारायणाय આ મંત્રની સવા લાખની રાખવી. મહાપ્રયોગ કરવાની ઈચ્છા-

વાળાએ આ પ્રકરણને છેડે આપેલા પ્રયોગ મુજબ નારાયણ-યંત્રનું પૂજન–અર્ચનાદિ કરવું.

આ તો મહાપ્રયોગની વાત થઈ. નિત્યપાઠ માટે આ પ્રયોગમાં જણાવ્યા મુજબ સંકલ્પ, ન્યાસ, ધ્યાન વગેરે કરવાં. છેલ્લે નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે સંકલ્પમુક્તિ કરવી.

अनेन श्रीनारायणकवचपाठाख्येन कर्मणा भगवान् नारायणः प्रीयताम् न मम ।

નીચે જણાવેલા મંત્રથી પણ નારાયણકવચનું સંપુટીકરણ કરી, એક અથવા ત્રણ પાઠ ૨૮ દિવસ સુધી રોજ કરવાથી પણ રોગમુક્તિ થાય છે, એવો અમારો અનુભવ છે.

तेनैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान् हरिः ।
पातु सर्वैः स्वरूपैर्नः सदा सर्वत्र सर्वगः ॥

પ્રયોગ : ૧૦

મૃત્યુબાધાનિવારક મૃત્યુંજય સ્તોત્ર

ॐ नमो भगवते तस्मै यत एतच्चिदात्मकम् ।
पुरुषायादिबीजाय परेशायाभिधीमहि ॥

यस्मिन्निदं यतश्चेदं येनेदं य इदं स्वयम् ।
योऽस्मात्परस्माच्च परः तं प्रपद्ये स्वयंभुवम् ॥

यः स्वात्मनीदं निजमाययार्पितं क्वचिद्विभातं क्वचतत्तिरोहितम् ।
अविद्धदृक्साक्ष्युभयं तदीक्षते स आत्ममूलोऽवतु मां परात्परः ॥

कालेन पञ्चत्वमितेषु कृत्स्नशो लोकेषु पालेषु च सर्वहेतुषु ।
तमस्तदासीद् गहनं गभीरं यस्तस्य पारेऽभिविराजते विभुः ॥

न यस्य देवा ऋषयः पदं विदुर्जन्तुः पुनः कोऽर्हति गन्तुमीरितुम् ।
यथा नटस्याकृतिभिर्विचेष्टतो दुरत्ययानुक्रमणः स माऽवतु ॥
दिदृक्षवो यस्य पदं सुमङ्गलं विमुक्तसंगा मुनयः सुसाधवः ।
चरन्त्यलोकव्रतमव्रणं वने भूतात्मभूताः सुहृदः स मे गतिः ॥
न विद्यते यस्य च जन्म कर्म वा न नामरुपे गुणदोष एव वा ।
तथापि लोकाप्ययसंभवाय यः स्वमायया तान्यनुकालमृच्छति॥

तस्मै नमः परेशाय ब्रह्मणेऽनंतशक्तये ।
अरूपायोरुरुपाय नम आश्चर्यकर्मणे ॥
नम आत्मप्रदीपाय साक्षिणे परमात्मने ।
नमो गिरां विदूराय मनसश्चेतसामपि ॥
सत्त्वेन प्रतिलभ्याय नैष्कर्म्येण विपश्चिता ।
नमः कैवल्यनाथाय निर्वाणसुखसंविदे ॥
नमः शान्ताय घोराय मूढाय गुणधर्मिणे ।
निर्विशेषाय साम्याय नमो ज्ञानघनाय च ॥
क्षेत्रज्ञाय नमस्तुभ्यं सर्वाध्यक्षाय साक्षिणे ।
पुरुषायात्ममूलाय मूलप्रकृतये नमः ॥
सर्वेन्द्रियगुणद्रष्ट्रे सर्वप्रत्ययहेतवे ।
असताच्छाययोक्ताय सदाभासाय ते नमः ॥

नमो नमस्तेऽखिलकारणाय निष्कारणायाद्भुतकारणाय ।
सर्वागमाम्नाय महार्णवाय नमोऽपवर्गाय परायणाय ॥
गुणारणिच्छन्नचिदुष्मपाय तत्क्षोभविस्फूर्जितमानसाय ।
नैष्कर्म्यभावेन विवर्जितागमस्वयंप्रकाशाय नमस्करोमि ॥

मादृक्प्रपन्नपशुपाशविमोक्षणाय
मुक्ताय भूरिकरुणाय नमोऽलयाय ।
स्वांशेन सर्वतनुभृन्मनसिप्रतीत–
प्रत्यग्दृशे भगवते बृहते नमस्ते ॥

आत्मात्मजाप्तगृहवित्तजनेषु सक्तै-
दुष्प्रापणाय गुणसंगविवर्जिताय ॥
मुक्तात्मभिः स्वहृदये परिभाविताय ।
ज्ञानात्मने भगवते नम ईश्वराय ॥

यं धर्मकामार्थविमुक्तिकामा भजन्त इष्टां गतिमाप्नुवन्ति ।
किं त्वाशिषो रात्यपि देहमव्ययं करोतु मेऽदभ्रदयो विमोक्षणम् ॥

एकान्तिनो यस्य न कंचनार्थं वांछन्ति ये वै भगवत्प्रपन्नाः ।
अत्यद्भुतं तच्चरितं सुमङ्गलं गायन्त आनन्दसमुद्रमग्नाः ॥

तमक्षरं ब्रह्म परं परेशमव्यक्तमाध्यात्मिकयोगगम्यम् ।
अतीन्द्रियं सूक्ष्ममिवातिदूरमनन्तमाद्यं परिपूर्णमीडे ॥

यस्य ब्रह्मादयो देवा वेदा लोकाश्चराचराः ।
नामरूपविभेदेन फल्व्या च कलया कृताः ॥

यथार्चिषोऽग्नेः सवितुर्गभस्तयो निर्यान्ति संयान्त्यसकृत्स्वरोचिषः
तथा यतोऽयं गुणसंप्रवाहो बुद्धिर्मनः खानि शरीरसर्गाः ॥

स वै न देवासुरमर्त्यतिर्यङ् न स्त्री न षंढो न पुमान् न जन्तुः ।
नायं गुणः कर्म न सन्न चासन्निषेधशेषो जयतादशेषः ॥

जिजीविषे नाहमिहामुया किमन्तर्बहिश्चावृतयेभयोन्या ।
इच्छामि कालेन न यस्य विप्लवस्तस्यात्मलोकावरणस्य मोक्षम् ॥

सोऽहं विश्वसृजं विश्वमविश्वं विश्ववेदसम् ।
विश्वात्मानमजं ब्रह्म प्रणतोऽस्मि परं पदम् ॥

योगरन्धितकर्माणो हृदि योगविभाविते ।
योगिनो यं प्रपश्यन्ति योगेशं तं नतोऽस्म्यहम् ॥

नमो नमस्तुभ्यमसह्यवेगशक्तित्रयायाखिलधीगुणाय ।
प्रपन्नपालाय दुरन्तशक्तये कदिन्द्रियाणामनवाप्यवर्त्मने ॥

नायं वेद स्वमात्मानं यच्छक्त्याऽहंधिया हतम् ।
तं दुरत्ययमाहात्म्यं भगवन्तमितोऽस्म्यहम् ॥
भा. ८-३-२-२९

વિધિ : નં ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મૃત્યુંજયસ્તોત્ર હોવાથી શ્રી નારાયણકવચ કે નારાયણાસ્ત્ર જેટલી જ એની મહત્તા છે. ગજેન્દ્રને મૃત્યુ-મુખથી બચાવી અંતકાલે ભગવાનનું દર્શન કરાવનાર આ સ્તોત્ર છે. ગંભીર માંદગીના પ્રસંગે ૨૮ દિવસ સુધી નીચેના શ્લોકથી સંપુટીકરણ કરેલા ઉપરના સ્તોત્રના રોજ ૩ થી ૮ પાઠ કરવાથી પ્રભુકૃપાથી અવશ્ય આરામ થાય છે, એવો અમારો અનુભવ છે.

मादृक्प्रपन्नपशुपाशविमोक्षणाय
मुक्ताय भूरिकरुणाय नमोऽलयाय ।
स्वांशेन सर्वतनुभृन्मनसि प्रतीत-
प्रत्यग्दृशे भगवते बृहते नमस्ते ॥

પ્રયોગ : ૧૧

અહંકારશાન્તિ માટે

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते महापुरुषाय सर्वगुणसंख्यानाया-
नन्तायाव्यक्ताय नमः ॥

અમે સર્વ ગુણો જેમાં રહ્યા છે એવા અથવા સર્વ ગુણ સમુદાય આણી આપનાર અનન્ત અને ન જણાય

એવા મહાપુરુષ (પરમાત્મા) ભગવાનને વંદન કરીએ છીએ.
વિધિ : નં ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

यन्निर्मितां कर्ह्यपि कर्मपर्वणीं मायां जनोऽयं गुणसर्गमोहितः।
न वेद निस्तारणयोगमञ्जसा तस्मै नमस्ते विलयोदयात्मने॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

મન, બુદ્ધિ ચિત્ત અને અહંકાર એ ચારેયને અંતઃકરણચતુષ્ટય કહે છે. એ ચારેયને વશ કરવા માટે જીવનમાં ભગીરથ પ્રયત્નની જરૂર છે. તેમાં અહંકારના અધિષ્ઠાતા દેવ સંકર્ષણ છે. તેની ઉપાસનાથી અહંકાર-શાન્તિ થાય છે.

*

પ્રયોગ : ૧૨

આત્મશુદ્ધિ માટે હયશીર્ષોપાસના

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते धर्मायात्मविशोधनाय नमः ॥

અમે આત્મસંશોધન કરાવનાર ધર્મસ્વરૂપ ભગવાન નારાયણના હયગ્રીવ સ્વરૂપને વંદન કરીએ છીએ.
વિધિ : નં ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

वेदान् युगान्ते तमसा तिरस्कृतान् रसातलाद्यो नृतुरङ्गविग्रहः।
प्रत्याददे वै कवयेऽभियाचते तस्मै नमस्तेऽवितथेहिताय ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

વેદોદ્ધારનું મહત્કાર્ય ભગવાન નારાયણે હયગ્રીવ અવતાર લઈને કર્યું. યુગાન્તે નષ્ટ થયેલ વેદરાશિને લાવી બ્રહ્મદેવને આપ્યો અને આત્મશોધનનો માર્ગ બતાવ્યો. આત્મશુદ્ધિ માટે આ ઉપાસના સુંદર છે.

*

પ્રયોગ : ૧૩

દાંપત્યપ્રીતિ તથા કામશાન્તિ માટે હૃષીકેશોપાસના

મંત્ર :

ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ॐ नमो भगवते हृषीकेशाय सर्वगुण-विशेषैर्विलक्षितात्मने आकूतीनां चित्तीनां चेतसां विशेषाणां चाधिपतये षोडशकलाय छन्दोमयायान्नमयायामृत-मयाय सर्वमयाय सहसे ओजसे बलाय कान्ताय कामाय नमस्ते उभयत्र भूयात्। भा. ५-१८-१८

અમે, સર્વ સદ્‌ગુણસમુદાયથી જેમનું સ્વરૂપ ઓળખી શકાય એવા, જડ અને ચૈતન્યના સ્વામી, સોળ કળાવાળા વેદ, અન્ન, અમૃત વગેરેથી પૂર્ણ, માટે સર્વમય, આત્મશક્તિ, ઇન્દ્રિયશક્તિ અને દેહશક્તિ સ્વરૂપ, સુંદર કામદેવ સ્વરૂપે રહેલા હે ઇન્દ્રિયાધિપતિ ભગવન્, આપને અમે બન્નેથી—દેહ અને આત્માથી—નમન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

આ અંગે ભા. ૫–૧૮–૧૯ થી ૨૩ એમ પાંચ શ્લોક સ્તુતિના છે, તે પૈકી એક આપીએ છીએ.

**स वै पतिः स्यादकुतोभयः स्वयं समन्ततः पाति भयातुरं जनम् ।
स एक एवेतरथा मिथो भयं नैवात्मलाभादधिमन्यते परम् ॥**

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગમાં બે પ્રકારની વિશિષ્ટતા છે. સંવર્ધિત વાસનાને શાન્ત કરવાની અને પરસ્પર વિચ્છિન્ન થયેલા દામ્પત્ય પ્રેમને સાંધી એ પ્રેમને ચિરસ્થાયી કરવાની. વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ માણસને વાસના ખૂબ સતાવે છે, તેની શાન્તિ માટે આ અનુભૂત પ્રયોગ છે. કોઈ કારણસર પતિ–પત્ની વચ્ચે મેળ ન ખાતો હોય તો તેની સન્ધિ માટે પણ આ પ્રયોગથી સફળતા મળી છે. માત્ર શરત એટલી કે નિયમનું પાલન કરી શ્રદ્ધાપૂર્વક જાતે જ અનુષ્ઠાન કરવું.

*

પ્રયોગ : ૧૪

આત્મશક્તિ, ઇન્દ્રિયશક્તિ અને દેહશક્તિ માટે

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते मुख्यतमाय नमः सत्त्वाय प्राणायौजसे सहसे बलाय महामत्स्याय नमः । भा. ५–१८–२५

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

શ્રીમદ્ ભાગવતે ૫–૧૯–૨૬ થી ૨૮ એમ ત્રણ શ્લોકથી સ્તુતિ આપી છે. એમાંનો એક શ્લોક આપીએ છીએ.

भवान् युगान्तार्णव ऊर्मिमालिनि-
क्षोणीमिमामोषधिवीरुधां निधिम् ।
मया सहोरुक्रम तेज ओजसा
तस्मै जगत्प्राणगणात्मने नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્ભાગવતના અષ્ટમ સ્કંધના ૨૪ મા અધ્યાયમાં કૃતમાલા નદીના કાંઠા ઉપર રહેલા રાજર્ષિ સત્યવ્રતની ભગવાને મત્સ્યસ્વરૂપ ધારણ કરી યુગપ્રલય વખતે રક્ષા કરી, એ કથા આવે છે. આત્મા, અંતઃકરણ, પ્રાણ, ઇન્દ્રિયો અને દેહ એ સર્વમાં બળ હોય તો જ ભગવત્કૃપાથી સત્યવ્રત બનાય અને તો જ મહાપ્રલયમાં પણ રક્ષા સંભવી શકે. એ સર્વ શક્તિઓ સંપાદન કરવા માટે આ મંત્રનું અનુષ્ઠાન સાધનભૂત છે.

*

પ્રયોગ : ૧૫

ધારણાર્થે કૂર્મોપાસના

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते अकूपाराय सर्वसत्त्वगुणविशेषणायानुपलक्षितस्थानाय नमो वर्ष्मणे नमो भूम्ने नमो नमोऽवस्थानाय नमस्ते । भा. ५-१८-३०

સર્વ સત્ત્વગુણુની વિશેષતાવાળા, અગમ્ય સ્થાનવાળા, કૃપાવર્ષણ કરનાર, મહાન, ભગવાનના કૂર્મસ્વરૂપને ધારણા માટે અમે વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

શ્રીમદ્ભાગવતમાં સ્કં. ૫–૧૮–૩૧ થી ૩૩ એમ ત્રણ શ્લોક આ સ્તુતિમાં આપવામાં આવ્યા છે. એમાંથી એક નીચે પ્રમાણે છે :

यद्रूपमेतन्निजमाययार्पितमर्थस्वरूपं बहुरूपरूपितम् ।
संख्या न यस्यास्त्ययथोपलंभनात् तस्मै नमस्तेऽव्यपदेशरूपिणे ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

પરમાત્માની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલી ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, અંતઃકરણ અને દેહની શક્તિનો હ્રાસ થતાં આ અનુષ્ઠાન કરવાથી તેની પૂર્તિ થાય છે. શ્રીમદ્ભાગવતના અષ્ટમ સ્કંધના સમુદ્રમંથનના ચરિત્રમાં ભગવાનની કૂર્માવતારની કથા આવે છે. સંસાર એ સમુદ્ર જ છે ને ? એમાં દૈવી અને આસુરી સંપત્તિ સદાય ઝઘડે છે. અમૃતત્વ મેળવવાનો બંનેનો પ્રયાસ છે. ભગવાન તો દયાળુ છે. બંનેની ધારણારૂપ મંદરને ધારણ કરે છે, પણ સત્ત્વપ્રધાનશીલ-સ્વભાવ હોવાથી દેવોને જ અમૃત મળે છે. એ અમૃતત્વની પ્રાપ્તિ માટે આ અનુષ્ઠાન છે.

*

પ્રયોગ : ૧૬

જીવનના ઉત્થાન માટે વારાહોપાસના

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते मन्त्रतत्त्वलिङ्गाय यज्ञक्रतवे महाध्वरात्रयवाय महापुरुषाय नमः कर्मशुक्लाय त्रियुगाय नमस्ते। भा. ५-१८-३५

મંત્રોનું તત્ત્વ-યજ્ઞ-એ જેમનું સ્વરૂપ છે, મહાયજ્ઞો જેમના અવયવો છે, કર્મથી વિશુદ્ધ, ત્રણ સન્ધિ (મંત્ર, યંત્ર અને તંત્ર)વાળા ભગવાન યજ્ઞનારાહને અમે વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

શ્રીમદ્ભાગવતમાં આ અંગે સ્તુતિના ભા. ૫-૧૮-૩૬ થી ૩૯ એમ ચાર શ્લોક આપ્યા છે, એમાંનો એક નીચે પ્રમાણે :

यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो
गुणेषु दारुष्विव जातवेदसम्।
मथ्नन्ति मथ्ना मनसा दिदृक्षवो
गूढं क्रियार्थैर्नम ईरितात्मने ॥ भा. ५-१८-३६

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્ભાગવતના તૃતીય સ્કંધમાં ભગવાનના વરાહ અવતારની કથા છે. વરાહ એટલે યજ્ઞ. એનાં બે કાર્ય :

(૧) રસાતલમાં—લગભગ વિનાશ સુધી પહોંચી ગયેલી પૃથ્વી–માનવસંસ્કારિતા–નો ઉદ્ધાર.

(૨) હિરણ્યાક્ષ–લોભનો નાશ.

આ પ્રયોગ માનવના સંસ્કારની રક્ષા તથા ઉદ્ધાર માટે ઉપયુક્ત છે. એની સાથે લોભ નાશ થતાં સંતોષ-પ્રાપ્તિ થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૭

સંકલ્પસિદ્ધિ માટે

મંત્ર :

अवतारो हरेर्योऽयं कीर्तयेदन्वहं नरः ।
संकल्पास्तस्य सिद्ध्यन्ति स याति परमां गतिम् ॥

भा. ८–२४–६०

વિધિ :

આ મંત્રનું ત્રણ રીતે અનુષ્ઠાન થઈ શકે :

૧. રોજ બે હજાર મંત્રના જાપ કરી ૬૦૦૦૦ જપ એક માસમાં પુરા કરવાથી.

૨. આ શ્લોક વડે એ અધ્યાયનું (સ્કં. ૮, અ. ૨૪) સંપુટીકરણ કરી ૨૪ દિવસ પાઠ કરવાથી.

૩. રોજ એક હજાર પ્રમાણે ૨૪ દિવસમાં ૨૪ હજાર જપ કરવાથી.

સ્તુતિ :

तं त्वामहं देववरं वरेण्यं प्रपद्य ईशं प्रतिबोधनाय ।
छिन्ध्यर्थदीपैर्भगवन् वचोभिर्ग्रन्थीन् हृदय्यान् विवृणु स्वमोकः॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રી વૃન્દાવનનિવાસી શ્રી રાધારમણજીના સેવાધિકારી પૂ. શ્રી. ૧૦૮ શ્રી અનન્તલાલજી મહારાજ શ્રીમદ્ ભાગવતના પરમ અભ્યાસી હતા, એ સુવિદિત છે. શ્રીમદ્ ભાગવત-કલ્પવૃક્ષ એના મંત્રોના અનુષ્ઠાનથી અનેકને ફલદાતા છે, એની સૌપ્રથમ પ્રેરણા અમને એઓશ્રીએ આપી. અમારા જીવનની મનોરથસિદ્ધિમાં આ મંત્રે મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે.

આ અનુભવેલો સિદ્ધ મંત્ર છે. એનાથી ઘણાં જીવન પ્રભુકૃપાથી સુખી થયાં છે. જ્યારે ધારેલી શુભ ઇચ્છાઓ પ્રયત્ન કરવા છતાં ફલીભૂત ન જ થતી હોય ત્યારે આ મંત્રનું અનુષ્ઠાન કરવા પ્રિય વાચકને વિનંતિ છે.

મહાવિપત્તિમાં નીચે જણાવેલા મંત્રથી* પણ આપત્તિનું નિવારણ થશે. એનું અનુષ્ઠાન પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કરી શકાય.

तमूचुर्मुनयः प्रीता राजन् ध्यायस्व केशवम् ।
स वै नः सङ्कटादस्मादविता शं विधास्यति ॥ भा. ८-२४-४२

*આ મન્ત્રપ્રયોગ અમને શ્રી. ઉમિયાશંકર વૈદ્ય, નવસારીવાળા તરફથી તેમના અનુભવો સાથે મળ્યો છે. કાશીના સ્વ. સુપ્રસિદ્ધ પં૦

પ્રયોગ : ૧૮

ટૂંકા સમયમાં અનાસક્ત થવા માટે

મંત્ર :

अथेशमायारचितेषु सङ्गं गुणेषु गन्धर्वपुरोपमेषु ।
रूढं प्रकृत्यात्मनि विश्वकर्तुर्भावेन हित्वा तमहं प्रपद्ये ॥

—भा. ९-९-४७

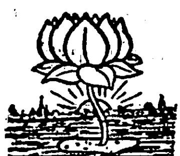
વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

विजयरथकुटुम्ब आत्ततोत्रे धृतहयरश्मिनि तच्छ्रियेक्षणीये ।
भगवति रतिरस्तु मे मुमूर्षोर्यमिह निरीक्ष्य हता गताः सरूपम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

જીવનની ઊતરતી સંધ્યાવાળાઓને આ અનુષ્ઠાન ઉપયુક્ત થશે.

શ્રી. સુંદરદેવજી જ્યોતિષાચાર્ય પાસેથી એમને એ પ્રયોગ મળ્યો હતો, એમ તેઓ જણાવે છે.

अथ श्रीनारायणयन्त्रपूजनम्

अथ मन्त्रः—ॐ नमो नारायणाय इत्यष्टाक्षरो मन्त्रः ।

अथ न्यासः—अस्य मन्त्रस्य साध्यनारायण ऋषिः दैवी गायत्री छन्दः विष्णुर्देवता सर्वेष्टसिद्धये जपे विनियोगः । साध्यनारायणर्षये नमः शिरसि । दैवी गायत्री छन्दसे नमः मुखे । विष्णुदेवतायै नमः हृदि । विनियोगाय नमः सर्वांगे ॥ इति **ऋष्यादिन्यासः** ॥

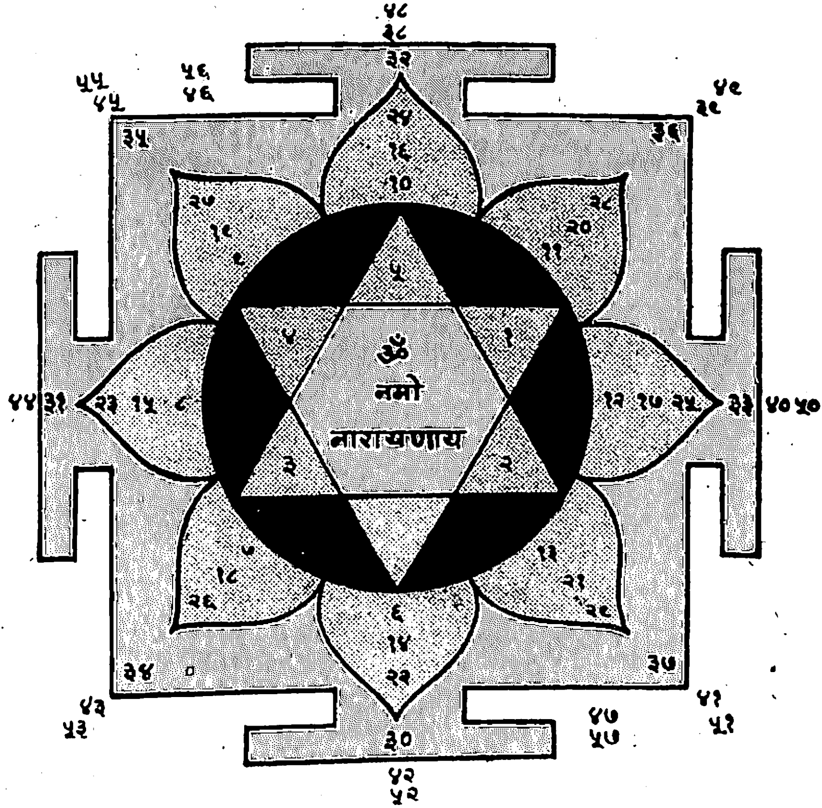
ॐ क्रुद्धोल्काय अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ महोल्काय तर्जनीभ्यां नमः । ॐ वीरोल्काय मध्यमाभ्यां नमः । द्व्युल्काय अनामिकाभ्यां नमः । ॐ सहस्रोल्काय कनिष्ठिकाभ्यां नमः । इति **करन्यासः** ।

ॐ क्रुद्धोल्काय हृदयाय नमः । ॐ महोल्काय शिरसे स्वाहा । ॐ वीरोल्काय शिखायै वषट् । ॐ द्व्युल्काय कवचाय हुं । ॐ सहस्रोल्काय अस्त्राय फट् । इति **हृदयादिन्यासः** ॥

ॐ ॐ नमः हृदयाय नमः । ॐ नं नमः शिरसे स्वाहा । ॐ मों नमः शिखायै वषट् । ॐ नां नमः कवचाय हुं । ॐ रां नमः नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ यं नमः अस्त्राय फट् । ॐ णां नमः कुक्ष्योः ॐ यं नमः पृष्ठे । इति **मन्त्रवर्णैः षडंगन्यासः** ।

अथ

॥ अष्टाक्षरात्मकं श्रीनारायणमन्त्रयन्त्रम् ॥

अथ मन्त्रवर्णैरष्टांगन्यासाः*

ॐ ॐ नमः आधारे। ॐ नं नमः हृदि। ॐ मों नमः वक्त्रे। ॐ नां नमः दक्षिणभुजे। ॐ रां नमः वामभुजे। ॐ यं नमः दक्षिण पादे। ॐ णां नमः वामपादे। ॐ यं नमः नाभौ इति प्रथमो न्यासः॥

ॐ ॐ कण्ठे। ॐ नं नमः नाभौ। ॐ मों नमः हृदि। ॐ नां नमः दक्षिणस्तने। ॐ रां नमः वामस्तने। ॐ यं नमः दक्षिणपार्श्वे। ॐ णां नमः वामपार्श्वे। ॐ यं नमः पृष्ठे। इति द्वितीयो न्यासः॥

ॐ ॐ नमः मूर्ध्नि। ॐ नं नमः मुखे। ॐ मों नमः दक्षिणनेत्रे। ॐ नां नमः वामनेत्रे। ॐ रां नमः दक्षिणकर्णे ॐ यं नमः वामकर्णे। ॐ णां नमः दक्षिणनासापुटे। ॐ यं नमः वामनासापुटे। इति तृतीयो न्यासः॥

ॐ ॐ नमः दक्षबाहुमूले। ॐ नं नमः दक्षकूर्परे। ॐ मों नमः दक्षमणिबन्धे। ॐ नां नमः दक्षहस्तांगुलिमूले। ॐ णां नमः वामकूर्परे। ॐ यं नमः वाममणिबन्धे। इति चतुर्थो न्यासः॥

ॐ ॐ नमः वामहस्ताङ्गुलिमूले। ॐ नं नमः वामहस्ताङ्गुल्यग्रे। ॐ नमः दक्षिणापादमूले। ॐ नां नमः दक्षिणजानुनि।

* मन्त्रन्यासं ततः कुर्यात्सर्वकामफलप्रदम्।
यं विना नैव तत्सिद्धिः सम्यगासुरनिष्फलम्॥ मं.म.

ॐ रां नमः दक्षिणांगुलौ । ॐ यं नमः दक्षपादांगुलिमूले । ॐ णां नमः दक्षपादाङ्गुल्यग्रे । ॐ यं नमः वामपादमूले । इति पंचमो न्यासः ॥

ॐ ॐ नमः वामजानुनि । ॐ नं नमः वामगुल्फे । ॐ मों नमः वामपादाङ्गुलिमूले । ॐ नां नमः वामपादाङ्गुल्यग्रे । (हृदये करं दत्त्वा) ॐ रां नमः त्वचि । ॐ यं नमः रक्ते । ॐ णां नमः मांसे । ॐ यं नमः मेदसि । इति षष्ठो न्यासः ॥

ॐ ॐ नमः अस्थिन । ॐ नं नमः मज्जायाम् । ॐ मों नमः शुक्रे । ॐ नां नमः प्राणे । ॐ रां नमः हृदि । ॐ यं नमः दक्षिणगले । ॐ णां नमः वामगले । ॐ यं नमः हृदि । इति सप्तमो न्यासः ॥

ॐ ॐ नमः मूर्ध्नि । ॐ नं नाम नेत्रयोः । ॐ मों नमः मुखे । ॐ नां नमः हृदि । ॐ रां नमः कुक्षौ । ॐ यं नमः ऊर्वोः । ॐ णां नमः जंघयोः । ॐ यं नमः पादयोः । इति अष्टमो न्यासः ॥

अथ द्वादशमूर्तिपञ्जरन्यासः *

ॐ ॐ अं केशवाय धात्रे नमः ललाटे । ॐ नं आं नारायणायार्यम्णे नमः कुक्षौ । ॐ मों इं माधवाय मित्राय नमः

* तन्मूर्तिपञ्जरन्यासोऽभीप्सितः परमेष्ठिना ।
सकृन्न्यासाद् भवेन्मन्त्री विष्णुमूर्तिरनुत्तमा ॥ मं.म.

हृदि । ॐ भं गोविन्दाय ईं वरुणाय नमः कंठे । ॐ गं उं विष्णवेंऽशवे नमः दक्षपार्श्वे । ॐ वं ऊं मधुसूदनाय भगाय नमः दक्षिणांसे । ॐ तें एं त्रिविक्रमाय विवस्वते नमः गलदक्षिणभागे । ॐ वां ऐं वामनायेन्द्राय नमः वामपार्श्वे । ॐ सुं ॐ श्रीधराय पूष्णे नमः वामांसे । ॐ दें औं हृषीकेशाय पर्जन्याय नमः गलवामभागे । ॐ वां अं पद्मनाभाय त्वष्ट्रे नमः पृष्ठे । ॐ यं अः दामोदराय विष्णवे नमः ककुदि ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय मूर्ध्नि ॥

अथ किरीटमन्त्रन्यासः ॥ ॐ किरीटकेयूरहारकुण्डलधरशंखचक्रगदाम्भोजपीतांबरधरश्रीवत्सांकितवक्षःस्थलश्रीभूमिसहितात्मज्योतिर्द्वयदीप्तकराय सहस्रादित्यतेजसे नमः इति मन्त्रेण शिर आदि पादान्तं व्यापकं विन्यसेत् । इति **किरीटमन्त्रन्यासः** ॥

अथ ध्यानम्—

उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शंखं गदां पङ्कजं
चक्रं बिभ्रतमिन्दिरावसुमतीशंसाभिपार्श्वद्वयम् ।
केयूरांगदहारकुण्डलधरं पीतांबरं कौस्तुभो-
द्दीप्तं विश्वधरं स्ववक्षसि लसच्छ्रीवत्सचिह्नं भजे ॥

इति ध्यात्वा सर्वतोभद्रमण्डले मं मंडूक्यादिपरतत्त्वान्तं पीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य पीठशक्तिं पूजयेत् ।

× द्वादशार्णं मंत्रवरं विन्यसेत् ब्रह्मरन्ध्रके ।
वासुदेवो भवेत् साक्षात् व्यापितस्तस्य तेजसा ॥ मं. म.

पूर्वादिक्रमेण ॐ विमलायै नमः ॐ उत्कर्षिण्यै नमः ॐ ज्ञानायै नमः ॐ क्रियायै नमः ॐ योगायै नमः ॐ प्रह्व्यै नमः ॐ सत्यायै नमः ॐ ईशानायै नमः मध्ये अनुग्रहायै नमः इति नवपीठशक्तीः संपूजयेत् । ततः स्वर्णादिनिर्मितं यंत्रमग्न्युच्चारणपूर्वकं ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपद्मपीठात्मने नमः । इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलेन (ॐ नमो नारायणाय) मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिषोडशोपचारैः संपूजयेत् । अभिषेकः पुरुषसूक्तेन नारायणाथर्वशिरसा वा कार्यः । पुरुषसूक्तं प्रसिद्धम् ।

नारायणाथर्वशीर्षम्

ॐ अथ पुरुषो ह वै नारायणोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति । नारायणात्प्राणो जायते मनः सर्वेन्द्रियाणि च । खं वायुर्ज्योतिरापः पृथिवी विश्वस्य धारिणी । नारायणाद् ब्रह्मा जायते । नारायणाद्विष्णुर्जायते । नारायणाद्रुद्रो जायते । नारायणादिन्द्रो जायते । नारायणात्प्रजापतिः प्रजायते । नारायणात् देवाः समुत्पद्यन्ते । नारायणे प्रलीयन्ते । अथादित्यो नारायणः । ब्रह्मा नारायणः । शिवश्च नारायणः । शक्रश्च नारायणः । कालश्च नारायणः । दिशश्च नारायणः । ऊर्ध्वं च नारायणः । अधश्च नारायणः । अन्तर्बहिश्च नारायणः । नारायण एवेदं सर्वम् । यद् भूतं यच्च भाव्यम् । निष्कलो

निरञ्जनो निर्विकल्पो निराख्यातः शुद्धो देव एको नारायणो न द्वितीयोऽस्ति कश्चित् । य एवं वेद । स विष्णुरेव भवति स विष्णुरेव भवति । ॐ इत्यग्रे व्याहरेत् । नम इति पश्चात् । नारायणायेत्युपरिष्टात् । ॐ इत्येकाक्षरम् । नम इति द्वे अक्षरे । नारायणायेति पञ्चाक्षराणि । एतद्वै नारायणस्याष्टाक्षरं पदम् । यो ह वै नारायणस्याष्टाक्षरं पदमध्येति अनुपब्रवः सर्वमायुरेति । विन्दते प्रजां रायस्पोषं गौपत्यम् । ततोऽमृतत्वमश्नुते ततोऽमृतत्वमश्नुत इति । प्रत्यगानन्दं ब्रह्मपुरुषं प्रणवस्वरूपम् । अकार उकारो मकार इति । तानेकधा संयोज्य तदेव तदोमिति । यमुक्त्वा मुच्यते योगी जन्मसंसारबन्धनात् । ॐ नमो नारायणायेति मन्त्रोपासकः वैकुण्ठभुवनं गच्छति । तदिदं परमं पुण्डरीकं विज्ञानघनम् । तस्मात्तडिदाभमात्रम् । ब्रह्मण्यो देवकीपुत्रो ब्रह्मण्यो मधुसूदनः सर्वभूतस्थमेकं वै नारायणम् । कारणरूपं परब्रह्मकम् । एतदथर्वशीर्षं योऽधीते । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाशयति । सायं प्रातः प्रयुञ्जानो अपापो भवति । माध्यन्दिनमादित्याभिमुखोऽधीयानः सद्यः पञ्चमहापातकोपपातकेभ्यो मुच्यते । सर्ववेदपारायणपुण्यं लभते श्रीनारायणसायुज्यमवाप्नोति । य एवं वेद । इत्युपनिषत् ।

अथावरणपूजा—

पुष्पांजलिमादाय ॐ संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रिय । अनुज्ञां देहि मे विष्णो परिवारार्चनाय ते ॥ एवं पुष्पांजलिं दत्त्वा आज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजामारभेत् ।

*प्रथमावरणम् । षट्कोणकेसरेषु १ अग्निकोणे ॐ क्रुद्धोल्काय हृदयाय नमः २ नैर्ऋत्ये ॐ महोल्काय शिरसे स्वाहा ३ वायव्ये ॐ वीरोल्काय शिखायै वषट् ४ ऐशान्ये द्व्युल्काय कवचाय हुं ५ देवपश्चिमे सहस्रोल्कायास्त्राय फट् । पुष्पांजलिमादाय ॐ नमो नारायणाय ॐ अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सल । भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् । इति पुष्पांजलिं दत्त्वा पूजितास्तर्पिताः सन्तु इति वदेत् ।

अथ द्वितीयावरणम् । ततोऽष्टदलमूले पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य पूर्वादिक्रमेणः—६ ॐ ॐ नमः ७ ॐ नं नमः ८ ॐ मों नमः ९ ॐ नां नमः १० ॐ रां नमः ११ ॐ यं नमः १२ ॐ णां नमः १३ ॐ यं नमः । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् ।

अथ तृतीयावरणम् । ततोऽष्टदलमध्ये पूर्वे १४ ॐ वासुदेवाय नमः वासुदेवश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः १५ दक्षिणे ॐ संकर्षणाय नमः संकर्षणश्री० १६ पश्चिमे ॐ प्रद्युम्नाय नमः प्रद्युम्नश्री० १७ उत्तरे ॐ अनिरुद्धाय नमः अनिरुद्धश्री० १८ अग्निकोणे ॐ शान्त्यै नमः शान्तिश्री० १९ नैर्ऋत्ये ॐ श्रियै नमः श्रीश्री० २० वायव्ये ॐ सरस्वत्यै नमः सरस्वतीश्री० २१ ॐ रत्यै नमः रतिश्री० ॐ अभीष्ट० तृतीयावरणार्चनम् ।

---

* નારાયણતંત્રમાં જે જે સ્થળે આ અંકો આપવામાં આવ્યા છે ત્યાં આ આવરણપૂજા કરવી.

अथ **चतुर्थावरणम्** । ततोऽष्टदलाग्रेषु २२ पूर्वे ॐ चक्राय नमः २३ दक्षिणे ॐ शंखाय नमः २४ पश्चिमे ॐ गदायै नमः २५ उत्तरे ॐ पद्माय नमः २६ अग्निकोणे ॐ कौस्तुभाय नमः २७ नैर्ऋत्ये ॐ मुसलाय नमः २८ वायव्याम् ॐ खड्गाय नमः २९ ऐशान्ये ॐ वनमालायै नमः । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् ॥

अथ **पंचमावरणम्** । भू पुराभ्यन्तरे ३० पूर्वे ॐ गरुडाय नमः ३१ दक्षिणे ॐ शंखनिधये नमः ३२ पश्चिमे ॐ ध्वजाय नमः ३३ उत्तरे ॐ पद्मनिधये नमः ३४ अग्निकोणे ॐ विघ्नाय नमः ३५ नैर्ऋत्ये ॐ आद्यायै नमः ३६ वायव्ये ॐ दुर्गायै नमः ३७ ऐशान्ये ॐ सेनान्यै नमः । अभीष्ट० पञ्चमावरणार्चनम् ॥

अथ **षष्ठावरणम्** । ततो भू पुरे पूर्वादिक्रमेण ३८ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० ३९ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० ४० ॐ मं यमाय नमः यमश्री० ४१ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० ४२ ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० ४३ ॐ यं वायवे नमः वायुश्री० ४४ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री० ४५ ॐ हं ईशानाय नमः ईशानश्री० ४६ इन्द्रेशानयोर्मध्ये ॐ आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० ४७ वरुणनिर्ऋत्योर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । अभीष्ट० इति षष्ठावरणार्चनम् ।

अथ **सप्तमावरणम्** । तद्बाह्ये पूर्वादिक्रमेण ४८ ॐ वं वज्राय नमः ४९ ॐ शं शक्तये नमः ५० ॐ दं दण्डाय नमः

५१ ॐ खं खड्गाय नमः ५२ ॐ पं पाशाय नमः ५३ ॐ अं अंकुशाय नमः ५४ ॐ गं गदायै नमः ५५ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः ५६ ॐ पं पद्माय नमः ५७ ॐ चक्राय नमः। अभीष्ट० सप्तमावरणार्चनम्।

इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनिराजनान्तं संपूज्य जपं कुर्यात् ॥

अस्य 'ॐ नमो नारायणाये'ति मन्त्रस्य पुरश्चरणे षोडशलक्षजपः वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रम् इति वाक्येनाष्टलक्षमन्त्रजपो वा ॥

अन्ते च

तद्दशांशं सरसिजैर्जुहुयान्मधुराप्लुतैः।
धर्मार्थकामाँल्लब्ध्वा वै विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् ॥

समाप्तमिदं नारायणतन्त्रम्

ॐ

॥ अथ विष्णुतन्त्रम् ॥

પ્રયોગ : ૧

માયામોહની નિવૃત્તિ માટે

મંત્ર :

संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे ।
कर्ममोहगृहीताङ्गं मामुद्धर भवार्णवात् ॥ भा. मा. ६-२७

હે દયાનિધે, કર્મ અને મોહથી જેનાં અંગ જકડાયાં છે તેવા મારા દીનનો આ સંસારસાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરો.

વિધિ :

જપસંખ્યા : સવા લાખ અથવા ૧૦૦૦૦. દેવતા : ભગવાન વિષ્ણુ. બીજ ૐ અથવા ह्रीं. મુખ્ય મંત્ર : ॐ नमो भगवते वासुदेवाय. યંત્ર : વિષ્ણુયન્ત્ર. વિશેષ અનુષ્ઠાનવિધિ આ પ્રકરણને છેડે પરિશિષ્ટ ૧ માં આપ્યા પ્રમાણે.

સ્નાનાદિથી શુદ્ધ થઈ, પોતાનાં નિત્યકર્મથી પરવારી, પોતાની સામે ભગવાન વિષ્ણુ અથવા શ્રીલક્ષ્મીનારાયણનું

ચિત્ર રાખી, પરિશિષ્ટ ૧ માં બતાવેલ પૂજનવિધિ પ્રમાણે સંકલ્પ કરી જપ કરવા. જો સંકલ્પાદિ પૂજન ન બની શકે તો પવિત્ર સ્થળમાં શુદ્ધ આસન ઉપર બેસી રોજ ઓછામાં ઓછી ૩ અને વધારેમાં વધારે ૫ માળાનો એકાગ્રતાથી જપ કરવો. જપ શરૂ કરતાં પહેલાં નીચેના શ્લોકથી ધ્યાન કરવું.

સ્તુતિ :

*शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥

અથવા

दृष्टं तवांघ्रियुगलं जनतापवर्गं
ब्रह्मादिभिर्हृदि विचिन्त्यमगाधबोधैः ।
संसारकूपपतितोत्तरणावलम्बं
ध्यायंश्चराम्यनुगृहाण यथा स्मृतिः स्यात् ॥

જપ કરી રહ્યા પછી નીચેના શ્લોકથી જપસમર્પણ કરવું.

नमोऽस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ।
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयुगधारिणे नमः ॥*

* આ શ્લોક વિષ્ણુતંત્રના દરેક પ્રયોગ માટે છે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

મોહનિવૃત્તિપૂર્વક આત્મશાન્તિ માટે આ પ્રયોગ સારો છે.

*

પ્રયોગ : ૨

અમંગલ સમાચાર અથવા બનાવની સંભાવનામાંથી બચવા માટે

મંત્ર :

यत्कीर्तनं यत्स्मरणं यदीक्षणं
यद्वन्दनं यच्छ्रवणं यदर्हणम् ।
लोकस्य सद्यो विधुनोति कल्मषं
तस्मै सुभद्रश्रवसे नमो नमः ॥
विचक्षणा यच्चरणोपसादनात्
सङ्गं व्युदस्योभयतोऽन्तरात्मनः ।
विन्दन्ति हि ब्रह्मगतिं गतक्लमा-
स्तस्मै सुभद्रश्रवसे नमो नमः ॥
तपस्विनो दानपरा यशस्विनो
मनस्विनो मन्त्रविदः सुमङ्गलाः ।
क्षेमं न विन्दन्ति विना यदर्पणं
तस्मै सुभद्रश्रवसे नमो नमः ॥

भा. २-४-१५ थी १७

જે ભગવાનનું કીર્તન, સ્મરણ, દર્શન, વંદન, શ્રવણ અને પૂજન માણસોના પાપને તરત જ દૂર કરે છે તે શ્રવણમંગલ ભગવાનને અમે વંદન કરીએ છીએ.

જે ભગવાનના ચરણાશ્રયથી બુદ્ધિમાન માણસો પોતાના આત્માનો જગત સાથેના સંગનો નિઃશેષ ત્યાગ કરી, સંસારપરિશ્રમનો ત્યાગ કરી બ્રહ્મગતિ પ્રાપ્ત કરે છે તે શ્રવણમંગલ ભગવાનને અમે વંદન કરીએ છીએ.

તપસ્વીઓ, દાનવીરો, યશસ્વી પુરુષો, મનસ્વી પુરુષો, મંત્રવેત્તા બ્રહ્મર્ષિઓ અને જગન્મંગલ સન્તો જેમને અર્પણ કર્યા વિના કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, તે શ્રવણમંગલ ભગવાનને અમે વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

किरातहूणान्ध्रपुलिन्दपुल्कसा आभीरकङ्का यवनाः खसादयः ।
येऽन्ये च पापा यदुपाश्रयाश्रयाः शुध्यन्ति तस्मै प्रभविष्णवे नमः ॥
स एष आत्मात्मवतामधीश्वरस्त्रयीमयो धर्ममयस्तपोमयः ।
गतव्यलीकैरजशङ्करादिभिर्वितर्क्यलिङ्गो भगवान् प्रसीदताम् ॥
श्रियः पतिर्यज्ञपतिः प्रजापतिर्धियांपतिर्लोकपतिर्धरापतिः ।
पतिर्गतिश्चान्धकवृष्णिसात्वतां प्रसीदतां मे भगवान् सतां पतिः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

ઉપર જણાવેલા મંત્રો સુભદ્રશ્રવસ્ સ્તોત્રમાંના છે. એ ત્રણ પૈકી ગમે તે એકનું અથવા સર્વ મંત્રોનું અનુષ્ઠાન કરી શકાય.

આ અમારો અનુભવેલો પ્રયોગ છે. જ્યારે કોઈ પણ અનિષ્ટ બનાવની આશંકા થાય અને અકળામણ થાય, ત્યારે આ પ્રયોગ શરૂ કરવાથી પ્રભુકૃપાથી અવશ્ય અમંગળ દૂર થઈ શુભ સમાચાર સાંપડે છે.

*

પ્રયોગ : ૩

પુત્રપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

स त्वयाराधितः शुक्लो वितन्वन्मामकं यशः ।
छेत्ता ते हृदयग्रन्थिमौदर्यो ब्रह्मभावनः ॥ भा. ३-२४-४

તમારાથી આરાધિત થયેલા તે સત્ત્વગુણસંપન્ન ભગવાન તમારે પેટે જન્મ લઈ મારો યશ ફેલાવશે, અજ્ઞાનની ગાંઠો દૂર કરશે અને બ્રહ્મદર્શન કરાવશે.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

त्वां सूरिभिस्तत्त्वबुभुत्सयाऽद्धा सदाभिवादार्पणपादपीठम् ।
ऐश्वर्यवैराग्ययशोऽवबोधवीर्यश्रिया पूर्तमहं प्रपद्ये ॥
परं प्रधानं पुरुषं महान्तं कालं कविं त्रिवृतं लोकपालम् ।
आत्मानुभूत्यानुगतप्रपञ्चं स्वच्छन्दशक्तिं कपिलं प्रपद्ये ॥
भा. ३-२४-३२, ३३

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્‌ભાગવતમાં આવેલા સંતાનપ્રાપ્તિના જે પ્રયોગો આ ગ્રન્થમાં આપવામાં આવ્યા છે, તેમાં આ પ્રયોગ જ્ઞાન-પ્રધાન છે. જ્ઞાન અને વૈરાગ્યસંપન્ન પુત્રની પ્રાપ્તિની ભાવનાથી આનું અનુષ્ઠાન કરવું.

*

પ્રયોગ : ૪

અભયપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

मामात्मानं स्वयंज्योतिः सर्वभूतगुहाशयम् ।
आत्मन्येवात्मना वीक्ष्य विशोकोऽभयमृच्छसि ॥
भा. ३-२४-३९

સર્વ પ્રાણીમાત્રના હૃદયમાં બિરાજેલા, સ્વપ્રકાશ, મારા સ્વરૂપને જ્યારે તમે સ્વસ્વરૂપે જોશો ત્યારે શોકરહિત બનશો અને અભય પ્રાપ્ત કરશો.

વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા મુજબ.

ધ્યાન :

ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिवविरिञ्चिनुतं शरण्यम् ।
भृत्यार्तिहं प्रणतपालभवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

સામાન્ય રીતે જીવનને ઉન્નત બનાવવાની ઇચ્છાંવાળા દરેક સાધકે નીચે લખેલા નિયમો પાળવા જોઈએ. અભયપ્રાપ્તિ ખરી તો આ નિયમોના પાલનથી જ આવી જાય અને મંત્રાનુષ્ઠાન માત્ર સાધન બને તો જ જીવનના ગૂઢ કોયડાઓ ઊકલે.

सत्यं दया तपः शौचं तितिक्षेक्षा शमो दमः।
अहिंसा ब्रह्मचर्यं च त्यागः स्वाध्याय आर्जवम् ॥
सन्तोषः समदृक् सेवा ग्राम्येहोपरमः शनैः।
नृणां विपर्ययेहेक्षा मौनमात्मविमर्शनम् ॥

આટલા નિયમપૂર્વક આ અનુષ્ઠાન કરવાથી જરૂર નિર્ભયતા પ્રાપ્ત થશે.

*

પ્રયોગ : ૫

આદર્શ પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

शरणं तं प्रपद्येऽहं य एव जगदीश्वरः।
प्रजामात्मसमां मह्यं प्रयच्छत्विति चिन्तयन् ॥ ભા. ૪-૧-૨૦

ત્રિમૂર્તિ—બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશમાંથી જે કોઈ જગદીશ્વર હો તે મને પોતાના જેવી પ્રજા આપે, એવા વિચારથી હું તેને શરણે આવું છું.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

यस्मादिदं जगदुदेति चतुर्मुखाद्यं
यस्मिन्नवस्थितमशेषमशेषमूले ।
यत्रोपयाति विलयं च समस्तमन्ते
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અમારો અનુભવેલો પ્રયોગ છે. વિધિપૂર્વકના અનુષ્ઠાનથી પુત્રપ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય છે. કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણની સલાહ દ્વારા આ પ્રયોગ કરવો હિતાવહ છે.

*

પ્રયોગ : ૬

ભાગવતી ગાયત્રી

મંત્ર :

ॐ परोरजः सवितुर्जातवेदो
देवस्य भर्गो मनसेदं जजान ।
सुरेतसादः पुनराविश्य चष्टे
हंसं गृध्राणं नृषद्रिं गिरामिमः ॥ भा. ५-७-१४

પ્રકૃતિથી પર, બુદ્ધિને ગતિ આપનાર, મનથી જ જગતને સરજી તેમાં અન્તર્યામીરૂપે પ્રવેશ કરી ચૈતન્ય-શક્તિથી પાળનાર, સૂર્યસ્વરૂપે રહેલા ભગવાન નારાયણને (ઓજસ્વિતા માટે) અમે શરણે જઈએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे जगत्प्रसूतिस्थितिनाशहेतवे ।
त्रयीमयाय त्रिगुणात्मधारिणे विरिञ्चिनारायणशंकरात्मने ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મન્ત્રને અમે ભાગવતી ગાયત્રીનું નામ આપ્યું છે. વૈદિક ગાયત્રીનો જે અર્થ છે તેવો જ ગૌરવપૂર્ણ આ ગાયત્રીનો અર્થ છે. આત્મબળ અને દેહબળ સમર્પી બ્રહ્મવર્ચસ્વી બનવાનું શ્રીમદ્ભાગવતે આપેલું આ પરમ સાધન છે. એની જપસંખ્યા દસ હજાર, સવા લાખ અથવા ૨૪ લાખની છે. પુરશ્ચરણ કરનારે કોઈ વિદ્વાન પંડિતની સલાહ લેવી. પંડિત મિત્રોને ગાયત્રી પુરશ્ચરણનો જેવો વિધિ બતાવવા વિનંતિ છે.

*

પ્રયોગ : ૭

નેત્રરોગ દૂર કરવા માટે

મંત્ર :

देवतिर्यङ्मनुष्याणां सरीसृपसवीरुधाम् ।
सर्वजीवनिकायानां सूर्य आत्मादृगीश्वरः ॥ भा.५-२०-४६

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

દેવો, પશુપક્ષીઓ, માનવો, પેટે ચાલતાં પ્રાણીઓ, વૃક્ષ, લતા તથા ઔષધિ તથા સર્વ જીવસમુદાયના ભગવાન સૂર્યનારાયણ આત્મા, ઈશ્વર અને દષ્ટિ છે. તેઓ અમને દષ્ટિ આપો.

સ્તુતિ : પાઠ માટે

यन्मण्डलं दीप्तिकरं विशालं रत्नप्रभं तीव्रमनादिरूपम् ।
दारिद्र्यदुःखक्षयकारणं च पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं देवगणैः सुपूजितं विप्रैः स्तुतं भावनमुक्तिकोविदम् ।
तं देवदेवं प्रणमामि सूर्यं पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं ज्ञानघनं त्वगम्यं त्रैलोक्यपूज्यं त्रिगुणात्मरूपम् ।
समस्ततेजोमयदिव्यरूपं पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं गूढमतिप्रबोधं धर्मस्य वृद्धिं कुरुते जनानाम् ।
यत्सर्वपापक्षयकारणं च पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं व्याधिविनाशदक्षं यदृग्यजुःसामसु संप्रगीतम् ।
प्रकाशितं येन च भूर्भुवः स्वः पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं वेदविदो वदन्ति गायन्ति यच्चारणसिद्धसंघाः ।
यद्योगिनो योगजुषां च संघाः पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं सर्वजनेषु पूजितं ज्योतिश्च कुर्यादिह मर्त्यलोके ।
यत्कालकल्पक्षयकारणं च पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं विश्वसृजां प्रसिद्धमुत्पत्तिरक्षाप्रलयप्रगल्भम् ।
यस्मिञ्जगत्संहरतेऽखिलं च पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं सर्वगतस्य विष्णोरात्मा परं धाम विशुद्धतत्त्वम् ।
सूक्ष्मान्तरैर्योगपथानुगम्यं पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

यन्मण्डलं वेदविदो वदन्ति गायन्ति यच्चारणसिद्धसंघाः ।
यन्मण्डलं वेदविदः स्मरन्ति पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥
यन्मण्डलं वेदविदोपगीतं यद्योगिनां योगपथानुगम्यम् ।
तत्सर्ववेदं प्रणमामि सूर्यं पुनातु मां तत्सवितुर्वरेण्यम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્‌ભાગવતને। આ પ્રયોગ પણ અનુભવેલે। છે. આંખના રોગમાંથી મુક્ત થવા માટે, મોતિયાના સફળ ઓપરેશન માટે તથા આંખના તેજને વધારવા માટે પ્રાતઃ કાલના બાલસૂર્યનાં કિરણોમાં બેસી આ અનુષ્ઠાન કરવું. એના અનુષ્ઠાન વખતે પાઠ માટે તથા અભિષેક માટે સૂર્યાથર્વશીર્ષને। પ્રયોગ વધુ ફલદાયી થાય તે માટે અમે તે સ્થલસંકોચ હોવા છતાં નીચે આપીએ છીએ.

॥ अथ सूर्याथर्वशीर्षम् ॥ (અભિષેક માટે)

अथ सूर्याथर्वाङ्गिरसं व्याख्यास्यामः । ब्रह्मा ऋषिः आदित्यो देवता । गायत्री छन्दः । हंसाद्यग्निनारायणयुक्तं बीजम् । हृल्लेखा शक्तिः । द्विपदादिसर्गसंयुक्तं बीजम् । धर्मार्थकाममोक्षेषु जपे विनियोगः । षट्स्वरारूढबीजेन षडङ्गं रक्ताम्बुजसंस्थितं सप्ताश्वरथिनं हिरण्यवर्णं चतुर्भुजं पद्मद्वया-भयवरदहस्तं कालचक्रप्रणेतारं श्रीसूर्यनारायणं य एवं वेद स वै ब्राह्मणः । ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यम् ॐ तत्सवि० परोरजसेसावदोम् । ॐ आपो ज्योतिरसोऽमृतं ब्रह्मभूर्भुवःस्वरोम् । सूर्य आत्मा जगतस्त-स्थुषश्च । सूर्याद्वै खल्विमानि भूतानि जायन्ते । सूर्याद्यज्ञाः पर्जन्योऽन्नमात्मा । नमस्ते आदित्याय । त्वमेव केवलं कर्तासि ।

त्वमेव प्रत्यक्षं विष्णुरसि। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वमेव प्रत्यक्षं रुद्रोऽसि। त्वमेव प्रत्यक्षमृगसि। त्वमेव प्रत्यक्षं यजुरसि त्वमेव प्रत्यक्षं सामासि। त्वमेव प्रत्यक्षमथर्वासि। त्वमेव सर्वं छन्दोऽसि। आदित्याद्वायुर्जायते। आदित्याद्भूमिर्जायते। आदित्यादापो जायन्ते। आदित्याज्ज्योतिर्जायते। आदित्याद्-व्योम दिशो जायन्ते। आदित्याद्वेदा जायन्ते। आदित्याद्देवा जायन्ते। आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपति। असावादित्यो ब्रह्म। आदित्योऽन्तःकरणमनोबुद्धिचित्ताहङ्काराः। आदित्यो वै व्यानसमानोदानापानप्राणाः। आदित्यो वै श्रोत्रत्वक्चक्षु-रसनानासाः। आदित्यो वै वाक्पाणिपादोपस्थपायूनि। आदित्यो वै शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः। आदित्यो वै वचनादानगमनानन्द-विसर्गाः। आनन्दमयो ज्ञानमयो विज्ञानमय आदित्यः। नमो मित्राय भानवे मृत्योर्मा पाहि भ्राजिष्णवे विश्वहेतवे नमः। सूर्यो नो दिवस्पातु वातो अन्तरिक्षात्। अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः सूर्याद् भवन्ति भूतानि। सूर्येण पालितानि तु। सूर्ये लयं प्राप्नुवन्ति। यः सूर्यः सोऽहमेव च। चक्षुर्नो देवः सविता। चक्षुर्न उत पर्वतः। चक्षुर्धाता दधातु नः। आदित्याय विद्महे सहस्रकराय धीमहि। तन्नः सूर्यः प्रचोदयात्। सविता पश्चातात्। सविता पुरस्तात्। सवितोत्तरात्तात्। सविता धरात्तात्। सविता नः सुवतु सर्वतातिम्। सविता नो रासतां दीर्घमायुः। ॐ इत्येकाक्षरं ब्रह्म। घृणिरिति द्वे अक्षरे। सूर्य इत्यक्षरद्वयम्। आदित्य इति त्रीण्यक्षराणि। एतद्वै सूर्यस्याष्टाक्षरं मनुम्। यः सदाहरहर्जपति। सो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणो भवति। सूर्याभिमुखं जप्त्वा महाव्याधिभयात् प्रमुच्यते। अलक्ष्मीर्नश्यति। अभक्ष्यभक्षणात्पूतो भवति। अपेयपानात्पूतो भवति। अगम्यागमनात्पूतो भवति। व्रात्य-संभाषणात् पूतो भवति। मध्याह्ने सूर्याभिमुखत् पठे। सद्यः

पञ्चमहापापात् प्रमुच्यते । सैषा सावित्रीविद्या न कस्यचित्प्रशंसेत् । एतन्महाभागः प्रातः पठति स भाग्यवान् जायते । पशून् विन्दति वेदार्थं लभते । त्रिकालं जप्त्वा क्रतुशतफलं प्राप्नोति । हस्तादित्ये जपति स महामृत्युं तरति । य एवं वेद । सूर्याथर्वशीर्षम् ॥

*

પ્રયોગ : ૮

યજ્ઞવિઘ્નવિનાશ માટે

મંત્ર :

स प्रसीदत्वस्माकमाकांक्षतां
दर्शनं ते परिभ्रष्टसत्कर्मणाम् ।
कीर्त्यमाने नृभिर्नाम्नि यज्ञेश ते
यज्ञविघ्नाः क्षयं यान्ति तस्मै नमः ॥

भा. ४-७-४७

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

त्वं क्रतुस्त्वं हविस्त्वं हुताशः स्वयं
त्वं हि मन्त्रः समिद्दर्भपात्राणि च ।
त्वं सदस्यर्त्विजो दम्पती देवता
अग्निहोत्रं स्वधा सोम आज्यं पशुः ॥
त्वं पुरा गां रसाया महासूकरो
दंष्ट्रया पद्मिनीं वारणेन्द्रो यथा ।
स्तूयमानो नदन् लीलया योगिभि-
र्व्युज्जहर्थ त्रयीगात्र यज्ञक्रतुः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

યજ્ઞકાર્યમાં વિઘ્નોની સંભાવના આ પ્રયોગ કરવાથી દૂર થશે.

*

પ્રયોગ : ૯

આત્મકલ્યાણ માટે

મંત્ર :

जितं त आत्मविद्धुर्य स्वस्तये स्वस्तिरस्तु मे ।
भवता राधसा राद्धं सर्वस्मा आत्मने नमः ॥

भा. ४-२४-३३

હે ભગવન્ ! આપનો જય હો. આત્મવેત્તાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા જ્ઞાનીઓ માટે આપના આનંદસ્વરૂપથી સિદ્ધ થયેલું કલ્યાણ અમને પ્રાપ્ત થાઓ. સર્વના આત્મસ્વરૂપ આપને વંદન હો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

यो माययेदं पुरुरूपयासृजद् बिभर्ति भूयः क्षपयत्यविक्रियः ।
यद् भेदबुद्धिः सदिवात्मदुःस्थया तमात्मतन्त्रं भगवन् प्रतीमहि ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

ભગવત્કૃપાપૂર્વક આત્મકલ્યાણ માટે આ પ્રયોગ સારો છે.

પ્રયોગ : ૧૦

નેત્રરોગની નિવૃત્તિ માટે સૂર્યોપાસના

મંત્ર :

ऋतस्य विष्णो रूपं यत्सत्यस्यर्तस्य ब्रह्मणः ।
अमृतस्य च मृत्योश्च सूर्यमात्मानमीमहि ॥ भा. ५–२०–४

અમે બ્રહ્મનાં તે ઋત (ऋतं तु सुनृता वाणी) અને સત્ય (सत्यं च समदर्शनम्)નું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ નિર્ગુણમાંથી સગુણ સ્વરૂપે સર્વવ્યાપક વિષ્ણુનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ, મરણધર્મી અને અમર આત્માઓનું અંતિમ સ્વરૂપ (ગતિ), આત્મ-સ્વરૂપ ભગવાન સૂર્યનારાયણને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં તથા નં. ૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ : નં. ૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

વિશેષ વક્તવ્ય : નં. ૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે

*

પ્રયોગ : ૧૧

અન્નવૃદ્ધિ તથા મનઃશાંતિ માટે ચંદ્રોપાસના

મંત્ર :

स्वगोभिः पितृदेवेभ्यो विभजन् शुक्लकृष्णयोः ।
प्रजानां सर्वासां राजान्धः सोमो न आस्त्विति ॥
भा. ४–२०–१२

પોતાનાં કિરણોથી શુક્લપક્ષમાં અને કૃષ્ણપક્ષમાં દેવતાઓ અને પિતૃઓને અન્નનું વિભાજન કરનાર ભગવાન ચંદ્રદેવ અમારા—સર્વ પ્રજાના—રાજા થાઓ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે,

સ્તુતિ :

दधिशंखतुषाराभं क्षीरोदार्णवसंभवम् ।
नमामि शशिनं सोमं शम्भोर्मुकुटभूषणम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અનુષ્ઠાન ખેડૂતો માટે ઉપયોગી છે. ઉપર જણાવેલા મંત્રથી અભિમન્ત્રિત કરી શુભ મુહૂર્તમાં ખેતરની દક્ષિણ સિવાયની કોઈ પણ દિશામાં અન્ન રોપવાની શરૂઆત કરવી. ×

*

પ્રયોગ : ૧૨

સ્વર્ગપ્રાપ્તિ માટે તથા તેજસ્વિતા માટે અગ્નિની ઉપાસના

મંત્ર :

परस्य ब्रह्मणः साक्षाज्जातवेदोऽसि हव्यवाट् ।
देवानां पुरुषाङ्गानां यज्ञेन पुरुषं यज ॥

भा. ४-२०-१७

× વિશેષ માટે જુઓ નારાયણતંત્ર, પ્રયોગ નં. ૩.

આપ આહુતિ વહન કરનાર અગ્નિસ્વરૂપે પરબ્રહ્મ છો. હે અગ્નિદેવ, વિરાટ્ મૂર્તિ ભગવાનના અંગ સમા દેવતાઓને યજ્ઞદ્વારા આપ તૃપ્ત કરો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

मुखं यः सर्वदेवानां हव्यभुक् कव्यभुक् तथा।
पितृणां च नमस्तस्मै विष्णवे पावकात्मने ॥

આ અનુષ્ઠાન દ્વારા સ્વર્ગપ્રાપ્તિ તથા ઓજસ્વિતા પ્રાપ્ત થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૩

ધાન્યવૃદ્ધિ તથા દેહશુદ્ધિ માટે વરુણોપાસના

મંત્ર :

आपः पुरुषवीर्याः स्थ पुनन्तीर्भूर्भुवः सुवः।
ता नः पुनीतामीवघ्नीः स्पृशतामात्मना भुवः ॥

भा. ४-२०-२३

હે વરુણદેવ, જલદેવતા, આપ માનવોનું બળ છો, ભૂલોક, ભુવર્લોક અને સ્વર્લોકને પવિત્ર કરનાર છો. દુનિયામાં સ્પર્શ કરનારનાં પાપનો નાશ કરી પવિત્ર કરનાર છો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

મં. ૬

સ્તુતિ :

नमो नमस्ते स्फटिकप्रभाय सुश्वेतहाराय सुमङ्गलाय।
सुपाशहस्ताय झषासनाय जलाधिनाथाय नमो नमस्ते ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગથી અભિમંત્રિત કરેલું જળ આરંભમાં ખેતરમાં છાંટવાથી ધાન્યવૃદ્ધિ થશે. બાકીનો વિધિ. નં. ૧૧ પ્રમાણે.

*

પ્રયોગ : ૧૪

આભ્યંતર શુદ્ધિ તથા પ્રાણધારણા માટે વાયુની ઉપાસના

મંત્ર :

अन्तः प्रविश्य भूतानि यो बिभर्त्यात्मकेतुभिः ।
अन्तर्यामीश्वरः साक्षात् पातु नो यद्वशे स्फुटम् ॥

ભા. ૪-૨૦-૨૮

જે પ્રત્યેક પ્રાણીમાત્રમાં પ્રવેશ કરીને આત્મધર્મથી સર્વની ધારણા કરે છે, જેને વશ સર્વ પ્રાણીઓ છે એમ સ્પષ્ટ દેખાય છે, તે વાયુસ્વરૂપ અંતર્યામી પ્રભુને હું નમન કરું છું.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

योऽन्तः प्रविश्य मम वाचमिमां प्रसुप्तां
संजीवयत्यखिलशक्तिधरः स्वधाम्ना ।
अन्यांश्च हस्तचरणश्रवणत्वगादीन्
प्राणान् नमो भगवते पुरुषाय तुभ्यम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ ઉપાસનાથી હૃદયરોગ, શ્વાસ, દમ અને ક્ષયરોગ વગેરે રોગો શાંત થશે. આ અનુષ્ઠાન યોગીઓને પ્રાણાયામ વગેરે ક્રિયાઓમાં મદદરૂપ થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૫

સમગ્ર સ્ત્રીજાતિને સુખપ્રદ પુંસવનવ્રત

મંત્ર :

अलं ते निरपेक्षाय पूर्णकाम नमोऽस्तु ते ।
महाविभूतिपतये नमः सकलसिद्धये ॥

भा. ६-१९-४

હે નિરપેક્ષ, પૂર્ણકામ, મહાવિભૂતિઓના અધિપતિ, સમગ્ર સિદ્ધિઓ, વિશેષતઃ સૌભાગ્ય તથા પુત્રપ્રાપ્તિ, માટે અમે આપને વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ :

આ વ્રતનો આરંભ માર્ગશીર્ષ શુકલ પ્રતિપદાથી કરવો. આગલે દિવસે દેહશુદ્ધિ કરી પ્રાયશ્ચિત્તવિધિ કરવો.

પતિની આજ્ઞા લઈ આચાર્ય પાસે મરુતજન્મની કથા શ્રવણ કરવી. શ્વેત વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરવાં. આપેલા પૂજનવિધિ પ્રમાણે આરંભ કરવો.

સંકલ્પ

मम आत्मानः पुराणोक्तपुण्यफलप्राप्त्यर्थं (સંતતિ વગરની સ્ત્રીએ) **सत्पुत्रावाप्तये** (કન્યા હોય તો) **सत्पतिप्राप्तये** (જેની પ્રજા જીવતી ન હોય તેણે) **प्रजाया दीर्घायुष्यप्राप्तये** (વિધવા હોય તો) **भगवच्चरणप्रीतिपूर्वक सद्गतिप्राप्तये** (સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ) **आत्मनः पतिपुत्रादीनां आयुरारोग्यैश्वर्याद्यभिवृद्ध्यर्थं अद्यदिनमारभ्यैकवर्षपर्यंतं तदंगभूतनियमादिग्रहणपूर्वकं श्रीमहाविष्णुः प्रीत्यर्थं पुंसवनव्रतं करिष्ये ।**

ગણપતિ પૂજનાદિ કર્યા બાદ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણની સ્થાપના કરવી. નીચેના મંત્રથી વિષ્ણુ ભગવાનની પૂજા કરવી :

ॐ नमो भगवते महापुरुषाय, महानुभावाय, महाविभूतिभिः सह महाविभूतिपतये (बलिमुपहराणि) नमः । भा. ६-१९-७

નીચેના મંત્રથી શ્રી લક્ષ્મીજીની પૂજા કરવી.

विष्णुपत्नि महामाये महापुरुषलक्षणे ।
प्रीयेथा मे महाभागे लोकमातर्नमोऽस्तु ते ॥

भा. ६-१९-६

આ મંત્રોથી ષોડશોપચાર પૂજા કરવી.

ષોડશોપચાર પૂજનમાં નારાયણાથર્વશીર્ષથી અથવા મહાપુરુષવિદ્યાથી ભગવાન વિષ્ણુ ઉપર અભિષેક કરવો. નારાયણાથર્વશીર્ષ નારાયણતંત્રમાં આપવામાં આવ્યું છે. મહાપુરુષ વિદ્યા નીચે પ્રમાણે.

महापुरुषविद्या

जितं ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन।
सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महापुरुष पूर्वज ॥ १ ॥

नमो हिरण्यगर्भाय प्रधानाव्यक्तरूपिणे ।
ॐ नमो वासुदेवाय शुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥

देवानां दानवानां च सामान्यमसि दैवतम् ।
सर्वदा चरणद्वन्द्वं व्रजामि शरणं तव ॥

एकस्त्वमसि लोकस्य स्रष्टा संहारकस्तथा ।
अध्यक्षश्चानुमन्ता च गुणमायासमावृतः ॥

संसारसागरं घोरमनन्तं क्लेशभाजनम् ।
त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरन्ति मनीषिणः ॥

न ते रूपं न चाकारो नायुधानि न चास्पदम् ।
तथापि पुरुषाकारो भक्तानां त्वं प्रकाशसे ॥

नैव किञ्चित्परोक्षं ते न प्रत्यक्षोऽसि कस्यचित् ।
नैव किञ्चिदसिद्धं ते न च सिद्धोऽसि कस्यचित् ॥

कार्याणां कारणं पूर्णं वचसां वाच्यमुत्तमम् ।
योगिनां परमां सिद्धिं वदन्ति परमंविदः ॥

अहं भीतोऽस्मि देवेश संसारेऽस्मिन् महाभये ।
त्राहि मां पुण्डरीकाक्ष न जाने शरणं परम् ॥

कालेष्वपि च सर्वेषु दिक्षु सर्वासु चाच्युत ।
शरीरेऽपि गतौ चापि वर्तते मे महद्भयम् ॥

त्वत्पादकमलादन्यत्र मे जन्मान्तरेष्वपि ।
निमित्तं कुशलस्यास्ति येन गच्छामि सद्गतिम् ॥

विज्ञानं यदिदं प्राप्तं यदिदं ज्ञानमर्जितम् ।
जन्मान्तरेऽपि मे देव माभूदस्य परिक्षय ॥

दुर्गतावपि जातायां त्वं गतिस्त्वं मतिर्मम ।
यदि नाथं च विन्देय तावतास्मि कृती सदा ॥

अकामकलुषं चित्तं मम ते पादयोः स्थितम् ।
कामये वैष्णवत्वं तु सर्वजन्मसु केवलम् ॥

કોઈ કોઈ પુસ્તકોમાં નીચેનો એક વધારાનો શ્લોક આપવામાં આવ્યો છે. ઉપરનો પાઠ આહ્નિક સૂત્રાવલિ-નામના સર્વમાન્ય કર્મકાણ્ડગ્રન્થમાંથી લીધો છે.

ध्येयः सदा सवितृमण्डलमध्यवर्ती
नारायणः सरसिजासनसंन्निविष्टः ।
केयूरवान् मकरकुण्डलवान् किरीटी
हारी हिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥

શ્રી લક્ષ્મીજી ઉપર શ્રીસૂક્ત અથવા દેવીઅથર્વશીર્ષથી અભિષેક કરવો. દેવીઅથર્વશીર્ષ દેવીતંત્રમાં આપવામાં આવ્યું છે. શ્રીસૂક્ત નીચે પ્રમાણે છે :

श्रीसूक्तम्

ॐ हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममावह ॥ १ ॥ तां मऽआवह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् । यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम् ॥ २ ॥ अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनादप्रमोदिनीम् । श्रियं देवीमुपह्वये श्रीर्मा देवीर्जुषताम् ॥ ३ ॥ कांसोस्मितां हिरण्यप्राकारामार्द्रां ज्वलन्तीं तृप्तां तर्पयन्तीम् । पद्मे स्थितां

पद्मवर्णां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥ ४ ॥ चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टामुदाराम् । तां पद्मनीमीं शरणमहं प्रपद्ये अलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृणोमि ॥ ५ ॥ आदित्यवर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः । तस्य फलानि तपसा नुदन्तु मायांतरायाश्च बाह्या अलक्ष्मीः ॥ ६ ॥ उपैतु मां देवसखः कीर्तिश्च मणिना सह । प्रादुर्भूतो सुराष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिं वृद्धिं ददातु मे ॥ ७ ॥ क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अभूतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् ॥ ८ ॥ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥ ९ ॥ मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः ॥ १० ॥ कर्दमेन प्रजा भूता मयि सम्भ्रम कर्दम । श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ॥ ११ ॥ आपः सृजन्तु स्निग्धानि चिक्लीत वस मे गृहे । निच देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले ॥ १२ ॥ आर्द्रां पुष्करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममावह ॥ १३ ॥ आर्द्रां यः करिणीं यष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आवह ॥ १४ ॥ तां म आवह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् । यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान्विन्देयं पुरुषानहम् ॥ १५ ॥ यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् । सूक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् ॥ १६ ॥

सरसिजनिलये सरोजहस्ते धवलतरांशुकगन्धमाल्यशोभे ।
भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम् ॥ १७ ॥

धनमग्निर्धनं वायुर्धनं सूर्यो धनं वसुः ।
धनमिन्द्रो बृहस्पतिर्वरुणं धनमश्विनौ ॥ १८ ॥

वैनतेय सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा ।
सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिनः ॥१९॥

न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां श्रीसूक्तं जपेत् ॥२०॥

पद्मानने पद्मऊरू पद्माक्षी पद्मसम्भवे ।
तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम्यहम् ॥२१॥

विष्णुपत्नीं क्षमां देवीं माधवीं माधवप्रियाम् ।
विष्णुप्रियसखीं देवीं नमाम्यच्युतवल्लभाम् ॥२२॥

महालक्ष्मीं च विद्महे विष्णुपत्नीं च धीमहि ।
तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात् ॥२३॥

पद्मानने पद्मविपद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ।
विश्वप्रिये विश्वमनोनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सन्निधत्स्व ॥२४॥

आनन्दः कर्दमः श्रीदश्चिक्लीत इति विश्रुताः ।
ऋषयः श्रियपुत्राश्च मयि श्रीर्देवि देवता ॥२५॥

ऋणरोगादिदारिद्र्यं पापं च अपमृत्यवः ।
भयशोकमनस्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा ॥

श्रीर्वर्चस्वमायुष्यमारोग्यमाविधाच्छोभमानं महीयते ।
धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमायुः ॥२७॥

इति श्रीसूक्तम्

આમ ષોડશોપચાર પૂજન બાદ નીચેના શ્લોકોથી સ્તુતિ કરવી.

સ્તુતિ :

युवां तु विश्वस्य विभू जगतः कारणं परम् ।
इयं हि प्रकृतिः सूक्ष्मा मायाशक्तिर्दुरत्यया ॥

तस्या अधीश्वरः साक्षात् त्वमेव पुरुषः परः ।
त्वं सर्वयज्ञ इज्येयं क्रियेयं फलभुग्भवान् ॥
गुणव्यक्तिरियं देवी व्यंजको गुणभुग्भवान् ।
त्वं हि सर्वशरीर्यात्मा श्रीः शरीरेन्द्रियाशया ।
नामरूपे भगवती प्रत्ययस्त्वमपाश्रयः ॥
यथा युवां त्रिलोकस्य वरदौ परमेष्ठिनौ ॥
तथा म उत्तमश्लोक सन्तु सत्या महाशिषः ॥

પૂજન બાદ દૂધમાં રાંધેલા ચોખામાં ઘી નાંખી અથવા કેવળ ઘીની રોજ ૧૨ આહુતિ નીચેના મંત્રથી આપવી.

ॐ नमो भगवते महापुरुषाय महाविभूतिपतये स्वाहा ॥

નિયમો :

હિંસા કરવી નહિ, શાપ આપવો નહિ (કોઈનું બૂરું ઇચ્છવું નહિ), અસત્ય બોલવું નહિ, નખ અને રોમ કાપવા નહિ, નિષિદ્ધ વસ્તુને અડકવવું નહિ, જલમાં પ્રવેશ કરીને નગ્ન નાહવું નહિ, દુર્જન સાથે બોલવું નહિ, ધોયા વગરનું વસ્ત્ર પહેરવું નહિ, એઠું, ભદ્રકાલિનો નૈવેદ્ય, જેના ઉપર કીડીઓ ચઢી હોય તે તથા માસિક ધર્મવાળી સ્ત્રીએ જોયેલું અન્ન લેવું નહિ. ખોબાથી પાણી પીવું નહિ. સંધ્યાકાળે વાળ છૂટા મૂકી ઉપવસ્ત્ર વગર બહાર જવું નહિ. સંધ્યાકાળે હાથપગ ધોયા વગર તેમ જ ભીના પગ અને માથા સાથે પશ્ચિમદિશા તરફ માથું રાખી સૂવું નહિ. જમ્યા પહેલાં ગાય, બ્રાહ્મણ, સાધુ તથા લક્ષ્મીનારાયણની પૂજા કરવી, સુવાસિનીની પૂજા કરવી, નારાયણસ્વરૂપે પતિની પૂજા

કરવી. વર્ષ પૂરું થતાં માર્ગશીર્ષ સુદ ૧ ને દિવસે વ્રત-સમાપ્તિ કરવી. ઉદ્યાપનમાં બ્રાહ્મણ, સુવાસિની, કુમારિકા, બટુકાદિને ભોજન કરાવવું.

યન્ત્રવિધિથી પૂજન કરવું હોય તો કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણની સલાહથી આ પ્રકરણમાં આપેલા વિષ્ણુયન્ત્રથી પૂજન કરવું. મન્ત્રજપ સંખ્યા ૧૦૦૦૦, અથવા સવાલાખ.

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ વ્રત સર્વ સ્ત્રીઓ માટે સર્વ રીતે શુભપ્રદ અને સુખદાતા છે.

*

પ્રયોગ : ૧૬

પુત્રપ્રાપ્તિ માટે પયોવ્રત

મંત્ર :

अन्ववर्तन्त यं देवाः श्रीश्च तत्पादपद्मयोः ।
स्पृहयन्त इवामोदं भगवान् मे प्रसीदताम् ॥

भा: ८–१६–३०

જે ભગવાનના ચરણકમલની સુગંધિની દેવો તથા સ્વયં લક્ષ્મીજી સ્પૃહા કરે છે અને અનુસરે છે તે ભગવાન અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

વિધિ :

આ વ્રત ફાગણ સુદ ૧ થી ફાગણ સુદ ૧૨ એમ ૧૨ દિવસનું છે. તેના પૂર્વાંગમાં મહા વદ અમાવાસ્યાએ

દિવસે વ્રત કરવાની ઇચ્છાવાળી સ્ત્રીએ કરવાનો વિધિ ભાગવતે નીચે મુજબ આપ્યો છે. દંપતી કરે તો વધારે સારું.

મહા વદ અમાવાસ્યાને દિવસે કરવાનો વિધિ

નદી ઉપર જઈ નીચેના મંત્રથી મૃત્તિકા શરીરે લગાવવી :

त्वं देव्यादिवराहेण रसायाः स्थानमिच्छता ।
उद्धृतासि नमस्तुभ्यं पाप्मानं मे प्रणाशय ॥

ભા. ૮-૧૬-૨૭

આ પ્રમાણે મૃત્તિકા લગાવી, વિધિપૂર્વક સ્નાન કરી પોતાનાં નિત્યકર્મથી પરવારી, પ્રતિષ્ઠાવિધિ પ્રમાણે ભગવાનની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી નીચે જણાવેલા નવ મંત્રોથી આવાહનાદિ પૂજન કરવું :

नमस्तुभ्यं भगवते पुरुषाय महीयसे ।
सर्वभूतनिवासाय वासुदेवाय साक्षिणे ॥१॥
नमोऽव्यक्ताय सूक्ष्माय प्रधानपुरुषाय च ।
चतुर्विंशद्गुणेशाय गुणसंख्यानहेतवे ॥२॥
नमो द्विशीर्ष्णे त्रिपदे चतुःशृंगाय तन्तवे ।
सप्तहस्ताय यज्ञाय त्रयीविद्यात्मने नमः ॥३॥
नमः शिवाय रुद्राय नमः शक्तिधराय च ।
सर्वविद्याधिपतये भूतानां पतये नमः ॥४॥
नमो हिरण्यगर्भाय प्राणाय जगदात्मने ।
योगैश्वर्यशरीराय नमस्ते योगहेतवे ॥५॥
नमस्ते आदिदेवाय साक्षिभूताय ते नमः ।
नारायणाय ऋषये नराय हरये नमः ॥६॥

नमो मरकतश्यामवपुषेऽधिगतश्रिये ।
केशवाय नमस्तुभ्यं नमस्ते पीतवाससे ॥७॥
त्वं सर्ववरदः पुंसां वरेण्य वरदर्षभ ।
अतस्ते श्रेयसे धीराः पादरेणुमुपासते ॥८॥
अन्ववर्तन्त यं देवाः श्रीश्च तत्पादपद्मयोः ।
स्पृहयन्त इवामोदं भगवान् मे प्रसीदताम् ॥९॥
भा० ८-१६-२९-३७

નૈવેદ્ય ઘી અને ગોળ નાંખેલા દૂધપાકનો ધરાવવો. '**ॐ नमो भगवते वासुदेवाय**' એ દ્વાદશાક્ષર મંત્રથી ૧ માળાનો જપ કરી પાયસથી તે જ મંત્રથી ૧૦ આહુતિ આપવી. દેવનું વિસર્જન કરી દૂધપાકથી આચાર્ય સિવાય બીજા બે બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવું. બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

ફાગણ સુદ ૧ થી ૧૨ સુધી રોજ કરવાનો વિધિ

સ્નાનસંધ્યાદિ નિત્યકર્મથી પરવારી વિષ્ણુતંત્ર પ્રમાણે ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરવી. ભગવાનને દૂધથી અભિષેક કરવો. આગલે દિવસે જણાવ્યા પ્રમાણે અથવા શક્તિ અનુસાર (બધા દિવસ મળી દશહજાર અથવા સવા લાખ જપ થાય તો વધારે સારું) જપ કરવા, અને તેનો દશાંશ હોમ રોજ કરવો. જાતે દૂધ ઉપર રહેવું. રોજ વધારાના બે બ્રાહ્મણોને ભોજન આપવું. બ્રહ્મચર્ય પાળવું, જમીન ઉપર સૂવું, ત્રિકાળ સ્નાન કરવું, મિથ્યા ભાષણનો ત્યાગ કરવો, ભોગવિલાસ, હિંસા, કામક્રોધાદિનો ત્યાગ કરવો. પુંસવન વ્રત (નં. ૧૫)માં આપેલા નિયમો પાળવા.

ફાગણ સુદ ૧૩ ને દિવસે કરવાનો વિધિ

પંચામૃતથી વિષ્ણુપૂજા–રાજોપચાર પૂજા કરવી, હોમ કરવો, ભગવાનને નૈવેદ્ય ધારણ કરાવવો. આચાર્ય, ઋત્વિજો વગેરેનો વસ્ત્ર આભરણાદિથી સત્કાર કરવો. ધેનુદાન કરવું, બ્રાહ્મણભોજન કરાવવું. તે ઉપરાંત ચાંડાલપર્યંત કોઈ પણ આવે તેમને અન્નાદિથી તૃપ્ત કરવા. નૃત્ય, વાદ્ય, ગીત, સ્તુતિ, કથા વગેરેથી સર્વ દિવસ ઉત્સવ કરવો. છેવટે બધાં સગાંવહાલાં તથા સ્નેહીજનો સાથે ભોજન કરવું.

વિશેષ વક્તવ્ય :

સત્ત્વગુણસંપન્ન, દીર્ઘાયુ અને યશસ્વી પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે આ પ્રયોગ ઉત્તમ છે. કોઈ વિદ્વાન પંડિતના સલાહ-સૂચન મુજબ આ પ્રયોગ કરવો હિતાવહ છે. આ પણ અનુભૂત પ્રયોગ છે.

*

પ્રયોગ : ૧૭

જ્વરશાન્તિ માટે

મંત્ર :

नमामि त्वाऽनन्तशक्तिं परेशं
सर्वात्मानं केवलं ज्ञप्तिमात्रम् ।

विश्वोत्पत्तिस्थानसंरोधहेतुं
यत्तद्ब्रह्म ब्रह्मलिङ्गं प्रशान्तम् ॥
कालो दैवं कर्म जीवः स्वभावो
द्रव्यं क्षेत्रं प्राण आत्मा विकारः ।
तत्संघातो बीजरोहप्रवाह-
स्त्वन्मायैषा तन्निषेधं प्रपद्ये ॥
नानाभावैर्लीलयैवोपपन्नै-
र्देवान् साधूंल्लोकसेतून् बिभर्षि ।
हंस्युन्मार्गान् हिंसया वर्तमानान्
जन्मैतत्ते भारहाराय भूमेः ॥
तप्तोऽहं ते तेजसा दुःसहेन
शान्तोग्रेणात्युल्बणेन ज्वरेण ।
तावत्तापो देहिनां तेंऽघ्रिमूलं
नो सेवेरन् यावदाशानुबद्धाः ॥

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

રોજના ૨૮ પાઠ કરવા. ગંભીર પરિસ્થિતિમાં આ પાઠ અખંડ ચાલુ રાખવા.

સ્તુતિ :

आर्ता विषण्णाः शिथिलाश्च भीता घोरेषु च व्याधिषु वर्तमानाः ।
सङ्कीर्त्य नारायणशब्दमात्रं विमुक्तसंगाः प्रणतोऽस्मि तस्मै ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

ટાઇફોઇડ, ન્યુમોનિયા, મેલેરિયા જેવા તાવના રોગોમાં અમે ઘણાને આ પ્રયોગ આપ્યો છે અને ભગવત્કૃપાથી રોગમાંથી ૭૫ ટકા આરામ થયો છે. ભાગવતનું આ એક અનુષ્ઠાનરત્ન છે. વડોદરાનિવાસી શ્રીમદ્ભાગવતના પ્રખર પંડિત પૂ. શ્રી શાસ્ત્રીજી નરહરિ મહારાજ અઠોલકરનો પણ આ અનુભવેલો પ્રયોગ છે. આવા સંયોગોમાં તેઓ ૨૧ પાઠ કરવતા.

*

પ્રયોગ : ૧૮

સર્વ પ્રકારના દુ:ખશમન માટે

મંત્ર :

नामसङ्कीर्तनं यस्य सर्वपापप्रणाशनम् ।
प्रणामो दुःखशमनस्तं नमामि हरिं परम् ॥

भा. १२-१३-२३

જેના નામનું સંકીર્તન સર્વપાપનો નાશ કરનાર છે અને પ્રણામ દુ:ખનું શમન કરનાર છે, તે દુ:ખ હરણ કરનાર હરિને હું પ્રણામ કરું છું.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

સાંસારિક ઉપાધિમાં મનની મૂંઝવણ વખતે અનુભવેલો આ સફળ પ્રયોગ છે.

*

પ્રયોગ : ૧૯

નિર્વ્યાજ ભગવત્પ્રેમ માટે વૃત્રાસુરચતુઃશ્લોકી

મંત્ર :

अहं हरे तव पादैकमूलदासानुदासो भवितास्मि भूयः ।
मनः स्मरेतासुपतेर्गुणांस्ते गृणीत वाक् लर्मकरोतु कायः ॥
न नाकपृष्ठं न महेन्द्रधिष्ण्यं न सार्वभौमं न रसाधिपत्यम् ।
न योगसिद्धीरपुनर्भवं वा समञ्जस त्वा विरहय्य कांक्षे ॥
अजातपक्षा इव मातरं खगाः स्तन्यं यथा वत्सतराः क्षुधार्ताः ।
प्रियं प्रियेव व्युषितं विषण्णा मनोऽरविन्दाक्ष दिदृक्षते त्वाम् ॥
ममोत्तमश्लोकजनेषु सख्यं संसारचक्रे भ्रमतः स्वकर्मभिः ।
त्वन्माययाऽऽत्मात्मजदारगेहेष्वासक्तचित्तस्य न नाथ भूयात् ॥

भा. ६-११-२४-२७

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

नास्था धर्मे न वसुनिचये नैव कामोपभोगे
यद्भाव्यं तद् भवतु भगवन् पूर्वकर्मानुरूपम् ।
एतत्प्रार्थ्यं मम बहुमतं जन्मजन्मान्तरेऽपि
त्वत्पादाम्भोरुहयुगगता निश्चला प्रीतिरस्तु ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

श्रीमद्भागवत એ વૈષ્ણવોનું પરમધન છે. તેમાંય વૃત્રાસુરચતુઃશ્લોકી એ તો કૌસ્તુભ રત્ન છે. **वृत्रासुर-वधव्याजेन पुष्टिरत्र निरूपिता** । એમ જણાવી શ્રીમદાચાર્ય-ચરણ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ એને મહોરછાપ આપી છે. નિષ્કામભક્તિની ઇચ્છાવાળા વૈષ્ણવો આનાથી આત્મશાન્તિ પ્રાપ્ત કરી ભગવત્પ્રીતિ સંપાદન કરશે એમાં જરાય શંકા નથી.

આનો મહાપ્રયોગ કરવો હોય તેમણે વિષ્ણુતન્ત્ર પ્રમાણે અચુત કે સપાલદક્ષ પાઠનો પ્રયોગ કરવો. એને માટે કોઈ વિદ્વાન પંડિતની સલાહ લેવી હિતાવહ છે. પંડિતમિત્રોએ વિષ્ણુયાગ જેવો ભાગવતયાગ કરાવવો.

*

પ્રયોગ : ૨૦

આદર્શ પત્ની પ્રાપ્ત કરવા માટે

મંત્ર :

तथा स चाहं परिवोढुकामः
समानशीलां गृहमेधधेनुम् ।
उपेयिवान् मूलमशेषमूलं
दुराशयः कामदुघांघ्रिपस्य ॥

भा. ३-२१-१५

સમાનશીલચારિત્ર્યવાળી, મારા ઘરની કામધેનુ સમી પત્નીની હું ઇચ્છા રાખું છું, અને તે માટે સર્વ ઈપ્સિત વસ્તુઓના દાતા આપના ચરણકમળમાં શરણે આવ્યો છું.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

तं त्वानुभूत्योपरतक्रियार्थं स्वमाययावर्तितलोकतन्त्रम् ।
नमाम्यभीक्ष्णं नमनीयपादसरोजमल्पीयसि कामवर्षम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગ પણ અમારો અનુભવેલો છે. એ સાથે નારાયણતંત્રનો પ્રયોગ નં. ૧૭ કરવાથી એને ખૂબ વેગ મળશે અને પ્રભુકૃપાથી અવશ્ય લગ્ન થશે.

*

પ્રયોગ ૨૧ :

સ્વધર્મનું રક્ષણ તથા બ્રહ્મતેજની પ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

त्वत्तः सनातनो धर्मो रक्ष्यते तनुभिस्तव ।
धर्मस्य परमो गुह्यो निर्विकारो भवान् मतः ॥

भा. ३-१६-१८

આપ અને આપના અવતારોથી સનાતન ધર્મનું રક્ષણ થાય છે. આપ નિર્વિકાર હોવા છતાં ધર્મનું ગૂઢ રહસ્ય આપ જ છો.

વિધિ : નં ૧ માં બતાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

ब्रह्मण्यस्य परं दैवं ब्राह्मणाः किल ते प्रभो ।
विप्राणां देवदेवानां भगवानात्मदैवतम् ॥

भा. ३-१६-१७

धर्मस्य ते भगवतस्त्रियुग त्रिभिः स्वैः
पद्भिश्चराचरमिदं द्विजदेवतार्थम् ।
नूनं भृतं तदभिघाति रजस्तमश्च
सत्त्वेन नो वरदया तनुवा निरस्य ॥

न त्वं द्विजोत्तमकुलं यदिहात्मगोपं
गोप्ता वृषः स्वर्हणेन ससूनृतेन ।
तर्ह्येव नंक्ष्यति शिवस्तव देव पन्था
लोकोऽग्रहीष्यदृषभस्य हि ते प्रमाणम् ॥

तत्तेऽनभीष्टमिव सत्त्वनिधेर्विविस्तोः
क्षेमं जनाय निजशक्तिभिरुद्धृतारेः ।

नैतावताऽर्याधपतेर्बत विश्वभर्तु-
स्तेजः क्षतं त्ववनतस्य स ते विनोदः ॥
यं वानयोर्दममधीश भवान् विधत्ते
वृत्तिं नु वा तदनुमन्महि निर्व्यलीकम् ।
अस्मासु वा य उचितो ध्रियतां स दण्डो
येऽनागसौ वयमयुंक्ष्महि किल्बिषेण ॥
भा. ३-१६-२२-२५

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ પ્રયોગ આજના યુગમાં બ્રાહ્મણો માટે ખૂબ અગત્યનો છે. મહારાજ મનુએ કહ્યું છે કે,

अस्य देशप्रसूतस्य सकाशादग्रजन्मनः ।
स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन् पृथिव्यां सर्वमानवाः ।

જેવા જગદ્‌ગુરુ પરમાત્મા છે તેવો જ લોકગુરુ બ્રાહ્મણ છે. એ બ્રાહ્મણ અથવા બ્રાહ્મણધર્મ વર્ચસ્વી, ઓજસ્વી અને તેજસ્વી બને, તો વિશ્વકલ્યાણ સાધી શકે. આ અનુષ્ઠાન ઓછું થયેલું બ્રહ્મત્વ પ્રાપ્ત કરવા માટે છે.

*

પ્રયોગ : ૨૨

લક્ષ્મીપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

श्रिया विलोकिता देवाः सप्रजापतयः प्रजाः ।
शीलादिगुणसंपन्ना लेभिरे निर्वृतिं पराम् ॥
भा. ८-८-२८

શ્રી લક્ષ્મીજીની કૃપાદષ્ટિ પામેલા, શીલાદિગુણસંપન્ન, પ્રજાપતિ સાથેની સમગ્ર પ્રજા તથા દેવોએ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી.

વિધિ :

સુલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે સવાલાખ મંત્રનું અનુષ્ઠાન કરવું.

સ્તુતિ :

या देवी सर्वभूतेषु लक्ष्मीरूपेण संस्थिता ।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અનુષ્ઠાન કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણની સલાહથી કરવાથી વધુ ફાયદો થશે.

પ્રયોગ : ૨૩

ધ્રુવને ધ્રુવગતિ આપનાર

દ્વાદશાક્ષરમહા મંત્ર–સર્વસિદ્ધિ માટે

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

भा. ४–८–५३

વિધિ :

વિષ્ણુયંત્ર સાથે અમે એનો આખો પ્રયોગ હવે આપીએ છીએ.

જપસંખ્યા :

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रम् વચન પ્રમાણે ૧૨ લાખ.

*

॥ अथ द्वादशाक्षरविष्णुमन्त्रप्रयोगः ॥

अथ मन्त्रः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । इति द्वादशाक्षरो मन्त्रः ।

विनियोगः ॥ अस्य मन्त्रस्य प्रजापतिर्ऋषिः । गायत्री छन्दः । वासुदेवपरमात्मा देवता । सर्वेष्टसिद्धये जपे विनियोगः ॥

न्यासाः ॥ ॐ प्रजापतिऋषये नमः शिरसि । गायत्री छन्दसे नमः मुखे । वासुदेवपरमात्मदेवतायै नमः हृदि । विनियोगाय नमः सर्वाङ्गे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

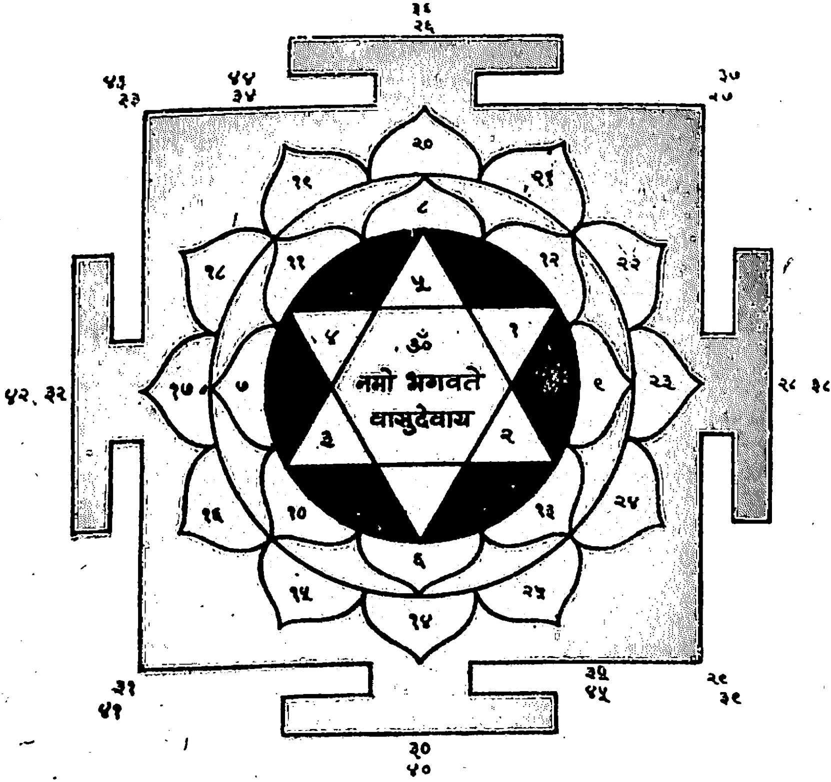
ॐ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । नमः तर्जनीभ्यां नमः । भगवते मध्यमाभ्यां नमः । वासुदेवाय अनामिकाभ्यां नमः । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

ॐ हृदयाय नमः । नमः शिरसे स्वाहा । भगवते शिखायै वषट् । वासुदेवाय कवचाय हुम् । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय अस्त्राय फट् । इति हृदयादि पञ्चाङ्गन्यासः ।

ॐ ॐ नमः मूर्ध्नि । ॐ नं नमः भाले । ॐ मों नमः नेत्रयोः । ॐ भं नमः मुखे । ॐ गं नमः गले । ॐ वं नमः बाह्वोः । ॐ तें नमः हृदये । ॐ वां नमः कुक्षौ । ॐ सु नमः नाभौ । ॐ दें नमः लिंगे । (हस्तं प्रक्षाल्य) ॐ वां नमः जान्वोः । ॐ यं नमः पादयोः । इति मन्त्रवर्णन्यासः । ध्यानम्—

अथ

॥ द्वादशाक्षरात्मकं श्रीविष्णुमन्त्रयन्त्रम् ॥

विष्णुं शारदचन्द्रकोटिसदृशं शङ्खं रथांगं गदा-
मम्भोजं दधतं सिताब्जनिलयं कान्त्या जगन्मोहनम् ।
आबद्धांगदहारकुण्डलमहामौलिं स्फुरत्कङ्कणं
श्रीवत्साङ्कमुदारकौस्तुभधरं वन्दे मुनीन्द्रैः स्तुतम् ॥

इति ध्यात्वा सर्वतोभद्रमण्डले 'मं मंडूकादि परतत्त्वान्त पीठदेवताभ्यो नमः' इति पीठदेवताः संपूज्य पीठशक्तीः पूजयेत् । पूर्वादिक्रमेण। १ ॐ विमलायै नमः । २ ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ३ ॐ ज्ञानाय नमः । ४ ॐ क्रियायै नमः। ५ ॐ योगायै नमः । ६ ॐ प्रह्व्यै नमः । ७ ॐ सत्यायै नमः । ८ ॐ ईशानायै नमः । ९ मध्ये ॐ अनुग्रहायै नमः । एवं नवपीठशक्तिदेवताः संपूजयेत् ॥

ततः स्वर्णादिनिर्मितं यन्त्रमग्न्युत्तारणपूर्वकम् 'ॐ नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपीठात्मने नमः' इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्त्वा पीठमध्ये संस्थाप्य पुनर्ध्यात्वा 'ॐ नमो भगवते वासुदेवाय' इति मन्त्रेण मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पान्तैरुपचारैः* संपूज्य देवाज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजां कुर्यात् । पुष्पांजलिमादाय ॐ संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रिय । अनुज्ञां देहि मे विष्णो परिवारार्चनाय ते ॥ इति पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा आवरणपूजामारभेत् ।

×प्रथमावरणम्—१ (षट्कोणकेसरेषु अग्निकोणे) ॐ हृदयाय

---

* पूजा विधौ पुरुषसूक्तेन महापुरुषविद्यया वा अभिषेकः । पुरुषसूक्तं प्रसिद्धम् । महापुरुषविद्या अस्मिन् पुस्तके ८५ पृष्ठे द्रष्टव्या ।

× અહીંથી મોટા ટાઈપમાં જે અંકો આપવામાં આવ્યા છે તે મુજબ વિષ્ણુયન્ત્રમાં તે આંકડા જ્યાં હોય ત્યાં, તે તે દેવની પૂજા કરવી.

नमः । २ (नैर्ऋत्ये) ॐ नमः शिरसे स्वाहा । ३ (वायव्ये) ॐ भगवते शिखायै वषट् । ४ (ईशान्यां) ॐ वासुदेवाय कवचाय हुम् । ५ (देवता पश्चिमे) ॐ नमो भगवते वासुदेवाय अस्त्राय फट् । पुष्पांजलिमादाय ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सल । भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् । पूजितास्तर्पिताः सन्तु इति **प्रथमावरणम्** ॥

द्वितीयावरणम्—पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य अष्टदलपूर्वे ६ वासुदेवाय नमः वासुदेव श्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः एवं सर्वत्र । ७ दक्षिणे ॐ संकर्षणाय नमः संकर्षणश्री० । ८ पश्चिमे प्रद्युम्नाय नमः प्रद्युम्नश्री० । ९ उत्तरे ॐ अनिरुद्धाय नमः अनिरुद्धश्री० । १० अग्निकोणे ॐ शान्त्यै नमः शान्तिश्री० । ११ नैर्ऋत्ये ॐ श्रियै नमः श्रीश्री० । १२ वायव्ये ॐ सरस्वत्यै नमः सरस्वतीश्री० । १३ ईशान्ये ॐ रत्यै नमः रतिश्री० । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् । इति **द्वितीयावरणम्** ॥

तृतीयावरणम्—पूर्वादिक्रमेण १४ ॐ ॐ केशवाय नमः केशवश्री० । १५ ॐ नं नारायणाय नमः नारायणश्री० । १६ ॐ मों माधवाय नमः माधवश्री० । १७ ॐ भं गोविन्दाय नमः गोविन्दश्री० । १८ ॐ गं विष्णवे नमः विष्णुश्री० । १९ ॐ वं मधुसूदनाय नमः मधुसूदनश्री० । २० ॐ तें त्रिविक्रमाय नमः त्रिविक्रमश्री० । २१ ॐ वां वामनाय नमः वामनश्री० । २२ ॐ सुं श्रीधराय नमः श्रीधरश्री० । २३ ॐ दें हृषीकेशाय नमः हृषीकेशश्री० । २४ ॐ

वां पद्मनाभाय नमः पद्मनाभश्री० । २५ ॐ यं दामोदराय नमः दामोदरश्री० । अभीष्ट० तृतीयावरणार्चनम् । इति तृतीयावरणम् ॥

चतुर्थावरणम्—ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण २६ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० । २७ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० । २८ ॐ मं यमाय नमः यमश्री० । २९ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० । ३० ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० । ३१ यं वायवे नमः वायुश्री० । ३२ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री० । ३३ ॐ हं ईशानाय नमः ईशानश्री० । ३४ इन्द्रेशानयोर्मध्ये ॐ आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । ३५ वरुणनैर्ऋत्योर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् । इति **चतुर्थावरणम्** ॥

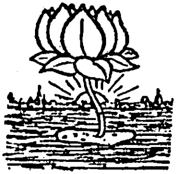
अथ **पञ्चमावरणम्**—तद्बाह्ये पूर्वादिक्रमेणः—३६ ॐ वं वज्राय नमः । ३७ ॐ शं शक्तये नमः । ३८ ॐ दं दण्डाय नमः । ३९ ॐ खं खड्गाय नमः । ४० ॐ पं पाशाय नमः ४१ । ॐ अं अंकुशाय नमः । ४२ ॐ गं गदायै नमः । ४३ ॐ त्रि त्रिशूलाय नमः । ४४ ॐ पं पद्माय नमः । ४५ ॐ चं चक्राय नमः । अभीष्ट० पञ्चमावरणार्चनम् । इति **पञ्चमावरणम्** ॥

एवमावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारान्तं संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः । द्वादशसाहस्रो होमः तत्तद्दशांशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् । एवं कृते मन्त्रः सिद्धिप्रदो भवति ।

वर्णलक्षं जपेन्मत्रं दीक्षितो विजितेन्द्रियः ।
तत्सहस्रं प्रजुहुयात् तिलैराज्यपरिप्लुतैः ॥
एवं संपूजितो विष्णुः प्रदद्यादिष्टमात्मनः ।
पायसेनघृताक्तेन मन्त्रवर्णसहस्रकम् ॥
जुहुयान्मानवः सिद्धयै समिद्भिः क्षीरभूरुहाम् ।
तत्संख्यया प्रयोक्ताभिः सर्वपापविमुक्तये ॥

॥ इति द्वादशाक्षरविष्णुमन्त्रप्रयोगः ॥

॥ समाप्तमिदं विष्णुतन्त्रम् ॥

॥ अथ नृसिंहतन्त्रम् ॥

પ્રયોગ : ૧૮

અભયપ્રાપ્તિ માટે નૃસિંહોપાસના

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते नरसिंहाय नमस्तेजस्तेजसे आविराविर्भव वज्रनख वज्रदंष्ट्र कर्माशयान् रन्धय रन्धय तमो ग्रस ग्रस ॐ स्वाहा। अभयमभयमात्मनि भूयिष्ठाः ॐ क्ष्रौम्।

भा. ५-१८-८

હે તેજોના પણ તેજસ્વરૂપ, વજ્ર જેવી દાઢ અને નખવાળા, ભગવાન નૃસિંહ, આપ પ્રકટ થઈ અમારાં કર્મની વાસનાઓનો વિનાશ કરો, તમોગુણને ગળી જાઓ, અમારા આત્માને અભયદાન આપો.

વિધિ : જપસંખ્યા ૧૦૦૦૦ અથવા સવાલાખ. બીજ ॐ, ह्रीं क्ष्रौम्. મૂલ મંત્ર :

ॐ उग्रवीरं महाविष्णुं ज्वलंतं सर्वतोमुखम्।
नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं नमाम्यहम्॥

—शारदातिलक

यन्त्र—नृसिंहयन्त्र. અનુષ્ઠાન વિધિ આ પ્રકરણને છેડે આપ્યા પ્રમાણે. બાકીનો વિધિ નારાયણતંત્રના ૧ લા પ્રયોગમાં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

त्रस्तोऽस्म्यहं कृपणवत्सल दुःसहोग्र-
संसारचक्रकदनाद् ग्रसतां प्रणीतः ।
बद्धः स्वकर्मभिरुत्तम तेंऽघ्रिमूलं
प्रीतोपवर्गशरणं ह्वयसे कदा नु ॥ भा. ७-९-१६

વિશેષ વક્તવ્ય :

ભગવાન્ નૃસિંહના અનુષ્ઠાનથી ડરવાની જરૂર નથી. આ બહુ સૌમ્ય અને શાન્ત અનુષ્ઠાન છે, અને અભયપ્રદ છે.

*

પ્રયોગ : ૧૯

નિષ્કામ ભક્તિ માટે

મંત્ર :

यदि रासीश मे कामान् वरांस्त्वं वरदर्षभ ।
कामानां हृद्यसंरोहं भवतस्तु वृणे वरम् ॥

भा. ७-१०-९

હે વરદાન આપનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ, જો આપ મને વરદાન આપવા ઇચ્છતા જ હો, તો 'મારા હૃદયમાં કોઈ પણ પ્રકારની વાસનાનો અંકુર પણ ન જન્મે' એ વરદાન આપની પાસે માગું છું.

સ્તુતિ :

बालस्य नेह शरणं पितरौ नृसिंह,
नार्तस्य चागदमुदन्वति मज्जतो नौः ।
तप्तस्य तत्प्रतिविधिर्य इहाञ्जसेष्ट-
स्तावद्विभो तनुभृतां त्वदुपेक्षितानाम् ॥

भा. ७-९-१९

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

નિષ્કામ ભક્તિ માટે આ અનુષ્ઠાન ઉત્તમ છે.

॥ अथ श्री नृसिंहमन्त्रप्रयोगः ॥

*मन्त्रो यथा :

उग्रवीरं महाविष्णुं ज्वलन्तं सर्वतोमुखम् ।
नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं नमाम्यहम् ॥

(शारदातिलक)

विनियोगः । अस्य श्रीनृसिंहमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । सुरासुरनमस्कृतश्रीनृसिंहो देवता । सर्वेष्टसिद्धये जपे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः ॐ ब्रह्मर्षये नमः शिरसि । अनुष्टुप् छन्दसे नमः मुखे । श्रीनृसिंहदेवतायै नमः हृदि । विनियोगाय नमः सर्वांगे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

करन्यासः । ॐ उग्रवीरम् अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ महाविष्णुं तर्जनीभ्यां नमः । ज्वलन्तं सर्वतोमुखं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ नृसिंहं भीषणं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ भद्रं मृत्युमृत्युं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ नमाम्यहं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

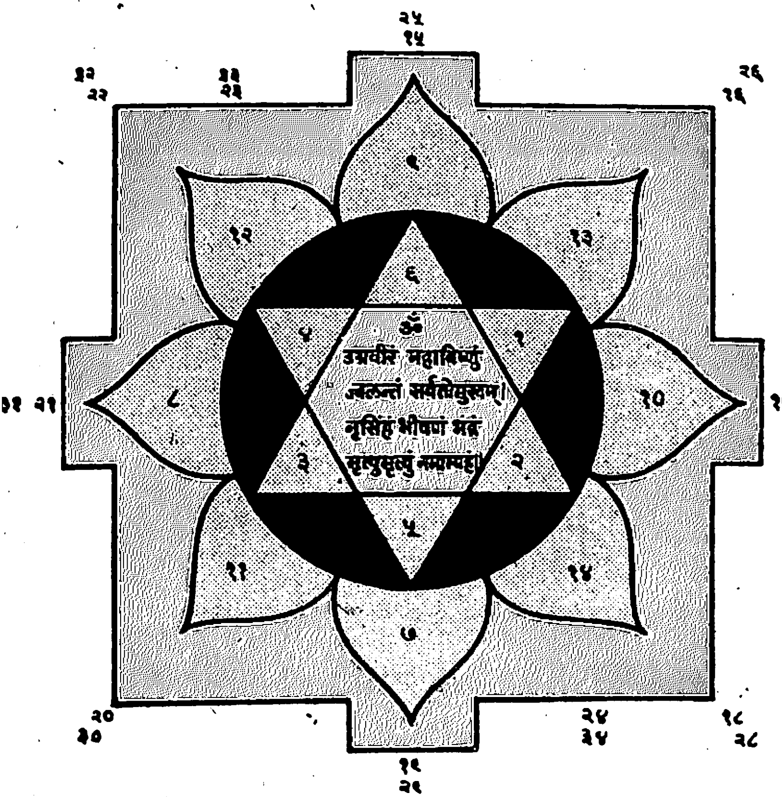
हृदयादिषडंगन्यासः । ॐ उग्रवीरं हृदयाय नमः । ॐ महाविष्णुं शिरसे स्वाहा । ॐ ज्वलंतं विश्वतोमुखं शिखायै वषट् ।

---

* કોઈ કોઈ પુસ્તકોમાં उग्रवीरं ને બદલે उग्रं वीरं પણ પાઠ છે. જેમને જે અનુકૂલ લાગે તે લેવો. આ પાઠ મંત્રમહોદધિમાંથી લીધો છે.

अथ

॥ द्वात्रिंशद्वर्णात्मकं श्रीनृसिंहमन्त्रयन्त्रम् ॥

ॐ नृसिंहं भीषणं कवचाय हुं । भद्रं मृत्युमृत्युं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ नमाम्यहम् अस्त्राय फट् ॥ इति हृदयादिन्यासः

मन्त्रवर्णन्यासः—ॐ उं नमः शिरसि। ॐ ग्रंनमः ललाटे। ॐ वीं नमः नेत्रयोः । ॐ रं नमः मुखे । ॐ मं नमः दक्षिणबाहुमूले । ॐ हां नमः दक्षिणकूर्परे । ॐ विं नमः दक्षिणमणिबन्धे । ॐ ष्णुं नमः दक्षहस्तांगुलिमूले । ॐ ज्वं नमः दक्षहस्तांगुल्यग्रे । ॐ लं नमः वामबाहुमूले । ॐ तं नमः वामकूर्परे । ॐ सं नमः वाममणिबन्धे । ॐ वैं नमः वामहस्तांगुलिमूले । ॐ तों नमः वामहस्तांगुल्यग्रे । ॐ मुं नमः दक्षपादमूले । ॐ खं नमः दक्षजानुनि । ॐ नृं नमः दक्षगुल्फे । ॐ सिं नमः दक्षपादांगुलिमूले। ॐ हं नमः दक्षपादांगुल्यग्रे । ॐ भीं नमः वामपादमूले । ॐ षं नमः वामजानुनि । ॐ णं नमः वामगुल्फे । ॐ भं नमः वामपादांगुलिमूले । ॐ द्रं नमः वामपादांगुल्यग्रे । ॐ मृं नमः कट्याम् । ॐ त्युं नमः कुक्षौ । ॐ मृं नमः हृदये । ॐ त्युं नमः गले । ॐ नं नमः दक्षिणापार्श्वे । ॐ मां नमः वामपार्श्वे । ॐ म्यं नमः लिङ्गे (हस्तं प्रक्षाल्य) ॐ हं नमः ककुदि ॥ इति मन्त्रवर्णन्यासः ।

अथ ध्यानम्—माणिक्यादिसमप्रभं निजरुचा सन्त्रस्तरक्षोगणं ।
जानुन्यस्तकराम्बुजं त्रिनयनं रत्नोल्लसद् भूषणम् ।
बाहुभ्यां धृतशंखचक्रमनिशं दंष्ट्राग्रवक्त्रोल्लस-
ज्ज्वालाजिह्वमुदग्रकेशनिचयं वन्दे नृसिंहं विभुम् ॥

एवं ध्यात्वा सर्वतोभद्रमण्डले मं मंडुकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवता-

भ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य पीठशक्तीः पूजयेत्। पूर्वादिक्रमेण ॐ विमलायै नमः। ॐ उत्कर्षिण्यै नमः। ॐ ज्ञानायै नमः ॐ क्रियायै नमः। ॐ योगायै नमः। ॐ प्रह्व्यै नमः। ॐ सत्यायै नमः। ॐ ईशानायै नमः। मध्ये ॐ अनुग्रहायै नमः इति नवपीठशक्तीः संपूज्य स्वर्णादिनिर्मितं यन्त्रं अग्न्युत्तारणपूर्वकं 'ॐ नमो भगवते नृसिंहाय दैत्यशत्रुसर्वात्मसंयोगपद्मपीठाय नमः' इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्त्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलेन– उग्रवीरं महाविष्णुं ज्वलन्तं सर्वतोमुखम्। नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं नमाम्यहम्–मन्त्रेण मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिपुष्पान्तैरुपचारैः पूजनं कार्यम्। नारायणाथर्वशीर्षेण पुरुषसूक्तेन वा अभिषेकः। ततः देवाज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजां कुर्यात्।

*अथ **प्रथमावरणम्**। षट्कोणकेसरेषु अग्निकोणे १ ॐ उग्रवीरं हृदयाय नमः २ नैर्ऋत्ये ॐ महाविष्णुं शिरसे स्वाहा ३ वायव्ये ॐ ज्वलन्तं सर्वतोमुखम् शिखायै वषट्। ४ ऐशान्ये ॐ नृसिंहं भीषणं कवचाय हुम्। ५ पूज्यपूजकयोर्मध्ये ॐ भद्रं मृत्युमृत्युं नेत्रत्रयाय वौषट्। ६ देवता पश्चिमे ॐ नमाम्यहम् अस्त्राय फट्। अभीष्ट० इति **प्रथमावरणम्**।

२ **द्वितीयावरणम्**। ततोऽष्टदले पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य प्राची क्रमेण। ७ प्राच्यां ॐ गरुडपक्षिराजाय नमः

*અહીંથી મોટા ટાઈપમાં જે અંકો આપવામાં આવ્યા છે, તે મુજબ શ્રીનૃસિંહયંત્રમાં તે આંકડાઓ જ્યાં હોય ત્યાં તે તે દેવની પૂજા કરવી.

गरुडश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः । एवं सर्वत्र । ८ दक्षिणे ॐ शंकराय नमः शंकरश्री० । ९ पश्चिमे ॐ शेषाय नमः शेषश्री० । १० उत्तरे ॐ ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । ११ अग्निकोणे ॐ श्रियै नमः श्रीश्री० । १२ नैर्ऋत्ये ॐ ह्रियै नमः ह्रीश्री० । १३ वायव्ये ॐ धृत्यै नमः धृतिश्री० । १४ ऐशान्ये ॐ पुष्ट्यै नमः पुष्टिश्री० । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् । इति **द्वितीयावरणम्** ।

अथ तृतीयावरणम् । ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण । १५ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० । १६ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० । १७ ॐ मं यमाय नमः यमश्री० । १८ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० । १९ ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० । २० ॐ यं वायवे नमः वायुश्री० । २१ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री० । २२ ॐ हं ईशानाय नमः ईशानश्री० । २३ इन्द्रेशानयोर्मध्ये ॐ आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । २४ वरुणनिर्ऋतयोर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । अभीष्ट० तृतीयावरणार्चनम् । इति **तृतीयावरणम्** ।

अथ चतुर्थावरणम् । तद्बहिः पूर्वादिक्रमेण । २५ ॐ वं वज्राय नमः । २६ ॐ शं शक्तये नमः । २७ ॐ दं दण्डाय नमः । २८ ॐ खं खड्गाय नमः । २९ ॐ पं पाशाय नमः । ३० ॐ अं अङ्कुशाय नमः । ३१ ॐ गं गदायै नमः । ३२ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः । ३३ ॐ पं पद्माय नमः । ३४ ॐ चं चक्राय नमः । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् । इति **चतुर्थावरणम्** ।

इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनिराजनांतं पूजनं कृत्वा प्रार्थयेत्

॥ श्रीलक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रम् ॥

श्रीमत्पयोनिधिनिकेतन चक्रपाणे
भोगीन्द्रभोगमणिरञ्जित पुण्यमूर्ते ।
योगीश शाश्वतशरण्य भवाब्धिपोत
लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलम्बम् ॥ १ ॥

ब्रह्मेन्द्ररुद्रमरुदर्ककिरीटकोटि-
सङ्घट्टितांघ्रिकमलामलकान्तिकान्तः ।
लक्ष्मीलसत्कुचसरोरुहराजहंस लक्ष्मी० ॥ २ ॥

संसारघोरगहने चरतो मुरारे
मारोग्रभीकरमृगप्रवरार्दितस्य ।
आर्तस्य मत्सरनिदाघनिपीडितस्य लक्ष्मी० ॥ ३ ॥

संसारकूपमतिघोरमगाधमूलं
संप्राप्य दुःखशतसर्पसमाकुलस्य ।
दीनस्य देव कृपणापदमागतस्य लक्ष्मी० ॥ ४ ॥

संसारसागरविशालकरालकाल-
नक्रग्रहग्रसननिग्रहविग्रहस्य ।
व्यग्रस्य रागरसनोर्मिनिपीडितस्य लक्ष्मी० ॥ ५ ॥

संसारवृक्षमघबीजमनन्तकर्म
शाखाशतं करणपत्रमनङ्गपुष्पम् ।
आरुह्य दुःखफलितं पतितो दयालो लक्ष्मी० ॥ ६ ॥

संसारसर्पघनवक्त्रभयोग्रतीव्र-
दंष्ट्राकरालविषदग्धविनष्टमूर्तेः ।
नागारिवाहन सुधाब्धिनिवास शौरे लक्ष्मी० ॥ ७ ॥

संसारदावदहनातुरभीकरोरु-
ज्वालावलीभिरतिदग्धतनूरुहस्य ।
त्वत्पादपद्मसरसी शरणागतस्य लक्ष्मी० ॥ ८ ॥

संसारजालपतितस्य जगन्निवास
सर्वेन्द्रियार्थबडिशार्थझषोपमस्य ।
प्रोत्खण्डितप्रचुरतालुकमस्तकस्य लक्ष्मी० ॥ ९ ॥

संसारभीकरकरीन्द्रकराभिघात-
निष्पिष्टमर्मवपुषः सकलार्तिनाश ।
प्राणप्रयाणभवभीतिसमाकुलस्य लक्ष्मी० ॥ १० ॥

अन्धस्य मे हृतविवेकमहाधनस्य
चौरैः प्रभो बलिभिरिन्द्रियनामधेयैः ।
मोहान्धकूपकुहरे विनिपातितस्य लक्ष्मी० ॥ ११ ॥

लक्ष्मीपते कमलनाभ सुरेश विष्णो
वैकुण्ठ कृष्ण मधुसूदन पुष्कराक्ष ।
ब्रह्मण्य केशव जनार्दन वासुदेव
देवेश देहि कृपणस्य करावलम्बम् ॥ १२ ॥

यन्माययोर्जितवपुःप्रचुरप्रवाह-
मग्नार्थमत्र निवहोरुकरावलम्बम् ।
लक्ष्मीनृसिंहचरणाब्जमधुव्रतेन
स्तोत्रं कृतं सुखकरं भुवि शंकरेण ॥ १३ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं श्रीलक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रम् ।

पूजां समाप्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं द्वात्रिंशल्लक्षजपः । तत्सहस्रं होमः । तत्तद्दशांशेन तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनं च ।

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं घृतप्लुतैः ।
पायसान्नैः प्रजुहुयात् विधिवत्पूजितेऽनले ॥
एवं कृते भवेन्मन्त्री सिद्धमन्त्रः प्रतापवान् ।
इत्थं जपादिभिः सिद्धे मनोकाम्यानि साधयेत् ॥

લક્ષ્મીની ઇચ્છાવાળાએ :

श्रीपुष्ट्यै जुहुयान्मन्त्री बिल्वकाष्ठैधितेऽनले ।
सहस्रं श्रियमाप्नोति पत्रैर्वा बिल्वसंभवैः ।
प्रसूनैर्वा फलैस्तद्वद्दूर्वाहोमादरोगताम् ।

इति कारिका मं. म. पृ. १३७

॥ इति श्रीनृसिंहमन्त्रप्रयोगः ॥

॥ समाप्तमिदं नृसिंहतन्त्रम् ॥

॥ अथ वामनतन्त्रम् ॥

卐

પ્રયોગ : ૧

વિશ્વશાન્તિ, આદર્શ પુત્રપ્રાપ્તિ તથા મનોરથસિદ્ધિ માટે

મંત્ર :

यज्ञेश यज्ञपुरुषाच्युततीर्थपाद
तीर्थश्रवः श्रवणमङ्गलनामधेय ।
आपन्नलोकवृजिनोपशमोदयाद्य
शं नः कृधीश भगवन्नसि दीननाथः ॥

भा. ८-१७-८

હે યજ્ઞસ્વરૂપ, યજ્ઞના અધિપતિ, જેમના ચરણમાં સર્વ તીર્થો રહ્યાં છે એવા અચ્યુત, જેમનું શ્રવણ પવિત્ર છે એવા, જેમનું નામસંકીર્તન મંગલકારક છે એવા હે પ્રભુ, આપત્તિમાં પડેલા લોકોનાં દુઃખ દૂર કરો, અને (એ દ્વારા) અમારા સર્વનું કલ્યાણ કરો. આપ દીનાનાથ છો.

વિધિ : પરિશિષ્ટ નં. ૧ પ્રમાણે. જપસંખ્યા અયુત (૧૦૦૦૦) અથવા સવાલાખ. મૂલમંત્ર : ॐ नमो विष्णवे सुरपतये महाबलाय स्वाहा ॥

સ્તુતિ :

विश्वाय विश्वभवनस्थितिसंयमाय
स्वैरं गृहीतपुरुशक्तिगुणाय भूम्ने ।
स्वस्थाय शश्वदुपबृंहितपूर्णबोध-
व्यापादितात्मतमसे हरये नमस्ते ॥

भा. ८-१७-९

વિશેષ વક્તવ્ય :

વિશ્વકલ્યાણમાં આત્મકલ્યાણ માનવું એ સંતનું લક્ષણ છે. જગત એટલે જ સુખ અને દુઃખ, હર્ષ અને શોક, જય અને પરાજય વગેરેનો દ્વન્દ્વમહોદધિ. માનવ હંમેશાં સુખ વાંછે છે, પણ એને ખબર નથી કે દુઃખના અનુભવ કે અસ્તિત્વ વિના સુખનો આનંદ ન મળે. અંધકાર ન હોય તો સૂર્યની કિંમત શી ? રાવણ ન હોત તો રામને કોણ પૂજત ?

અને આવા વિષાદમાં જ અમૃત રહ્યું છે. ક્ષીરસાગરમાં ઝેર અને અમૃત બન્ને હતાં, પણ પ્રથમ ઝેર પીનાર શિવ બન્યો તો અમૃતની પ્રાપ્તિ થઈ. વિશ્વકલ્યાણ માટે ઝેર પીવું એ રમતની વાત નથી. ઝેર પીને એણે ન એને મુખમાં રાખ્યું કે ન એને હૃદય સુધી પહોંચવા દીધું. ગળામાં ઘૂંટી માર્યું. શિવે નીલકણ્ઠ બની સત્ય અને સુંદર બન્ને પદ એમાંથી પ્રાપ્ત કર્યાં. અમૃત મળ્યા બાદ તેને પીનારા દેવોએ અમૃત પીતાં તેને યાદ પણ ન કર્યો, છતાંય મનમાં તેનું જરાય ખોટું લગાડ્યું નહિ. આથી બીજા બધા દેવ રહ્યા અને આ બન્યો મહાદેવ. આ છે જીવનની મહાવિદ્યા.

આ મહાવિદ્યાની પ્રાપ્તિ અને સિદ્ધિ માટે આ અનુષ્ઠાન શ્રેયસ્કર છે. પાછળ આપેલા દધિવામન યંત્રથી વિશ્વશાન્તિ ઈચ્છનારે દધિવામનયંત્ર પૂજન સાથે ભાગવત-યાગ કરવો. એથી આત્મશાન્તિ સાથે વિશ્વશાન્તિ પ્રાપ્ત થશે.

*

પ્રયોગ : ૨

બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે

મંત્ર :

भूतभावन भूतेश देवदेव जगन्मय ।
मुंचैनं हृतसर्वस्वं नायमर्हति निग्रहम् ॥

भा. ४-२२-२९

પ્રત્યેક પ્રાણીના અધિપતિ, દેવાધિદેવ, જગન્મય, જેના સર્વસ્વનો આપે સ્વીકાર કર્યો છે એવા એને આપ છોડી દો. હવે એ બંધનને યોગ્ય નથી.

વિધિ : ૧ નં. માં જણાવ્યા પ્રમાણે

સ્તુતિ :

त्वयैव दत्तं पदमैन्द्रमूर्जितं हृतं तदेवाद्य तथैव शोभनम् ।
मन्ये महानस्य कृतो ह्यनुग्रहो विभ्रंशितो यच्छ्रिय आत्ममोहनात् ॥
यया हि विद्वानपि मुह्यते यतस्तत्को विचष्टे गतिमात्मनो यथा ।
तस्मै नमस्ते जगदीश्वराय वै नारायणायाखिललोकसाक्षिणे ॥

भा. ८-२२-१६-१७

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રી સત્યનારાયણ કથાએ ફલશ્રુતિ આપી— **बद्धो मुच्येत बन्धतात्** એવી જ રીતે ભૌતિક તથા માયિક બંધનમાંથી મુક્ત થવા માટે આ અનુષ્ઠાન સુંદર છે.

*

પ્રયોગ : ૩

વ્રતચ્છિદ્રની પરિપૂર્તિ માટે

મંત્ર :

मंत्रतस्तन्त्रतश्छिद्रं देशकालर्हवस्तुतः ।
सर्वं करोति निश्छिद्रमनुसंकीर्तनं तव ॥

भा. ८–२३–१६

મંત્ર, તંત્ર, દેશ, કાલ કે વસ્તુ દ્વારા યજ્ઞ–પૂજાદિમાં જે છિદ્ર—અપરાધ થયો હોય તે સર્વ આપના નામનું સંકીર્તન કરવાથી નિર્દોષ બને છે.×

વિશેષ વક્તવ્ય :

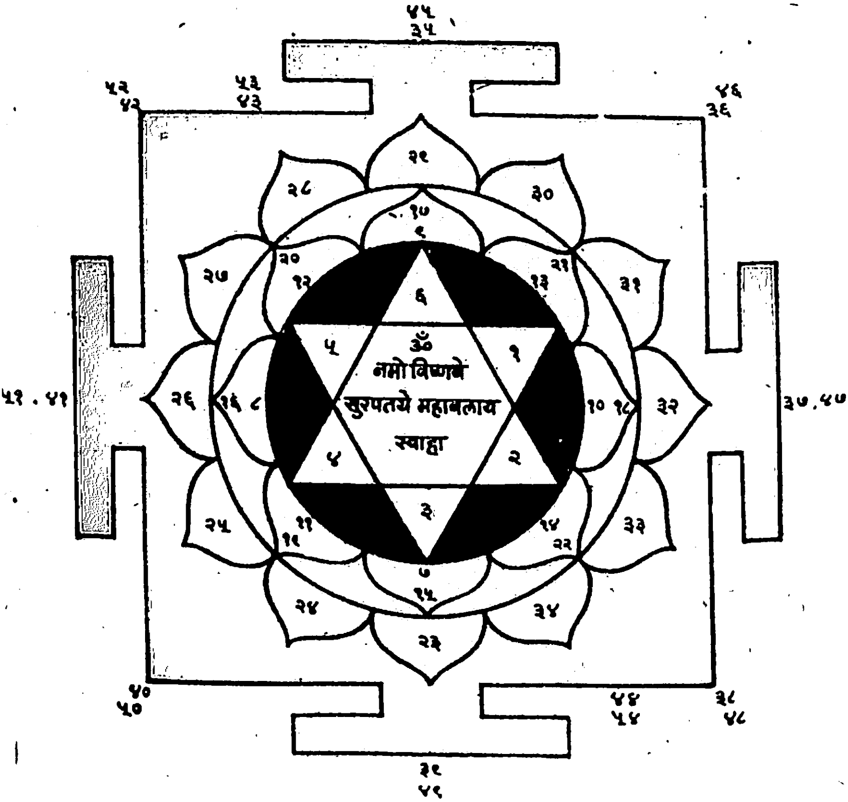
આ મંત્ર સાધકોને અને યાજ્ઞિકોને ઉપયોગી છે. અજાણતાં કોઈ વ્રતચ્છિદ્ર—અપરાધ થયેલો લાગે તેણે ઉપરના મંત્રની સહસ્રાવૃત્તિ કરવાથી એ દોષ જરૂર દૂર થશે.

× સરખાવો—

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु ।
न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥

अथ

॥ अष्टादशवर्णात्मकं श्रीवामनमन्त्रयन्त्रम् ॥

॥ अथ दधिवामनमन्त्रप्रयोगः ॥

मन्त्रो यथा :

ॐ नमो विष्णवे सुरपतये महाबलाय स्वाहा ॥ इत्यष्टादशाक्षरो मन्त्रः । (शारदातिलक)

विनियोगः । अस्य मन्त्रस्य इन्दुर्ऋषिः । विराट् छन्दः । दधिवामनो देवता । सर्वेष्टसिद्धये जपे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः । ॐ इन्दुर्ऋषये नमः शिरसि । विराट् छन्दसे नमः मुखे । दधिवामनदेवतायै नमः हृदि । विनियोगाय नमः सर्वांगे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

अथ करादिन्यासः । ॐ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । नमः तर्जनीभ्यां नमः । विष्णवे मध्यमाभ्यां नमः । सुरपतये अनामिकाभ्यां नमः । महाबलाय कनिष्ठिकाभ्यां नमः । स्वाहा करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करादिन्यासः ।

अथ हृदयादिन्यासः । ॐ हृदयाय नमः । नमः शिरसे स्वाहा । विष्णवे शिखायै वषट् । सुरपतये कवचाय हुम् । महाबलाय नेत्रत्रयाय वौषट् । स्वाहा अस्त्राय फट् । इतिहृदयादि षडंगन्यासः ।

अथ मन्त्रवर्णन्यासः । ॐ नमः मूर्ध्नि । ॐ नं नमः भाले । ॐ मों नमः नेत्रयोः । ॐ विं नमः कर्णयोः । ॐ ष्णं नमः नासिकयोः । ॐ वें नमः ओष्ठयोः । ॐ सुं नमः तालुके । ॐ रं

नमः कण्ठे । ॐ पं नमः बाहुद्वये । ॐ तं नमः पृष्ठे । ॐ यें नमः हृदये । ॐ मं नमः उदरे । ॐ ह्रां नमः नाभौ । ॐ बं नमः गुह्ये । (हस्तं प्रक्षाल्य) ॐ लां नमः उरुद्वये । ॐ यं नमः जानुद्वये । ॐ स्वां नमः जंघयोः । ॐ ह्रां नमः पादयोः । इति मन्त्रवर्णन्यासः ।

अथ ध्यानम् :

मुक्तागौरं नवमणिलसद् भूषणं चन्द्रसंस्थं
भृंगाकारैरलकनिकरैः शोभिवक्त्रारविन्दम् ।
हस्ताब्जाभ्यां कनककलशं शुद्धतोयाभिपूर्णं
दध्यन्नाढ्यं कनकचषकं धारयन्तं भजामः ॥

एवं ध्यात्वा पीठादौ रचिते सर्वतोभद्रमण्डले "ॐ मं मंडूकादि-चन्द्रमण्डलान्तं पीठदेवताभ्यो नमः" इति मन्त्रेण पीठदेवताः संपूज्य नव पीठशक्तीः पूजयेत्—तद्यथा पूर्वादिक्रमेण । १ ॐ विमलायै नमः । २ ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ३ ॐ ज्ञानायै नमः । ४ ॐ क्रियायै नमः । ५ ॐ योगायै नमः । ६ ॐ प्रह्व्यै नमः । ७ ॐ सत्यायै नमः । ८ ॐ ईशानायै नमः । ९ मध्ये अनुग्रहायै नमः । एवं पीठशक्तीः पूजयेत् ।

ततः स्वर्णादिनिर्मितं यन्त्रं मूर्तिं वा ताम्रपत्रे निधाय घृतेनाभ्युज्य तदुपरि दुग्धधारां जलधारां च दत्त्वा स्वच्छवस्त्रेण संशोष्य "ॐ नमो भगवते दधिवामनाय सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपद्म-पीठात्मने नमः" इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्त्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्रतिष्ठां च कृत्वा मूलेन "ॐ नमो विष्णवे सुरपतये महाबलाय

स्वाहा" मंत्रेण मूर्ति प्रकल्प्य आवाहनादि पुष्पान्तैरुपचारैः संपूजयेत्। अभिषेकस्तु पुरुषसूक्तेन महापुरुषविद्यया वा कार्यः। देवाज्ञया आवरण-पूजां कुर्यात्। पुष्पाण्यादाय ॐ संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रिय। अनुज्ञां देहि मे देव परिवारार्चनाय ते॥ इति पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा आवरणपूजामारभेत्॥

*अथ **प्रथमावरणम्**। षट्कोणकेसरेषु आग्नेय्यादिचतुर्दिक्षु मध्ये च १ ॐ हृदयाय नमः हृदयश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः। एवं सर्वत्र। २ नमः शिरसे स्वाहा शिरःश्री०। ३ ॐ विष्णवे शिखायै वषट् शिखाश्री०। ४ ॐ सुरपतये कवचाय हुम् कवचश्री०। ५ ॐ महाबलाय नेत्रत्रयाय वौषट् नेत्रश्री०। ६ ॐ स्वाहा अस्त्राय फट् अस्त्रश्री०। पुष्पांजलिमादाय–अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागत-वत्सल। भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम्॥ इति पठित्वा पुष्पांजलिं दत्त्वा पूजितास्तर्पिताः सन्तु इति वदेत्। इति प्रथमावरणम्॥

अथ **द्वितीयावरणम्**। ततोऽष्टदले पूज्यपूजकयोरन्तराले प्राचीं प्रकल्प्य तदनुसारेणान्या दिशः प्रकल्प्य प्राच्यादिचतुर्दिक्षु ७ ॐ वासुदेवाय नमः वासुदेवश्री०। ८ ॐ संकर्षणाय नमः संकर्षणश्री०। ९ ॐ प्रद्युम्नाय नमः प्रद्युम्नश्री०। १० ॐ अनिरुद्धाय नमः अनिरुद्धश्री०। ११ अग्न्यादिचतुष्कोणेषु ॐ शान्त्यै नमः शान्तिश्री०। १२ ॐ श्रीयै नमः श्रीश्री०। १३ ॐ सरस्वत्यै नमः

* અહીંથી મોટા ટાઇપમાં જે અંકો આપવામાં આવ્યા છે તે મુજબ શ્રીવામનયંત્રમાં તે આંકડા જ્યાં હોય ત્યાં તે તે દેવની પૂજા કરવી.

सरस्वतीश्री० ।। १४ ॐ रत्यै नमः रतिश्री० । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् । इति द्वितीयावरणम् ॥

अथ तृतीयावरणम् । ततोऽष्टदलाग्रेषु प्राच्यादिचतुर्दिक्षु १५ ॐ ध्वजाय नमः। १६ ॐ वैनतेयाय नमः । १७ ॐ कौस्तुभाय नमः । १८ ॐ वनमालिकायै नमः । आग्नेयादिचतुष्कोणेषु । १९ ॐ शंखाय नमः । २० ॐ चक्राय नमः । २१ ॐ गदायै नमः । २२ ॐ शार्ङ्गाय नमः । अभीष्ट० तृ० । इति तृतीयावरणम् ।

अथ चतुर्थावरणम् । ततो द्वादशदले प्राचीक्रमेण २३ ॐ केशवाय नमः केशवश्री० । २४ ॐ नारायणाय नमः नारायणश्री० । २५ ॐ माधवाय नमः माधवश्री० । २६ ॐ गोविन्दाय नमः गोविन्दश्री० । २७ ॐ विष्णवे नमः विष्णुश्री० । २८ ॐ मधुसूदनाय नमः मधुसूदनश्री० । २९ ॐ त्रिविक्रमाय नमः त्रिविक्रमश्री० । ३० ॐ वामनाय नमः वामनश्री० । ३१ ॐ श्रीधराय नमः श्रीधरश्री० ३२ ॐ हृषीकेशाय नमः हृषीकेशश्री० । ३३ ॐ पद्मनाभाय नमः पद्मनाभश्री० । ३४ ॐ दामोदराय नमः दामोदरश्री० । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् । इति चतुर्थावरणम् ।

अथ पंचमावरणम् । ततो भूपुरे पूर्वादिक्रमेण ३५ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० । ३६ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० । ३७ ॐ मं यमाय नमः यमश्री० । ३८ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० । ३९ ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० । ४० ॐ यं

वायवे नमः वायुश्री० । ४१ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री० । ४२ ॐ हूं ईशानाय नमः ईशानश्री० । ४३ इन्द्रेशानयोर्मध्ये ॐ आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । ४४ वरुणनिर्ऋतयोर्मध्ये ह्रीं अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । अभीष्ट० पञ्चमावरणार्चनम् । इति पञ्चमावरणम् ।

अथ षष्ठावरणम् । तद्बाह्ये पूर्वादिक्रमेण ४५ ॐ वं वज्राय नमः । ४६ ॐ शं शक्तये नमः । ४७ ॐ दं दण्डाय नमः । ४८ ॐ खं खड्गाय नमः । ४९ ॐ पं पाशाय नमः । ५० ॐ अं अङ्कुशाय नमः । ५१ ॐ गं गदायै नमः । ५२ ॐ त्रि त्रिशूलाय नमः । ५३ ॐ पं पद्माय नमः । ५४ ॐ चं चक्राय नमः । अभीष्ट० इति षष्ठावरणम् ।

इत्यावरणपूजां कृत्वा षोडशोपचारैः पूजनं प्रयोगपद्धत्यनुसारेण कर्तव्यम् । नारायणाथर्वशीर्षेण पुरुषसूक्तेन महापुरुषविधया वा अभिषेकः । ततः स्तुतिः ।

जयोरुगाय भगवन्नुरुक्रम नमोऽस्तु ते ।
नमो ब्रह्मण्यदेवाय त्रिगुणाय नमो नमः ॥

नमस्ते प्रश्निगर्भाय वेदगर्भाय वेधसे ।
त्रिनाभाय त्रिपृष्ठाय शिपिविष्टाय विष्णवे ॥

त्वमादिरन्तो भुवनस्य मध्य-
मनन्तशक्तिं पुरुषं यमाहुः ।
कालो भवानाक्षिपतीश विश्वं
स्रोतो यथान्तःपतितं गभीरम् ॥

त्वं वै प्रजानां स्थिरजंगमानां
प्रजापतीनामसि संभविष्णुः ।

दिवौकसां देव दिवश्च्युतानां
परायणं नौरिव मज्जतोऽप्सु ॥
भा. ८-१७-२५-२८

अस्य मन्त्रस्य पुरश्चरणं त्रिलक्षं जपः । तत्तद्दशांशेन होमतर्पण-मार्जनब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् । एवं कृते मन्त्रः सिद्धो भवति ।

गुणलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं घृतप्लुतः ।
पायसान्नैः प्रजुहुयाद्दध्यन्नैर्वा यथाविधि ॥
विधानमेतद्देवस्य कीर्तितं सुरपूजितम् ।
पायसाज्येन जुहुयात्सहस्रं श्रियमाप्नुयात् ॥
धान्यहोमेन धान्याप्तिः शतपुष्पासमुद्भवैः ।
बीजैः सहस्रसंख्यातैः होमो भयविनाशनः ॥
दध्योदनेन शुद्धेन हुत्वा मुच्येत दुर्गतेः ।
स्मृत्वा त्रैविक्रमं रूपं जपेन्मन्त्रमनन्यधीः ॥
मुक्तो बन्धाद्भवेत्सद्यो नात्र कार्या विचारणा ।
पटे संपाद्य देवेशं भित्तौ वा पूजयेत्सुधीः ।
सुगन्धिकुसुमैर्नित्यं महतीं श्रियमश्नुते ॥
(मं. म. कारिका)

॥ समाप्तमिदं वामनतन्त्रम् ॥

☆

॥ अथ श्रीरामतन्त्रम् ॥

卐

પ્રયોગ : ૧

ચારિત્ર્યશુદ્ધિ માટે શ્રીરામોપાસના

મંત્ર :

ॐ नमो भगवते उत्तमश्लोकाय नम आर्यलक्षणशीलव्रताय नम उपशिक्षितात्मने उपासितलोकाय नमः साधुवादनिकषणाय नमो ब्रह्मण्यदेवाय महापुरुषाय महाराजाय नमः ।

भा. ५-१९-३

ઉત્તમશ્લોક, આર્યલક્ષણ, ચારિત્ર્યસંપન્ન, લોકારાધન માટે સ્વયં લોકરીતિને અનુસરી એ દ્વારા લોકારાધન કરનાર, સાધુવાદના સાર સ્વરૂપ, બ્રહ્મણ્યદેવ, મહાપુરુષ, મહારાજા ભગવાન શ્રીરામચંદ્રજીને અમારાં વંદન હો.

વિધિ :

જપસંખ્યા ૧૦૦૦૦ અથવા સવાલાખ. **रां रामाय नमः** એ મંત્રનું ૬ લાખ જપનું યંત્રપૂજનપૂર્વક અનુષ્ઠાન અથવા રામયાગ–નિયમો આગળ જણાવ્યા મુજબ. સમય : ચૈત્ર શુક્લ પ્રતિપદાથી નવમી અથવા કોઈ પણ શુદ્ધ દિવસ.

સ્તુતિ :

यत्तद्विशुद्धानुभवमात्रमेकं स्वतेजसा ध्वस्तगुणव्यवस्थम् ।
प्रत्यक्प्रशान्तं सुधियोपलंभनं ह्यनामरूपं निरहं प्रपद्ये ॥
मर्त्यावतारस्त्विह मर्त्यशिक्षणं
रक्षोवधायैव न केवलं विभोः ।
कुतोऽन्यथा स्याद् रमतः स्व आत्मनः
सीताकृतानि व्यसनानीश्वरस्य ॥
न वै स आत्माऽऽत्मवतां सुहृत्तमः
सक्तस्त्रिलोक्यां भगवान् वासुदेवः ।
न स्त्रीकृतं कश्मलमश्नुवीत
न लक्ष्मणं चापि विहातुमर्हति ॥
न जन्म नूनं महतो न सौभगं न वाङ् न बुद्धिर्नाकृतिस्तोषहेतुः ।
तैर्यद्विसृष्टानपि नो वनौकसश्चकार सख्ये बत लक्ष्मणाग्रजः ॥
सुरोऽसुरो वाप्यथ वानरो नरः सर्वात्मना यः सुकृतज्ञमुत्तमम् ।
भजेत रामं मनुजाकृतिं हरिं य उत्तराननयत् कोसलान् दिवम् ॥
भा. ५-१९-४-८

विशेष वक्तव्य :

સત્પુરુષના રક્ષણ માટે, દુષ્ટોના વિનાશ માટે અને ધર્મસ્થાપના માટે ભગવાને જે અવતારો લીધા તેમાં બે મુખ્ય છે: એક શ્રીરામ અને બીજા શ્રીકૃષ્ણ. એક મર્યાદા-પુરુષોત્તમ અને બીજા પૂર્ણપુરુષોત્તમ.

એ બન્ને સમાન હોવા છતાં બન્ને અવતારોમાં ફેર છે. એક જગદારાધન માટે પોતાનું અનુકરણ જગત્ કરી શકે એવાં કર્મ કરે છે, જ્યારે બીજા પોતાના શિક્ષણથી

જગતને અનુશાસિત કરે છે. માટે એક પ્રસિદ્ધ ઉક્તિ છે કે—

रामस्याचरितं ग्राह्यं कृष्णस्य कथितं तथा ।

શ્રીરામના આચરણનું અનુકરણ કરજો, પણ શ્રીકૃષ્ણનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરજો. આમ હિન્દુસંસ્કૃતિમાં શ્રીરામનું સ્થાન જરાય ઓછું નથી. પણ શ્રીરામચરિત્ર માટે રામાયણાદિ સ્વતંત્ર ગ્રન્થો થયેલ હોવાથી, અને શ્રીમદ્ભાગવત કૃષ્ણદૈવત હોવાથી તેમાં શ્રીકૃષ્ણભક્તિ પ્રધાન છે. આથી શ્રીમદ્ભાગવતમાં શ્રીરામચરિત્ર માત્ર બે અધ્યાયમાં આપવામાં આવ્યું છે. શ્રીમદ્ભાગવત સ્વયં કહે છે કે—

तस्यानुचरितं राजन्नृषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ।
श्रुतं हि वर्णितं भूरि त्वया सीतापतेर्मुहुः ॥

ભગવાન રામચન્દ્રજીના આ અનુષ્ઠાનથી ચારિત્ર્ય-શુદ્ધિપૂર્વક કલ્યાણ પ્રાપ્તિ થશે એવો વિશ્વાસ છે.

*

પ્રયોગ : ૨

અંતઃકરણમાં રહેલા અજ્ઞાનને દૂર કરવા માટે

મંત્ર :

अप्रत्तं नस्त्वया किं नु भगवन् भुवनेश्वर ।
यन्नोऽन्तर्हृदयं विश्य तमो हंसि स्वरोचिषा ॥

भा. ९–११–६

હે ભગવન્ ભુવનેશ્વર, આપે અમને શું નથી આપ્યું. આપ અમારા અંતઃકરણમાં બિરાજી આપના તેજ વડે

અજ્ઞાનને દૂર કરો છો.

વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

नमो ब्रह्मण्यदेवाय रामायाकुण्ठमेधसे ।
उत्तमश्लोकधुर्याय न्यस्तदण्डार्पिताङ्घ्रये ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અનુષ્ઠાન અજ્ઞાનાન્ધકારનું વિનાશક છે.

*

પ્રયોગ : ૩

મંત્ર :

आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसंपदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥
(रामरक्षा)

આપત્તિઓને દૂર કરનાર, સર્વ સંપત્તિના દાતા, સર્વજનપ્રિય શ્રીરામને હું વારંવાર વંદન કરું છું.

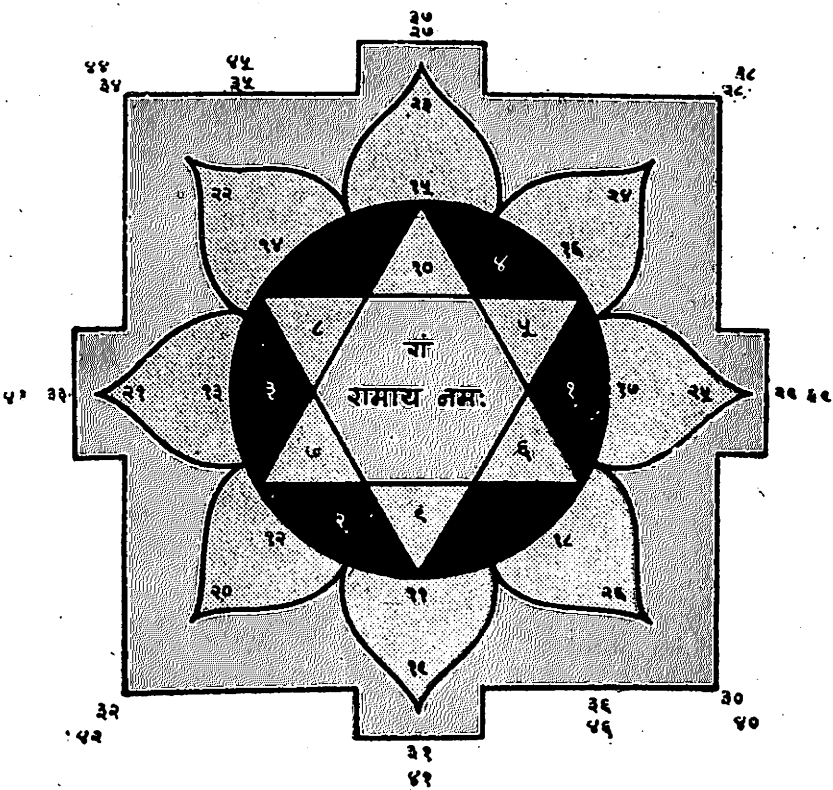
વિધિ-સ્તુતિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

જો કે શ્રીમદ્ભાગવતમાં આ શ્લોક નથી, છતાંય આપત્તિનિવારણ અને સંપત્તિની પ્રાપ્તિ માટે આ અમારો અનુભવેલો પ્રયોગ છે. તેથી અસ્થાને હોવા છતાં આપ્યો છે. એનાથી સુપ્રસિદ્ધ રામરક્ષાના દરેક શ્લોકનું સંપુટ કરી રોજ પાઠ કરવાથી અથવા રોજ એક હજાર પ્રમાણે ૨૪ દિવસના ૨૪ હજાર જપ કરવાથી પ્રભુકૃપાથી સિદ્ધિ થશે. એ સાથે 'रां रामाय नमः' આ મંત્રની રોજ ૧૦ માળા કરવી.

अथ

॥ षड्वर्णात्मकं श्रीराममन्त्रयन्त्रम् ॥

॥ अथ श्रीराममन्त्रप्रयोगः ॥

*अथ मंत्रः—रां रामाय नमः इति षडक्षरो मंत्रः ।

विनियोगः। अस्य मन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः । गायत्री छन्दः । श्रीरामो देवता । रां बीजम् । नमः शक्तिः । चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धये जपे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः। ॐ रां अंगुष्ठाभ्यां नमः। ॐ रीं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ रूं मध्यमाभ्यां नमः। ॐ रैं अनामिकाभ्यां नमः। ॐ रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

---

* श्रीराममन्त्रस्य षड्विधं स्वरूपम् । तद्यथा—

प्रकारः	मंत्र	ऋषिः	छन्दः	देवता
१.	रां रामाय नमः	ब्रह्मा	गायत्री	श्रीरामः
२.	क्लीं रामाय नमः	संमोहन–विश्वामित्रः	,,	,,
३.	ह्रीं रामाय नमः	शक्तिः	,,	,,
४.	ऐं रामाय नमः	दक्षिणामूर्तिः	,,	,,
५.	श्रीं रामाय नमः	अगस्तिः	,,	,,
६.	ॐ रामाय नमः	शिवः	,,	,,

स्वकामशक्तिवाग्लक्ष्मी ताराद्यः पञ्चवर्णकः ।
षडक्षरः षड्विधः स्याच्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥
ब्रह्मा संमोहनः शक्तिर्दक्षिणामूर्तिरव्ययः ।
अगस्तिः श्रीशिवः प्रोक्तो मुनयोऽत्र क्रमादिमे ॥
अथवा कामबीजादेर्विश्वामित्रो मुनिर्मतः ।
छन्दो गायत्रसंज्ञश्च श्रीरामश्चैव देवता ॥—मं म. कारिका

हृदयादिन्यासः । ॐ रां हृदयाय नमः । ॐ रीं शिरसे स्वाहा। ॐ रूं शिखायै वषट् । ॐ रैं कवचाय हुम् । ॐ रौं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ रः अस्त्राय फट् । इति हृदयादिन्यासः ।

मन्त्रवर्णन्यासः । ॐ रां नमः ब्रह्मरन्ध्रे । ॐ रीं नमः भ्रुवोर्मध्ये । ॐ मां नमः हृदि । ॐ यं नमः नाभौ । ॐ नं नमः लिङ्गे । (हस्तं प्रक्षाल्य) । ॐ मं नमः पादयोः । इति मन्त्रवर्णन्यासः । इति न्यासान् कृत्वा ध्यायेत् ।

नीलांभोधरकान्तिकान्तमनिशं वीरासनाध्यासिनं
मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरं हस्तांबुजं जानुनि ॥
सीतां पार्श्वगतां सरोरुहकरां विद्युन्निभां राघवं
पश्यन्तीं मुकुटांगदादिविविधाकल्पोज्ज्वलांगं भजे ॥

इति ध्यात्वा सर्वतोभद्रमण्डले 'ॐ मंडूकादिपरंतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य नव पीठशक्तीः पूजयेत् । तद्यथा—पूर्वादिक्रमेण ॐ विमलायै नमः । ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ॐ ज्ञानायै नमः । ॐ क्रियायै नमः । ॐ योगायै नमः । ॐ प्रह्व्यै नमः । ॐ सत्यायै नमः । ॐ ईशानायै नमः । मध्ये ॐ अनुग्रहायै नमः । एवं पीठशक्तीः संपूज्य स्वर्णादिनिर्मितं यन्त्रं मूर्तिं वा अभ्युत्तारणपूर्वकं 'ॐ नमो भगवते रामाय सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगपद्मपीठात्मने नमः' इतिमन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वावाहनादिपुष्पान्तैरुपचारैः संपूज्य देवाज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजां कुर्यात् । ॐ संविन्मयः परो देवः

परामृतरसप्रिय । अनुज्ञां देहि मे राम परिवारार्चनाय ते ।। इति पठित्वा पुष्पांजलिं दत्वाज्ञां च गृहीत्वा आवरणपूजामारभेत् ।।

*प्रथमावरणम् । १ देववामपार्श्वे सीतायै नमः सीताश्री पादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः । एवं सर्वत्र । २ अग्निकोणे ॐ शार्ङ्गाय नमः शार्ङ्गश्री० । ३ दक्षिणपार्श्वे शराय नमः शरश्री० । ४ वामपार्श्वे ॐ चापाय नमः चापश्री० । ॐ अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सल । भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् । इति प्रथमावरणम् ।।

द्वितीयावरणम् । ततः षट्कोणकेसरेषु ५ अग्निकोणे ॐ रां हृदयाय नमः । ६ नैर्ऋत्ये ॐ रीं शिरसे स्वाहा । ७ वायव्ये ॐ रूं शिखायै वषट् । ८ ऐशान्ये ॐ रैं कवचाय हुम् । ९ पूज्यपूजकयोर्मध्ये ॐ रौं नेत्रत्रयाय वौषट् । १० देवपश्चिमे ॐ रः अस्त्राय फट् । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् । इति द्वितीयावरणम् ।

तृतीयावरणम् । तद्बहिरष्टदले पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य प्राचीक्रमेण ११ ॐ हनुमते नमः हनुमच्छ्री० । १२ ॐ सुग्रीवाय नमः सुग्रीवश्री० । १३ ॐ भरताय नमः भरतश्री० । १४ ॐ विभीषणाय नमः विभीषणश्री० । १५ ॐ लक्ष्मणाय नमः लक्ष्मणश्री० । १६ ॐ अङ्गदाय नमः अङ्गदश्री० । १७ ॐ शत्रुघ्नाय नमः

---

* અહીંથી મોટા ટાઈપમાં જે અંકો આપવામાં આવ્યા છે તે મુજબ શ્રી રામયંત્રમાં તે અંકો જ્યાં હોય ત્યાં તે તે દેવની પૂજા કરવી.

शत्रुघ्नश्री० । १८ ॐ जाम्बवते नमः जाम्बवच्छ्री० । अभीष्टसिद्धिं० । तृतीयावरणार्चनम् । इति तृतीयावरणम् ।

चतुर्थावरणम् । ततोऽष्टदलाग्रेषु १९ सृष्टे नमः सृष्टश्री० । २० ॐ जयन्ताय नमः जयन्तश्री० । २१ ॐ विजयाय नमः विजयश्री० । २२ ॐ सुराष्ट्राय नमः सुराष्ट्रश्री० । २३ ॐ राष्ट्रवर्धनाय नमः राष्ट्रवर्धनश्री० । २४ अकोपाय नमः अकोपश्री० । २५ ॐ धर्मपालाय नमः धर्मपालश्री० । २६ ॐ सुमन्ताय नमः सुमन्तश्री० । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् । इति चतुर्थावरणम् ॥

पञ्चमावरणम् । ततः भूपुरे पूर्वादिक्रमेण २७ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० । २८ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० । २९ ॐ मं यमाय नमः यमश्री० । ३० ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० । ३१ ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० । ३२ ॐ यं वायवे नमः वायुश्री० । ३३ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री० । ३४ ॐ हं ईशानाय नमः ईशानश्री० । ३५ इन्द्रेशानयोर्मध्ये ॐ आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । ३६ वरुण-निर्ऋतयोर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः अनंतश्री० । अभीष्ट० पञ्चमा-वरणार्चनम् । इति पञ्चमावरणम् ।

षष्ठावरणम् । तद्बाह्ये पूर्वादिक्रमेण । ३७ ॐ वं वज्राय नमः । ३८ ॐ शं शक्तये नमः । ३९ ॐ दं दंडाय नमः ४० ॐ खं खड्गाय नमः । ४१ ॐ पं पाशाय नमः । ४२ ॐ अं अंकुशाय नमः ४३ ॐ गं गदायै नमः । ४४ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः । ४५ ॐ पं पद्माय नमः । ४६ ॐ चं चक्राय नमः । अभीष्ट० इति षष्ठावरणम् ॥ इत्यावरणपूजां कृत्वा प्रार्थयेत् ।

रामाय रामभद्राय रामचन्द्राय वेधसे
रघुनाथाय नाथाय सीतायाः पतये नमः ॥
श्रीराम राम रघुनन्दन राम राम
श्रीराम राम भरताग्रज राम राम ।
श्रीराम राम रणकर्कश राम राम
श्रीराम राम शरणं भव राम राम ॥
श्रीरामचन्द्रचरणौ मनसा स्मरामि
श्रीरामचन्द्रचरणौ वचसा गृणामि ।
श्रीरामचन्द्रचरणौ शिरसा नमामि
श्रीरामचन्द्रचरणौ शरणं प्रपद्ये ॥

अस्य पुरश्चरणं षड्लक्षं जपः । तत्तद्दशांशेन होमतर्पणमार्जन-ब्राह्मणभोजनं च कुर्यात् । एवं कृते मन्त्रः सिद्धो भवति ।

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं सरोरुहैः ।
जुहुयादर्चिते वह्नौ ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥
एवं पूजादिभिः सिद्धे मनःकर्माणि साधयेत् ।
जातीप्रसूनैर्जुहुयात् चन्दनाम्भः समुक्षितैः ॥
राजवश्याय कमलैर्धनधान्यादिसम्पदे ।
नीलोत्पलानां होमेन वशयेदखिलं जगत् ॥
बिल्वप्रमाणैर्जुहुयादिन्दिरावाप्तये नरः ।
दूर्वाहोमेन दीर्घायुर्भवेन्मन्त्री निरामयः ॥
मेधाकामेन होतव्यं पालाशकुसुमैर्नवैः ।
तज्जप्तमम्भः प्रपिबन् कविर्भवति वत्सरात् ।
तन्मन्त्रितान्नं भुञ्जीत महदारोग्यमाप्नुयात् ॥
(मं. म. कारिका)

*

॥ श्रीरामनामलेखनविधिः ॥

शृणुष्व विष्णुदास त्वं यत्तेऽहं प्रवदामि च ।
तुष्ट्यर्थं रामचन्द्रस्य नित्यं पत्रे तु मानवैः ॥१॥
लेखनीयं रामनाम शतानि नव प्रत्यहम् ।
अथवाष्टोतरशतं पूजनीयं सविस्तरम् ॥
एवं कोटिमितं लेख्यं लक्षं वास्तु ततः परम् ।
हवनो हि दशांशेन कर्तव्यो विधिपूर्वकम् ॥
इदं विष्णुरिति ऋचा तिलाज्यैः पायसेन वा ।
नवान्नेनाथवा कार्यो राघवं परिपूज्य च ॥
× × × राज्यप्राप्तिर्भविष्यति ।
अन्ते च परमं स्थानं गमिष्यति मनोर्बलम् ॥

—आनन्दरामायणे मनोहरकाण्डे

હે ભગવાન્ વિષ્ણુના દાસ, હું તમને શ્રીરામનામ લખવાનો વિધિ કહું છું. શ્રી રામચંદ્રજીની પ્રસન્નતા માટે રોજ ૯૦૦ અથવા ૧૦૮ રામનામ લખી પૂજન કરવું. આમ એક કરોડ અથવા એક લાખ નામ લખવાં. इदं विष्णुर्विचक्रमे મંત્રથી તલ, ઘી અને પાયસથી દશાંશ હોમ કરવો. હોમ કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પંડિતની સલાહ મુજબ કરવો. આમ કરવાથી ગયેલી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે, સુલક્ષ્મી મળશે અને અભીષ્ટ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થશે.

॥ समाप्तोऽयं रामनामलेखनविधिः ॥

॥ समाप्तमिदं श्रीरामतन्त्रम् ॥

।। अथ कृष्णतन्त्रम् ।।

卐

પ્રયાગ : ૧

ભયનિવૃત્તિ માટે

મંત્ર :

कृष्ण कृष्ण महाभाग भक्तानामभयंकर ।
त्वमेको दह्यमानानामपवर्गोऽसि संसृतेः ॥
भा. १-७-२२

ભક્તોને નિર્ભય કરનાર ભગવન્ શ્રીકૃષ્ણ, આપ એક જ સંસારતાપથી બળતા જીવોને મેક્ષ આપનાર છો.

વિધિ : પોતાનાં નિત્યકર્મ સમાપ્ત કરી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિ અથવા ચિત્ર સામે રાખી પરિશિષ્ટ ૧ માં બતાવ્યા મુજબના પૂજનવિધિથી સંકલ્પ કરી જપ કરવા. જપસંખ્યા ૧૦,૦૦૦ અથવા સવાલાખ. બીજ મંત્ર ૐ અથવા क्लीं. મૂલમંત્ર क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा । यन्त्र—श्री कृष्णयन्त्रम् ।

અનુષ્ઠાન માટે જે અશક્ત હોય તેમણે એકાગ્રતાથી ઓછામાં ઓછી એક અને વધુમાં વધુ ત્રણ માળાનો જપ કરવો. જપ પુરા કરી :

સ્તુતિ :

त्रस्तोऽस्म्यहं कृपणवत्सल दुःसहोग्र-
संसारचक्रकदनाद् ग्रसतां प्रणीतः ।
बद्धः स्वकर्मभिरुशत्तम तेंऽघ्रिमूलं
प्रीतोऽपवर्गमरणं ह्वयसे कदा नु ॥

भा. ७-९-१६

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

આ શ્લોકથી જપ ભગવાનને સમર્પી સમાપ્તિ કરવી.

વિશેષ વક્તવ્ય :

માનવને જીવનમાં મોટામાં મોટા ત્રણ ભય છે. બીજા સર્વ પ્રકારને એ સાવધાનતાથી પહોંચી વળે છે, પણ આ ત્રણ ભયોને દૂર કરી શકતો નથી. એ ત્રણ ભયો છે રોગ, વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ. છતાં એ ત્રણ મોટાથી નાના સુધી અને રંકથી રાય સુધી, અનેક પ્રકારની સાવધાની રાખવા છતાં નજરે પડે છે. જે વસ્તુ બનવાની જ હોય તેનો ડર ન હોવો જોઇએ, પણ એનો જ સૌથી મોટો ડર લાગે છે. માસણની શાશ્વત ઇચ્છા છે કે મને રોગ ન થાય, હું વૃદ્ધ ન બનું, મારું મરણ ન આવે. પણ ઈશ્વરની કાલશક્તિ જ એ સર્વની કારણભૂત છે. ગીતામાં વિશ્વરૂપ દર્શન કરાવી कालोऽस्मि लोकक्षयकृत् કહેનાર સ્વયં શ્રીકૃષ્ણને પણ જરાનાં બાણ વગાડી કાળ ગડપ કરી જાય તો બીજાની તો વાત જ શી ? પણ આવો ભય ભક્ત, જ્ઞાની કે યોગીને નથી. તેમને એની અસર થવા છતાં

એ કષ્ટોને એ ઈશ્વરપ્રસાદી માને છે. આ અનુષ્ઠાનથી એવું કષ્ટ ઈશ્વરપ્રસાદી બનતાં ભયનિવૃત્તિ અવશ્ય થશે.

*

પ્રયોગ : ૨

ગર્ભરક્ષા માટે (સગર્ભા સ્ત્રીઓ માટે)

મંત્ર :

पाहि पाहि महायोगिन् देवदेव जगत्पते ।
नान्यं त्वदभयं पश्ये यत्र मृत्युः परस्परम् ॥
भा. १-८-२

હે દેવોના દેવ, જગત્પતિ, મહાયોગિન્ શ્રીકૃષ્ણ, આપ મારું રક્ષણ કરો. હું આપના સિવાય, પરસ્પર મૃત્યુ ઉપજાવનાર જગતમાં કોઈને નિર્ભય જોતી નથી.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

यस्त्वत्र बद्ध इव कर्मभिरावृतात्मा
भूतेन्द्रियाशयमयीमवलम्ब्य मायाम् ।
आस्ते विशुद्धमविकारमखण्डबोध-
मातप्यमानहृदयेऽवसितं नमामि ॥
भा. ३-३१-१३

ઉપરનો શ્લોક બોલવામાં અઘરો લાગે તો

कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनन्दनाय च ।
नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय नमो नमः ॥
भा. १-८-२१

વિશેષ વક્તવ્ય :

સગર્ભાવસ્થામાં ગર્ભરક્ષા માટે તથા જેમને વારંવાર કસુવાવડ થતી હોય તેવી સ્ત્રીઓએ આ વ્રત તથા પ્રયોગ કરવો. આ પ્રયોગ અમારો અનુભવેલો છે. જે મંત્રથી અશ્વત્થામાના બ્રહ્માસ્ત્રથી રાજર્ષિ પરીક્ષિતની રક્ષા થઈ તે આ છે, એટલે વિશ્વાસ્ય છે.

*

પ્રયોગ : ૩

આપત્તિમાં હૃદયની પ્રસન્નતા માટે

મંત્ર :

कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनन्दनाय च ।
नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय नमो नमः ॥

भा. १-८-२१

વસુદેવજીના પુત્ર, માતા દેવકીને આનંદ આપનાર, નંદજીના લાડકવાયા લાલ, ઈન્દ્રિયાધિપતિ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને વંદન હો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

सत्यव्रतं सत्यपरं त्रिसत्यं
सत्यस्य योनिं निहितं च सत्ये ।
सत्यस्य सत्यमृतसत्यनेत्रं
सत्यात्मकं त्वां शरणं प्रपन्नाः ॥

भा. १०-२-२६

વિશેષ વક્તવ્ય :

આત્મપ્રસન્નતા મેળવવા માટે આ પ્રયોગ સારો છે.

*

પ્રયોગ : ૪

ભક્તિની પુષ્ટિ માટે

મંત્ર

त्वयि मेऽनन्यविषया मतिर्मधुपतेऽसकृत् ।
रतिमुद्वहतादद्धा गङ्गेवौघमुदन्वति ॥

भा. १-८-४२

જેમ ગંગાજીનો પ્રવાહ સમુદ્રમાં મળ્યા બાદ જ શાન્ત થાય છે, તેમ હે મધુપતિ, કોઈપણ વિષયમાં ન જનારી અમારી બુદ્ધિ આપનામાં જ શાન્ત થાઓ.

સ્તુતિ : નં. ૧ પ્રમાણે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

પ્રાપ્ત થયેલી ભક્તિની સ્થિરતા માટે આ અનુષ્ઠાન ઉપયોગી છે.

*

પ્રયોગ : ૫

દેશના સાર્વત્રિક વિકાસ માટે

મંત્ર :

इमे जनपदाः स्वृद्धाः सुपक्वौषधिवीरुधः ।
वनाद्रिनद्युदन्वन्तो ह्येधन्ते तव वीक्षितैः ॥

भा. १-८-४०

હે ભગવન્, આપની દૃષ્ટિમાત્રથી આ દેશ પુષ્ટ બન્યો, (બનો), પાકેલી ઔષધિ (અન્નાદિ વનસ્પતિ), લતાઓ, વનો, પર્વતો, નદીઓ અને સમુદ્ર પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામે છે (પામો).

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

वयं राजन् जाठरेणाभितप्ता
यथाऽग्निना कोटरस्थेन वृक्षाः ।
त्वामद्य याताः शरणं शरण्यं
यः साधितो वृत्तिकरः पतिर्नः ॥
तन्नो भवानीहतु रातवेऽन्नं
क्षुधार्दितानां नरदेवदेव ।
यावन्न नंक्ष्यामह उज्झितोर्जा
वार्तापतिस्त्वं किल लोकपालः ॥
भा. ४-१७-१०-११

વિશેષ વક્તવ્ય :

દેશની સાર્વત્રિક પુષ્ટિ માટે આ અનુષ્ઠાન વિશ્વશાંતિ યજ્ઞો વખતે સાથે થાય તો કલ્યાણકારી બને એવો અમારો મત છે.

*

પ્રયોગ : ૬

મૃત્યુસમયે ભગવાનના દર્શન માટે

મંત્ર :

स देवदेवो भगवान् प्रतीक्षतां
कलेवरं यावदिदं हिनोम्यहम् ।
प्रसन्नहासारुणलोचनोल्लस-
न्मुखाम्बुजो ध्यानपथश्चतुर्भुजः ॥
भा. १-९-२४

જ્યારે હું મારા શરીરનો ત્યાગ કરું ત્યારે કેવળ ધ્યાનમાર્ગથી જ દર્શન આપનાર તે દેવાધિદેવ ભગવાન્ પ્રસન્ન હાસ્ય અને મુખમુદ્રાવાળા બની ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે મને દર્શન આપો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ : નીચે લખેલા સ્તોત્રથી.

—: ભીષ્મ (મન) સ્તુતિ :—

इति मतिरुपकल्पिता वितृष्णा
भगवति सात्वतपुङ्गवे विभूम्नि ।
स्वसुखमुपगते क्वचिद्विहर्तुं
प्रकृतिमुपेयुषि यद्भवप्रवाहः ॥ १ ॥

त्रिभुवनकमनं तमालवर्णं
रविकरगौरवरांबरं दधाने ।
वपुरलककुलावृताननाब्जं
विजयसखे रतिरस्तु मेऽनवद्या ॥ २ ॥

युधि तुरगरजोविधूम्रविष्वक्
कचलुलितश्रमवार्यलंकृतास्ये ।
मम निशितशरैर्विभिद्यमान-
त्वचि विलसत्कवचेऽस्तु कृष्ण आत्मा ॥ ३ ॥

सपदि सखिवचो निशम्य मध्ये
निजपरयोर्बलयो रथं निवेश्य ।
स्थितवति परसैनिकायुरक्ष्णा
हृतवति पार्थसखे रतिर्ममास्तु ॥ ४ ॥

व्यवहितपृतनामुखं निरीक्ष्य
स्वजनवधाद्विमुखस्य दोषबुद्ध्या ।
कुमतिमहरदात्मविद्यया य-
श्चरणरतिः परमस्य तस्य मेऽस्तु ॥ ५ ॥

स्वनिगममपहाय मत्प्रतिज्ञा-
मृतमधिकर्तुमवप्लुतो रथस्थः ।
धृतचरणरथोऽभ्ययाच्चलद्गु-
र्हरिरिव हन्तुमिमं गतोत्तरीयः ॥ ६ ॥

शितविशिखहतो विशीर्णदंशः
क्षतजपरिप्लुत आततायिनो मे ।
प्रसभमभिससार मद्वधार्थं
स भवतु मे भगवान् गतिर्मुकुन्दः ॥ ७ ॥

विजयरथकुटुम्ब आत्ततोत्रे
धृतहयरश्मिनि तच्छ्रियेक्षणीये ।
भगवति रतिरस्तु मे मुमूर्षो-
र्यमिह निरीक्ष्य हता गताः सरूपम् ॥ ८ ॥

ललितगतिविलासवल्गुहास
प्रणयनिरीक्षणकल्पितोरुमानाः ।
कृतमनुकृतवत्य उन्मदान्धाः
प्रकृतिमगमन् किल यस्य गोपवध्वः ॥ ९ ॥

मुनिगणनृपवर्यसङ्कुलेऽन्तः-
सदसि युधिष्ठिरराजसूय एषाम् ।
अर्हणमुपपेद ईक्षणीयो
मम दृशिगोचर एष आविरात्मा ॥ १० ॥

तमिममहमजं शरीरभाजां
हृदि हृदि धिष्ठितमात्मकल्पितानाम् ।
प्रतिदृशमिव नैकधार्कमेकं
समधिगतोऽस्मि विधूतभेदमोहः ॥ ११ ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

એક વખત ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણે મહાત્મા યુધિષ્ઠિરને કહ્યું, આપ કંઈ વરદાન માગો. મહારાજ યુધિષ્ઠિરે સામે પૂછ્યું : મહારાજ, આપ આપી શકશો ? આપવું હોય તો પહેલું, **अनायासेन मरणम्**—મરણસમયે કોઈ કષ્ટ ન પડે અને બીજું **विना दैन्येन जीवनम्** જીવનના છેલ્લા શ્વાસ પર્યંત દૈન્ય–લાચારી ન થાઓ. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ આ બેમાંથી એક પણ વરદાન આપી શક્યા નહિ. વેદના એક મંત્ર-દ્રષ્ટા મહર્ષિ પણ **तच्चक्षुर्देवहितं** મંત્રમાં **शतमदीनाः स्याम** કહી જીવનમાં દૈન્ય–લાચારી ન આવે તેની ભગવાન સૂર્ય પાસે માગણી ક્યાં નથી કરતા ? જીવનમાં આવા દૈન્યના અભાવ માટે—**अनायासेन मरणम्** માટે—આ સુંદર અનુષ્ઠાન છે.

*

પ્રયોગ : ૭

આત્મનિવેદન મંત્ર

મંત્ર :

प्राणा दारा सुता ब्रह्मन् गृहाश्च सपरिच्छदाः ।
राज्यं बलं मही कोश इति सर्वं निवेदितम् ॥

भा. ४-२२-४४

હે ભગવન્, મારા પ્રાણ, પત્ની, પુત્ર, રાચરચીલાં સાથેનાં ઘરો, રાજ્ય, લશ્કર અને ધનભંડાર—આ સર્વ આપના ચરણોમાં અર્પણ હો.

વિધિ તથા સ્તુતિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મંત્ર પુષ્ટિમાર્ગના આત્મનિવેદન મંત્ર જેવોજ છે. આચાર્યશ્રીના તે મંત્રના પ્રતિનિધિ તરીકે ભાગવતનો આ મંત્ર એટલું જ ફળ આપશે એમાં શંકા નથી.

*

પ્રયોગ : ૮

પુત્રપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

ततो जगन्मङ्गलमच्युतांशं
समाहितं शूरसुतेन देवी ।
दधार सर्वात्मकमात्मभूतं
काष्ठा यथाऽऽनन्दकरं मनस्तः ॥

भा. १०–२–१८

મહાત્મા વસુદેવજીથી પ્રાપ્ત થયેલા, જગતનું મંગળ કરનાર સર્વના આત્મસ્વરૂપ, ભગવાન્ અચ્યુતના આનંદ-પ્રદ અંશને, જેમ પૂર્વ દિશા ચંદ્રને ધારણ કરે તેમ, માતા દેવકીએ ધારણ કર્યો.

વિધિ : નં. ૧ માં તેમ જ આ પ્રકરણને છેડે આપેલા શ્રીકૃષ્ણમંત્ર-પ્રયોગમાં આપેલા વિધિ પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

सत्यव्रतं सत्यपरं त्रिसत्यं
सत्यस्य योनिं निहितं च सत्ये ।
सत्यस्य सत्यमृतसत्यनेत्रं
सत्यात्मकं त्वां शरणं प्रपन्नाः ॥

भा. १०-२-२६

વિશેષ વક્તવ્ય :

ભગવત્કૃપાથી આ અને પ્રયોગ ૯ માના અનુષ્ઠાનથી પારણાં બંધાયાં છે. દંપતીએ ખૂબ ભક્તિપૂર્વક જાપ કરવા—બની શકે તો રોજ શ્રીમદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધના બીજા અધ્યાયના ૨૬ મા શ્લોકથી ૪૧ મા શ્લોક સુધી. આમ ૧૬ શ્લોકનું ઉપરના મંત્રથી સંપુટીકરણ કરી રોજ ૮ પાઠ, ૨૧ અથવા ૨૮ દિવસ સુધી કરવાથી અવશ્ય ફલપ્રાપ્તિ થશે.

*

પ્રયોગ : ૯

પુત્રપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

भगवानपि विश्वात्मा भक्तानामभयंकरः ।
आविवेशांशभागेन मन आनकदुन्दुभेः ॥

भा. १०-२-१६

વિશ્વાત્મા, ભક્તોને નિર્ભય કરનાર ભગવાને પોતાની સર્વ કલાઓ સાથે વસુદેવજીના મનમાં પ્રવેશ કર્યો.

વિધિ-સ્તુતિ : નં. ૮ મુજબ.

વિશેષ વક્તવ્ય :

નં. ૮ તથા નં. ૯ માં બતાવેલાં અનુષ્ઠાનો કોઈ વિદ્વાન પંડિતનાં સલાહસૂચન મુજબ કરવાં. સહસ્રાવૃત્તિ થતાં તો અવશ્ય ફલપ્રાપ્તિ થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૦

મૃત્યુવિજય માટે

મંત્ર :

मर्त्यो मृत्युव्यालभीतः पलायन्
लोकान् सर्वान् निर्भयं नाध्यगच्छत् ।
त्वत्पादाब्जं प्राप्य यदृच्छयाद्य
स्वस्थः शेते मृत्युरस्मादपैति ॥

મૃત્યુરૂપ મહાસર્પથી ગભરાઈને નાઠેલા માણસને સર્વ લોકમાં જ્યારે કોઈ પણ નિર્ભય સ્થાન ન મળ્યું, ત્યારે આપના અનુગ્રહથી આપના ચરણને શરણ આવ્યો અને ત્યાં સ્વસ્થ થયો, કારણ કે મૃત્યુ ત્યાંથી પરાવૃત્ત થાય છે–પાછું ફરે છે.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ : નારાયણતંત્રપ્રયોગ ૧૦ મામાં આપેલી છે તે, અથવા આ તંત્રના પ્રયોગ ૬ ઠ્ઠામાં આપેલી છે તે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

ઉપરના મંત્રથી સ્તુતિનું સંપુટીકરણ કરી પાઠ કરવો.

*

પ્રયોગ : ૧૧

બાલરોગ દૂર કરવા માટે પૂતના કવચ

સ્તોત્ર :

अव्यादजोऽङ्घ्रिमणिमांस्तव जान्वथोरू
यज्ञोऽच्युतः कटितटं जठरं हयास्यः ।
हृत्केशवस्त्वदुर ईश इनस्तु कण्ठे
विष्णुर्भुजं मुखमुरुक्रम ईश्वरः कम् ॥१॥
चक्र्यग्रतः सहगदो हरिरस्तु पश्चात्
त्वत्पार्श्वयोर्धनुरसी मधुहाऽजनश्च ।
कोणेषु शंख उरुगाय उपर्युपेन्द्र–
स्तार्क्ष्यः क्षितौ हलधरः पुरुषः समन्तात् ॥२॥
इन्द्रियाणि हृषीकेशः प्राणान्नारायणोऽवतु ।
श्वेतद्वीपपतिश्चित्तं मनो योगेश्वरोऽवतु ॥३॥
पश्निगर्भस्तु ते बुद्धिमात्मानं भगवान् परः ।
क्रीडंतं पातु गोविन्दः शयानं पातु माधवः ॥४॥
व्रजन्तमव्याद्वैकुण्ठ आसीनं त्वां श्रियः पतिः ।
भुञ्जानं यज्ञभुक् पातु सर्वग्रहभयंकरः ॥५॥
डाकिन्यो यातुधान्यश्च कुष्माण्डा येऽर्भकग्रहाः ।
भूतप्रेतपिशाचाश्च यक्षरक्षोविनायकाः ॥६॥
कोटरा रेवती ज्येष्ठा पूतनामातृकादयः ।
उन्मादा ये ह्यपस्मारा देहप्राणेन्द्रियद्रुहः ॥७॥

स्वप्नद्रष्टा महोत्पाता वृद्धबालग्रहाश्च ये ।
सर्वे नश्यन्तु ते विष्णोर्नामग्रहणभीरवः ॥८॥

भा. १०-६-२२-२९

આવું જ પૂતનાકવચ ગર્ગસંહિતામાં આપ્યું છે. તેનો પણ વિધિ, ઉપયોગ તથા ફળ સરખું જ છે. ભાષા સહેલી અને ભાવ સુગમ હોવાથી અમે તે પણ સાથે જ આપીએ છીએ.

श्रीकृष्णस्ते शिरः पातु वैकुण्ठः कंठमेव हि ।
श्वेतद्वीपपतिः कर्णौ नासिकां यज्ञरूपधृक् ॥१॥
नृसिंहो नेत्रयुग्मं च जिह्वां दशरथात्मजः ।
अधरावववतां ते तु नरनारायणावृषी ॥२॥
कपोलौ पातु ते साक्षात्सनकाद्याः कला हरेः ।
भालं ते श्वेतवाराहो नारदो भूतलेऽवतु ॥३॥
चिबुकं कपिलः पातु दत्तात्रेय उरोऽवतु ।
स्कन्धौ द्वावृषभः पातु करौ मत्स्यः प्रपातु ते ॥४॥
दोर्दंडं सततं रक्षेत् पृथुः पृथुलविक्रमः ।
उदरं कमठः पातु नाभिं धन्वन्तरिश्च ते ॥५॥
मोहिनी गुह्यदेशं च कटिं ते वामनोऽवतु ।
पृष्ठं परशुरामश्च तवोरू बादरायणः ॥६॥
बलो जानुद्वयं पातु जंघे बुद्धः प्रपातु ते ।
पादौ पातु सगुल्फौ च कल्किर्धर्मपतिः प्रभुः ॥७॥
सर्वरक्षाकरं दिव्यं श्रीकृष्णकवचं परम् ॥

વિધિ: ગંગાજળ અથવા શ્રી યમુનાજળ, પવિત્ર માટી અથવા ચરણામૃત, ગોમૂત્ર, ગોરજ (ગાય બંધાતી હોય ત્યાંની માટી) એને એકત્ર કરી દર્ભ અથવા દૂર્વાથી માર્જન કરવું. એ માર્જન પદ્મોત્તર ખંડમાં નીચે પ્રમાણે બતાવ્યું છે.

१ ललाटे केशवो रक्षतु। २ उदरे नारायणो रक्षतु। ३ माधवो वक्षःस्थले रक्षतु। ४ कण्ठे गोविन्दो रक्षतु। ५ दक्षिणपार्श्वे विष्णू रक्षतु। ६ दक्षिणबाहौ मधुसूदनो रक्षतु। ७ दक्षिणकन्धरे (ખાંધ) त्रिविक्रमो रक्षतु। ८ वामपार्श्वे वामनो रक्षतु। ९ वामबाहौ श्रीधरो रक्षतु। १० वामकन्धरे हृषीकेशो रक्षतु। ११ पृष्ठे पद्मनाभो रक्षतु। १२ कटयां दामोदरो रक्षतु। १३ श्रीकृष्णः सर्वांङ्गे रक्षतु।

આમ માર્જન કરવું. પૂતનાકવચના ઓછામાં ઓછા ૮ અને વધુમાં વધુ ૨૮ પાઠ ૨૧ દિવસ સુધી કરવા. અભિમંત્રિત જળ બાળકને પાવું અને તેનાથી માર્જન કરવું. આ પણ અમારો અનુભવેલો પ્રયોગ છે.

બાલકની તંદુરસ્તીમાં હાલરડું ગાતી વખતે આ પૂતનાકવચ ગાવાથી બાળક ચમકશે નહીં. વધુમાં સંસ્કારી બનશે. રોગનો સંભવ ઓછો થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૨

માંદગીમાં પતિરક્ષા માટે

મંત્ર

अनुहीगृह्णीष्व भगवन् प्राणांस्त्यक्ष्यति पन्नगः।
स्त्रीणां नः साधु शोच्यानां पतिः प्राणः प्रदीयताम् ॥
भा. १०–१६–५२

હે ભગવાન્, અમારા ઉપર કૃપા કરો. નાગ પ્રાણ ત્યાગ કરશે. સત્પુરુષોને કૃપાયોગ્ય અમો સ્ત્રીઓનો પતિ એ પ્રાણ છે. તેનું દાન કરો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ

સ્તુતિ :

*नमस्तुभ्यं भगवते पुरुषाय महात्मने ।
भूतावासाय भूताय पराय परमात्मने ॥ १ ॥
ज्ञानविज्ञाननिधये ब्रह्मणेऽनंतशक्तये ।
अगुणायाविकाराय नमस्ते प्राकृताय च ॥ २ ॥
कालाय कालनाभाय कालावयवसाक्षिणे ।
विश्वाय तदुपद्रष्ट्रे तत्कर्त्रे विश्वहेतवे ॥ ३ ॥
भूतमात्रेन्द्रियप्राणमनोबुद्ध्याशयात्मने ।
त्रिगुणेनाभिमानेन गूढस्वात्मानुभूतये ॥ ४ ॥
नमोऽनंताय सूक्ष्माय कूटस्थाय विपश्चिते ।
नानावादानुरोधाय वाच्यवाचकशक्तये ॥ ५ ॥
नमः प्रमाणमूलाय कवये शास्त्रयोनये ।
प्रवृत्ताय निवृत्ताय निगमाय नमो नमः ॥ ६ ॥
नमः कृष्णाय रामाय वसुदेवसुताय च ।
प्रद्युम्नायानिरुद्धाय सात्वतां पतये नमः ॥ ७ ॥
नमो गुणप्रदीपाय गुणात्मच्छादनाय च ।
गुणवृत्त्युपलक्ष्याय गुणद्रष्ट्रे स्वसंविदे ॥ ८ ॥

---

* શ્રીમદાચાર્ય ચરણે નીચેની કારિકાથી આ શ્લોકોને ખુબ માન્ય ગણ્યા છે. તેથી આ શ્લોકની સ્તુતિથી આ પ્રયોગ ફલરૂપ અવશ્ય બનશે.

दशरूपाणि तु हरेर्मूलरूपः स्वशास्त्रतः ।
वेदान्तवेद्यरूपश्च जगद्रूपस्तथैव च ॥
संघातजीवरूपश्च नानारूपश्च शास्त्रतः ।
एवं प्रमेयरूपाणि पञ्चधोक्तानि वै हरेः ॥
वेदार्थरूपस्तत्रार्थो गुणार्थो ह्यवतारकृत् ।
अन्तर्यामी च भगवान् दशधोक्तः स्वलीलया ॥ सु. का.

अव्याकृतविहाराय सर्वव्याकृतसिद्धये ।
हृषीकेश नमस्तेऽस्तु मुनये मौनशीलिने ॥ ९ ॥
परावरगतिज्ञाय सर्वाध्यक्षाय ते नमः ।
अविश्वाय च विश्वाय तद्द्रष्ट्रेऽस्य च हेतवे ॥ १० ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

પતિની માંદગી અથવા સંકટ વખતે આ અનુષ્ઠાન કરવું. સ્તુતિના ૧૦ શ્લોકને સ્તોત્રરૂપે માની, મંત્રરૂપે આપેલા શ્લોકથી દરેક શ્લોકનું સંપુટીકરણ કરવું. આમ ઓછામાં ઓછા ૩ અને વધારેમાં વધારે ૧૦ પાઠ, ૨૮ દિવસ કરવાથી શાન્તિ થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૩

સંસારદાવાનળની શાન્તિ માટે

મંત્ર :

कृष्ण कृष्ण महावीर हे रामामितविक्रम ।
दावाग्निना दह्यमानान् प्रपन्नांस्त्रातुमर्हथः ॥
भा. १०-१९-९

હે મહાવીર શ્રીકૃષ્ણ, હે અમિત પરાક્રમવાળા બળરામજી, અમે (સંસાર) દાવાગ્નિથી બળીએ છીએ. શરણે આવેલા અમારું રક્ષણ કરો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ અથવા આ મંત્રથી ભાગવતના દશમસ્કંધના ૧૯ મા અધ્યાયના ૧૬ શ્લોકનું, પ્રત્યેક શ્લોકનું ઉપર જણાવેલ શ્લોકથી સંપુટીકરણ—રોજ ૧ પાઠ. જ્યાં સુધી આત્મશાન્તિ ન થાય ત્યાં સુધી. સામાન્ય રીતે ૨૮ દિવસ સુધી આ પાઠ કરવાથી શાન્તિ થશે.

સ્તુતિ :
रजोजुषे जन्मनि सत्त्ववृत्तये स्थितौ प्रजानां प्रलये तमःस्पृशे ।
अजाय सर्गस्थितिनाशहेतवे त्रयीमयाय त्रिगुणात्मने नमः ॥
વિશેષ વક્તવ્ય :

સંસારતાપનિવૃત્તિ માટે આ અનુષ્ઠાન ઉત્તમ છે. આ આખોય અધ્યાય ગીતાજીના सर्वधर्मान् परित्यज मामेकं शरणं व्रज નું ભાષ્ય છે. માટે ખૂબ જ ઉપયુક્ત છે.

*

પ્રયોગ : ૧૪

આપત્તિ નિવારણ માટે

મંત્ર :

कृष्ण कृष्ण महाभाग त्वन्नाथं गोकुलं प्रभो ।
त्रातुमर्हसि देवान्नः कुपिताद्भक्तवत्सल ॥

भा. १०-२५-१३

હે મહાભાગ ભગવન્ શ્રીકૃષ્ણ, ગોકુલ આપને જ નાથ તરીકે માને છે. હે ભક્તવત્સલ, ક્રોધિત થયેલા ઇન્દ્રથી અમારી રક્ષા કરો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મંત્રથી ભગવાને ગિરિરાજ ધારણ કરી નિજ-ભક્તોને મહાસંકટમાંથી ઉગાર્યા. એથી આ અનુષ્ઠાન શ્રદ્ધેય છે. શ્રીનાથજીનું સ્વરૂપ સામે રાખી આ અનુષ્ઠાન કરવું.

*

પ્રયોગ : ૧૫

ભગવાનનાં દર્શન અથવા તાપક્લેશ માટે

મંત્ર :

हा नाथ रमण प्रेष्ठ क्वासि क्वासि महाभुज ।
दास्यास्ते कृपणाया मे सखे दर्शय सन्निधिम् ॥

હે આનંદદાયક પ્રિયતમ પ્રભુ, આપ ક્યાં છો ? હે સખે, અસહાય આપની દાસીને દર્શન આપો.

વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

लोकाभिराम जनभूषण विश्वदीप
कन्दर्पमोहन जगद्वृजिनार्तिहारिन् ।
आनन्दकन्द यदुनन्दन नन्दसूनो
स्वच्छन्द पद्ममकरन्द नमो नमस्ते ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્ આચાર્યચરણનો આ અતિ પ્રિય ગંત્ર છે. આનું એમને નિત્યનું અનુષ્ઠાન હતું, અને એથી આપશ્રી સદાય ભાવાવેશમાં જ રહેતા. વૈષ્ણવધર્મનો અમુલ્ય તાપક્લેશ (ભગવાનના વિરહમાં તેમના મિલનના તલસાટનો આનંદ) આ અનુષ્ઠાનથી પ્રાપ્ત થશે, એવો અમને દૃઢ વિશ્વાસ છે. ગોપિકાગીતના પ્રત્યેક શ્લોકનું આ શ્લોકથી સંપુટીકરણ કરી ૧૯ દિવસ સુધી પાઠ કરવો. ભગવદ્દર્શન થશે કે નહિ તે તો અમે કહી શકતા નથી, પણ પરમાનન્દપ્રાપ્તિ તો થશે જ.

*

પ્રયોગ : ૧૬

નિર્વ્યાજ ભગવત્પ્રેમ માટે

મંત્ર :

अप्यङ्घ्रिमूले पतितस्य मे विभुः
शिरस्यधास्यन्निजहस्तपङ्कजम् ।
दत्ताभयं कालभुजंगरंहसा
प्रोद्वेजितानां शरणैषिणां नृणाम् ॥

અથવા

अप्यङ्घ्रिमूलेऽवहितं कृतांजलिं
मामीक्षता सस्मितमार्द्रया दृशा ।
सपद्यपध्वस्तसमस्तकिल्बिषो
वोढा मुदं वीतविशंक ऊर्जिताम् ॥

भा. १३-३८-१९

જ્યારે હું ભગવાનના ચરણમાં પડીશ ત્યારે ભગવાન પોતાનો હસ્તકમલ મારે શિરે મૂકશે ખરા? કે જે હસ્તકમલ કાલસર્પના મહાવેગથી દુઃખી થયેલા અને શરણની ઇચ્છાવાળા માનવોને અભયદાન આપનાર છે. અથવા

જ્યારે હું ભગવાનના ચરણમાં પ્રણામ કરતો પડીશ, ત્યારે સ્મિતસહિત કોમળદૃષ્ટિથી ભગવાન મારા ઉપર કૃપાદૃષ્ટિ કરશે ખરા? તે વખતે મારાં સમસ્ત પાપ નાશ પામશે, મને કોઈ પણ જાતની શંકા રહેશે નહિ અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થશે.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

नमः कारणमत्स्याय प्रलयाब्धिचराय च ।
हयशीर्ष्णे नमस्तुभ्यं मधुकैटभमृत्यवे ॥ १ ॥
अकूपाराय बृहते नमो मन्दरधारिणे ।
क्षित्युद्धारविहाराय नमः सूकरमूर्तये ॥ २ ॥
नमस्तेऽद्भुतसिंहाय साधुलोकभयापह ।
वामनाय नमस्तुभ्यं क्रान्तत्रिभुवनाय च ॥ ३ ॥
नमो भृगूणां पतये दृप्तक्षत्रवनच्छिदे ।
नमस्ते रघुवर्याय रावणान्तकराय च ॥ ४ ॥
नमस्ते वासुदेवाय नमः सङ्कर्षणाय च ।
प्रद्युम्नायानिरुद्धाय सात्वतां पतये नमः ॥ ५ ॥
नमो बुद्धाय शुद्धाय दैत्यदानवमोहिने ।
म्लेच्छप्रायक्षत्रहन्त्रे नमस्ते कल्किरूपिणे ॥ ६ ॥
सोऽहं तवाङ्घ्र्युपगतोऽस्म्यसतां दुरापं
तच्चाप्यहं भवदनुग्रह ईश मन्ये ।
पुंसो भवेद्यर्हि संसरणापवर्ग-
स्त्वय्यब्जनाभ सदुपासनया मतिः स्यात् ॥ ७ ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

પ્રેમલક્ષણા ભક્તિની પ્રાપ્તિ માટે આ પ્રયોગ સારો છે.

*

પ્રયોગ : ૧૭

આપત્તિ માટે

મંત્ર :

नमस्ते वासुदेवाय सर्वभूतक्षयाय च ।
हृषीकेश नमस्तुभ्यं प्रपन्नं पाहि मां प्रभो ॥

અથવા

नमोऽस्तु ते महायोगिन् प्रपन्नमनुशाधि माम् ।
यथा त्वच्चरणाम्भोजे रतिः स्यादनपायिनी ॥

भा. ११-२९-४०

દરેક પ્રાણીમાત્રના વિનાશસ્વરૂપ, પ્રત્યગાત્મસ્વરૂપ વાસુદેવ, ઇન્દ્રિયાધિપતિ, આપને શરણે આવેલા મારું આપ રક્ષણ કરો. અથવા

હે યોગેશ્વર, આપને વંદન હો. હું આપને શરણે આવ્યો છું. મારું શાસન એવી રીતે કરો કે જેથી આપનાં ચરણકમલમાં અખૂટ, અવિકારી અને નિરંતર પ્રેમ થાય.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

सोऽहं ममाहमितिमूढमतिर्विगाढ-
स्त्वन्मायया विरचितात्मनि सानुबन्धे ।
तत्त्वंजसा निगदितं भवता यथाहं
संसाधयामि भगवन्ननुशाधि भृत्यम् ॥

भा. ११-७-१६

વિશેષ વક્તવ્ય :

શ્રીમદ્‌ભાગવત અને ભગવતી ગીતા એટલે જ જ્ઞાન-વૈરાગ્યપૂર્વકના ભક્તિયોગથી પ્રાપ્ત થતી નિશ્ચિંત શરણાગતિનું રહસ્ય. એની સહજ પ્રાપ્તિ માટે આ અનુષ્ઠાન કરવું.

*

પ્રયોગ : ૧૮

રિસાયેલા પતિના પુનર્મિલન માટે

મંત્ર :

तासामाविरभूच्छौरिः स्मयमानमुखाम्बुजः ।
पीतांबरधरः स्रग्वी साक्षान्मन्मथमन्मथः ॥

भा. १०–३२–२

સ્મિતપૂર્વકના મુખવાળા, પીતાંબર અને માળા ધારણ કરનાર, કામદેવનું પણ દમન કરનાર ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ તેઓની (ગોપિકાઓની) વચ્ચે પ્રકટ થયા.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

नमः कृष्णाय कृष्णायै राधायै माधवाय च ।
परिपूर्णतमायै च परिपूर्णतमाय च ॥
घनश्यामाय देवाय श्यामायै सततं नमः ।
रासेश्वराय सततं रासेश्वर्यै नमो नमः ॥
गोलोकातीतलीलाय लीलावत्यै नमो नमः ।
असंख्याण्डाधिदेव्यै चासंख्यांडनिधये नमः ॥
भूभारहाराय भुवं गताभ्यां
मच्छांतये चात्र समागताभ्याम् ।
परस्परं सन्धितविग्रहाभ्यां
नमो युवाभ्यां हरिराधिकाभ्याम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અનુષ્ઠાન અમારું અનુભવેલું છે. જયારે પતિ-

પત્નીમાં વૈમનસ્ય હોય, પતિ કહ્યા વિના ચાલ્યો ગયો હોય, રિસાયો હોય, એવા સંયોગમાં આ અનુષ્ઠાન સ્ત્રીએ કરવું. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના ફોટા સાથે પતિનો ફોટો રાખવો. ખૂબ પૂજ્યભાવે બન્નેની પૂજા કરવી. ઉપરના મંત્રના જપ કરવા અથવા તે મંત્રથી ભાગવતના દશમ સ્કંધના ૩૧ મા અધ્યાયના ગોપિકાગીતનું સંપુટીકરણ કરી ૧૯ દિવસ પાઠ કરવો. તેટલા દિવસો નિયમ પાલન કરવું. પ્રભુકૃપાથી અવશ્ય કાર્યસિદ્ધિ થશે.

*

પ્રયોગ : ૧૯

સંકટનિવારણ માટે

મંત્ર

हे नाथ हे रमानाथ व्रजनाथार्तिनाशन ।
मग्नमुद्धर गोविन्द गोकुलं वृजिनार्णवात् ॥

भा. १०-४७-५२

અથવા

कृष्ण कृष्ण महायोगिन् विश्वात्मन् विश्वभावन ।
प्रपन्नां पाहि गोविन्द शिशुमध्येऽवसीदतीम् ॥

भा. १०-४९-११

અથવા

नमः कृष्णाय शुद्धाय ब्रह्मणे परमात्मने ।
योगेश्वराय योगाय त्वामहं शरणं गता ॥

भा. १०-४९-१३

હે લક્ષ્મીપતિ વ્રજનાથ, દુઃખવિનાશક સ્વામિન્, દુઃખ-સમુદ્રમાં ડૂબેલા ગોકુલનો ઉદ્ધાર કરો. અથવા

હે મહાયોગી વિશ્વાત્મા ગોવિંદ, બાળકો સાથે દુઃખી થતી શરણે આવેલી મને બચાવો. અથવા

હે શુદ્ધ, બ્રહ્મસ્વરૂપ, પરમાત્મા, યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ, હું આપને શરણે આવી છું.

વિધિ: નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ:

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય:

સ્વામીના સ્વર્ગવાસ પછી ઘણી માતાઓ પોતાનાં બાળકો સાથે દુઃખી થાય છે. દિયર, જેઠ વગેરે વિમુખ થાય છે. મોટી ઉંમરમાં ભાઈ–ભાભી વગેરે પણ થોડાં બેદરકાર બને છે અથવા તેમના સંસારમાં રચીપચી રહેલાં હોવાથી બહેનને મદદ કરવા અશક્ત હોય છે. વિધવા સ્ત્રી સમાજને પોતાનું દુઃખ જણાવી શકતી નથી. સમાજ પણ વિમુખ હોય છે. આવી સ્થિતિમાં એ વિધવા માતા સ્થિતિસંપન્ન હોવા છતાં અસહાય હોય છે. નાનાં બાળકોને ઉછેરવાની જવાબદારી હોય છે. આ સ્થિતિમાં પ્રભુ સિવાય તેનું કોઈ હોતું નથી. એવી બહેનો માટે આ અનુષ્ઠાન ઉપયોગી છે.

*

મં. ૧૧

પ્રયોગ : ૨૦

માથે આવેલું આળ દૂર કરવા માટે

મંત્ર :

दर्शयस्व महाभाग बन्धूनां शान्तिमावह ।
अव्युच्छिन्ना मखास्तेऽद्य वर्तन्ते रुक्मवेदयः ॥

भा. १०-५७-३९

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે

સ્તુતિ :

नमस्तस्मै भगवते कृष्णायाद्भुतकर्मणे ।
अनन्तायादिभूताय कूटस्थायाऽऽत्मने नमः ॥

भा. १०-५७-१७

વિશેષ વક્તવ્ય :

જેમના ઉપર મિથ્યા આળ આવ્યું હોય તેમને માટે આ અનુષ્ઠાન ઉપયોગી છે. ભાગવતે સ્વયં એની ફળશ્રુતિ નીચેના શ્લોકથી બતાવી છે. સ્તુતિના શ્લોકથી એ દશમ સ્કન્ધના ૫૭ મા અધ્યાયના સર્વશ્લોકનું સંપુટીકરણ કરી ૨૮ દિવસ પાઠ કરવો. ફલશ્રુતિ આ મુજબ છે :

यस्त्वेतद्भगवत ईश्वरस्य विष्णो-
वीर्याढ्यं वृजिनहरं सुमङ्गलं च ।
आख्यानं पठति शृणोत्यनुस्मरेद्वा
दुष्कीर्तिं दुरितमपोह्य याति शान्तिम् ॥

भा. १०-५७-४२

ભગવાનના આ પરાક્રમથી ભરપૂર દુઃખહારી અને મંગલ કરનાર ચરિત્રનું જે માણસ પઠન, શ્રવણ કે સ્મરણ કરે છે. તેને દુષ્કીર્તિ તથા માથે આવેલું આળ દૂર થઈ શાન્તિ મળશે.

*

પ્રયોગ : ૨૧

રિસાયલા પતિનો પ્રેમ પાછો સંપાદન કરવા માટે

મંત્ર :

अस्त्वम्बुजाक्ष मम ते चरणानुरागः
आत्मन् रतस्य मयि चानतिरिक्तदृष्टेः ।
यर्ह्यस्य वृद्धय उपात्तरजोऽतिमात्रो
मामीक्षसे तदु ह नः परमानुकम्पा ॥

भा. १०–६०–४६

હે કમલનયન, આત્મપૂર્ણ અને નિરપેક્ષદૃષ્ટિવાળા, આપના ચરણમાં મારી સદાય પ્રીતિ હો. જ્યારે એ પ્રેમની વૃદ્ધિ માટે રજોગુણનો આશ્રય કરી મારા પ્રતિ જુઓ છો, તે પ્રીતિની વૃદ્ધિ માટે છે. આપની એવી દૃષ્ટિ એ મારા ઉપરની કૃપાદૃષ્ટિ છે. તે સદાય કાયમ રહો.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે અથવા આ શ્લોકથી દશમ સ્કંધના ૬૦ મા અધ્યાયના દરેક શ્લોકનું સંપુટીકરણ ૨૮ દિવસ સુધી કરવાથી.

સ્તુતિ :

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

*

પ્રયોગ : ૨૨

ઈપ્સિત વરની પ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

व्यसनं तेऽपकर्षामि त्रिलोक्यां यदि भाव्यते ।
तमानेष्ये नरं यस्ते मनोहर्ता तमादिश ॥

भा. १०–६२–१८

ત્રણે લોકમાં ગમે ત્યાં તારું મન હરણ કરનાર તારો ઇચ્છેલો પતિ હોય તો તેને બતાવ. તેને લાવીશ અને તારું દુઃખ દૂર કરીશ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनन्दनाय च ।
नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

પતિપ્રાપ્તિના પ્રયોગોમાં આ ઉત્તમ કક્ષાનો પ્રયોગ છે. બીજા પ્રયોગની વિફલતા પછી આ કરવો.

*

પ્રયોગ : ૨૩

કોઈએ કરેલા અભિચાર પ્રયોગની શાંતિ માટે

મંત્ર :

कृत्यानलः प्रतिहतः स रथांगपाणे-
रस्त्रौजसा स नृप भग्नमुखो निवृत्तः ।
वाराणसीं परिसमेत्य सुदक्षिणं तं
सर्त्विग्जनं समदहत् स्वकृतोऽभिचारः ॥

ભગવાન ચક્રપાણિના તેજથી કૃત્યા–અભિચાર પ્રયોગ–થી આવેલા અગ્નિનું મુખ તૂટી ગયું અને પાછો ફર્યો.

પોતે ઉત્પન્ન કરેલા તે અગ્નિએ પાછા જઈ સુદક્ષિણ અને ઋત્વિજો સમેત વારાણસીને બાળી મૂકી.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે

સ્તુતિ :

कृष्ण कृष्णाप्रमेयात्मन् प्रपन्नभयभञ्जन ।
वयं त्वां शरणं यामो भवभीताः पृथग्धियः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

કોઈ પણ માણસે કરેલા અભિચાર પ્રયોગની શાન્તિ માટે આ સર્વોત્તમ ઉપાય છે. શ્રીમદ્ભાગવત શાન્ત અને સૌમ્ય પ્રયોગોવાળું છે, છતાં અભિચારપ્રયોગની શાન્તિ પણ કરે છે. એ માટે નીચેના ઉપાયો સૂચવીએ છીએ :

(૧) ઉપરના મંત્રના જપ કરવા.

(૨) ઉપરના મંત્રથી ૬૭ મા અધ્યાયનું સંપુટીકરણ કરી ૨૮ દિવસ પાઠ કરવો.

(૩) નારાયણાસ્ત્ર કે નારાયણકવચના રોજ ૨૮ પાઠ કરવા.

(૪) સુદર્શન કવચના રોજ ૨૮ પાઠ કરવા.

*

પ્રયોગ : ૨૪

બંધનમાંથી મુક્તિ માટે

મંત્ર :

कृष्ण कृष्णाप्रमेयात्मन् प्रपन्नभयभञ्जन ।
वयं त्वां शरणं यामो भयभीताः पृथग्धियः ॥

भा. १०-७०-२५

હે શરણે આવનારના ભયને દૂર કરનાર, ન માપી શકાય એવા ભગવન્ શ્રીકૃષ્ણ, સંસારથી ડરેલા અને પૃથક્-બુદ્ધિવાળા અમે આપને શરણે આવ્યા છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા મુજબ.

સ્તુતિ :

> **कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।**
> **प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥**

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ અનુષ્ઠાન કોઈ પણ પ્રકારના બંધનમાંથી મુક્તિ માટે ઉત્તમ છે

*

પ્રયોગ : ૨૫

સર્વાપત્તિ નિવારક મહામન્ત્ર

મંત્ર :

> **कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।**
> **प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥**

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે. આ મંત્રનો જપ કરતી વખતે **क्लीं** બીજ લેવું.

સ્તુતિ :

> **स्वनिर्मितेषु कार्येषु तारतम्यविवर्जितम् ।**
> **सर्वानुस्यूतसन्मात्रं भगवन्तं भजामहे ॥**

આ મંત્ર નથી, પણ મંત્રરાજ છે. કોઈ પણ સકામ કે નિષ્કામ ભાવનાથી આ મંત્રનું અનુષ્ઠાન ગાયત્રી સમાન ઓજસ આપનાર છે. કોઈ પણ પ્રકારની આપત્તિ વખતે આ મંત્ર મૃત્યુંજય અને જયમંત્ર જેવી ગરજ સારે છે. સંકલ્પસિદ્ધિ માટે પણ અજોડ છે. એનાં અનુષ્ઠાન માટે યંત્ર બનાવી પૂજનપૂર્વક અનુષ્ઠાન કરવા અમારી નમ્ર વિનંતિ છે. રોજ અનુષ્ઠાન મંત્ર સંખ્યા પૂરી થયા પછી 'क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा' આ મંત્રની ૧૦ અથવા ૩ માળા કરી નિવેદન કરવું

*

પ્રયોગ : ૨૬

દારિદ્રયના વિનાશ માટે

મંત્ર :

नन्वब्रुवाणो दिशतेऽसमक्षं
याचिष्णवे भूर्यपि भूरिभोजः ।
पर्जन्यवत्तत्स्वयमीक्षमाणो
दाशार्हकाणामृषभः सखा मे ॥

भा. १०-८१-३४

દાશાર્હોમાં શ્રેષ્ઠ મારા મિત્ર શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા વગર, કોઈને પણ ખબર ન પડે તે રીતે, વિપુલ પ્રમાણમાં, અને પોતાનું પ્રતીક જ સામે રાખીને વરસાદની માફક વરસે છે, લક્ષ્મી આપે છે.

વિધિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

तस्यैव मे सौहृदसख्यमैत्री-
दास्यं पुनर्जन्मनि जन्मनि स्यात् ।
महानुभावेन गुणालयेन
विषज्जतस्तत्पुरुषप्रसंगः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ સ્તુતિમાં જણાવેલા શ્લોકથી અધ્યાય ૮૦ અને ૮૧ એ બે અધ્યાયના સર્વશ્લોકોનું સંપુટીકરણ ૨૮ દિવસ સુધી કરવાથી અથવા ૨૪ હજાર કે સવા લાખ ઉપરના મંત્રના જપ કરવાથી દારિદ્રયવિનાશ, બ્રહ્મત્વની પ્રાપ્તિ તથા કર્મબંધનનો નાશ થાય છે. ભાગવત એની શાખ પૂરે છે.

लब्धभावो भगवति कर्मबन्धाद्विमुच्यते ॥

*

પ્રયોગ : ૨૭

સંસારતારક મહામન્ત્ર

મંત્ર :

ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिवविरंचिनुतं शरण्यम् ।
भृत्यार्तिहं प्रणतपाल भवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥

भा. ११-५-३३

પરાભવનો નાશ કરનાર, ઇચ્છેલી વસ્તુ આપનાર, તીર્થસ્વરૂપ, બ્રહ્મદેવ તેમ જ શંકર જેને વંદન કરે છે તે,

શરણ્ય, સેવકોનાં કષ્ટ દૂર કરનાર, વંદન કરનારનું પાલન કરનાર, સંસારસમુદ્રની નૌકારૂપ, ધ્યાન ધરવા યોગ્ય આપના ચરણકમળને અમે વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

स्यान्नस्तवांघ्रिरशुभाशयधूमकेतुः
क्षेमाय यो मुनिभिरार्द्रहृदोह्यमानः ।
यः सात्वतैः समविभूतय आत्मवद्भि-
र्व्यूहेऽर्चितः सवनशः स्वरतिक्रमाय ॥ १ ॥

यश्चिन्त्यते प्रयतपाणिभिरध्वराग्नौ
त्रय्या निरुक्तविधिनेश हविर्गृहीत्वा ।
अध्यात्मयोग उत योगिभिरात्ममायां
जिज्ञासुभिः परमभागवतैः परीष्टः ॥ २ ॥

पर्युष्टया तव विभो वनमालयेयं
संस्पर्धिनी भगवती प्रतिपत्निवच्छ्रीः ।
यः सुप्रणीतममुयाऽर्हणमाददन्नो
भूयात्सदांघ्रिरशुभाशयधूमकेतुः ॥ ३ ॥

केतुस्त्रिविक्रमयुतस्त्रिपतत्पताको
यस्ते भयाभयकरोऽसुरदेवचम्वोः ।
स्वर्गाय साधुषु खलेष्वितराय भूमन्
पादः पुनातु भगवन् भजतामघं नः ॥ ४ ॥

नस्योतगाव इव यस्य वशे भवन्ति
ब्रह्मादयस्तनुभृतो मिथुरर्द्यमानाः ।
कालस्य ते प्रकृतिपूरुषयोः परस्य
शं नस्तनोतु चरणः पुरुषोत्तमस्य ॥ ५ ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

ઉપરના મંત્રથી એકાદશ સ્કંધના છઠ્ઠા અધ્યાયનું સંપુટીકરણ ૨૧ દિવસ કરવાથી અભીષ્ટસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે. રોજ પ્રભાતમાં સ્તુતિના ઉપરના ૫ શ્લોક બોલવાથી અંતઃકરણ નિર્મલ બનશે.

*

પ્રયોગ : ૨૮

દુઃખશામક હરિમંત્ર

મંત્ર :

नामसंकीर्तनं यस्य सर्वपापप्रणाशनम् ।
प्रणामो दुःखशमनस्तं नमामि हरिं परम् ॥

भा॰ १२-१३-२३

જેમનું નામસંકીર્તન સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે તથા પ્રણામ દુઃખશામક છે, તે હરિને અમે સાષ્ટાંગ વંદન કરીએ છીએ.

વિધિ : નં. ૧ માં આપ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ : નં. ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

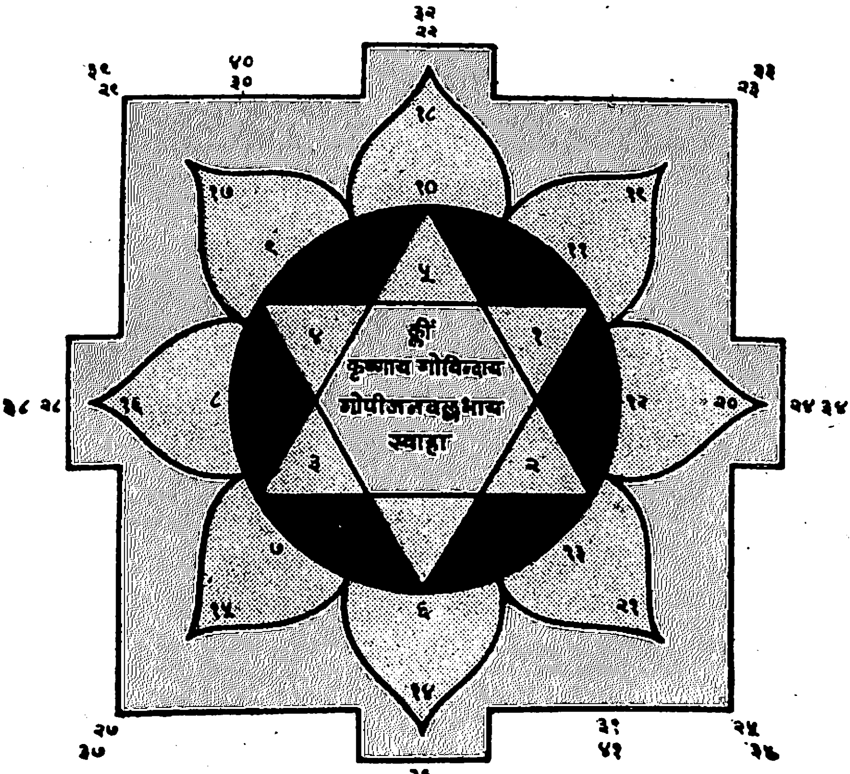
વિશેષ વક્તવ્ય :

સર્વ પ્રકારના દુઃખશમન માટે પ્રયોગ નં. ૨૫ જેવું જ આ અનુષ્ઠાન છે.

*

अथ

॥ अष्टादशवर्णात्मकं श्रीकृष्णमन्त्रयन्त्रम् ॥

अथाष्टादशाक्षर श्रीकृष्णमन्त्रप्रयोगः ।

*मन्त्रो यथा—क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा । (शारदातिलक)

विनियोगः । अस्य मन्त्रस्य नारद ऋषिः । गायत्री छन्दः । श्रीकृष्णो देवता । क्लीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । चतुर्विधपुरुषार्थ-सिद्धये जपे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः । ॐ नारदऋषये नमः शिरसि ॥ ॐ गायत्री छन्दसे नमः मुखे । श्रीकृष्णदेवतायै नमः हृदि । क्लीं बीजाय नमः गुह्ये । स्वाहा शक्तये नमः पादयोः । विनियोगाय नमः सर्वाङ्गे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

करादिन्यासः । क्लीं कृष्णाय अङ्गुष्ठाभ्यां नमः । गोविन्दाय

---

* नवविधकृष्णमन्त्रस्वरूपचक्रम्

१. क्लीं कृष्णाय स्वाहा ।	षडक्षरो मन्त्रः ।
२ गोपीजनवल्लभाय स्वाहा ।	दशाक्षरो मन्त्रः ।
३ क्लीं हृषीकेशाय स्वाहा ।	अष्टाक्षरो मन्त्रः ।
४ श्रीं ह्रीं क्लीं कृष्णाय स्वाहा ।	अष्टाक्षरो मन्त्रः ।
५ श्रीं ह्रीं क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय स्वाहा ।	द्वादशाक्षरो मन्त्रः ।
६ ॐ नमो भगवते रुक्मिणीवल्लभाय स्वाहा ।	षोडशाक्षरो मन्त्रः ।
७ ऐं क्लीं कृष्णाय ह्रीं गोविन्दाय श्रीं गोपीजनवल्लभाय स्वाहा सौम् ।	द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रः ।
८ ॐ क्लीं नमो भगवते नन्दपुत्राय बालादिवपुषे श्यामलाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा ।	त्रयस्त्रिंशदक्षरो मन्त्रः ।
ॐ क्लीं ह्रीं श्रीं गोपीजनवल्लभाय स्वाहा ।	चतुर्दशाक्षरो मन्त्रः ।

तर्जनीभ्यां नमः । गोपीजन मध्यमाभ्यां नमः । वल्लभाय अनामिकाभ्यां नमः। स्वाहा कनिष्ठिकाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

हृदयादिपञ्चाङ्गन्यासः। क्लीं कृष्णाय हृदयाय नमः । गोविन्दाय शिरसे स्वाहा । गोपीजन शिखायै वषट् । वल्लभाय कवचाय हुम् । स्वाहा अस्त्राय फट् । इति हृदयादिन्यासः ।

न्यासं कृत्वा **ध्यायेत्**

स्मरेद् वृक्षवने रम्ये मोहयन्तमनारतम् ।
गोविन्दं पुण्डरीकाक्षं गोपकन्याः सहस्रशः ॥
आत्मनो वदनांभोजप्रेषिताक्षिमधुव्रताः ।
पीडिताः कामबाणेनाभिरामाश्लेषणोत्सुकाः ॥
मुक्ताहारलसत्पीनतुंगस्तनभरानताः ।
स्रस्तधम्मिल्लवसना मदस्खलितभाषणाः ॥
दन्तपंक्तिप्रभोद्भासिस्पंदमानाधरांचिताः ।
विलोभयन्तीर्विविधैर्विभ्रमैर्भावगर्भितैः ॥
फुल्लेन्दीवरकान्तमिन्दुवदनं बर्हावतंसप्रियं ।
श्रीवत्सांकमुदारकौस्तुभधरं पीताम्बरं सुन्दरम् ।
गोपीनां नयनोत्पलार्चिततनुं गोगोपसंघावृतं
गोविन्दं कलवेणुवादनपरं दिव्यांगभूषं भजे ॥

इति ध्यात्वा पीठादौ रचिते सर्वतोभद्रमण्डले ॐ मं मंडूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः संपूज्य नव पीठशक्तीः पूजयेत् । तद्यथा—पूर्वादिक्रमेण १ ॐ विमलायै नमः ।

२ ॐ उत्कर्षिण्यै नमः । ३ ॐ ज्ञानायै नमः । ४ ॐ क्रियायै नमः । ५ ॐ योगायै नमः । ६ प्रह्व्यै नमः । ७ ॐ सत्यायै नमः । ८ ॐ ईशानायै नमः । मध्ये ९ ॐ अनुग्रहायै नमः । एवं पीठशक्तीः संपूज्य स्वर्णादिनिर्मितं यन्त्रं मूर्तिं वा ताम्रपत्रे निधाय घृतेनाभ्युज्य तदुपरि दुग्धधारां जलधारां च कृत्वा स्वच्छवस्त्रेण संशोष्य

ॐ नमो भगवते श्रीकृष्णाय सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मसंयोगप्रयोगप्रपीठात्मने नमः ।

इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्त्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलेन 'क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा' इति मन्त्रेण मूर्तिं प्रकल्प्य आवाहनादिपुष्पान्तैरुपचारैः संपूजयेत् । अभिषेकस्तु नारायणाथर्वशीर्षेण महापुरुषविद्यया पुरुषसूक्तेन वा कार्यः । देवाज्ञया आवरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा—पुष्पांजलिमादाय—ॐ संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रिय । अनुज्ञां कृष्ण मे देहि परिवारार्चनाय ते ॥ इति पठित्वा पुष्पाञ्जलिं च दत्त्वा आवरणपूजामारभेत् । षट्कोणे आग्नेयादिक्रमेण ।

प्रथमावरणम् । १ क्लीं कृष्णाय हृदयाय नमः हृदयश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः । २ नैर्ऋत्ये गोविन्दाय शिरसे स्वाहा शिरःश्री० । ३ वायव्ये गोपीजन शिखायै वषट् शिखाश्री० । ४ ईशान्याम् वल्लभाय कवचाय हुम् कवचश्री० । ५ देवपृष्ठे स्वाहा अस्त्राय फट् अस्त्रश्री० । पुष्पांजलिमादाय—अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सल । भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् ॥ इति पुष्पांजलिं दत्त्वा पूजिताः तर्पिताः सन्तु इति वदेत् । इति प्रथमावरणम् ।

अथ द्वितीयावरणम् । ततोऽष्टदले पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य प्राचीक्रमेण ६ ॐ कालिन्द्यै नमः कालिन्दीश्री० । ७ ॐ नाग्नजित्यै नमः नाग्नजितीश्री० । ८ ॐ मित्रविन्दायै नमः मित्रविन्दाश्री० । ९ ॐ चारुहासिन्यै नमः चारुहासिनीश्री० । १० ॐ रोहिण्यै नमः रोहिणीश्री० । ११ ॐ जांबवत्यै नमः जांबवतीश्री० । १२ ॐ रुक्मिण्यै नमः रुक्मणीश्री० । १३ ॐ सत्यभामायै नमः सत्यभामाश्री० इति द्वितीयावरणम् । अभीष्ट० द्वितीयावरणार्चनम् ।

अथ तृतीयावरणम् । अष्टदलाग्रेषु प्राचीक्रमेण १४ ॐ ऐरावताय नमः । १५ ॐ पुण्डरीकाय नमः । १६ ॐ वामनाय नमः । १७ ॐ कुमुदाय नमः । १८ ॐ अंजनाय नमः । १९ ॐ पुष्पदन्ताय नमः । २० ॐ सार्वभौमाय नमः । २१ ॐ सुप्रतीकाय नमः अभीष्ट० तृतीयावरणार्चनम् । इति तृतीयावरणम् ।

अथ । **चतुर्थावरणम्** ततो भूपूरे पूर्वादिक्रमेण २२ ॐ लं इन्द्राय नमः इन्द्रश्री० । २३ ॐ रं अग्नये नमः अग्निश्री० । २४ ॐ मं यमाय नमः यमश्री० । २५ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः निर्ऋतिश्री० । २६ ॐ वं वरुणाय नमः वरुणश्री० । २७ ॐ वायवे नमः वायुश्री० । २८ ॐ कुं कुबेराय नमः कुबेरश्री । २९ ॐ ईं ईशानाय नमः ईशानश्री० । ३० इन्द्रेशानयोर्मध्ये आं ब्रह्मणे नमः ब्रह्मश्री० । ३१ वरुणनिर्ऋत्योर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । पादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः । अभीष्ट० चतुर्थावरणार्चनम् । इति चतुर्थावरणम् ।

अथ पञ्चमावरणम् । तद्बहिः पूर्वादिक्रमेण ३२ ॐ वं वज्राय नमः । ३३ ॐ शं शक्तये नमः । ३४ ॐ दं दण्डाय नमः । ३५ ॐ खं खड्गाय नमः । ३६ ॐ पं पाशाय नमः । ३७ ॐ अं अंकुशाय नमः । ३८ ॐ गं गदायै नमः । ३९ ॐ त्रि त्रिशूलाय नमः ४० ॐ पं पद्माय नमः । ४१ ॐ चं चक्राय नमः अभीष्ट० । पंचमावरणार्चनम् । इति पंचमावरणम् ।

इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारान्तं संपूज्य जपं कुर्यात् । निम्नलिखितेन स्त्रोत्रेण स्तुतिः ।

भजे व्रजैकमण्डनं समस्तपापखण्डनं
स्वभक्तचित्तरञ्जनं सदैव नन्दनन्दनम् ।
सुपिच्छगुच्छमस्तकं सुनादवेणुहस्तकं
अनङ्गरङ्गसागरं नमामि कृष्णनागरम् ॥ १
मनोजगर्वमोचनं विशाललोललोचनं
विधूतगोपशोचनं नमामि पद्मलोचनम् ।
करारविन्दभूधरं स्मितावलोकसुन्दरं
महेन्द्रमानदारणं नमामि कृष्णवारणम् ॥ २
कदम्बसूनकुण्डलं सुचारुगण्डमण्डलं
व्रजाङ्गनैकवल्लभं नमामि कृष्णदुर्लभम् ।
यशोदया समोदया सगोपया सनन्दया
युतं सुखैकदायकं नमामि गोपनायकम् ॥ ३
सदैव पादपङ्कजं मदीयमानसे निजं
दधानमुक्तमालकं नमामि नन्दबालकम् ।
समस्तदोषशोषणं समस्तलोकपोषणं
समस्तगोपमानसं नमामि नन्दलालसम् ॥ ४

भुवो भरावतारकं भवाब्धिकर्णधारकं
यशोमतीकिशोरकं नमामि चित्तचोरकम् ।
दृगन्तकान्तभङ्गिनं सदासदालसङ्गिनं
दिने दिने नवं नवं नमामि नन्दसंभवम् ॥ ५

गुणाकरं सुखाकरं कृपाकरं कृपापरं
सुरद्विषन्निकन्दनं नमामि गोपनन्दनम् ।
नवीनगोपनागरं नवीनकेलिलम्पटं
नमामि मेघसुन्दरं तडित्प्रभालसत्पटम् ॥ ६

समस्तगोपनन्दनं हृदंबुजैकमोदनं
नमामि कुंजमध्यगं प्रसन्नभानुशोभनम् ।
निकामकामदायकं दृगन्तचारुसायकं
रसालवेणुगायकं नमामि कुञ्जनायकम् ॥ ७

विदग्धगोपिकामनोमनोज्ञतल्पशायिनं
नमामि कुंजकानने प्रवृद्धवह्निपायिनम् ।
यदा तदा यथा तथा तथैव कृष्णसत्कथा
मया सदैव गीयतां तथा कृपा विधीयताम् ॥
प्रमाणिकाष्टकद्वयं जपत्यधीत्य यः पुमान्
भवेत्स नन्दनन्दने भवे भवे सुभक्तिमान् ॥ ८

इति श्रीशंकराचार्यविरचितं श्रीकृष्णाष्टकम् ।

अस्य मन्त्रस्य पुरश्चरणं अयुतद्वयात्मको (२००००) जपः तत्तद्दशांशेन होमतर्पणमार्जनं च । एवं कृते मन्त्रः सिद्धो भवति ।

मन्त्रमेनं यथान्यायमयुतद्वितयं जपेत् ।
जुहुयादरुणाम्भोजैर्दशांशं सुसमाहितः ॥
इति संपूजयेद्देवं गोविन्दं जगतां पतिम् ।
कुर्वीत कल्पनिर्दिष्टान्प्रयोगान्निजवांछितान् ॥
लक्ष्मीप्रसूनैर्जुयात् श्रियमिच्छन्ननिन्दिताम् ।

साज्येनान्नेन जुहुयादाज्यान्नस्य समृद्धये ॥
अरुणैः कुसुमैः विप्राञ्जातीभिः पृथिवीपतीन् ।
प्रसूनैरसितैर्वैश्यान् शूद्रान्नीलोत्पलैर्नवैः ॥
वशयेल्लवणैः सर्वान् पङ्कजैर्वनिताजनम् ।
गोशालासु कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ॥
गवां शान्तिं करोत्याशु गोविन्दो गोकुलप्रियः ।
शिशुवेषधरं देवं किंकिणीदामशोभितम् ॥
स्मृत्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री दुग्धबुद्ध्या शुभैर्जलैः ।
धनधान्यांशुकादीनि प्रीतस्तस्मै ददाति सः ॥

समाप्तोऽयमष्टादशाक्षरकृष्णमन्त्रप्रयोगः ।

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ अथ शिवतन्त्रम् ॥

卐

પ્રયોગ : ૧

વિષનિવારક મન્ત્ર

મંત્ર :

देवदेव महादेव भूतात्मन् भूतभावन ।
त्राहि नः शरणापन्नांस्त्रैलोक्यदहनाद्विषात् ॥

भा. ८-७-२१

પ્રત્યેક પ્રાણીમાત્રમાં આત્મસ્વરૂપે રહેલા દેવાધિદેવ શંકર, ત્રણે લોકને બાળી મૂકનાર વિષથી, આપ અમારું—શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરો.

વિધિ : જપ સંખ્યા ૧૦૦૦૦ અથવા વિષબાધા દૂર ન થાય ત્યાંસુધી. બીજમંત્ર ૐ અથવા હ્રીં; મૂલ મંત્ર ૐ नमः शिवाय. પ્રયોગ તથા નિયમો પરિશિષ્ટ ૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે.

સ્તુતિ :

त्वं ब्रह्म परमं गुह्यं सदसद्भावभावनः ।
नानाशक्तिभिराभातस्त्वमात्मा जगदीश्वरः ॥१॥

त्वं शब्दयोनिर्जगदादिरात्मा
प्राणेन्द्रियद्रव्यगुणस्वभावः ।
कालः क्रतुः सत्यमृतं च धर्म-
स्त्वय्यक्षरं यत्त्रिवृदामनन्ति ॥२॥

अग्निर्मुखं ते किल देवतात्मा
क्षितिं विदुर्लोकभवांघ्रिपङ्कजम् ।
कालं गतिं तेऽखिलदेवतात्मनो
दिशश्च कर्णौ रसनं जलेशम् ॥३॥

नाभिर्नभस्ते श्वसनं नभस्वान्
सूर्यश्च चक्षूंषि जलं स्म रेतः ।
परावरात्माश्रयणं तवात्मा
सोमो मनो द्यौर्भगवन् शिरस्ते ॥४॥

कुक्षिः समुद्रा गिरयोऽस्थिसंघा
रोमाणि सर्वौषधिवीरुधस्ते ।
छन्दांसि साक्षात्तव सप्तधातव-
स्त्रयीमयात्मन् हृदयं सर्वधर्मः ॥५॥

मुखानि पंचोपनिषदस्तवेश
यैस्त्रिंशदष्टोत्तरमन्त्रवर्गः ।
यत्तच्छिवाख्यं परमार्थतत्त्वं
देव स्वयंज्योतिरवस्थितिस्ते ॥६॥

छाया त्वधर्मोर्मिषु यैर्विसर्गो
नेत्रत्रयं सत्त्वरजस्तमांसि ।
सांख्यात्मनः शास्त्रकृतस्तवेक्षा
छन्दोमयो देवऋषिः पुराणः ॥७॥

न ते गिरित्राखिललोकपाल-
विरिंचवैकुण्ठसुरेन्द्रगम्यम् ।
ज्योतिः परं यत्र रजस्तमश्च
सत्त्वं न यद् ब्रह्म निरस्तभेदम् ॥८॥

कामाध्वरत्रिपुरकालगराद्यनेक-
भूतद्रुहः क्षपयतः स्तुतये न तत् ते ।
यस्त्वन्तकाल इदमात्मकृतं स्वनेत्र-
वह्निस्फुलिंगशिखया भसितं न वेद ॥९॥

ये त्वात्मरामगुरुभिर्हृदि चिन्तितांघ्रि-
द्वन्द्वं चरन्तमुमया तपसाभितप्तम् ।
कत्थन्त उग्रपरुषं निरतं श्मशाने
ते नूनमूतिमविदंस्तव हातलज्जाः ॥१०॥

तत्तस्य ते सदसतोः परतः परस्य
नाञ्जः स्वरूपगमने प्रभवन्ति भूम्नः ।
ब्रह्मादयः किमुत संस्तवने वयं तु
तत्सर्गसर्गविषया अपि शक्तिमात्रम् ॥११॥

एतत्परं प्रपश्यामो न परं ते महेश्वर ।
मृडनाय हि लोकस्य व्यक्तिस्तेऽव्यक्तकर्मणः ॥१२॥

भा. ८-७-२४-३५

વિશેષ વક્તવ્ય :

સાપ, વીંછી, ઝેરી પ્રાણી, વિષૌષધિનું સેવન વગેરેથી જ્યારે વિષપીડા થાય ત્યારે આ સ્તોત્રના શ્લોકોનું ઉપર જણાવેલા મંત્ર વડે સંપુટીકરણ કરી, જલ આપવું, ડંખ

ઉપર ચોપડવું તથા પ્રોક્ષણ કરવું. આમ કરવાથી ભગવાન શંકરની કૃપાથી વિષબાધા દૂર થશે. રસૌષધિ સિદ્ધ કરતી વખતે વૈદ્યો ઔષધિ ઉપર આ પ્રયોગ કરશે તો ઔષધિમાં વધુ સત્ત્વ આવશે.

*

પ્રયોગ : ૨

ભગવાન શંકરનાં દર્શન તથા વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર :

ॐ नमः शिवाय शान्ताय सत्त्वाय प्रमृडाय च ।
रजोजुषेऽप्यघोराय नमस्तुभ्यं तमोजुषे ॥

भा. १२–१०–१७

વિધિ : જપસંખ્યા ૧૦ હજાર અથવા સવા લાખ. બીજમંત્ર ॐ ह्रौं; મૂલ મંત્ર ॐ નમઃ શિવાય. વિશેષ પરિશિષ્ટ નં. ૧ મુજબ.

સ્તુતિ :

त्वं कर्मणां मङ्गल मंगलानां
कर्तुः स्म लोकं तनुषे स्वः परं वा ।
अमङ्गलानां च तमिस्रमुल्बणं
विपर्ययः केन तदेव कस्यचित् ॥

न वै सतां त्वच्चरणार्पितात्मनां
भूतेषु सर्वेष्वभिपश्यतां तव ।
भूतानि चात्मन्यपृथग्दिदृक्षतां
प्रायेण रोषोऽभिभवेद्यथा पशुम् ॥

पृथग्धियः कर्मदृशो दुराशया
परोदयेनार्पितहृद्रुजोऽनिशम् ।
परान् दुरुक्तैर्वितुदन्त्यरुंतुदा-
स्तान्मा वधीद्दैववधान् भवद्विधः ॥

यस्मिन् यदा पुष्करनाभमायया
दुरन्तया स्पृष्टधियः पृथग्दृशः ।
कुर्वन्ति तत्र ह्यनुकम्पया कृपां
न साधवो दैवबलात्कृते क्रमम् ॥

भवांस्तु पुंसः परमस्य मायया
दुरन्तयाऽस्पृष्टमतिः समस्तदृक् ।
तया हतात्मस्वनुकर्मचेत-
स्स्वनुग्रहं कर्तुमिहार्हसि प्रभो ॥

भा. ४-६-४५-४९

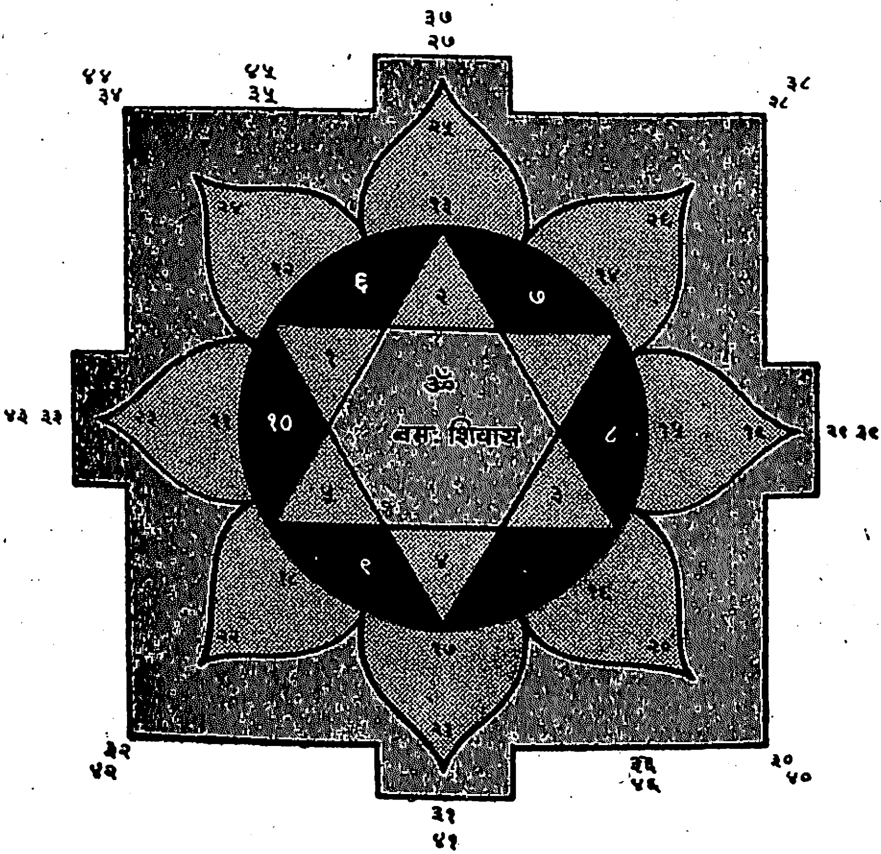
વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મંત્રપ્રયોગમાં પૂજન વગેરેમાં અભિષેક વખતે શિવાથર્વશીર્ષ રુદ્રાધ્યાય અથવા મહિમ્નસ્તોત્ર રાખવાં. શિવ પંચાક્ષર સ્તોત્રથી સ્તુતિ કરવી. શિવ માનસપૂજાના શ્લોકોથી અથવા શિવક્ષમાપન સ્તોત્રથી સમાપ્તિ કરવી. સવાલાખ જપ કરવાથી બ્રહ્મતેજ અને વિદ્યાપ્રાપ્તિ થશે.

✱

अथ

॥ पञ्चवर्णात्मकं श्रीशिवमन्त्रयन्त्रम् ॥

अथ श्रीशिवपंचाक्षरमन्त्रप्रयोगः

मन्त्रो यथा । ॐ नमः शिवाय । इति पञ्चाक्षरो मन्त्रः । (शा० ति०)

विनियोगः—अस्य श्रीशिवपञ्चाक्षरमन्त्रस्य वामदेव ऋषिः । पंक्तिश्छन्दः । ईशानो देवता । ॐ बीजम् । नमः शक्तिः । शिवायेति कीलकम् । चतुर्विधपुरुषार्थसिध्यर्थे न्यासे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः— ॐ वामदेवर्षये नमः शिरसि । पंक्तिश्छन्दसे नमः मुखे । ईशानदेवतायै नमः हृदये । ॐ बीजाय नमः । गुह्ये (हस्तं प्रक्षाल्य) । नमः शक्तये । नमः पादयोः । शिवायेति कीलकाय नमः नाभौ । विनियोगाय नमः सर्वांगे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

करन्यासः— ॐ ॐ अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ नं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ मं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ शिं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ वां कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ यं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करन्यासः ।

हृदयादिषडंगन्यासः—ॐ ॐ हृदयाय नमः । ॐ नं शिरसे स्वाहा । ॐ मं शिखायै वषट् । ॐ शिं कवचाय हुम् । ॐ वां नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ यं अस्त्राय फट् । इति हृदयादिन्यासः ।

पंचमूर्तिन्यासः—ॐ नं तत्पुरुषाय नमः तर्जन्याम् । ॐ मं अघोराय नमः मध्यमायाम् । ॐ शिं सद्योजाताय नमः कनिष्ठिकायाम् । ॐ वां वामदेवाय नमः अनामिकायाम् । ॐ यं ईशानाय नम इत्यं-

गुह्ययोः । ॐ नं तत्पुरुषाय नमः मुखे । ॐ मं अघोराय नमः हृदये । ॐ शिं सद्योजाताय नमः पादयोः । ॐ वां वामदेवाय नमः गुह्ये । ॐ यं ईशानाय नमः मूर्ध्नि । इति पंचमूर्तिन्यासः ।

वक्त्रन्यासः—ॐ नं तत्पुरुषाय नमः पूर्ववक्त्रे । ॐ मं अघोराय नमः दक्षिणवक्त्रे । ॐ शिं सद्योजाताय नमः पश्चिमवक्त्रे । ॐ वां वामदेवाय नमः उत्तरवक्त्रे । ॐ यं ईशनाय नमः ऊर्ध्ववक्त्रे । इति वक्त्रन्यासः ।

अथ प्रथमः गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः हृदये । ॐ नं नमः वक्त्रे । ॐ मं नमः दक्षांसे । ॐ शिं नमः वामांसे । ॐ वां नमः दक्षिणोरौ । ॐ यं नमः वामोरौ । इति गो० न्या० प्रथमः ।

द्वितीयो गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः कंठे । ॐ नं नमः नाभौ । ॐ मं नमः दक्षिणपार्श्वे । ॐ शिं नमः वामपार्श्वे । ॐ वां नमः पृष्ठे । ॐ यं नमः हृदये । इति गो० न्या० द्वितीयः ।

तृतीयो गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः मूर्ध्नि । ॐ नं नमः मुखे । ॐ मं नमः दक्षनेत्रे । ॐ शिं नमः वामनेत्रे । ॐ वां नमः दक्षिणनासापुटे । ॐ यं नमः वामनासापुटे । इति गो० न्या० तृतीयः ।

चतुर्थो गोलकन्यासः—ॐ नं नमः हस्तांगुल्यग्रेषु । ॐ मं नमः हस्तांगुलिमूलेषु । ॐ शिं नमः मणिबन्धयोः । ॐ वां नमः कूर्परयोः । ॐ यं नमः बाहुमूल्योः । इति गो० न्या० चतुर्थः ।

पञ्चमो गोलकन्यासः—ॐ नं नमः पादांगुल्यग्रेषु । ॐ मं नमः

पादांगुलिमूलेषु । ॐ शिं नमः गुल्फयोः । ॐ वां नमः जान्वोः । ॐ यं मनः जंघयोः । इति गो० न्या० पञ्चमः ।

षष्ठो गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः शिरसि । ॐ नं नमः मुखे । ॐ मं नमः हृदये । ॐ शिं नमः कुक्षिद्वये । ॐ वां नमः ऊरुद्वये । ॐ यं नमः पादद्वये । इति गो० न्या० षष्ठः ।

सप्तमो गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः हृदये । ॐ नं नमः वक्त्रांबुजे । ॐ यं नमः टंके । ॐ शिं नमः मृगे । ॐ वां नमः अभये । ॐ यं नमः वरे । इति गो० न्या० सप्तमः ।

अष्टमो गोलकन्यासः—ॐ ॐ नमः वक्त्रे । ॐ नं नमः अंसयोः । ॐ मं नमः हृदये । ॐ शिं नमः पादद्वये । ॐ वां नमः ऊरुद्वये । ॐ यं नमः जठरे । इति गो० न्या० अष्टमः ।

नवमो गोलकन्यासः—ॐ नं तत्पुरुषाय नमः मूर्ध्नि । ॐ मं अघोराय नमः भाले । ॐ शिं सद्योजाताय नमः उदरे । ॐ वां वामदेवाय नमः अंसयोः । ॐ यं ईशानाय नमः हृदये । इति गोलकन्यासो नवमः ।

दशमो व्यापकन्यासः—ॐ नमोस्तु स्थाणुभूताय ज्योतिर्लिङ्गामृतात्मने । चतुर्मूर्तिवपुःस्थाय भसितांगाय शंभवे ॥ इति दशमो व्यापकन्यासः ।

एवं दशन्यासान् कृत्वा पार्वतीपतिं ध्यायेत् ।

अथ ध्यानम्—

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसं
रत्नाकल्पोज्ज्वलांगं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् ।

पद्मासीनं समन्तात्स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानं
विश्वाद्यं विश्ववन्द्यं निखिलभयहरं पंचवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥

एवं ध्यात्वा पीठपूजां कुर्यात् । तद्यथा । पीठादौ रचिते सर्वतो भद्रमण्डले लिंगतो भद्रमण्डले वा मंडूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः इति पीठदेवताः सम्पूज्य स्वाग्रादिप्रादक्षिण्येन नव पीठशक्तीः पूजयेत् । तद्यथा—१ ॐ वामायै नमः। २ ॐ ज्येष्ठायै नमः। ३ ॐ रौद्र्यै नमः। ४ ॐ काल्यै नमः। ५ ॐ कलविकरिण्यै नमः। ६ ॐ बलविकरिण्यै नमः । ७ ॐ बलप्रमथिन्यै नमः। ८ ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः। ९ ॐ मनोन्मन्यै नमः । इति पीठशक्तीः संपूज्य स्वर्णादि-निर्मितं यन्त्रं मूर्तिं वा ताम्रपत्रे निधाय घृतेनाभ्यज्य तदुपरि दुग्धधारां जलधारां च दत्वा स्वच्छवस्त्रेण संशोष्य

'ॐ नमो भगवते सकलगुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठा-त्मने नमः' इति मन्त्रेण पुष्पाद्यासनं दत्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलेन ॐ नमः शिवायेति मंत्रेण मूर्तिं प्रकल्प्य पाद्यादिपुष्पान्तैरुपचारैः संपूजयेत् । अभिषेकस्तु सकृद्रुद्रावर्तनेन, शिवाथर्वशीर्षेण, महिम्नस्तोत्रेण वा कार्यः ।

श्रीपुष्पदन्तविरचितम्

॥ महिम्नस्तोत्रम् ॥

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी
स्तुतिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।
अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन्,
ममाप्येषः स्तोत्रे हर ! निरपवादः परिकरः ॥१॥

अतीतः पन्थानं तव च महिमा वाङ्मनसयो-
रतद्व्यावृत्त्या यं चकितमभिधत्ते श्रुतिरपि ।
स कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः
पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥२॥

मधुस्फीता वाचः परममृतं निर्मितवत-
स्तव ब्रह्मन् किं वागपि सुरगुरोर्विस्मयपदम् ।
मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः
पुनामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथन बुद्धिर्व्यवसिता ॥३॥

तवैश्वर्यं यत्तज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्
त्रयीवस्तुव्यस्तं तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।
अभव्यानामस्मिन्वरद ! रमणीयामरमणीं
विहन्तुं व्याक्रोशीं विदधत इहैके जडधियः ॥४॥

किमीहः किं कायः स खलु किमुपायस्त्रिभुवनं
किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च ।
अतर्क्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः
कुतर्कोऽयं कांश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः ॥५॥

अजन्मानो लोकाः किमवयववन्तोऽपि जगता-
मधिष्ठातारं किं भवविधिरनादृत्य भवति ।

अनीशो वा कुर्याद्भुवनजनने कः परिकरो
यतो मन्दास्त्वां प्रत्यमरवर ! संशेरत इमे ॥६॥

त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति
प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च ।
रुचीनां वैचित्र्यादृजुकुटिलनानापथजुषां
नृणामेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥७॥

महोक्षः खट्वाङ्गं परशुरजिनं भस्म फणिनः
कपालं चेतीयत्तव वरद ! तन्त्रोपकरणम् ।
सुरास्तां तामृद्धिं दधति तु भवद्भ्रूप्रणिहितां
न हि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥८॥

ध्रुवं कश्चित्सर्वं सकलमपरस्त्वध्रुवमिदं
परो ध्रौव्याध्रौव्ये जगति गदति व्यस्तविषये ।
समस्तेऽप्येतस्मिन्पुरमथन ! तैर्विस्मित इव
स्तुवञ्जिह्रेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥९॥

तवैश्वर्यं यत्नाद्यदुपरि विरंचिर्हरिरधः
परिच्छेत्तुं यातावनलमनलस्कन्धवपुषः ।
ततो भक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यां गिरिश ! यत्
स्वयं तस्थे ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फलति ॥१०॥

अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरं
दशास्यो यद्बाहूनभृत रणकण्डूपरवशान् ।
शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणाम्भोरुहबलेः
स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥११॥

अमुष्य त्वत्सेवासमधिगतसारं भुजवनं
बलात्कैलासेऽपि त्वदधिवसतौ विक्रमयतः ।
अलभ्या पातालेऽप्यलसचलितांगुष्ठशिरसि
प्रतिष्ठा त्वय्यासीद्ध्रुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥१२॥

यदृद्धिं सुत्राम्णो वरद! परमोच्चैरपि सती-
मधश्चक्रे बाणः परिजनविधेयत्रिभुवनः ।
न तच्चित्रं तस्मिन्वरिवसितरि त्वच्चरणयो-
र्न कस्या उन्नत्यै भवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१३॥

अकाण्डब्रह्माण्डक्षयचकितदेवासुरकृपा-
विधेयस्यासीद्यस्त्रिनयन! विषं संहृतवतः ।
स कल्माषः कण्ठे तव न कुरुते न श्रियमहो
विकारोऽपि श्लाघ्यो भुवनभयभंगव्यसनिनः ॥१४॥

असिद्धार्था नैव क्वचिदपि सदेवासुरनरे
निवर्तन्ते नित्यं जगति जयिनो यस्य विशिखाः ।
स पश्यन्नीश त्वामितरसुरसाधारणमभूत्
स्मरः स्मर्तव्यात्मा न हि वशिषु पथ्यः परिभवः ॥१५॥

महीपादाघाताद्व्रजति सहसा संशयपदं
पदं विष्णोर्भ्राम्यद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणम् ।
मुहुर्द्यौर्दौःस्थ्यं यात्यनिभृतजटाताडिततटा
जगद्रक्षायै त्वं नटसि ननु वामैव विभुता ॥१६॥

वियद्व्यापी तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः
प्रवाहो वारां यः पृषतलघुदृष्टः शिरसि ते ।
जगद्द्वीपाकारं जलधिवलयं तेन कृतमि-
त्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिम! दिव्यं तव वपुः ॥१७॥

रथः क्षोणी यन्ता शतधृतिरगेन्द्रो धनुरथो
रथाङ्गे चन्द्रार्कौ रथचरणपाणिः शर इति ।
दिधक्षोस्ते कोऽयं त्रिपुरतृणमाडम्बरविधि-
र्विधेयैः क्रीडन्त्यो न खलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥१८॥

हरिस्ते साहस्रं कमलबलिमाधाय पदयो-
र्यदेकोने तस्मिन्निजमुदहरन्नेत्रकमलम् ।

गतो भक्त्युद्रेकः परिणतिमसौ चक्रवपुषा
त्रयाणां रक्षायै त्रिपुरहर जागर्ति जगताम् ॥१९॥

क्रतौ सुप्ते जाग्रत्त्वमसि फलयोगे क्रतुमतां
क्व कर्म प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनमृते ।
अतस्त्वां सम्प्रेक्ष्य क्रतुषु फलदानप्रतिभुवं
श्रुतौ श्रद्धां बध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥२०॥

क्रियादक्षो दक्षः क्रतुपतिरधीशस्तनुभृता-
मृषीणामार्त्विज्यं शरणद ! सदस्याः सुरगणाः !
क्रतुभ्रंषस्त्वत्तः क्रतुफलविधानव्यसनिनो
ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमभिचाराय हि मखाः ॥२१॥

प्रजानाथं नाथ ! प्रसभमभिकं स्वां दुहितरं
गतं रोहिद्भूतां रिरमयिषुमृष्यस्य वपुषा ।
धनुष्पाणेर्यातं दिवमपि सपत्राकृतममुं
त्रसन्तं तेऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरभसः ॥२२॥

स्वलावण्याशंसाधृतधनुषमह्नाय तृणवत्
पुरः प्लुष्टं दृष्ट्वा पुरमथन ! पुष्पायुधमपि ।
यदि स्त्रैणं देवी यमनिरत ! देहार्धघटना-
दवैति त्वामद्धा बत वरद ! मुग्धा युवतयः ॥२३॥

श्मशानेष्वाक्रीडा स्मरहर ! पिशाचाः सहचरा-
श्चिताभस्मालेपः स्रगपि नृकरोटीपरिकरः ।
अमङ्गल्यं शीलं तव भवतु नामैवमखिलं
तथापि स्मर्तॄणां वरद ! परमं मङ्गलमसि ॥२४॥

मनः प्रत्यक्चित्ते सविधमवधायात्तमरुतः
प्रहृष्यद्रोमाणः प्रमदसलिलोत्सङ्गितदृशः ।
यदालोक्याह्लादं ह्रद इव निमज्ज्यामृतमये
दधत्यन्तस्तत्त्वं किमपि यमिनस्तत्किल भवान् ॥२५॥

त्वमर्कस्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवह-
स्त्वमापस्त्वं व्योमस्त्वमु धरणिरात्मा त्वमिति च ।
परिच्छिन्नामेवं त्वयि परिणता बिभ्रतु गिरं
न विद्मस्तत्तत्त्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवसि ॥२६॥

त्रयीं तिस्रो वृत्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरा-
नकाराद्यैर्वर्णैस्त्रिभिरभिदधत्तीर्णविकृति ।
तुरीयं ते धाम ध्वनिभिरवरुन्धानमणुभिः
समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद गृणात्योमिति पदम् ॥२७॥

भवः शर्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहां-
स्तथा भीमेशानाविति यदभिधानाष्टकमिदम् ।
अमुष्मिन्प्रत्येकं प्रविचरति देव ! श्रुतिरपि
प्रियायास्मै धाम्ने प्रणिहितनमस्योऽस्मि भवते ॥२८॥

नमो नेदिष्ठाय प्रियदव ! दविष्ठाय च नमो
नमः क्षोदिष्ठाय स्मरहर ! महिष्ठाय च नमः ।
नमो वर्षिष्ठाय त्रिनयन ! यविष्ठाय च नमो
नमः सर्वस्मै ते तदिदमिति शर्वाय च नमः ॥२९॥

बहलरजसे विश्वोत्पत्तौ भवाय नमो नमः
प्रबलतमसे तत्संहारे हराय नमो नमः ।
जनसुखकृते सत्त्वोद्रिक्तौ मृडाय नमो नमः
प्रमहसि पदे निस्त्रैगुण्ये शिवाय नमो नमः ॥३०॥

कृशपरिणति चेतः क्लेशवश्यं क्व चेदं
क्व च तव गुणसीमोल्लङ्घिनी शश्वदृद्धिः ।
इति चकितममन्दीकृत्य मां भक्तिराधा-
द्वरद ! चरणयोस्ते वाक्यपुष्पोपहारम् ॥३१॥

असितगिरिसमं स्यात्कज्जलं सिन्धुपात्रे
सुरतरुवरशाखा लेखनी पत्रमुर्वी ।

लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं
तदपि तव गुणानामीश ! पारं न याति ॥३२॥

असुरसुरमुनीन्द्रैरर्चितस्येन्दुमौले-
र्ग्रथितगुणमहिम्नो निर्गुणस्येश्वरस्य ।
सकलगणवरिष्ठः पुष्पदन्ताभिधानो
रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेतच्चकार ॥३३॥

अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेतत्
पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान्यः
स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथाऽत्र
प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥३४॥

महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरा स्तुतिः ।
अघोरान्नापरो मंत्रो नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ॥३५॥

दीक्षा दानं तपस्तीर्थं ज्ञानं यागादिकाः क्रियाः ।
महिम्नस्तवपाठस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥३६॥

कुसुमदशननामा सर्वगन्धर्वराजः
शिशुशशिधरमौलेर्देवदेवस्य दासः ।
स खलु निजमहिम्नो भ्रष्ट एवास्य रोषात्
स्तवनमिदमकार्षीद्दिव्यदिव्यं महिम्नः ॥३७॥

सुरवरमुनिपूज्यं स्वर्गमोक्षैकहेतुं
पठति यदि मनुष्यः प्राञ्जलिर्नान्यचेताः ।
व्रजति शिवसमीपं किन्नरैः स्तूयमानः
स्तवनमिदममोघं पुष्पदन्तप्रणीतम् ॥३८॥

श्रीपुष्पदन्तमुखपङ्कजनिर्गतेन
स्तोत्रेण किल्बिषहरेण हरप्रियेण ।
कण्ठस्थितेन पठितेन समाहितेन
सुप्रीणितो भवति भूतपतिर्महेशः ॥३९॥

आसमाप्तमिदं स्तोत्रं पुण्यं गन्धर्वभाषितम् ।
अनौपम्यं मनोहारि शिवमीश्वरवर्णनम् ॥४०॥
इत्येषा वाङ्मयी पूजा श्रीमच्छङ्करपादयोः ।
अर्पिता तेन देवेश प्रीयतां मे सदाशिवः ॥४१॥
तव तत्त्वं न जानामि कीदृशोऽसि महेश्वर ।
यादृशोऽसि महादेव तादृशाय नमो नमः ॥४२॥
एककालं द्विकालं वा त्रिकालं यः पठेन्नरः ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके महीयते ॥४३॥

॥ इति श्रीमहिम्नस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

एवं पाद्यादिपुष्पान्तैरुपचारैः संपूज्य देवाज्ञयावरणपूजां कुर्यात् । तद्यथा—संविन्मयः परो देवः परामृतरसप्रियः । अनुज्ञां शिव मे देहि परिवारार्चनाय ते ॥ इत्याज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजां कुर्यात् ।

प्रथमावरणम्—षट्कोणे ऐशान्याम् १ ॐ ईशानाय नमः ईशानश्री पादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः । एव सर्वत्र । २ पूर्वे ॐ तत्पुरुषाय नमः तत्पुरुषश्री० । ३ दक्षिणे ॐ अघोराय नमः अघोरश्री० । ४ पश्चिमे ॐ वामदेवाय नमः वामदेवश्री० । ५ उत्तरे ॐ सद्योजाताय नमः सद्योजातश्री० । अभीष्टसिद्धिं मे देहि शरणागतवत्सल । भक्त्या समर्पये तुभ्यं प्रथमावरणार्चनम् । इति प्रथमावरणम् ।

द्वितीयावरणम्—षट्कोणकेसरान्तरे ऐशान्याम् ६ ॐ निवृत्त्यै नमः निवृत्तिश्री० । ७ पूर्वे ॐ प्रतिष्ठायै नमः प्रतिष्ठाश्री० । ८ दक्षिणे ॐ विद्यायै नमः विद्याश्री० । ९ पश्चिमे ॐ शान्त्यै नमः शान्तिश्री० । १० उत्तरे ॐ शान्त्यतीतायै नमः शान्त्यतीताश्री० । अभीष्ट० । इति द्वितीयावरणम् ।

तृतीयावरणम्—ततोऽष्टदले पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राच प्रकल्प्य तत्क्रमेणान्या दिशः प्रकल्प्य प्राचीक्रमेण ११ ॐ अनन्ताय नमः अनन्तश्री० । १२ ॐ सूक्ष्माय नमः सूक्ष्मश्री० । १३ ॐ शिवोत्तमाय नमः शिवोत्तमश्री० । १४ ॐ एकनेत्राय नमः एक-नेत्रश्री० । १५ ॐ एकरुद्राय नमः एकरुद्रश्री० । १६ ॐ त्रिमूर्तये नमः त्रिमूर्तिश्री० । १७ ॐ श्रीकण्ठाय नमः श्रीकण्ठश्री० । १८ ॐ शिखण्डिने नमः शिखण्डिश्री० । इति विघ्नेशान् पूजयित्वा अभीष्ट० । इति तृतीयावरणम् ।

अथ चतुर्थावरणम्—अष्टदलाग्रे उतरादिक्रमेण १९ ॐ उमायै नमः उमाश्री० । २० ॐ चण्डेश्वराय नमः चण्डेश्वरश्री० । २१ ॐ नन्दिने नमः नन्दिश्री० । २२ ॐ महाकालाय नमः महाकालश्री० । २३ ॐ गणेशाय नमः गणेशश्री० । २४ ॐ वृषभाय नमः वृषभश्री० । २५ ॐ भृंगरिटये नमः भृंगरिटिश्री० । २६ ॐ स्कन्दाय नमः स्कन्दश्री० । इति गणान् पूजयित्वा अभीष्ट० । इति चतुर्थावरणम् ।

अथ पञ्चमावरणम्—भूपुरे पूर्वादिक्रमेण २७ ॐ लं इन्द्राय नमः । २८ ॐ रं अग्नये नमः । २९ ॐ मं यमाय नमः । ३० ॐ क्षं निर्ऋतये नमः । ३१ ॐ वं वरुणाय नमः । ३२ ॐ यं वायवे नमः । ३३ ॐ कुं कुबेराय नमः । ३४ ॐ हं ईशानाय नमः । ३५ इन्द्रेशानयोर्मध्ये आं ब्रह्मणे नमः । ३६ वरुणनिर्ऋतयोर्मध्ये ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः । एवं इन्द्रादिदशदिक्पालान् पूजयित्वा अभीष्ट० । इति पञ्चमावरणम् ।

अथ षष्ठावरणम्—पूर्वादिक्रमेण ३७ ॐ वं वज्राय नमः । ३८ ॐ शं शक्तये नमः । ३९ ॐ दं दण्डाय नमः । ४० ॐ खं खड्गाय नमः । ४१ ॐ पां पाशाय नमः । ४२ ॐ अं अंकुशाय नमः । ४३ ॐ गं गदायै नमः । ४४ ॐ त्रिं त्रिशूलाय नमः । ४५ ॐ पं पद्माय नमः । ४६ ॐ चं चक्राय नमः । इत्यस्त्राणि पूजयित्वा अभीष्ट० । इति षष्ठावरणम्

इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनमस्कारान्तं संपूज्य जपादिकं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं चतुर्विंशतिलक्षात्मकं जपः । जपान्ते दशांशेन चतुर्विंशतिसहस्रमन्त्रैः पायसेन त्रिमधुपलाशेन होमः । तच्च-द्दशांशेन तर्पणमार्जने कृत्वा विप्रान् पायसादिना भोजयेत् । एवं कृते मन्त्रः सिद्धो भवति ।

तत्त्वलक्षं जपेन्मंत्रं दीक्षितः शैववर्त्मना ।
तावत्संख्यासहस्राणि जुहुयात्पायसैः शुभैः ॥
अतः सिद्धो भवेन्मन्त्रः साधकाभीष्टसिद्धिदः ।
इत्थं संपूजयेद्देवं सहस्रं नित्यशो जपेत् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नुयाद्वांछितां श्रियम् ॥
द्विसहस्रं जपेद्रोगान्मुच्यते नात्र संशयः ।
त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रं दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥
सहस्रवृद्ध्या प्रजपेत् सर्वान् कामानवाप्नुयात् ।
आज्यान्वितैस्तिलैः शुद्धैर्जुहुयाल्लक्षमादरात् ॥
उत्पातजनितान्क्लेशान्नाशयेन्नात्र संशयः ।
शतलक्षं जपेत्साक्षाच्छिवो भवति मानवः ॥

इति श्रीशारदातिलकोक्तशिवपञ्चाक्षरमन्त्रप्रयोगः ।

॥ समाप्तमिदं शिवतन्त्रम् ॥

॥ अथ देवीतन्त्रम् ॥

卐

પ્રયોગ : ૧

પતિપ્રાપ્તિ માટે

મંત્ર ૧ :

कात्यायनि महामाये महायोगिन्यधीश्वरि ।
नन्दगोपसुतं देवि पतिं मे कुरु ते नमः ॥

भा. १०-२२-४

અથવા

મંત્ર ૨ :

नमस्ये त्वाम्बिकेऽभीक्ष्णं स्वसन्तानयुतां शिवाम् ।
भूयात्पतिर्मे भगवान् कृष्णस्तदनुमोदताम् ॥

भा. १०-५३-४६

હે મહામાયા, મહાયોગિની, સર્વેશ્વરી, ભગવતી કાત્યાયનિ, નન્દજીના પુત્ર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને મારા પતિ બનાવો. આપને હું વંદન કરું છું.

અથવા

હે ભગવતિ અંબે, પરમ કલ્યાણકારી દેવી, આપના પુત્રો સહિત આપને નમન કરું છું. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ મારા પતિ થાય એ માટે અનુમોદન આપો.

વિધિ: કન્યાએ જાતે ઉપરના મંત્રની ઓછામાં ઓછી ત્રણ માળા સ્નાનાદિથી પવિત્ર થઈ કરવી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનું ચિત્ર સામે રાખી દીવો ધૂપ મિસરી ભોગ વગેરે કરી જાતે આ અનુષ્ઠાન કરવું. જપસંખ્યા ૨૪૦૦૦ અથવા સવા લાખ.બી જ क्लीं. મૂલમંત્ર क्लीं कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय स्वाहा આ મંત્રની એક માળા જપાન્તે કરવી.

સ્તુતિ :

नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः ।
नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्म ताम् ॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

ઉપરના બન્ને મંત્રો અમારા અનુભવેલા છે. આજના સમયમાં કન્યાઓને સારાં સ્થાન મળવાં અઘરાં હોય છે. માતાપિતાને એની ખૂબ ચિન્તા હોય છે. એવા સમયમાં આ અનુષ્ઠાન ખૂબ જ ઉપકારક છે. આ અનુષ્ઠાન કરતી વખતે કોઈ વિદ્વાન પંડિતની સલાહ લેવી.

આ બે પ્રયોગ અંગે અમે બે સ્તુતિરત્નો આપીએ છીએ. એનું ગાન કરવાથી સવિશેષ લાભ સત્વર થશે.

મંત્ર ૧ લાની સ્તુતિ

कान्तायनीस्तुतिः

देव्याहते तत्र महासुरेन्द्रे
सेन्द्राः सुरा वह्निपुरोगमास्ताम् ।
कात्यायनीं तुष्टुवुरिष्टलाभाद्
विकाशिवक्त्राब्जविकासिताशाः ॥१॥

देवि प्रपन्नार्तिहरे प्रसीद
प्रसीद मातर्जगतोऽखिलस्य ।
प्रसीद विश्वेश्वरि पाहि विश्वं
त्वमीश्वरी देवि चराचरस्य ॥२॥

आधारभूता जगतस्त्वमेका
महीस्वरूपेण यतः स्थितासि ।
अपां स्वरूपस्थितया त्वयैत-
दाप्यायते कृत्स्नमलंघ्यवीर्यै ॥३॥

त्वं वैष्णवी शक्तिरनन्तवीर्या
विश्वस्य बीजं परमासि माया ।
संमोहितं देवि समस्तमेत-
त्त्वं वै प्रसन्ना भुवि मुक्तिहेतुः ॥४॥

विद्याः समस्तास्तव देवि भेदाः
स्त्रियः समस्ताः सकला जगत्सु ।
त्वयैकया पूरितमंबयैतत्
का ते स्तुतिः स्तव्यपरा परोक्तिः ॥५॥

सर्वभूता यदा देवि भूक्तिमुक्तिप्रदायिनि ।
त्वं स्तुता स्तुतये का वा भवन्तु परमोक्तयः ॥६॥

सर्वस्य बुद्धिरूपेण जनस्य हृदि संस्थिते ।
स्वर्गापवर्गदे देवि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥७॥

कलाकाष्ठादिरूपेण परिणामप्रदायिनि ।
विश्वस्योपरतौ शक्ते नारायणि नमोऽस्तु ते ॥८॥

सर्वमङ्गलमांगल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥९॥

सृष्टिस्थितिविनाशानां शक्तिभूते सनातनि ।
गुणाश्रये गुणमये नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१०॥

शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ।
सर्वस्यार्तिहरे देवि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥११॥

हंसयुक्तविमानस्थे ब्रह्माणीरूपधारिणि ।
कौशांभः क्षरिके देवि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१२॥

त्रिशूलचन्द्राहिधरे महावृषभवाहिनि ।
माहेश्वरीस्वरूपेण नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१३॥

मयूरकुक्कुटवृते महाशक्तिधरेऽनघे ।
कौमारीरूपसंस्थाने नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१४॥

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ।
प्रसीद वैष्णवीरूपे नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१५॥

गृहीतोग्रमहाचक्रे दंष्ट्रोद्धृतवसुन्धरे ।
वराहरूपिणि शिवे नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१६॥

नृसिंहरूपेणोग्रेण हन्तुं दैत्यान् कृतोद्यमे ।
त्रैलोक्यत्राणसहिते नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१७॥

किरीटिनि महावज्रे सहस्रनयनोज्ज्वले ।
वृत्रप्राणहरे चैन्द्रि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१८॥

शिवदूतिस्वरूपेण हतदैत्यमहाबले ।
घोररूपे महारावे नारायणि नमोऽस्तु ते ॥१९॥

दंष्ट्राकरालवदने शिरोमालाविभूषणे ।
चामुण्डे मुण्डमथने नारायणि नमोऽस्तु ते ॥२०॥

लक्ष्मि लज्जे महाविद्ये श्रद्धे पुष्टि स्वधे ध्रुवे ।
महारात्रि महामाये नारायणि नमोऽस्तु ते ॥२१॥

मेधे सरस्वति वरे भूति बाभ्रवि तामसि ।
नियते त्वं प्रसीदेशे नारायणि नमोऽस्तु ते ॥२२॥
सर्वस्वरूपे सर्वेशे सर्वशक्तिसमन्विते ।
भयेभ्यस्त्राहि नो देवि दुर्गे देवि नमोऽस्तु ते ॥२३॥
एतत्ते वदनं सौम्यं लोचनत्रयभूषितम् ।
पातु नः सर्वभूतेभ्यः कात्यायनि नमोऽस्तु ते ॥२४॥

× × ×

प्रणतानां प्रसीद त्वं देवि विश्वार्तिहारिणी ।
त्रैलोक्यवासिनामीड्ये लोकानां वरदा भव ॥

મંત્ર ૨ જાની સ્તુતિ

श्रुत्वा गुणान् भुवनसुन्दर शृण्वतां ते
निर्विश्य कर्णविवरैर्हरतोऽङ्गतापम् ।
रूपं दृशां दृशिमतामखिलार्थलाभं
त्वय्यच्युताविशति चित्तमयत्रपं मे ॥१॥
का त्वा मुकुन्दमहती कुलशीलरूप-
विद्यावयोद्रविणधामभिरात्मतुल्यम् ।
धीरा पतिं कुलवती न वृणीत कन्या
काले नृसिंह नरलोकमनोऽभिरामम् ॥२॥
तन्मे भवान् खलु वृतः पतिरङ्ग जाया-
मात्मार्पितश्च भवतोऽत्र विभो विधेहि ।
मा वीरभागमभिमर्शतु चैद्य आरात्
गोमायुवन्मृगपतेर्बलिमम्बुजाक्ष ॥३॥

पूर्तेष्टदत्तनियमव्रतदेवविप्र-
गुर्वर्चनादिभिरलं भगवान् परेशः ।
आराधितो यदि गदाग्रज एत्य पाणिं
गृह्णातु मे न दमघोषसुतादयोऽन्ये ॥४॥

श्वोभाविनि त्वमजितोद्वहने विदर्भान्
गुप्तः समेत्य पृतनापतिभिः परीतः ।
निर्मथ्य चैद्यमगधेन्द्रबलं प्रसह्य
मां राक्षसेन विधिनोद्वह वीर्यशुल्काम् ॥५॥

अन्तःपुरान्तरचरीमनिहत्य बन्धूं-
स्त्वामुद्वहे कथमिति प्रवदाम्युपायम् ।
पूर्वेद्युरस्ति महती कुलदेवियात्रा
यस्यां बहिर्नववधूर्गिरिजामुपेयात् ॥६॥

यस्यांघ्रिपङ्कजरजःस्नपनं महान्तो
वाञ्छन्त्युमापतिरिवात्मतमोऽपहत्यै ।
यर्ह्यम्बुजाक्ष न लभेय भवत्प्रसादं
जह्यामसून्व्रतकृशाञ्छतजन्मभिः स्यात् ॥७॥

भा. १०-५२-३७-४३

× × ×

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

વિશેષ વક્તવ્ય:

સત્વર ફળની ઇચ્છાવાળાએ કોઈ વિદ્વાન બ્રાહ્મણના સૂચન મુજબ દેવીયંત્રપૂજનાદિ કરવું.

॥ अथ कात्यायन्यष्टाक्षरमन्त्रप्रयोगः ॥

मन्त्रो यथा—ॐ ह्रीं कात्यायन्यै (कात्यायनि) स्वाहा। इत्यष्टाक्षरो मंत्रः ।

विनियोगः—अस्य कात्यायनीमन्त्रस्य कपिलो मुनिः (ऋषिः)। गायत्री छन्दः । चण्डिका कात्यायनी देवता । ह्रीं श्रीं बीजम् । स्वाहा शक्तिः । मम सर्वेष्टसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासः—ॐ कपिलमुनये नमः शिरसि । गायत्री-छन्दसे नमः मुखे । चण्डिकाकात्यायनीदेवतायै नमः हृदये । ह्रीं श्रीं बीजाय नमः गुह्ये । स्वाहा शक्तये । नमः पादयोः । विनियोगाय नमः सर्वांगे । इति ऋष्यादिन्यासः ।

अथ करन्यासः—ॐ ह्रीं श्रीं अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ ह्रीं श्रीं तर्जनीभ्यां नमः । ॐ ह्रीं श्रीं मध्यमाभ्यां नमः । ॐ ह्रीं श्रीं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ ह्रीं श्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । ॐ ह्रीं श्रीं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । इति करादिन्यासः ।

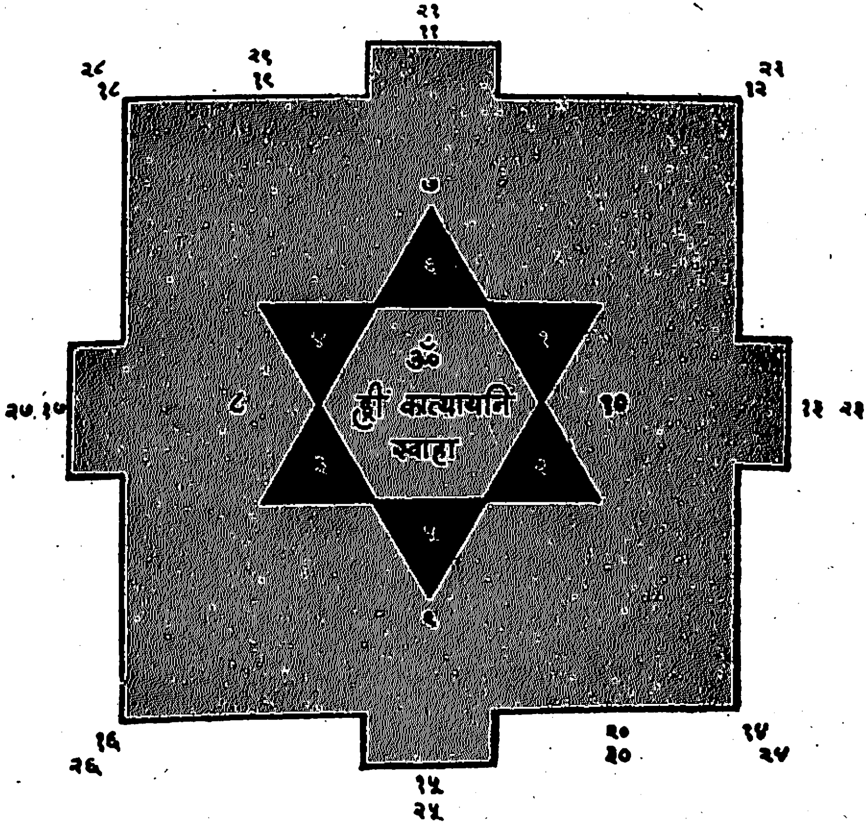
अथ हृदयादिन्यासः—ॐ ह्रीं श्रीं हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं श्रीं शिरसे स्वाहा । ॐ ह्रीं श्रीं शिखायै वषट् । ॐ ह्रीं श्रीं कवचाय हुम् । ॐ ह्रीं श्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ ह्रीं श्रीं अस्त्राय फट् । इति हृदयादिन्यासः ।

अथ ध्यानम्—

सव्यपादसरोजेनालंकृतोरुमृगाधिपाम् ।
वामपादाग्रदलितमहिषासुरनिर्भराम् ॥१॥

अथ

॥ अष्टवर्णात्मकं श्रीकात्यायनीमन्त्रयन्त्रम् ॥

सुप्रसन्नां सुवदनां चारुनेत्रत्रयान्विताम् ।
हारनूपुरकेयूरजटामुकुटमण्डिताम् ॥२॥
विचित्रपट्टवसनामर्धचन्द्रविभूषिताम् ।
खड्गखेटकवज्राणि शूलं च विशिखं तथा ॥३॥
धारयन्तीं धनुःपाशं शंखघण्टे सरोरुहम् ।
बाहुभिर्ललितैर्देवि कोटिचन्द्रसमप्रभाम् ॥४॥
समाहूतैर्दिविषदैर्देवैराकाशसंस्थितैः ।
स्तूयमानां मोदमानैर्लोकपालादिभिः सदा ॥५॥

एवं ध्यात्वा पीठादौ रचिते सर्वतोभद्रमण्डले मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताः संस्थाप्य 'ॐ मं मण्डूकादिपरतत्त्वान्तपीठदेवताभ्यो नमः' इति पीठदेवताः संपूज्य नवपीठशक्तीः पूजयेत्। पूर्वादिक्रमेण १ ॐ प्रभायै नमः। २ ॐ मायायै नमः। ३ ॐ जयायै नमः। ४ ॐ सूक्ष्मायै नमः। ५ ॐ विशुद्धायै नमः। ६ ॐ नन्दिन्यै नमः। ७ ॐ सुप्रभायै नमः। ८ ॐ विजयायै नमः। ९ मध्ये ॐ सर्वसिद्धिदायै नमः। इति नवपीठशक्तीः संपूज्य ततस्ताम्रादिपात्रे रक्तचंदनेन यंत्रं विलिख्य 'ॐ आधारशक्तिश्रीकात्यायन्यै नमः' इति मंत्रेण पुष्पाद्यासनं दत्त्वा पीठमध्ये संस्थाप्य प्रतिष्ठां च कृत्वा पुनर्ध्यात्वा मूलमन्त्रेण 'ॐ ह्रीं कात्यायन्यै (कात्यायनि) स्वाहा' इति मन्त्रेण मूर्तिं प्रकल्प्यावाहनादिपुष्पान्तैरुपचारैः संपूजयेत्। रात्रिसूक्तेन देवीसूक्तेन देव्यथर्वशीर्षेण वा अभिषेकः। रात्रिसूक्तं देवीसूक्तं च प्रसिद्धम्।

॥ अथ देव्यथर्वशीर्षम् ॥

ॐ सर्वे वै देवा देवीमुपतस्थुः। कासि त्वं महादेवी। साब्रवीदहं ब्रह्मस्वरूपिणी। मत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकं जगत्। शून्यं चाशून्यं च अहमानन्दानान्दौ अहं विज्ञानाविज्ञाने अहं ब्रह्माब्रह्मणी द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये। इति चाथर्वणी श्रुतिः। अहं पंचभूतानि अहं पंचतन्मात्राणि अहमखिलं जगत्। वेदोऽहमवेदोऽहम। विद्याहमविद्याहम्। अजाहमनजाहम्। अधश्चोर्ध्वं च तिर्यक्चाहम्। अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चरामि अहमादित्यैरुत विश्वदेवै। अहं मित्रावरुणाबुभौ बिभर्मि। अहमिन्द्राग्नी अहमश्विना उभौ। अहं सोमं त्वष्टारं पूषणं भगं दधामि। अहं विष्णुमुरुक्रमम् ब्रह्माणमुत्प्रजतपतिं दधामि। अहं दधामि द्रविणं हविष्मते सुप्राव्ये यजमानाय सुव्रते। अहं राष्ट्री संगमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम्। अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्वन्तः समुद्रे। य एवं वेद स दैवीं संपदमाप्नोति। ते देवा अब्रुवन्। नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः। नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियता प्रणताः स्म ताम्। तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टाम्। दुर्गां देवीं शरणं प्रपद्यामहेऽसुरान्नाशयित्र्यै ते नमः। देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति। सा नो मन्द्रेषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु। कालरात्रीं ब्रह्मस्तुतां वैष्णवीं स्कन्दमातरम्। सरस्वतीमदितिं दक्षदुहितरं नमामः पावनां शिवाम्॥ महालक्ष्म्यै च विद्महे सर्वशक्त्यै च धीमहि। तन्नो देवी प्रचोदयात्। अदितिर्ह्यजनिष्ट दक्षया दुहिता तव। तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः॥ कामो योनिः कमला वज्रपाणिर्गुहा हंसामातरिश्वाभ्रमिन्द्रः पुनर्गुहा सकला मायया चा-

पृथक्क्लेशा विश्वमातादिविद्याः । एषात्मशक्तिः एषा विश्वमोहिनी पाशांकुशधनुर्बाणधरा । एषा श्रीर्महाविद्या । य एवं वेद स शोकं तरति । नमस्ते भगवति मातरस्मान् पाहि सर्वतः । सैषा वैष्णवा वसवः सैवैकादश रुद्राः सैषा द्वादशादित्याः सैषा विश्वेदेवाः सोमपा असोमपाश्च सैषा यातुधाना असुरा रक्षांसि पिशाचयक्षसिद्धाः सैषा सत्त्वरजस्तमांसि सैषा ब्रह्मविष्णुरुद्ररूपिणी सैषा प्रजापतीन्द्रमनवः । सैषा ग्रहनक्षत्रज्योतिष्कलाकाष्ठादि विश्वरूपिणी तामहं प्रणौमि नित्यम् । पापापहारिणी देवी भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी । अनन्तां विजयां शुद्धां शरण्यां सर्वदा शिवाम् । वियदाकारसंयुक्तं वीतिहोत्रसमन्वितम् । अर्धेन्दुलसितं देव्या बीजं सर्वार्थसाधकम् । एवमेकाक्षरं मन्त्रं यतयः शुद्धचेतसः । ध्यायन्ति परमानन्दमया ज्ञानाम्बुराशयः । वाङ्मया ब्रह्मभूस्तस्मात् षष्ठवक्त्रसमन्वितम् । सूर्यावामश्रोत्रबिन्दुसंयुक्ताष्टतृतीयकम् । नारायणेन संमिश्रो वायुश्चाधारयुक्तयः । विच्चे नवार्णकोऽयस्य महानानन्ददायकः । हृत्पुण्डरीकमध्यस्थां प्रातः सूर्यसमप्रभाम् । पाशांकुशधरां सौम्यां वरदाभयहस्तकाम् । त्रिनेत्रां रक्तवसनां भक्तकामदुहं भजे । भजामि त्वां महादेवि महाभयविनाशिनि । महादारिद्र्यशमनी महाकारुण्यरूपिणी । यस्याः स्वरूपं ब्रह्मादयो न जानन्ति तस्मादुच्यते अज्ञेया । यस्या अन्तो न लभ्यते तस्मादुच्यते अनन्ता । यस्या लक्षं नोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अलक्षा । यस्या जननं नोपलक्ष्यते तस्मादुच्यते अजा । एकैव सर्वत्र वर्तते तस्मादुच्यते एका । एकैव विश्वरूपिणी तस्मादुच्यतेऽनेका । अत एवोच्यतेऽज्ञेयानन्तालक्षाजैकानेका । मन्त्राणां मातृका देवी शब्दानां ज्ञानरूपिणी । ज्ञानानां चिन्मयातीता शून्यानां शून्यसाक्षिणी । यस्याः परतरं नास्ति सैषा दुर्गा प्रकीर्तिता । तां दुर्गां दुर्गमां देवीं दुराचार-

विघातिनीम् । नमामि भवभीतोऽहं संसारार्णवतारिणीम् । इदमथर्वशीर्षं योऽधीते स पञ्चाथर्वशीर्षफलमाप्नोति । इदमथर्वशीर्षमज्ञात्वा योऽर्चां स्थापयति । शतलक्षं प्रजप्त्वापि नार्चाशुद्धिं च विन्दति । शतमष्टोत्तरं चास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः । दशवारं पठेद्यस्तु सद्यः पापैः प्रमुच्यते । महादुर्गाणि तरति महादेव्याः प्रसादतः । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाशयति । सायं-प्रातः प्रयुञ्जानो अपापो भवति । निशीथे तुरीयसन्ध्यायां जप्त्वा वाक्सिद्धिर्भवति । नूतनायां प्रतिमायां जप्त्वा देवता-सान्निध्यं भवति । भौमाश्विन्यां महादेवी सन्निधौ जप्त्वा महामृत्युं तरति । स महामृत्युं तरति । य एवं वेद इत्युपनिषद् ।

॥ इति देव्यथर्वशीर्षम् ॥

एवं संपूज्य देव्याज्ञां गृहीत्वा आवरणपूजां कुर्यात् ।

प्रथमावरणम्—षट्कोणकेसरेषु अग्निकोणे १ ह्रीं श्रीं हृदयाय नमः । नैर्ऋत्यां २ ह्रीं श्रीं शिरसे स्वाहा । वायव्याम् ३ ह्रीं श्रीं शिखायै वषट् । ईशान्याम् ४ ह्रीं श्रीं कवचाय हुम् । देवीपूजकयोर्मध्ये ५ ह्रीं श्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् । देवी पश्चिमे ६ ह्रीं श्रीं अस्त्राय फट् । अभीष्ट० । इति प्रथमावरणम् ।

द्वितीयावरम्—भूपुराभ्यन्तरे पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रकल्प्य प्राच्यादिचतुर्दिक्षु वामावर्तनेन ७ डाकिन्यै नमः । ८ ॐ योगिन्यै नमः । ९ ॐ खेचर्यै नमः । १० ॐ शाकिन्यै नमः । अभीष्ट० । इति द्वितीयावरणम् ।

तृतीयावरणम्—भूपुराद्बहिः पूर्वादिक्रमेण ११ ॐ लं इन्द्राय नमः । १२ ॐ रं अग्नये नमः । १३ ॐ मं यमाय नमः । १४ ॐ क्षं निर्ऋतये नमः । १५ ॐ वं वरुणाय नमः । १६ ॐ यं वायवे नमः । १७ ॐ कुं कुबेराय नमः । १८ ॐ हं ईशानाय नमः । इन्द्रेशानयोर्मध्ये १९ ॐ आं ब्रह्मणे नमः । वरुणनिर्ऋतयोर्मध्ये २० ॐ ह्रीं अनन्ताय नमः । अभीष्ट० । इति तृतीयावरणम् ।

चतुर्थावरणम्—पूर्वादिक्रमेण इन्द्रादिसमीपे २१ ॐ वं वज्राय नमः । २२ ॐ शं शक्तये नमः । २३ ॐ दं दण्डाय नमः । २४ ॐ खं खड्गाय नमः । २५ ॐ पां पाशाय नमः । २६ ॐ अं अंकुशाय नमः । २७ ॐ गं गदायै नमः । २८ ॐ त्रि त्रिशूलाय नमः । २९ ॐ पं पद्माय नमः । ३० ॐ चं चक्राय नमः । अभीष्ट० । इति चतुर्थावरणम् ।

इत्यावरणपूजां कृत्वा धूपादिनिराजनान्तं संपूज्य जपं कुर्यात् । अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः । तत्तद्दशांशेन होमतर्पणमार्जनब्राह्मण-भोजनानि कुर्यात् । एवं कृते मंत्रः सिद्धो भवति ।

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयात्ततः ।
मन्त्रोऽयं चिन्तितो देवि सभायां पुरतो यदि ॥
कोटिसूर्यप्रतिकाशो दृश्यते वादिभिस्तथा ।
पलायन्ते महादेवि साध्वसेन क्षणात्ततः ॥
कार्तिकस्य सिते पक्षे नवम्यामारभेज्जपम् ।
शुक्लांबरधरो मौनी ब्रह्मचारीव्रते स्थितः ॥

शुक्लवर्णां महादेवीं ध्यात्वा शुक्लविभूषणाम् ।
सहस्रं मासमेकं तु जपेन्नित्यं यथाविधि ॥

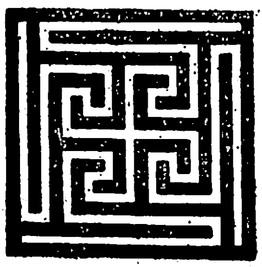
मालती बकुलैः कुन्दैर्मन्त्री मधुरसंप्लुतः ।
सहस्रत्रितयं हुत्वा वागीशो जायतेऽचिरात् ॥

हेलया कवितां देवि विशदां कुरुते द्रुतम् ।
जपं या कुरुते नित्यं शतशो वत्सरावधि ॥

वन्ध्यापि लभते पुत्रं कार्तिकेयमिवापरम् ।
दुर्भगा च भवेत्पत्युः सुभगातिमनोरमा ॥

रूपं विचिन्त्य पूर्वोक्तं लक्षं जप्त्वायुतं ततः ।
नीलोत्पलैः सरोजैर्वा हुत्वा वैश्रवणायते ॥

॥ समाप्तमिदं कात्यायनीदेवीतन्त्रम् ॥

પ્રકીર્ણ પ્રયોગો

卐

પ્રયોગ : ૧

મનોમલના વિનાશ માટે

સ્તોત્ર :

मृषाऽधर्मस्य भार्याऽऽसीद्दंभं मायां च शत्रुहन् ।
असूत मिथुनं तत्तु निर्ऋतिर्जगृहेऽप्रजः ॥
तयोः समभवल्लोभो निकृतिश्च महामते ।
ताभ्यां क्रोधश्च हिंसा च यद्दुरुक्तिः स्वसा कलिः ॥
दुरुक्तौ कलिराधत्त भयं मृत्युं च सत्तम ।
तयोश्च मिथुनं जज्ञे यातना निरयस्तथा ॥
सङ्ग्रहेण मयाऽऽख्यातः प्रतिसर्गस्तवानघ ।
त्रिःश्रुत्वैतत्पुमान् पुण्यं, विधुनोत्यात्मनो मलम् ॥

भा. ४–८–२–५

વિશેષ વક્તવ્ય :

ઉપરના શ્લોકોનો હંમેશાં ૩ વખત પાઠ કરવાથી મનોમલ દૂર થાય છે.

*

પ્રયોગ : ૨

કાયાકલ્પ માટે

મંત્ર :

कस्यचित्त्वथ कालस्य नासत्यावाश्रमागतौ ।
तौ पूजयित्वा प्रोवाच वयो मे दत्तमीश्वरौ ॥

भा. ९-३-११

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મંત્રના સવાલાખ જપના અનુષ્ઠાનથી કાયાકલ્પ (પૂર્ણ તંદુરસ્તી) પ્રાપ્ત થાય છે. આ જપ કરતી વખતે દેવોના વૈદ્યો અશ્વિનીકુમારનું ધ્યાન ધરવું, સાથે નારાયણાસ્ત્રનો પ્રયોગ (જુઓ નારાયણતંત્ર) કરવો.

*

પ્રયોગ : ૩

દુઃખ વખતે મનની અપાર શાન્તિ માટે

સ્તોત્ર :

नायं जनो मे सुखदुःखहेतु-
र्न देवतात्मा ग्रहकर्मकालाः ।
मनः परं कारणमामनन्ति
संसारचक्रं परिवर्तयेद्यत् ॥१॥
मनो गुणान् वै सृजते बलीयः
ततश्च कर्माणि विलक्षणानि ।
शुक्लानि कृष्णान्यथ लोहितानि
तेभ्यः सवर्णाः सृतयो भवन्ति ॥२॥

अनीह आत्मा मनसा समीहता
हिरण्मयो मत्सख उद्विचष्टे।
मनः स्वलिंगं परिगृह्य कामान्
जुषन्निबद्धो गुणसंगतोऽसौ ॥३॥

दानं स्वधर्मो नियमो यमश्च
श्रुतं च कर्माणि च सद्व्रतानि।
सर्वे मनोनिग्रहलक्षणान्ताः
परो हि योगो मनसः समाधिः ॥४॥

समीहितं यस्य मनः प्रशान्तं
दानादिभिः किं वद तस्य कृत्यम्।
असंयतं यस्य मनो विनश्यद्
दानादिभिश्चेदपरं किमेभिः ॥५॥

मनो वशेऽन्ये ह्यभवन् स्म देवा
मनश्च नान्यस्य वशं समेति।
भीष्मो हि देवः सहसः सहीयान्
युंज्याद्वशे तं स हि देवदेवः ॥६॥

तं दुर्जयं शत्रुमसह्यवेग-
मरुंतुदं तन्न विजित्य केचित्।
कुर्वन्त्यसद्विग्रहमत्र मर्त्यै-
र्मित्राण्युदासीनरिपून् विमूढाः ॥७॥

देहं मनोमात्रमिमं गृहीत्वा
ममाहमित्यन्धधियो मनुष्याः।
एषोऽहमन्योऽयमिति भ्रमेण
दुरन्तपारे तमसि भ्रमन्ति ॥८॥

जनस्तु हेतुः सुखदुःखयोश्चेत्
किमात्मनश्चात्र ह भौमयोस्तत्।

जिह्वां क्वचित्संदशति स्वदद्भिः
तद्वेदनायां कतमाय कुप्येत् ॥९॥
दुःखस्य हेतुर्यदि देवतास्तु
किमात्मनस्तत्र विकारयोस्तत् ।
यदंगमंगेन निहन्यते क्वचित्
क्रुध्येत कस्मै पुरुषः स्वदेहे ॥१०॥
आत्मा यदि स्यात् सुखदुःखहेतुः
किमन्यतस्तत्र निजस्वभावः ।
न ह्यात्मनोऽन्यद् यदि तन्मृषा स्यात्
क्रुध्येत कस्मान्न सुखं न दुःखम् ॥११॥
ग्रहा निमित्तं सुखदुःखयोश्चेत्
किमात्मनोऽजस्य जनस्य ते वै ।
ग्रहैर्ग्रहस्यैव वदन्ति पीडां
कुप्येत कस्मै पुरुषस्ततोऽन्यः ॥१२॥
कर्मास्तु हेतुः सुखदुःखयोश्चेत्
किमात्मनस्तद्धि जडाजडत्वे ।
देहस्त्वचित्पुरुषोऽयं सुपर्णः
कुध्येत कस्मै न हि कर्ममूलम् ॥१३॥
कालस्तु हेतुः सुखदुःखयोश्चेत्
किमात्मनस्तत्र तदात्मकोऽसौ
नाग्नेर्हि तापो न हिमस्य तत्स्यात्
कुध्येत कस्मै न परस्य द्वन्द्वम् ॥१४॥
न केनचित्क्वापि कथंचनास्य
द्वन्द्वोपरागः परतः परस्य ।
यथाऽहमः संसृतिरूपिणः स्या-
देवं प्रबुद्धो न बिभेति भूतैः ॥१५॥

एतां स आस्थाय परात्मनिष्ठां
अध्यासितां पूर्वतमैर्महर्षिभिः
अहं तरिष्यामि दुरन्तपारं
तमो मुकुन्दांघ्रिनिषेवयैव ॥१६॥

× × ×

सुखदुःखप्रदो नान्यः पुरुषस्यात्मविभ्रमः।
मित्रोदासीनरिपवः संसारस्तमसः कृतः॥
तस्मात् सर्वात्मना तात निग्रहाण मनो धिया।
मय्यावेशितया युक्त एतावान्योगसंग्रहः॥
य एतां भिक्षुणा गीतां ब्रह्मनिष्ठां समाहितः।
धारयन् श्रावयन् शृण्वन् द्वन्द्वैर्नैवाभिभूयते॥

વિશેષ વક્તવ્ય :

મનની શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવાનું આ ભાગવતનું અનુપમ સ્તોત્રરત્ન છે. દુઃખ સમયે રોજ સવારે દીવો, ધૂપ કરી ૨૮ દિવસ સુધી પાઠ કરવાથી આત્મશાન્તિ થાય છે.

*

પ્રયોગ : ૪

મનમાં એકાગ્રતાપૂર્વક ઈશ્વરદર્શન માટે

ધ્યાન :

प्रसन्नवदनांभोजं पद्मगर्भारुणेक्षणम्।
नीलोत्पलदलश्यामं शंखचक्रगदाधरम् ॥१॥

लसत्पंकजकिंजल्कपीतकौशेयवाससम्।
श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत् कौस्तुभामुक्तकन्धरम् ॥२॥

मत्तद्विरेफकलया परीतं वनमालया ।
परार्ध्यहारवलयकिरीटाङ्गदनूपुरम् ॥३॥
काञ्चीगुणोल्लसच्छ्रोणिं हृदयांभोजविष्टरम् ।
दर्शनीयतमं शान्तं मनोनयनवर्धनम् ॥४॥
अपीच्यदर्शनं शश्वत्सर्वलोकनमस्कृतम् ।
सन्तं वयसि कैशोरे भृत्यानुग्रहकातरम् ॥५॥
कीर्तन्यतीर्थयशसं पुण्यश्लोकयशस्करम् ।
ध्यायेद्देवं समग्राङ्गं यावन्न च्यवते मनः ॥६॥
स्थितं व्रजन्तमासीनं शयानं वा गुहाशयम् ।
प्रेक्षणीयेहितं ध्यायेत् शुद्धभावेन चेतसा ॥७॥
भा. ३-२८-१३-१९

વિશેષ વક્તવ્ય :

આ મુજબનું ધ્યાન ધરવાથી એકાગ્રતાપૂર્વક પ્રભુ-દર્શન હૃદયમાં થશે. આ સ્તોત્ર ધીમે ધીમે બોલી નિત્યપાઠ કરવા જેવું છે. ભગવાનના દરેક અવયવના ધ્યાન માટે એ જ અધ્યાયના ૨૧ થી ૩૪ શ્લોકો જોવા.

*

પ્રયોગ : ૫

અંતઃકરણમાં ઈશ્વરદર્શન માટે

कृत्वा दयां च जीवेषु दत्वा चाभयमात्मवान् ।
मय्यात्मानं सह जगत् द्रक्ष्यस्यात्मनि चापि माम् ॥
दयया सर्वभूतेषु संतुष्ट्या येन केन वा ।
सर्वभूतोपशान्त्या च तुष्यत्याशु जनार्दनः ॥

દરેક પ્રાણી ઉપર દયા કરવાથી, પ્રત્યેકને અભયદાન આપવાથી અને આત્મામાં (ઈશ્વરમાં) પોતાને તથા જગતને રહેલું જોવાથી પોતાના આત્મામાં ઈશ્વરદર્શન કરશો. દરેક પ્રાણીમાત્ર ઉપર દયા રાખવાથી, જે કાંઈ મળે તેમાં સંતોષ રાખવાથી અને દરેકની શાન્તિમાં પોતાની શાન્તિ જોવાથી ભગવાન જલદી પ્રસન્ન થાય છે.

વિશેષ વક્તવ્ય :

જીવનમાં આ પ્રયોગ ઉતારી પ્રયોગ ૪ થાનું અનુસન્ધાન કરવું.

*

પ્રયોગ : ૬

બ્રહ્મદર્શન માટે સ્તુતિ

સ્તોત્ર :

येन चेतयते विश्वं विश्वं चेतयते न यम् ।
यो जागर्ति शयानेऽस्मिन्नायं तं वेद वेद सः ॥१॥

आत्मावास्यमिदं विश्वं यत्किंच जगत्यां जगत् ।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्यस्विद् धनम् ॥२॥

यं न पश्यति: पश्यन्तं चक्षुर्यस्य न रिष्यति ।
तं भूतनिलयं देवं सुपर्णमुपधावत ॥३॥

न यस्याद्यंतौ मध्यं च स्वः परो नांतरं बहिः ।
विश्वस्यामूनि यद्यस्मात् विश्वं च तदृतं महत् ॥४॥

स विश्वकायः पुरुहूत ईशः
सत्यः स्वयंज्योतिरजः पुराणः ।
धत्तेऽस्य जन्माद्यजयात्मशक्त्या
तां विद्ययोदस्य निरीह आस्ते ॥५॥

अथाग्रे ऋषयः कर्माणीहन्तेऽकर्महेतवे
ईहमानो हि पुरुषः प्रायोऽनीहां प्रपद्यते ॥६॥

ईहते भगवानीशो न हि तत्र विषज्जते
आत्मलाभेन पूर्णार्थो नावसीदन्ति येऽनु तम् ॥७॥

तमीहमानं निरहंकृतं बुधं
निराशिषं पूर्णमनन्यचोदितम् ।
नॄन् शिक्षयन्तं निजवर्त्मसंस्थितं
प्रभुं प्रपद्येऽखिलधर्मभावनम् ॥८॥

આ અષ્ટક બ્રહ્માનન્દની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ છે.

શ્રીમદ્‌ભાગવતે સ્વયં કહેલી સકામનિષ્કામ ફલશ્રુતિઓ

ક્રમ	હેતુ	ચરિત્રનિર્દેશ	સ્કંધ-અધ્યાય-શ્લોક નિર્દેશ	ફલશ્રુતિદર્શક શ્લોકાંક
૧	પિતૃતૃપ્તિ માટે	આત્મદેવચરિત્ર	મા–અ. ૪–૫	ભા. મા. ૫-૯૦
૨	હરિભક્તિની સિદ્ધિ માટે	પાંડવનિર્યાણ	સ્કં. ૧ અ. ૧૪–૧૫	૧–૧૫–૫૨
૩	સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ માટે	ભિન્ન ભિન્ન દેવોની ઉપાસના	—	૨–૩–૨–૧૦
૪	ભગવત્પ્રસન્નતા માટે	બ્રહ્માજીની સ્તુતિ	સ્કં. ૩–૯–૧–૧૫	૩—૯–૪૦
૫	આયુ, યશ, શૌર્યાદિ માટે	હિરણ્યાક્ષવધ કથા	સ્કં. ૩, અ. ૧૩ થી ૧૯	૩–૧૩–૪૮
				૩–૧૫–૩૭–૩૮
૬	ભગત્પ્રીતિ માટે	સાંખ્યતત્ત્વદર્શન	સ્કં. ૩, અ. ૨૫ થી ૩૩	૩–૩૩–૩૭
૭	ભક્તિવૃદ્ધિ તથા પાપક્ષય માટે	સતીચરિત્ર	સ્કં. ૪, અ. ૨ થી ૭	૪—૬–૬૧
૮	સર્વશ્રેય માટે	ધ્રુવચરિત્ર	સ્કં. ૪, અ. ૮ થી ૧૨	૪–૧૨–૪૫–૫૨
૯	ભગવત્પ્રેમ માટે	પૃથુચરિત્ર	સ્કં. ૪, અ. ૧૫ થી ૨૩	૪–૨૩–૩૯
૧૦	કર્મબંધન દૂર કરવા માટે	રુદ્રગીત	સ્કં.૪,અ. ૨૪, ૩૩–૭૯	૪–૨૪–૭૮

૧૧ જીવન્મુક્તિ માટે	પુરંજનચરિત્ર	સ્કં. ૪, અ. ૨૫ થી ૨૯	૪–૨૯–૮૩–૮૪
૧૨ ઐશ્વર્યાદિ પ્રાપ્તિ માટે	વિદુર–મૈત્રેય સંવાદ	સ્કં. ૩–૪	૪–૩૧–૩૧
૧૩ ,,	ભરતચરિત્ર	સ્કં. ૪, અ. ૭ થી ૧૪	૪–૧૪–૪૬
૧૪ સ્થૂલમાંથી સૂક્ષ્મદર્શન માટે	ભૂલોકાદિ વર્ણન	સ્કં. ૫, અ. ૧૬ થી ૨૬	૫–૨૬–૩૯
૧૫ પાપવિનાશ માટે	શિશુમાર વર્ણન	સ્કં. ૫, અ. ૨૩–૪–૮	૫–૨૩—૯
૧૬ માંદગી તથા આપત્તિ દૂર કરવા માટે	નારાયણકવચ	સ્કં. ૬, અ. ૮-૧ થી ૪૨	૬—૮–૩૬–૪૨
૧૭ શત્રુવિજય માટે	ઇન્દ્રવિજય	સ્કં. ૬, અ. ૭ થી ૧૩	૬–૧૩–૨૩
૧૮ બંધનમાંથી મુક્તિ માટે	ચિત્રકેતુચરિત્ર	સ્કં. ૬, અ. ૧૪ થી ૧૭	૬–૧૭–૪૦–૪૧
૧૯ સ્ત્રીઓના સર્વ સુખ માટે	પુંસવન વ્રત	સ્કં. ૬, અ. ૧૯	૬–૧૯–૨૫–૨૮
૨૦ અભયપ્રાપ્તિ માટે	પ્રહ્લાદચરિત્ર	સ્કં. ૭, અ. ૧ થી ૧૦	૭–૧૦–૪૬–૪૭
૨૧ દુઃસ્વપ્નનાશ તથા મૃત્યુભય નિવારણ માટે	ગજેન્દ્રમોક્ષ	સ્કં. ૮, અ. ૨ થી ૩	૮—૪–૧૪–૧૫
૨૨ સંસારદુઃખનિવૃત્તિ માટે	અમૃતમંથનચરિત્ર	સ્કં. ૮, અ. ૫ થી ૧૨	૮–૧૨–૪૬
૨૩ પરમગતિ માટે	વામનચરિત્ર	સ્કં. ૮, અ. ૧૫ થી ૨૩	૮–૨૩–૩૦–૩૧
૨૪ સંકલ્પવિધિ માટે	મત્સ્યાવતારચરિત્ર	સ્કં. ૮, અ. ૨૪	૮–૨૪–૬૦

૨૫	કવિ અને મંત્રજ્ઞ બનવા માટે	નાભાગચરિત્ર	સ્કં. ૯, અ. ૪, શ્લો. ૧ થી ૧૨	૯—૪-૧૨
૨૬	ભગવદ્ભક્તિ માટે	અંબરીષચરિત્ર	સ્કં. ૯, અ. ૪-૫	૯—૫-૨૭
૨૭	કર્મબન્ધન દૂર કરવા માટે	શ્રીરામચરિત્ર	સ્કં. ૯, અ. ૧૦-૧૧	૯-૧૧-૨૩
૨૮	ભગવત્પ્રેમ માટે	પૂતનામોક્ષ	સ્કં. ૧૦, અ. ૬	૧૦—૬-૪૪
૨૯	પરાભક્તિ માટે	રાસક્રીડા	સ્કં. ૧૯, અ. ૨૯-૩૩	૧૦-૩૩-૪૦
૩૦	આવેલું આળ દૂર કરવા માટે	સ્યમંતકોપાખ્યાન	સ્કં. ૧૦, અ. ૫૬-૫૭	૧૦-૫૭-૪૨
૩૧	પરાજય દૂર કરવા માટે	અનિરુદ્ધચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૬૨-૬૩	૧૦-૬૩-૫૩
૩૨	પાપમુક્તિ માટે	પૌંડ્રકવધચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૬૬	૧૦-૬૬-૪૩
૩૩	ભગવદ્ભક્તિ માટે	શ્રીકૃષ્ણ ગાર્હસ્થ્યદર્શન	સ્કં. ૧૦, અ. ૬૯	૧૦-૬૯-૪૫
૩૪	પાપમુક્તિ માટે	શિશુપાલવધચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૭૪	૧૦-૭૪-૫૪
૩૫	વિષ્ણુપ્રીતિ માટે	બળરામચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૭૯	૧૦-૭૯-૩૪
૩૬	કર્મબંધનમાંથી મુક્ત થવા માટે	સુદામાચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૮૦-૮૧	૧૦-૮૧-૪૧
૩૭	પાપનિવૃત્તિ માટે	દેવકીપુત્રાનયન	સ્કં. ૧૦, અ. ૮૫	૧૦-૮૫-૫૯
૩૮	કામનિવૃત્તિ માટે	શ્રુતિગીત	સ્કં. ૧૦, અ. ૮૭	૧૦-૮૭-૪૪
૩૯	શત્રુ પરાભવ માટે	શિવમુક્તિચરિત્ર	સ્કં. ૧૦, અ. ૮૮	૧૦-૮૮-૪૦

૪૦ પાપનિવૃત્તિ પૂર્વક ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે	ભાગવતધર્મ	સ્કં. ૧૧, અ. ૨ થી ૫	૧૧—૫–૫૨
૪૧ દ્વન્દ્વનિવૃત્તિ માટે	ભિક્ષુગીત	સ્કં. ૧૧, અ. ૨૩	૧૧–૨૩–૬૨
૪૨ મુક્તસંગ થવા માટે	દત્ત–યદુ–સંવાદ	સ્કં. ૧૧, અ. ૭ થી ૯	૧૧—૯–૩૦
૪૩ મોહનિવૃત્તિ માટે	ઐલગીત	સ્કં. ૧૧, અ. ૨૬	૧૧–૨૬–૨૬
૪૪ મુક્તિ માટે	શ્રીકૃષ્ણોદ્ધવ સંવાદ	સ્કં. ૧૧, અ. ૭ થી ૨૯	૧૧–૨૯–૪૮
૪૫ ઉત્તમ ગતિ માટે	શ્રીકૃષ્ણનિર્યાણ	સ્કં. ૧૧, અ. ૩૧	૧૧–૩૧–૧૪
૪૬ કર્માશય તથા સંસારનિવૃત્તિ માટે	માર્કંડેયચરિત્ર	સ્કં. ૧૨, અ. ૮ થી ૧૦	૧૨–૧૦–૪૨
૪૭ બ્રહ્મજ્ઞાન માટે	મહાપુરુષલક્ષણ	સ્કં. ૧૨, શ્લો. ૪–૨૬	૧૨–૧૧–૨૬
૪૮ સર્વસિદ્ધિ માટે	ભાગવત ફલશ્રુતિ	—	૧૨–૧૨–૫૮–૬૪

ભાગવતની જીવનમાં ખૂબ ઉપયોગી તથા ઉપકારક રત્નકણિકાઓનો સ્થળનિર્દેશ

		સ્કં. અ. શ્લો.
૧	વૃદ્ધાવસ્થાનાં કર્તવ્ય માટે	મા. અ. ૪. ૭૯ થી ૮૧
૨	પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ માટે-કુન્તીસ્તુતિ	૧—૮-૧૮-૪૩
૩	મૃત્યુંજય સ્તોત્ર	૧—૯-૩૨-૪૨
૪	શ્રીકૃષ્ણનું યથાર્થ દર્શન	૧-૧૦-૨૧-૨૬
૫	વિરાટ દર્શન	૨—૧-૨૩-૩૯
૬	આંતર્ધ્યાન	૨—૨—૮-૧૨
૭	સુભદ્રશ્રવ સ્તોત્ર	૨—૪-૧૨-૨૩
૮	ચતુઃશ્લોકી ભાગવત	૨—૯-૩૦-૩૬
૯	વરાહ-યજ્ઞસ્વરૂપ દર્શન	૩-૧૩-૩૪-૪૧
૧૦	ધ્યાનયોગ	૩-૨૮—૧-૩૩
૧૧	અધર્મ વંશ	૪—૮—૨—૫
૧૨	ધ્રુવસ્તુતિ	૪—૯—૬-૧૭
૧૩	સનત્કુમાર ગીતા	૪-૨૨-૨૦-૪૦
૧૪	રુદ્રગીત	૪-૨૪-૩૩-૭૯
૧૫	ઋષભોપદેશ	૫—૫—૧-૧૩
૧૬	ભૂમિગીત	૫-૨૦-૨૧-૨૮
૧૭	વૃત્રાસુર ચતુઃશ્લોકી	૬-૧૧-૨૪-૨૭
૧૮	ભાગવતધર્મ	૭-૬-૧ થી ૭-૭-૫૫
૧૯	પ્રહ્લાદસ્તુતિ	૭—૯—૮-૫૦
૨૦	મનુસ્તુતિ	૮—૧—૯-૧૬
૨૧	ગજેન્દ્રસ્તુતિ	૮—૩—૨-૨૯
૨૨	મહાવિભૂતિ સ્તોત્ર	૮—૫-૩૨-૪૪

૨૩ વામનનું વિરાટ દર્શન	૮–૨૦–૨૨–૩૪
૨૪ ગર્ભસ્તુતિ	૧૦—૨-૨૬–૪૧
૨૫ ભગવત્સ્વરૂપદર્શન	૧૦—૩—૯–૧૦
૨૬ પૂતના કવચ	૧૦—૬–૨૨–૨૯
૨૭ બ્રહ્માની સ્તુતિ	૧૦–૧૪—૧–૪૦
૨૮ વેણુગીત	૧૦–૨૧—૫–૨૦
૨૯ ગોપીગીત	૧૦–૩૧—૧–૧૯
૩૦ યુગલગીત	૧૦–૩૫—૧–૨૫
૩૧ વિયોગગીત	૧૦–૩૯–૧૯–૩૧
૩૨ ભ્રમરગીત	૧૦–૪૭–૧૨–૨૧
૩૩ જ્વરસ્તુતિ	૧૦–૬૩–૨૫–૨૮
૩૪ શ્રુતિગીત	૧૦–૮૭–૧૪–૪૧
૩૫ મહિષીગીત	૧૦–૯૦–૧૫–૨૪
૩૬ ભાગવતધર્મ	૧૧—૨ થી ૫
૩૭ વિભૂતિયોગ	૧૧–૧૬—૧–૪૪
૩૮ જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ	૧૧–૧૯–૧૧–૪૫
૩૯ ભિક્ષુગીત	૧૧–૨૩–૪૩–૫૮
૪૦ ઐલગીત	૧૧–૨૬—૭–૨૪
૪૧ ભગવત્સ્વરૂપ તત્ત્વદર્શન	૧૨–૧૧—૪–૨૩

॥ ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

॥ अथ संक्षेपतो मन्त्रजपानुष्ठानप्रयोगः ॥

卐

आदौ कृतमङ्गलस्नानो धौते वाससी परिधाय भस्मधारणं कृत्वा चरणामृतं (१७४२७) वा गृहीत्वा सन्ध्यावन्दनादि कृत्वा, स्वभाले कुंकुमकेसरचन्दनादिना तिलकं धारयित्वा, यजमानोऽनुष्ठानपरः तीर्थे गृहे देवमन्दिरे वा शुचौ देशे शुभे मुहूर्ते प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा उपविश्य निम्नलिखितमन्त्रेण भगवन्तं प्रणमेत् ।

कृष्णाय वासुदेवाय हरये परमात्मने ।
प्रणतक्लेशनाशाय गोविन्दाय नमो नमः ॥

तथैव

चिन्तासन्तानहन्तारो यत्पादाम्बुजरेणवः ।
स्वीयानां तान्निजाचार्यान् प्रणमामि मुहुर्मुहुः ॥
यदनुग्रहतो जन्तुः सर्वदुःखातिगो भवेत् ।
तमहं सर्वदा वन्दे श्रीमद्वल्लभनन्दनम् ॥

इति मन्त्राभ्यां स्वाचार्यचरणकमलेभ्यः सप्रणाममनुज्ञां गृहीत्वा

सर्वार्थसंभवो देहो जनितः पोषितो यतः ।
स्वीयौ मे पितरौ वन्दे राधाकृष्णस्वरूपिणौ ॥

इति मातृपितृचरणौ प्रणम्यानुज्ञां गृहीत्वा

सर्वेऽत्र सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चित् दुःखभाग् भवेत् ॥

एवं सर्वभूतानुकंपां धारयन्, तेषु आत्मस्वरूपेण वसन्तं वासुदेवं प्रणमेत् ।

तत्रादौ मङ्गलाचरणम्—

ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिवविरिंचिनुतं शरण्यम् ।
भृत्यार्तिहं प्रणतपालभवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥
त्यक्त्वा सुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मीं
धर्मिष्ठ आर्यवचसा यदगादरण्यम् ।
मायामृगं दयितयेप्सितमन्वधावत्
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥

પછી ત્રણ વખત આચમન કરવું.

आचमनम् । ह्रीं केशवाय नमः । ह्रीं नाराणाय नमः । ह्रीं माधवाय नमः । હાથ ધોઈ નાખવો. ह्रीं गोविन्दाय नमः ।

નીચે જણાવેલો મંત્ર પ્રાણાયામરૂપે ૧૨ વખત બોલવો. બ્રાહ્મણોએ પ્રાણાયામ કરવા.

ह्रीं नमो भगवते वासुदेवाय ।

હાથ જોડી નમસ્કાર કરવા અને પ્રાર્થના કરવી.

श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्टदेवताभ्यो नमः । कुल-

देवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । स्थानदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । वाणीहिरण्यगर्भाभ्यां नमः । शचीपुरन्दराभ्यां नमः । मातृपितृचरणकमलेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमो नमः । एतत्कर्मप्रधानदेवताजगद्‌बीज-श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः । पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु ;

सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥
विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
सङ्ग्रामे सङ्कटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥
शुक्लांबरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥
अभीप्सितार्थसिध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥
सर्वमङ्गलमांगल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममंगलम् ।
येषां हृदिस्थो भगवान् मंगलायतनो हरिः ॥
तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेऽङ्घ्रियुगं स्मरामि ॥

लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥
यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ।
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥
सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥
विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ।
सरस्वतीं प्रणम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥

अथ संकल्पः

જમણા હાથમાં જળ લઈ, તેમાં ચંદન પુષ્પ મુકી સંકલ્પ કરવો.

विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः । श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणो द्वितीये परार्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे सप्तमे वैवस्वतमन्वंतरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे कलिप्रथमचरणे भूर्लोके भारतवर्षे आर्यावर्तान्तर्गतब्रह्मावर्तस्य गुर्जरदेशे श्रीरेवाया उत्तरे वा दक्षिणे तीरे श्रीसाभ्रमत्याः पश्चिमे पूर्वे वा तटे श्रीमल्लवणाब्धेः पूर्व-दिग्विभागे श्रीशालिवाहनस्य* अमुकसंवत्सरे, श्रीमन्नृपविक्रमार्कस्य अमुकवर्षे,[१] अमुकनाम्नि[२] संवत्सरे, अमुक ऋतौ,[३] मासोत्तमे

* શાલિવાહન શક જે ચાલતો હોય તે બોલવો.

१. વિક્રમ સંવત. २. વર્ષનું જે નામ હોય તે બોલવું.

३. हेमन्त, शिशिर, वसंत, ग्रीष्म, वर्षा, शरद् જે ઋતુ ચાલતી હોય તેની આગળ ऋतौ શબ્દ યોજવો.

अमुकमासे,[४] अमुकपक्षे,[५] अमुकतिथौ,[६] अमुकवासरे,[७] अमुकनक्षत्रे[८], अमुकयोगे,[९] अमुककरणे,[१०] अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये[११], अमुकराशिस्थिते चन्द्रे,[१२] अमुकराशिस्थिते श्रीदेवगुरौ,[१३] शेषेषु ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ अमुकगोत्रोत्पन्नस्य[१४] अमुक शर्मणः,[१५]

---

४. कार्तिक, मार्गशीर्ष, पौष, माघ, फाल्गुन, चैत्र, वैशाख, ज्येष्ठ, आषाढ, श्रावण, भाद्रपद, आश्विन જે માસ ચાલતો હોય તેની આગળ मासे શબ્દ લગાડવો.

૫. शुक्ल, कृष्ण જે પક્ષ ચાલતો હોય તેની આગળ पक्षे શબ્દ જોડવો.

૬. प्रतिपदि, द्वितीयायां, तृतीयायां, चतुर्थ्याम्, पंचम्यां, षष्ठ्यां, सप्तम्यां, अष्टम्यां, नवम्यां, दशम्यां, एकादश्यां, द्वादश्यां, त्रयोदश्यां, चतुर्दश्यां, पूर्णिमायां, अमावास्यायाम् જે તિથિ હોય તેની આગળ तिथौ શબ્દ જોડવો.

૭. भानु, चन्द्र, भौम, सौम्य, गुरु, शुक्र, शनि જે વાર હોય તેની આગળ वासरे શબ્દ મૂકવો.

૮. પંચાંગમાં જોઈ જે નક્ષત્ર ચાલતું હોય તેની આગળ नक्षत्रे શબ્દ મૂકવો.

૯. પંચાંગમાં જોઈ જે યોગ હોય તેની આગળ योगे શબ્દ મૂકવો.

૧૦. પંચાંગમાં જોઈ જે કરણ હોય તેની આગળ करणे શબ્દ મૂકવો.

૧૧. પંચાંગમાં જે રાશિનો સૂર્ય હોય તે રાશિનું નામ દઈ अमुक શબ્દને બદલે તે નામ મૂકી सूर्ये બોલવું.

૧૨. ,, चन्द्रे ,,

૧૩. ,, गुरौ ,,

૧૪. પોતાના ગોત્રનું નામ લેવું. યાદ ન હોય તો काश्यप ગોત્ર બોલવું.

૧૫. બ્રાહ્મણ હોય તો शर्मणः

ક્ષત્રિય	,,	वर्मणः
વૈશ્ય	,,	गुप्तस्य
શૂદ્ર	,,	दासस्य શબ્દ મૂકવો.

वर्मणः गुप्तस्य दासस्य वा श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तपुण्यफलप्राप्त्यर्थं, मया सह सर्वेषां कुटुम्बिजनानामायुरारोग्यैश्वर्याभिवृद्धयर्थं आधिदैविकादि-त्रिविधतापोपशमनार्थं, धर्मादिचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धयर्थं जगद्‌बीज-श्रीलक्ष्मीनारायणदेवताप्रीत्यर्थं तच्चरणकमलेऽखंडप्रेमभक्तिसंपादनार्थं मायामोहनिवृत्त्यर्थं[१६]

ह्रीं संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे ।
कर्ममोहगृहीताङ्गं मामुद्धर भवार्णवात् ॥

इति द्वात्रिंशद्वर्णात्मकमंत्रस्य (प्रणवयुक्तस्य वा) वर्णलक्षात्मकं सपादलक्षात्मकं, अयुतसंख्यात्मकं वा स्वयं ब्राह्मणद्वारा वा जपानुष्ठानं करिष्ये ।

એ જળ છોડી દઈ બીજી વખત જળ લેવું.

तदंगभूतं गणपतिस्मरणं दिग्रक्षणं कलशार्चनं शंखघण्टापूजनं च करिष्ये ।

નીચેના મંત્રથી ગણુપતિનું ધ્યાન કરવું.

वक्रतुण्ड महाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव शुभकार्येषु सर्वदा ॥

ડાબા હાથમાં અક્ષત લઈ ઉપર જમણો હાથ ઢાંકવો. નીચેના શ્લોકો બોલવા.

अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः ।
ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥

૧૬. જેને માટે પાઠ કે જપ કરવાના હોય તે તથા જે મંત્ર જપવાનો હોય તે બોલવો.

अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम् ।
सर्वेषामविरोधेन जपकर्म समारभे ॥
यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वतः ।
स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु ॥
भूतानि राक्षसा वापि येऽत्र तिष्ठंति केचन ।
ते सर्वेऽप्यपगच्छन्तु जपकर्म करोम्यहम् ॥

નીચે કહેલી દશે દિશાએ વધાવવા.

पूर्वे इन्द्राय नमः । आग्नेय्यामग्नये नमः । दक्षिणे यमाय नमः । नैर्ऋत्यां निर्ऋतये नमः । पश्चिमे वरुणाय नमः । वायव्यां वायवे नमः । उदीच्यां सोमाय नमः । ईशान्यामीशानाय नमः । ऊर्ध्वं ब्रह्मणे नमः अधस्तादनन्ताय नमः ।

ત્રણ તાળી પાડી ડાબા પગથી જમીનને સ્પર્શ કરી આંખે તથા કાને પાણી અડકાડવું.

પછી ડાબા હાથ તરફ જળથી ત્રિકોણ કરી અથવા થોડા ચોખા મૂકી, તે ઉપર પૂજનનો કલશ પધરાવી બંને હાથના અગ્રભાગથી તેને સ્પર્શ કરવો અને નીચેના શ્લોકો બોલવા.

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥
कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥

अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः ।
अत्र गायत्री सावित्री शान्तिपुष्टिकरी तथा ।
आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः ।
गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
कावेरि नर्मदे सिन्धो जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥
ब्रह्माण्डोदरतीर्थानि करैः स्पृष्टानि ते रवे ।
तेन सत्येन मे देव तीर्थं देहि दिवाकर ॥

કલશની ચારે બાજુ ચંદન કંકુથી ચાંલ્લા કરવા.

पूर्वे ऋग्वेदाय नमः । दक्षिणे यजुर्वेदाय नमः । पश्चिमे सामवेदाय नमः । उत्तरे अथर्ववेदाय नमः । કલશની મધ્યમાં अपांपतये वरुणाय नमः । सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ।

ततोऽङ्कुशमुद्रया सूर्यमण्डलात्सर्वाणि तीर्थान्यावाह्य वम् इति धेनुमुद्रया अमृतीकृत्य, हुं इति कवचमुद्रया अवगुण्ठ्य, मत्स्यमुद्रया आच्छाद्य, કલશ ઉપર જમણો હાથ ઢાંકી वं वरुणाय नमः એમ આઠ વાર બોલવું.

ચંદન પુષ્પથી પૂજા કરી, તેમાંથી થોડું જળ પવાલામાં લઈ પોતાના ઉપર તેમ જ પૂજાના દ્રવ્ય ઉપર નીચેના મંત્રથી છાંટવું.

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा ।
यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

હવે શંખને સ્નાન કરાવી પૂજા કરવી. આ મંત્ર બોલી ચંદનપુષ્પ ચઢાવવાં.

त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे ।
निर्मितः सर्वदेवैश्च पाञ्चजन्य नमोऽस्तु ते ॥

पाञ्चजन्याय विद्महे पावमानाय धीमहि तन्नो शंखः प्रचोदयात् ।
शंखस्थदेवतायै नमः । सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ।

હવે ઘંટાને સ્નાન કરાવી નીચેના મંત્રથી પૂજન કરવું.

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम् ।
घण्टानादं प्रकुर्वीत पश्चाद्घण्टां प्रपूजयेत् ॥

घण्टास्थाय गरुडाय नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ।

હવે જ્યાં પવનનો સંચાર ન હોય તેવે સ્થળે જ્યોતિ-દીપ પૂર્વાભિમુખ અથવા ઉત્તરાભિમુખ રહે તેમ, અનુષ્ઠાન જેટલો વખત ચાલુ રહે ત્યાંસુધી અથવા કાયમ રાખવો હોય તો તેમ, સ્થાપન કરી નીચેના મંત્રથી પૂજા કરવી.

हस्ते गन्धाक्षतपुष्पाण्यादाय

भो दीप देवरूपस्त्वं कर्मसाक्षी ह्यविघ्नकृत् ।
यावत्कर्मसमाप्तिः स्यात्तावदत्र स्थिरो भव ॥

दीपस्थदेवतायै नमः । आवाहयामि गंधाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि नमस्करोमि ॥

હવે નીચેના મંત્રથી આચમન કરવું.

॥ ॐ અથવા ह्रीं नमो नारायणाय ॥

હાથમાં જળ લઈ સંકલ્પ કરવો :

ॐ अस्य श्री*संसारमायामोहनिरसनमन्त्रस्य भगवान् वेदव्यास ऋषिः[1] अनुष्टुप् छन्दः श्रीकृष्णपरमात्मा देवता भक्तिः शक्तिः ज्ञान-वैराग्ये कीलकम् । अभीष्टसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ।

સંકલ્પ મૂકી દઈ નીચે જણાવ્યા મુજબ ઋષ્યાદિ ન્યાસ કરવા.

ॐ वेदव्यास ऋषये नमः शिरसि
,, अनुष्टुप् छन्दसे नमः मुखे
,, श्रीकृष्णपरमादेवतायै नमः हृदये
,, भक्तिशक्तये नमः पादयोः
,, ज्ञानवैराग्ये कीलकाय नमः नाभौ
,, जपे विनियोगाय नमः सर्वांगे

પછી મૂલ મન્ત્રથી (જે મન્ત્રનો જપ કરવાનો હોય તે બોલી) કરાદિન્યાસ કરવા.

संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे ।
कर्ममोहगृहीताङ्गं मामुद्धर भवार्णवात् ॥ इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः
,, इति तर्जनीभ्यां नमः ।
,, इति मध्यमाभ्यां नमः ।
,, इत्यनामिकाभ्यां नमः ।
,, इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ।
,, इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

* જે માટે સંકલ્પ હોય તે બોલવો. ૧. શ્રીમદ્ભાગવતના સર્વ મંત્રોનો જપવિનિયોગ આ પ્રમાણે કરવો. ઋષિ, છંદ, દેવતા, શક્તિ અને કીલક કાયમ રાખવા.

આ જ પ્રમાણે હૃદયાદિ ન્યાસ કરવા.

ૐ અથવા ह्रीं संसारसागरे० भवार्णवात् । हृदयाय नमः ।

” शिरसे स्वाहा ।

” शिखायै वषट् ।

” कवचाय हुम् ।

” नेत्रत्रयाय वौषट् ।

” अस्त्राय फट् ।

હવે શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ દેવનું હૃદયમાં ધ્યાન ધરવું. સામે સિંહાસન ઉપર ભગવાનની છબી રાખવી. ધ્યાનનો શ્લોક નીચે પ્રમાણે બોલી ગંધપુષ્પ, માલા, ભોગ ધરી ધ્યાન ધરવું.

दृष्टं तवांघ्रियुगलं जनतापवर्गं ।
ब्रह्मादिभिर्हृदि विचिन्त्यमगाधबोधैः ॥
संसारकूपपतितोत्तरणावलम्बं
ध्यायंश्चराम्यनुगृहाण यथास्मृतिः स्यात् ।

અથવા

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभांगम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥

નીચે જણાવ્યા મુજબ હૃદયમાં રહેલા લક્ષ્મીનારાયણની માનસી પૂજા કરવી.

जगद्‌बीजश्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः

ॐ અથવા ह्रीं लं पृथिव्यात्मकं गन्धं परिकल्पयामि

,, हं आकाशात्मकं पुष्पं समर्पयामि

,, यं वाय्वात्मकं धूपं समर्पयामि

,, रं तैजसात्मकं दीपं दर्शयामि

,, वं अमृतात्मकं नैवेद्यं निवेदयामि

,, सं सर्वात्मकं मन्त्रं पुष्पं समर्पयामि नमस्करोमि ।

હવે માળાની પ્રાર્થના કરવી.

ॐ અથવા ह्रीं मां माले महामाये सर्वशक्तिस्वरूपिणि ।
चतुर्वर्गस्त्वयि न्यस्तस्तस्मान्मां सिद्धिदा भव ॥

નીચેના મન્ત્રથી માળાને ગંધપુષ્પ ચઢાવવાં :

अविघ्नं कुरु माले त्वं गृह्णामि दक्षिणे करे ।
जपकाले तु सततं प्रसीद मम सिद्धये ॥

જપ કરનારે પવિત્રતા, એકાગ્રતા, મૌન, મંત્રના અર્થનું ધ્યાન, વ્યગ્રતાનો ત્યાગ, ચિન્તાત્યાગ, ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય, ક્રોધત્યાગ અને ભગવચ્ચિન્તન સતત રાખવાં. શુદ્ધ આસન ઉપર બેસવું, સાત્વિક આહાર રાખવો અને ભગવાનની શરણાગતિ સ્વીકારી સમય અને સંખ્યાનો નિયમ કરી જપ કરવા.

જપ પૂર્ણ થતાં પુનઃ શરૂઆતમાં જણાવેલા હૃદયાદિ ન્યાસ કરવા. શ્રીચરણમાં નીચેના મંત્રથી જપનિવેદન કરવું.

गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।
सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥

अनेन संकल्पोक्ताख्यजपकर्मणा पाठकर्मणा वा जगद्‌बीजश्रीलक्ष्मीनारायणौ प्रीयेताम् नमम ॥

॥ ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

॥ अथ श्रीमद्भागवतयागपद्धतिः ॥

धृततिलको यजमानो मूलेनाचम्य प्राणानायम्य पवित्रधारण-पूर्वकं शान्तिपाठं पठित्वा देवब्राह्मणान्नमस्कृत्य सुमुखश्चेत्यादि पठित्वा देशकालकीर्तनान्ते मम सकलपातकनिवृत्तिपूर्वकं श्रीकृष्णचरणारविन्देऽखण्डभक्तिप्रीतिकामनया महर्षिश्रीवेदव्यासप्रणीतश्रीमद्भागवतोद्धृत **नामचन्द्रिकाख्यसहस्रनामावलिस्तोत्रस्य*** ब्राह्मणद्वारा सहस्रा-वृत्तिपाठपठनं तथा च तद्दशांशतः घृतमिश्रितपायसादिद्रव्येण श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सकलेष्टकामनासिद्ध्यर्थं च त्र्यह-पञ्चाह वा पक्षाश्रयेण सप्तहमखं होमात्मकं **श्रीमद्भागवतयागाख्यं** कर्माहं करिष्ये ।

तदंगतया श्रीगणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृणां पूजनं नान्दीश्राद्धं आचार्यादीनां वरणाख्यं कर्माहं करिष्ये । तत्रादौ दिग्रक्षणं कलशा-राधनं शंखघण्टाद्यर्चनं दीपपूजनं च करिष्ये । एवं दिग्रक्षणादिवरणान्तं कृत्वा मधुपर्कादिनाचार्यादिविप्रान् समभ्यर्च्य वासोऽलंकारादिभिः पूजयित्वा संप्रार्थ्य मंडपप्रवेशान्ते गणेशवास्तुपीठदेवतानां पूजनं कुर्यात् । ततः सर्वतोभद्रमण्डले ब्रह्मादीनावाह्य संपूज्य मध्ये कलशं निधाय पूर्णपात्रोपरि क्षौमं वस्त्रं प्रसार्य गन्धेन यन्त्रं विलिख्य प्रधान-देवताप्राणप्रतिष्ठां विधाय पीठदेवता यन्त्रदेवताश्च संपूज्य प्रधानं श्रीकृष्णं यन्त्रोपरि स्थापयित्वा गन्धाधिभिरभ्यर्च्य शरीरशुद्ध्यर्थं पूजाजपपाठहोमाद्यधिकारसिद्ध्यर्थं च यथाशक्ति न्यासादिकं कृत्वा प्रधानदेवतायाः पात्रासादनविधिना पूजनं विधाय योगिनीक्षेत्रपाल-

---

* विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्य वा ।

पीठयोः देवतापूजां कृत्वा, कुण्डं पूजयित्वा यथाविधिना वह्निं प्रतिष्ठाप्य ग्रहपीठे देवतानां पूजनं कृत्वा ब्रह्मासनादिपर्युक्षणान्तं कर्म कृत्वाधारादीन् जुहुयात् । तदन्ते अग्निब्रह्मणोः पूजनं कृत्वा त्यागसंकल्पं कुर्यात् । ग्रहहोमत्यागान्ते प्रधानहोमत्यागसंकल्पः—तद्यथा—इदं लक्षाहुतिपर्यंतं घृताभ्यक्तपायसादिकं हवनीयद्रव्यं श्रीकृष्णदेवताभ्यो नमम । वराहुतिं दत्त्वा ग्रहहोमान्ते वह्निस्थं श्रीकृष्णं संपूज्य प्रार्थयित्वा हवनादिकं कुर्यात् । प्रधानहोमान्ते स्थापितदेवतानां घृतेन एकैकयाहुत्या, तथा च तथैव यंत्रावरणदेवतानां पीठदेवतानां च होमादिकं विधाय न्यूनाधिकसमस्तदोषापहाराय तिलद्रव्येण सहस्रसंख्यया व्याहृतिहोमं कृत्वा स्थापितदेवानामुत्तरपूजनं विधाय स्विष्टकृद्धोमान्ते नवाहुतिहोमं संपाद्य बलिदानं कुर्यात् । क्षेत्रपालबलिदानान्ते शुद्धोदकेनाचम्य पूर्णाहुतिहोमं वसोर्धारान्वितं च विधाय आधारादिपूर्णाहुतिपर्यन्तानां त्यागसंकल्पं कुर्यात् । विभूतिग्रहणं धारणं संस्रवप्राशनं पूर्णपात्रदानं प्रणीताविमोकं छायापात्रघृतपात्रतिलपात्रदानानि च कृत्वा आचार्यादि वृतेभ्यो विप्रेभ्यः स्वर्णदक्षिणादिकं दद्यात् । न्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थं भूयसीं संकल्प्य प्रधानदेवं सम्प्रार्थ्य कर्मार्पणं कुर्यात्—अनेन श्रीमद्भागवतोद्धृतनामचंद्रिकोक्तसहस्रनामभिः त्र्यह—पचाह वा पक्षाश्रयेण कृतेन होमात्मकश्रीभागवतयागाख्येन कर्मणा भगवान् पूर्णपुरुषोत्तमः श्रीकृष्णचन्द्रः प्रीयताम् । सर्वकलशोदकेन यजमानमभिषिच्य पीठादीनां दानसंकल्पं कृत्वा कर्मपूर्णतां वाचयित्वा देवं संप्रार्थ्य स्थापितदेवानां विसर्जनं कुर्यात्—यस्यस्मृत्येति.

इति श्रीमद्भागवतयागपद्धतिः

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

સપ્તાહફલનિર્દેશ

[१]

श्रीविश्वामित्रोक्तसंकटमुक्तिसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	२९	६४	४५	३९	७२	७३	१३
स्कन्धे	२	४	६	८	१०	११	१२
अध्याये विश्रामः	१०	३१	१९	२४	४८	३१	१३

[२]

श्रीगौतमोक्तसमग्रारिनाशनसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	४८	६०	४५	६०	७२	३७	१३
स्कन्धे	३	५	७	१०	१०	११	१२
अध्याये विश्रामः	१८	१५	१५	१२	८४	३१	१३

[३]

श्रीअभ्युक्तगदञ्जन(रोगनिवारक)सप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	३९	६०	३८	६०	३९	४९	५०
स्कन्धे	३	५	६	९	१०	१०	१२
अध्याये विश्रामः	१०	६	१८	२०	३५	८४	१३

[४]

श्रीसूत्तोक्तपुरुषोत्तमप्राप्तिसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	४९	६७	३७	४८	४२	३८	५४
स्कन्धे	३	५	७	९	१०	१०	१२
अध्याये विश्रामः	२०	२३	१५	२४	४२	८०	१३

[५]

श्रीभारद्वाजोक्तबन्धनमुक्तिसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	६२	५७	३४	४८	८०	४१	१३
स्कन्धे	३	५	७	९	१०	११	१२
अध्याये विश्रामः	३३	२६	१५	२४	८०	३१	१३

[६]

श्रीवसिष्ठोक्तपुत्रप्राप्तिसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	५७	३९	५०	५९	५१	४१	३८
स्कन्धे	३	५	७	१०	१०	११	१२
अध्याये विश्रामः	२८	३	८	४	५५	६	१३

[૭]

श्रीकश्यपोक्तश्रीप्राप्तिसप्ताहक्रमः

दिनसंख्या	१	२	३	४	५	६	७
अध्यायसंख्या	७०	६२	५२	५१	३९	१७	४४
स्कन्धे	४	६	९	१०	१०	१०	१२
अध्याये विश्रामः	८	१३	७	३४	७३	९०	१३

***

। अष्टोत्तरशतभागवतपुरश्चरणफलम् ।

अर्जुन उवाच

पुरश्चरणमेतस्य कथं कार्यं सदा बुधैः ।
तद्विधिं ब्रूहि मे देव सर्वभूतहिताय वै ।३७

श्रीकृष्ण उवाच

अष्टोत्तरशतैः पाठैरेकं भवति तच्छुभम् ।
पुरश्चरणसंज्ञैव महाघौघविनाशिनी ॥ ३८

महादानैर्महायज्ञैर्महायोगैश्च यत्फलम् ।
तत्फलं प्राप्यते पुंभिः सर्वशास्त्रविनिश्चयात् ॥ ३९

जितेन्द्रियवतां पुंसां मृत्यपायो ह्ययं परः ।
परात्परतरं ज्ञानमनेनैव विजायते ॥ ४०

विनापि तीर्थजैः पुण्यैः पूर्वजन्मान्तरार्जितैः ।
विना वेदान्तसेवाभिर्विना चान्द्रायणादिभिः ॥ ४१

विना काशीनिवासाद्यैर्विना गंगानिषेवणैः ।
विनैव विधिधैर्धर्मैः पुण्योपायो महानयम् ॥ ४२

इदं निश्चित्य मनसि सर्वकर्मपराङ्मुखः ।
पुरश्चरणमेतस्य कुरु कारय वाथवा ॥ ४३

यद्विधानादनायासान्मुक्तिरेव न संशयः ।
इदं रहस्यं परस्मै नान्यस्मै कथितं मया ॥ ४४

भक्तोऽसि सात्वताम्रोऽसि तस्मादुक्तं मयाखिलम् ॥ ४५

पद्मपुराणे उत्तरखण्डे भागवतमाहात्म्ये पुरश्चरणविधिकथने पंचविंशोऽध्याये ।

—: અભિપ્રાયો :—

[१]

પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય શ્રોત્રિય બ્રહ્મનિષ્ઠ ન્યસ્તદંડ

શ્રી સ્વામી અખંડાનંદ સરસ્વતીજી મહારાજ

श्रीमद्‌भागवत महापुराण भगवान्‌की प्रत्यक्ष वाङ्मयी मूर्ति है। यह अखिल श्रुतिसार एवं सर्ववेदान्तसार है। यह वेदोंके मन्त्रभागके समान संहितात्मक तो है ही, पञ्चरात्रके समान तन्त्र-संहिता भी है। यह नारायणोक्त भी है और शिवोक्त भी है। नारद दोनों ही परंपराओंके उत्तराधिकारी हैं। शेषोक्त परम्परामें भी नारदका सन्निवेश है। इसलिये प्रत्येक दृष्टिसे श्रीमद्‌भागवत मन्त्रात्मक है। वैसे तो 'नामन्त्रमक्षरं किञ्चित्' इस आप्तवचनके अनुसार प्रत्येक अक्षर मन्त्र है और तन्त्रज्ञ पुरुषके निर्देशानुसार प्रयोग करने पर सबके सब कल्पवृक्ष हो जाते हैं, तथापि भिन्न देवताविषयक जो मन्त्र हैं वे तो सिद्धचिन्तामणि ही हैं। इनमेंसे अनेक मन्त्रोंका अनुभव करके देखा गया है, वे सत्य उतरे हैं और उनसे साधकोंको लौकिक एवं पारमार्थिक उपलब्धियां हुई है। बडी प्रसन्नताकी बात है कि **भागवतभूषण** पण्डित श्री **रमणलाल** शास्त्रीजीने उनमेंसे प्रायः नब्बे प्रयोगोंको सुव्यस्थित ढंगसे सजा दिया है, और उनका अनुष्ठान करनेके लिये जो भी आवश्यक है, शास्त्रीय पद्धतिसे संग्रह कर लिया है। यन्त्र और आवरण देवताओंकी पूजाविधि भी दे दी गई है। भागवतयाग, सहस्रनाम और सप्ताह पद्धतिके संयोगसे इस ग्रन्थरत्नकी जगमगाहट और भी बढ गई है।

मेरा विश्वास है कि साधनामें रुचि रखनेवाले श्रद्धालु भक्तजन इसके अनुष्ठान करके अपने मनोरथ सफल करेंगे और शुद्धान्तःकरण होकर भगवद्भक्ति और भगवत्तत्त्वविज्ञान प्राप्त करेंगे। मुझे आशा और विश्वास है कि शास्त्रीजी इसी प्रकार अपने सत्प्रयत्नोंके द्वारा भागवतके गूढतम रहस्य–रत्नोंका जनताके हितके लिये प्रकाशन करते रहेंगे।

॥ ॐ शान्तिः ॥

मुंबई–६ अखण्डानन्द सरस्वती

[२]

શ્રીમત્પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય મહામંડલેશ્વર ષડ્દર્શનાચાર્ય

સ્વામીશ્રી ૧૦૮ ભાગવતાનંદજી મહારાજ

निरीक्षि मयेदं ग्रन्थरत्नं यत्र जनतोपकृतिकृते धृतव्रतेन श्रीमता **'रमणलाले'**ति शुभाभिधेयेन शास्त्रिणा **'भागवतभूषणेन'** 'मेनिरे भगवद्रूपं शास्त्रं भागवतं कलौ' (पद्मपुराणे) 'श्रीमद्भागवतस्याथ श्रीमद्भगवतः सदा। स्वरूपमेकमेवास्ति सच्चिदानन्दलक्षणम्'॥ (स्कन्दपुराणे) 'इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसंमितम्' (भागवते) इत्यादिवचोनिचयेन भगवत्स्वरूपतया वर्णितं विश्वविश्रुतं भागवत-पाथोधिं शास्त्रसंस्कृतमतिमन्थानेन निर्मथ्य ततः समग्राहिषत सद्यः फलप्रदाः परीक्षिताः शतकृत्वोऽनुभूताः सानुष्ठानविधिप्रकाराः प्रमाणसिद्धाः, सकामानां सर्वेप्सितफलावाप्तये, निष्कामानां मुक्ति-सम्पत्तये च पर्याप्ता भूयांसो मन्त्राः।

भागवतयागस्य स्वरूपमनुष्ठानरीतिश्चेत्यादयो ज्ञातव्या विषया विस्पष्टं न्यरूपिषत श्रद्धालूनां जिज्ञासूनां हितकृतये ।

अयमभिनवः सप्रमाण आविष्कारः शास्त्रिमहोदयस्य भागवतीय-तलस्पर्शिस्वाध्यायस्य परिणामस्वरूपः । एतदीयगुणगरिम्णा प्रसन्न-तमेभ्यो विद्वद्वरेभ्यो लब्धं 'भागवतभूषणे'त्युपाधिमन्वर्थं व्यधत्त निखिलगुणगणमण्डनमण्डितमीदृशं ग्रन्थरत्नं विरचयन् शास्त्रिमहानुभाव इत्युक्तौ नास्त्यतिशयोक्तिलेशगन्धोऽपि ।

ग्रन्थोऽयं सर्वजनबोधसौलभ्याय गुर्जरभाषानुवादेन सनाथीकृत इत्यहो सुवर्णसौरभयोगः समजनि ।

एनं ग्रन्थं दृष्ट्वा प्रसीदति नितान्तं मे स्वान्तम् ।

अयं प्रबन्धः प्रचुरं प्रचारं प्राप्नोतु जगतीतले गिरिजाजान्य-नुकम्पापातेनेत्यभिप्रैति,

सैन्यासश्रामः
गोमतीपुरम्
अहमदाबाद

स्वामी भागवतानन्दो महामण्डलेश्वरः
काव्य-सांख्य-योग-न्याय-वैशेषिक-वेद-वेदान्त-तीर्थ, वेदरत्न, मीमांसाभूषणः, वेदान्तवागीश-दर्शनाचार्योपाधिकः ।

*

[३]

શ્રી વૃન્દાવનનિવાસી આચાર્યપ્રવર ગોસ્વામી
શ્રી અનન્તલાલજી મહારાજ

श्रीमद् भागवतके प्रत्येक स्कन्धमें आध्यात्मिक एवं लौकिक कल्याणप्रद सिद्धप्रयोग हैं, परन्तु पठन-श्रवणमात्रसे इनका रहस्यज्ञान संभव नहीं हैं । भगवदीय भागवतके आचार्य तथा विद्वानोंने भागवतकी 'समाधिभाषा'का मनन-मन्थन करके प्रमाण एवं अपने अनुभवके आधार पर,

'वेदोपनिषदां साराज्जाता भागवती कथा'के अनेक सविधि-सिद्ध प्रयोग लिखे हैं। कुछ प्रकाशित भी हुए हैं। अपनी गुजरात यात्रामें सौभाग्यसे एक नवीन ग्रन्थके अवलोकनका अवसर प्राप्त हुआ। यह ग्रन्थ तो वास्तविकमें भागवत पर अपूर्व प्रयोग-पद्धति है।

परमहंससहिताभागवतका प्रतिश्लोक मन्त्ररूप ही है। इस ग्रन्थमें निष्काम–सकाम प्रयोगकी सफलताके लिये अनुभवात्मक मन्त्रोंका संग्रह किया गया है। आठ तन्त्रोंमें ग्रन्थ विभक्त हैं। सर्व श्री नारायण, विष्णु, नृसिंह, वामन, राम, कृष्ण, शिव और देवी मन्त्रानुष्ठानके लिये 'मंत्र महोदधि' और 'मन्त्रमहार्णव'के अनुसार यन्त्र और अनुष्ठानविधि तथा आवरणदेव और पूजनादिका क्रम भी है। इसमें एक विशेषता यह भी है कि विष्णुयाग और रुद्रयागके सदृश 'भागवतयाग' भी हो, इसलिये 'भागवत यागपद्धति' और तदंतर्गत श्रीमद्‌भागवतसे ही नामोद्धार करके पद्यबद्ध और नमस्कारात्मक भगवान्‌के नामोंकी सहस्र नामावलिसे ग्रन्थकी उपादेयता प्रत्यक्ष है। इसके लेखक महोदय श्री **रमणलाल कृ. शास्त्री, भागवतभूषण** श्री भागवतके प्रसिद्ध वक्ता और भागवत पर अनेक पुस्तकोंके रचयिता हैं। हमें पूण विश्वास है कि विद्वत्समाज और सर्वसाधारण इस ग्रन्थको अवश्य अपनायेंगे और इसके सदुपयोगसे कार्यसिद्धि प्राप्त कर शास्त्रीजीको उत्साहित करेंगे।

पुराणपुरुषोत्तम प्रभुसे प्रार्थना है कि आपकी प्रेरणासे शास्त्रीजी भागवत पर अन्य उपयोगी साहित्यका प्रकाशन करते रहें।

श्रीकृष्ण जयन्ती
२०१६

आचार्य अनन्तलाल गोस्वामी
वृन्दावन

[૪]

વડોદરા નિવાસી શ્રીમદ્‌ભાગવતના સુપ્રસિદ્ધ વક્તા

પં. શ્રી નરહરિલાલ મહારાજ અકોલકર, બી. એ.

શાસ્ત્રીજી રમણુલાલજીએ શ્રીમદ્‌ભાગવતજીનું અંતરંગ તથા બહિરંગ સમાલોચન કરી, અંદર ઊંડા ઊતરી, શ્રીમદ્‌ભાગવતપીયૂષ-સમદ્રમાંથી અનેક દિવ્ય મંત્રોરૂપી અમૂલ્ય રત્નો એકત્ર કરી, આ 'શ્રી ભાગવત મંત્રપ્રયોગાવલિ' ગ્રન્થ નિર્માણ કરી આસ્તિક તથા વૈષ્ણુવ જનતા ઉપર મહદ્‌ ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેઓ અનેક ધન્યવાદને પાત્ર છે. આમાં શ્રી ભાગવતમાંના જ મંત્રો લીધેલા હોવાથી શ્રી વૈષ્ણુવ જનતાને અન્યાશ્રય કર્યાનો પણ ભય રહેતો નથી.

ગ્રન્થમાં એકંદરે ૮ તંત્રો છે અને દૂધમાં મિસરી નાંખ્યા પ્રમાણે મંત્રપ્રયોગો મંત્ર મહોદધિ અને મંત્ર મહાર્ણવ ગ્રન્થોનો આશ્રય લઈ એમનાં યંત્રો સાથે આપ્યા છે. વળી ભાગવત નામચન્દ્રિકાનું નિર્માણ તો સમગ્ર ભાગવતમાં જ જે પ્રભુનાં નામ આવ્યાં છે તેનો સમગ્ર અપૂર્વ સંગ્રહ છે.

આવા અભૂતપૂર્વ ગ્રન્થો શ્રી ભાગવતજી પર નિર્માણ કરવાની શ્રી હરિ એમને પ્રેરણા કરી કૃપાબલ અર્પે એ જ શ્રી ચરણોમાં અભ્યર્થના.

શ્રી કૃષ્ણુમંદિર
જ્યુબિલી બાગ
વડોદરા.

નરહરિ શાસ્ત્રી

શ્રી જનતા જનાર્દન ભાગવત ટ્રસ્ટ

સ્થાપના ૪-૭-૧૯૬૭

આ ટ્રસ્ટના ઉદ્દેશો :

(૧) ભારતીય સાંસ્કૃતિક ઉત્કર્ષ માટેનું સાહિત્ય લખવું, લખાવવું, પ્રસિદ્ધ કરવું, પ્રચાર કરવો, વિદ્વાનો તૈયાર કરવા તથા તેમને આર્થિક સહાય કરવી. (૨) આ અંગે સભાઓ ભરવી તથા ભરાવવી. (૩) શારીરિક, માનસિક, વૈજ્ઞાનિક, વિનયન અને નૈતિક શિક્ષણ અંગે તથા તેના પ્રચારાર્થે પુસ્તકો લખવાં, લખાવવાં, આપવાં, શિષ્યવૃત્તિ આપવી, લોન આપવી તથા એવું કાર્ય કરતી સંસ્થાને આર્થિક મદદ આપી ઉત્તેજન આપવું. (૪) વિદ્યાભવન, છાત્રાલય, અતિથિગૃહ વગેરે બંધાવવાં તથા તેમાં સહાય કરવી. (૫) મધ્યમ વર્ગનો પીડિત વર્ગ, અપંગો, વિધવાઓ, વૃદ્ધો, નિરાધાર તથા પીડિત પશુઓ વગેરેને વૈદકીય અને આર્થિક મદદ કરવી વગેરે.

આ લેખકના પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થો

૧. શ્રીમદ્ભાગવત તત્ત્વચિન્તામણિ — અપ્રાપ્ય
૨. પંચગીત રાસતત્ત્વ — ,,
૩. ભાગવતી ગીતા — ,,
૪. ભાગવત રત્નમંજૂષા — ,,
૫. નામચંદ્રિકા — ,,
૬. ષોડશ ગ્રંથ સુભાષિતો — ,,
૭. શિવસહસ્રનામાવલિ — ,,
૮. લક્ષ્મી સહસ્રનામાવલિ — ,,
૯. સંક્ષિપ્ત ભાગવત — ,,
૧૦. શ્રી સુબોધિનીજીનાં સુભાષિતો — ,,
૧૧. ભાગવત મંત્રપ્રયોગાવલિ — ૫–૦૦
૧૨. ભાગવત અકરાદિ–શ્લોકાનુક્રમણિકા રૂા. ૭ (પોસ્ટેજ અલગ)
૧૩. આકાશવાણી પ્રવચનો રૂા. ૨–૫૦ (પોસ્ટેજ અલગ)
૧૪. નામચંદ્રિકા નામાવલિ — ૦–૪૦ અપ્રાપ્ય
૧૫. Shrimad Bhagawatam
(Abridged) Vol. I Rs. 25–00 (Postage Extra)

હવે પછી

1. Shrimad Bhagawatam Vol II
૨. શ્રીમદ્ ભાગવત–એક અધ્યયન ભાગ ૧ થી ૫
૩. ભાગવતનો ઇતિહાસ
૪. ભાગવતની ભૂગોળ
૫. ભાગવતની સમાધિભાષા
૬. ભાગવતવૈદિક સમન્વય વગેરે

શ્રી જનતા જનાર્દન, ભાગવત ટ્રસ્ટ
૫૫, પંકજ સોસાયટી સરખેજ રોડ
અમદાવાદ–૭. ટે. નં ૮૫૩૬૯

રમણલાલ કૃ. શાસ્ત્રી.
ભાગવતભૂષણ